

TULUMAKS

PAUL TAMMERT

© Autoriõigused Sisekaitseakadeemia, 2006

Sisekaitseakadeemia
Kase 61 12012 Tallinn
oktoober 2006

SISUKORD

TULUMAKSU KURSUSE TEGEVUSKAVA.....	6
1 SISSEJUHATAV OSA.....	9
1.1 TULUMAKSU TEKKELOOST.....	9
1.1.1 Eesti tulumaksu arengust.....	11
1.2 TULU LIIGITAMINE.....	11
2 SUBJEKT.....	13
2.1 MAKSUKOHUSTUSLASE ISIKU MÄÄRAMINE	13
2.2 RESIDENT JA MITTERESIDENT	14
2.3 MAKSUKOHUSTUSE ULATUS	14
2.4 MAKSEPERIOOD	15
3 OBJEKTI MÄÄRATLEMINE.....	16
3.1 TULU DEFINEERIMINE	16
3.2 MÕISTED	16
3.2.1 Tulumaksu rakendamist märkivad mõisted.....	16
3.2.2 Tulumaksubaasi defineerivad mõisted.....	17
3.2.3 Tulu maksustamise süsteemi märkivad mõisted	19
4 MAKSUMÄÄR.....	20
4.1 MAKSUBAAS JA MAKSUMÄÄR.....	20
4.2 MAKSUMÄÄRA RAKENDUSED	20
4.3 ASTMELISTE MAKSUMÄÄRADE SÜSTEEM	22
4.4 ERINEVATE TULULIIKIDE MAKSUSTAMINE	24
4.5 MAKSUSOODUSTUSED	24
5 TULU VÄÄRTUSE MUUTUMINE	25
5.1 INFLATSIION JA DEFLATSIION	25
5.2 NOMINAALNE JA REAALNE MAKSUSÜSTEEM.....	26
6 MAKSUHALDUR JA MAKSU LAEKUMINE.....	28
7 KAPITALITULUMAKSU SUBJEKT.....	29
8 KAPITALITULUMAKSU OBJEKT.....	29
8.1 OBJEKTI MÄÄRATLEMINE.....	29
8.2 PERIODILISED KAPITALITULUD	31
8.2.1 Intress.....	31
8.2.2 Renditulu.....	33
8.2.3 Litsentsitasud.....	33
8.2.4 Dividendid.....	34
8.2.5 Varakindlustusest laekunud tulu.....	35
8.2.6 Sotsiaalkindlustuse tulud.....	35
8.3 ÜHEKORDSED KAPITALITULUD	37
8.3.1 Vara ja selle võõrandamine.....	37
8.3.2 Väärtpaberite ja vara võõrandamine.....	39
8.3.3 Pensionifondide osakute võõrandamine.....	41
8.4 VARA MAKSUAMORTISATSIOON	42
8.4.1 Maksuvabastused vara võõrandamisel	45
8.4.2 Tulu kinnisvara liigituse muutmisest.....	46
9 SISSEJUHATUS	47

10	ETTEVÕTLUSTULUMAKSU SUBJEKT.....	49
10.1	SUBJEKTI SÄTESTAMINE.....	49
10.2	SUBJEKTI DEFINEERIMINE.....	49
10.3	VÄLJAARVAMISED SUBJEKTSUSEST.....	51
	10.3.1 Avalik-õiguslike isikute tulumaksukohustus.....	51
	10.3.2 Mittetulundusühingute ja sihtasutuste tulumaksukohustus.....	52
10.4	SUBJEKTI REGISTREERIMINE.....	53
10.5	VASTUTUS.....	54
	10.5.1 Subjektsusega seotud mõisted.....	56
11	MAKSU OBJEKT.....	57
11.1	ARVESTUSE KORRALDAMINE.....	57
11.2	ETTEVÕTTE JA TEMA VARA MÄÄRATLEMINE.....	59
11.3	ETTEVÕTLUSTULUD.....	60
	11.3.1 Arvestatavad tulud.....	60
	11.3.2 Mittearvestatavad tulud.....	60
11.4	ETTEVÕTLUSKULUD.....	61
	11.4.1 Asutamis- ja arenduskulud.....	62
	11.4.2 Tegevusvormi muutused.....	63
	11.4.3 Töötaja.....	63
	11.4.4 Tööjõukulud.....	64
	11.4.5 Töölähetused.....	69
	11.4.6 Erisoodustused.....	72
	11.4.7 Esinduskulud.....	77
	11.4.8 Ettevõtlusega mitteseotud kulud.....	78
	11.4.9 Turustuskulud, kingitused ja annetused.....	81
	11.4.10 Maksusoodustused.....	83
	11.4.11 Kahjumi arvestus.....	84
12	VÄLJAMAKSTAVA TULU MAKSUSTAMINE JA DEKLAREERIMINE ..	85
12.1	ALLIKAMAKS.....	85
	12.1.1 Allikamaksu rakendus.....	85
	12.1.2 Vorm TSD.....	87
	12.1.3 Vorm TSD Lisa 1.....	90
	12.1.4 Vorm TSD Lisa 2.....	92
	12.1.5 Vorm TSD Lisa 3.....	94
	12.1.6 Vorm TSD Lisa 4.....	95
	12.1.7 Vorm TSD Lisa 5.....	98
	12.1.8 Vorm TSD Lisa 6.....	101
	12.1.9 Vorm TSD Lisa 7.....	104
	12.1.10 Vorm TSD Lisa 8.....	108
12.2	KULUMAKS.....	110
12.3	TULUMAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE JA DEKLAREERIMINE.....	111
	12.3.1 Kalendrikuu deklaratsioon.....	111
	12.3.2 MMT asuva JI tulu maksustamine.....	113
12.4	TULUMAKSU TASUMINE JA LAEKUMINE.....	114
	12.4.1 Juriidilise isiku korralised maksed.....	114
12.5	TÄIENDAVID ETTEVÕTLUSTULU MAKSUD.....	114
	12.5.1 Litsentsimaks.....	115
	12.5.2 Ettevõtlusmaks.....	115
	12.5.3 Ettevõtlustulumaksu tasumine teistes riikides.....	116
13	MAKSU SUBJEKT.....	117
13.1	SUBJEKTI SÄTESTAMINE.....	117
13.2	SUBJEKTI REGISTREERIMINE.....	118

13.3	SUBJEKTI ELUKOHT	118
13.4	DEKLARATSIOONI ESITAMINE	118
13.5	VASTUTUS	119
14	TULUD	119
14.1	TÖÖ ANDMISEST TULENEVAD MAKSUKOHUSTUSED	120
14.2	FI PÜSITULUD – OSA 5	120
	14.2.1 Osa 5.1	120
	14.2.2 Osa 5.2	121
	14.2.3 Osa 5.3	122
14.3	FI KAPITALITULUD – OSA 6	127
	14.3.1 Osa 6.1	127
	14.3.2 Osa 6.2	128
	14.3.3 Osa 6.3	128
	14.3.4 Osa 6.4	128
14.4	TULUD TEISTELT FI-LT - OSA 7	128
14.5	VÄLISTULUD - OSA 8	129
	14.5.1 Topeltmaksustamise probleem.....	129
	14.5.2 Välistulude deklareerimine.....	130
14.6	FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA TULUD	134
15	MAHAARVAMISED MAKSUSTATAVAST TULUST.....	139
15.1	ÜLDISED PÕHIMÕTTED	139
15.2	TMS-ST TULENEVAD MAKSUVABASTUSED JA –SOODUSTUSED	142
15.3	I ASTME MAKSUSOODUSTUSED	143
	15.3.1 Isikukohane maksuvaba tulu - osa 9	143
	15.3.2 Lapsekohane maksuvaba tulu – osa 9.1.....	143
	15.3.3 Elatis – osa 9.2	143
15.4	II ASTME MAKSUSOODUSTUSED	144
	15.4.1 Eluaseme laenu intressid – osa 9.3	144
	15.4.2 Koolituskulud – osa 9.4.....	145
	15.4.3 Õppelaenu intress – osa 9.5.....	145
15.5	III ASTME MAKSUSOODUSTUSED.....	146
	15.5.1 Ametiühingu sisseastumis- ja liikmemaksud.....	146
	15.5.2 Kingitused ja annetused – osa 9.6.....	146
15.6	IV ASTME MAKSUSOODUSTUSED	147
	15.6.1 III samba pensionikindlustus – osa 9.7.....	147
	15.6.2 Sotsiaalkindlustuse maksed – osa 9.8	147
16	MAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE JA TASUMINE.....	148
16.1	MAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE	148
16.2	FIE AVANSILISED MAKSED	148
16.3	KAHJUDE KÜSIMUS	148
16.4	TULUMAKSU TASUMINE JA TAGASTAMINE	149
16.5	TULUDE ARVESTAMINE KULUDE JÄRGI	149
	KORDAMISKÜSIMUSED	151
	KASUTATUD KIRJANDUS	154
	TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS.....	154

EELNEVAKS LUGEMISEKS

TULUMAKSU KURSUSE TEGEVUSKAVA

Käesoleva kursuse käigus käsitleme tulumaksu ja selle rakendamisega kaasnevaid küsimusi. Kursuse eeldatav ajakava, selle käigus käsitletavat teemad ja taotletavad eesmärgid on kokkuvõtlikult esitatud järgnevas Tabelis 1.

Tabel 1. Tulumaksukursuse ajakava, käsitletavat teemad ja nende käsitlemise eesmärgid.

Aeg tundi	Sisu / teema	Alateemad	Eesmärk
	Ettevalmistus tööd	Lühike ülevaade tulumaksu ajaloost Raamatupidamise seadus	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - selgitama tulumaksu osa maksusüsteemis ja kirjeldama, kuidas see on saavutatud läbi ajaloolise tagasivaate; - suutma selgitada, kuidas arvestatakse tulu vastavalt Raamatupidamise seadusele.
1 päev 2	Tulumaksu teooria Sissejuhatus Ajalugu Tulumaksu teooria Subjekt Objekt Süsteem Laekumised Majanduslik keskkond	Kursuse tutvustus: mida me kursuse jooksul teeme – materjalid - eksam Arutelu tulumaksu ajaloost ja selle olulisematest arenguetappidest Lühike sissejuhatus tulumaksu teemasse Kontseptsioon – defineerimine - mõisted Maksustamise periood Subjekt: isik, resident Tulumaksu rakendamine tulu- le: Kapitalist – ettevõtlusest - töövõttust Maksubaas Tulumaksu rakendusvõimalused Riigi ja KOV tulumaksulaekumised Raha väärtus, inflatsioon ja deflatsioon	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - tundma kursuse läbimiseks esitatavaid nõudeid; - kirjeldama tulumaksu ülesannet ühiskonnas; - tõlgendama põhidefinitsioone, - kirjeldama tulumaksuperioode, - eristama tulumaksu subjekte, - piiritlema tulumaksu objekte ja selgitama nende vahelisi erinevusi, - defineerima tulumaksu baasi, - kirjeldama globaal- ja šhedullimaksu süsteeme, - eristama progresseeruva- ja proportsionaalse maksumääraga süsteeme, - kirjeldama, kuidas raha väärtuse muutumine mõjutab tulumaksu makseid.
2	Seminar	Vaata eelöeldut	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2 päev 2	Kapitalitulu maksustamine Sissejuhatus Subjekt Objekt	Kapitalitulumaksu subjekt Perioodilise kapitalitulu maksustamine: - intressitulu - renditulu - litsentsitasu - dividendid - kindlustusmaksed, s.h elu-	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - kirjeldama, kes on kapitalitulumaksu subjekt - selgitama, kuidas maksustatakse kapitalitulu, mis laekub: -- intressidest, -- rendituludest, -- dividendidest,

		kindlustusest - pensioni jms väljamaksed,	-- kindlustusmaksetest, s.h elukindlustusest, -- pensioni jms maksetest,
2	Maksukohustuse arvestamine Kulumi arvestamine	Ühekordse kapitalitulu maksustamine, mille allikaks on: - kinnisvara, - vallasvara, - väärtpaberid. Maksuvaba kapitalitulu, Kasu ja kahju arvestamine, Kulumi arvestus ja tulumaks.	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - kirjeldama, kuidas maksustatakse erinevaid kapitalituluseid - oskama nimetada, milliseid kapitalituluseid ei maksustata. - arvestama kapitalitulude kasumit ja kahjumit - suutma selgitada, milles seisneb maksu- ja raamatupidamisliku kulumi arvestuse erinevus, millised on erinevad kulumi liigid ning suutma arvestada kulumit.
3 päev 2	Seminar	Vaata eelöeldut	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2	Kontrolltöö		
4 päev 2	Ettevõtlustulude maksustamine Õiguslikud alused Subjekt Objekt	Ettevõtlustulu maksustamise õiguslikud alused: - Äriseadustik - Raamatupidamise seadus Subjekt Arvestusskeemid, Tulu, maksustatav tulu	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - suutma esitada Äriseadustiku ja Raamatupidamise seaduse olulisemaid osi, mis reguleerivad ettevõtlustulu maksustamist, - selgitama, kes on ettevõtlustulumaksu subjektiks ja millised erandid selles osas kehtivad ning miks need on rakendatud? - demonstreerima maksustatava tulu arvestamise meetodeid, - kirjeldama, milline on maksustatav tulu ja millal seda maksustatakse.
2	Ettevõtlustulu maksustamine	Kulud, nende vähendusõigus, mittelubatud kulude maksustamine Allikamaks Kulumaks	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - kirjeldama, millised kulud on vähendatavad tuludest, - selgitama millised kulud ei kuulu mahaarvamisele, kuidas neid arvestatakse ja maksustatakse, - selgitama, kuidas arvestatakse allikamaksu kohustusi, - selgitama, kuidas arvestatakse kulumaksu kohustusi,
5 päev 2	Deklaratsioonid Dividendide Arvestuse skeemid Kohalikud maksud	Deklaratsioonid Informatsiooni väljastamise kohustus, Dividendide maksustamine ja selle erinevad skeemid Kohalikud ettevõtlustulumaksud Maksukohustuse arvestamine	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - kuidas ettevõtte deklareerib oma maksustatavat tulu, - loetlema ja kirjeldama juriidilise isiku informatsioonikohustusi, - kirjeldama erinevaid ettevõtlustulu ja dividendide maksustamise skeeme, - loetlema ja kirjeldama erinevaid KOV ettevõtlusmakse,
2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse ÄÜ-u maksukohustusega seotud probleeme	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.

6 päev 2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse ÄÜ-u maksukohustusega seotud probleeme	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse ÄÜ-u maksukohustusega seotud probleeme	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
7 päev 2	Kontrolltöö		
2	Füüsilisest isikust ettevõtja Subjekt Objekt Maksustamine Deklareerimine	Subjekt Arvestusskeemid, Tulu, maksustatav tulu Mahaarvestatavad kulud, lubatud, mittelubatud Allikamaks Maksusoodustused Deklaratsioonid Ettemaksud Maksukohustuse arvestamine	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - kirjeldama, kes on tulumaksu subjekt, - demonstreerima erinevaid arvestusmeetodeid, - kirjeldama, mis on maksustatav tulu, millal seda maksustatakse ja millal mitte, - kirjeldama, millised kulud on vähendatavad ja millised mitte, - kirjeldama, kuidas käsitletakse mitte vähendatavaid kulusid, - selgitama allikamaksu rakendamist, - tundma FIE maksusoodustusi,, - oskama täita FIE ettevõtlustulude aruannet, - suutma välja arvestada FIE tulumaksukohustuse .
8 päev 2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse FIE E-deklaratsiooni	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2	Töövõttutulud ja FI tulu deklareerimine Subjekt Objekt Maksustamine Deklareerimine	Subjekt: resident /mitteresident, Maksusoodustuste rakendamise põhimõtted Objekt Tulude deklareerimine: Eesti maksusoodustused: Maksukohustuse arvestamine.	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - selgitama kellel on tulumaksukohustus, - loetlema ja kirjeldama maksusoodustusi, - kirjeldama, milliseid tulusid tuleb deklareerida ja kus, - kirjeldama, millised maksusoodustused on Eestis lubatud, s.h ka EL kodanikele, - suutma arvestada füüsilise isiku maksukohustust.
9 päev 2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse FI-t	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse FI-t	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
10 päev 2	Seminar	Vaata eelöeldut Käsitletakse FIE-t	Üliõpilane peab olema võimeline peale teema läbimist: - lahendama fiskaalseid küsimusi, mis on kirjeldatud eelnevalt.
2	Kontrolltöö		

1 SISSEJUHATAV OSA

Maksud on riigi peamiseks tuluallikaks tänapäeval ning nendest laekunud vahenditega finantseeritakse selle erinevate valitsemistasandite tegevust. See, milline maks on riigi kõige olulisemaks tuluallikaks varieerub ja sõltub palju riigi arengutasemest ja tegevuskeskkonnast. Tulumaks on muutunud kõige olulisemaks tuluallikaks arenenud demokraatlikele heaoluriikidele. Samas mõjutab tulumaks kõige tuntavamalt isiku tegevusest laekuva tulu suurust, mille tõttu ei ole ime, et maksupoliitilistes diskussioonides ja uuringutes on tulumaksuga seotud küsimused valitseval positsioonil. See tuleneb mitte ainult tulumaksu tähtsusest riigi fiskaal- ja sotsiaalpoliitikale, vaid ka tema suurest mõjust maksukohustuslaste käitumisele. Enne suuremahuliste ärialaste ja isiklike finantsotsuste langetamist analüüsivad paljud maksukohustuslased põhjalikult erinevaid arengustsenaariume ning nendest tulenevaid tulusid ja kulusid, et leida soodsaim variant planeeritava tehingu tegemiseks – seda nimetatakse maksude planeerimiseks.

Ameerika majandusteadlane Richard Goody märgib oma raamatus *The Individual Income Tax*: “Usk, et üksikisiku tulumaks on kõige õiglasem maks, tuleneb veendumusest, et see on kõige paremini kooskõlas inimese võimega maksta maksu.” Ning lisab: “Puhastulu on mõõdupuu, millega saab hinnata inimese võimekust valitseda majanduslikke ressursse ning intuiitiivselt tundub see olevat heaks indikaatoriks, mis peegeldab isiku võimet finantseerida riiki.” /Goody, R lk 11/

Tulu maksustamise positiivseks omaduseks on, et maksu suurus sõltub maksumaksja tulust ehk maksumaksmise võimest. Tulumaksu negatiivseks on tema halba mõju inimese töötahetele, mille tingib suur vahe tööandja poolt väljamakstava ja töövõtja poolt saadava summa vahel. Nii tööandjad kui ka töövõtjad on tihti valmis oma tulude suurendamise nimel varjama ülekantavat tulu ning tegutsema n-ö poollegaalselt.

Heaoluriikides nähakse tulumaksus efektiivset vahendit ühiskondlike eesmärkide saavutamiseks, esmajoones rikkuste ümberjagamiseks vastavalt võimulolevale ideoloogiale ja maailmanägemusele. Tulumaksu rakendamist raskendab tema haldamise äärmiselt suur töömahukus, kuna arvestust tuleb pidada iga maksukohustuslase ja temale laekuvate erinevate tuluallikate kohta eraldi. Selline arvestus eeldab arenenud bürokraatlikku aparati ehk kaasaegses väljenduses haldussuutlikkust, mille realiseerimist on oluliselt kergendanud arenev infotehnoloogia, kuid siiski on tulumaksu käigushoidmine kulukas nii maksukohustuslasele kui ka maksukogujale.

1.1 TULUMAKSU TEKKELOOST

Läbi ajaloo on maksustamise põhiobjektiks olnud isiku vara. Tulumaks võeti esmakordselt kasutusele alles 19. saj algul ning ta kehtestati riikide erakordselt suurte sõjakulude katmise vajaduses. Esimene katse tulumaksu juurutamiseks tehti Inglismaal 1799. a ja selle tingis sõda Napoleoni Prantsusmaaga, maks tühistati kohe peale Waterloo võitu prantslaste üle 1816. a. Maksuna tuli tasuda 10% tuludest, mis laekusid varalt, käsitööst, kaubandusest ja teenindusest. Seoses riigieelarve raskustega (laste töö ja orjuse lõpetamine, raudteede jm infrastruktuuri ehitamine jms) kehtestati tulumaks uuesti ajutise maksuna 1842. a ja sellisena ta jäigi kehtima (s.t ta kehtestati igal eelarveaastal uuesti). 1909. a lisandus supermaks rikastele – tulumaks muutus progresseeruvaks. /Bicentary, lk 2–4/

Ajutiselt kehtestati tulumaks samuti Rootsis 1812. a, kus see kehtis vaid kaks aastat. Püsisvalt kehtestati tulumaks 1842. a Habsburgide Austria-Ungari Kuningriigis. Kui algul nõuti tulumaksu vaid suure sissetulekuga isikutelt, siis koos riiklike investeeringute kasvuga infra-

struktuuri laienes ka tulumaksubaas ning seda hakati kinni pidama töötajatele väljamakstavalt palgalt – nn allikamaks (Withholding tax).

Allikamaksu tuntuimaks juurutajaks sai siiski Otto von Bismarck, kes võttis selle maksu täies ulatuses kasutusele Preisimaal 19. saj 70ndail aastail. Tulumaksu tähtsuse ja osakaalu järgmised tõusud olid samuti seotud I ja II Maailmasõjaga, mil riikide vajadused täiendavate tulude järele kasvasid järsult ning maksukohustuslastel puudus vastuväitlemise võimalus. Tulumaksu osatähtsuse kasv jätkus ka peale II maailmasõda ning saavutas kõrgpunkti 20. saj 80ndail aastail. Selle jätkuva tõusu põhjuseks oli tööstusrevolutsioon ja sellest tingitud pretse-denditu tööviljakuse kasv, mis omakorda tähendas töötajate reaaltulu kasvu. Alles 80ndail aastail, seoses naftakriisidest tekkinud majandusraskustega ning üldine pessimismi kasvuga peatus tulumaksu osakaalu kasv riigituludes ja maksukohustuslase tulubaasis. Paljud arenenud tööstusriigid olid jõudnud olukorda, kus nominaalsed maksumäärad olid väga kõrged ja poliitilistel põhjustel oli antud väga palju erandeid ja soodustusi maksukohustuslaste erinevatele gruppidele, mis muutis tegeliku maksubaasi pea olematuks. Tulemuseks oli süsteemitus, mis tõstis maksu administreerimise kulud väga suurteks, põhjustas suurt ebaõiglust maksukoormuse ja-gunemisel ning pingestas avalikke suhteid. Tulumaksu uuenedmine algas USA-st, kus pandi pai-ka uue kontseptsiooni põhimõtted – madal määr, lai maksubaas ja suur neutraalsus.

20. saj teisel poolel omandas tulumaks valdava positsiooni riikide tulubaasis, kuid aegade jooksul on tulumaksu osakaal ja maksubaas märkimisväärselt muutunud. Kuna Eesti riikluse areng pole olnud järjepidev, siis on näide Ameerika Ühendriikidest, kuidas 20. saj tulumaksu osakaal on muutunud riigieelarve maksutuludes ja tulumaksukohustuslaste osakaal kõigi mak-sukohustuslike elanike hulgas.

20. saj 80ndail aastail varieerus tulumaksu osakaal OECD riikide maksubaasis: 52% Taa-nis kuni 12% Jaapanis, andes keskmiselt 36% riigieelarve maksutuludest. Taanis tähendas see, et riik võttis ära 26% loodud rahvuslikust koguproduktist.

Tulumaks võeti kasutusele alles nii hilises ajaloos, selleks on põhjusi ja eeltingimusi, mida tuli täita enne maksu rakendamist:

- raamatupidamise teooria ja praktika pidi arenema tasemele, mis tagas ühtse raamatu-pidamispraktika juurutamise, aruandesüsteemide standardiseerimise ning määratud vormides informatsiooni esitamise toimunud tehingutest;
- panganduse areng muutis võimalikuks ja hiljem ka kohustuslikuks tehingute soorita-mise läbi pankade, mis võimaldas fikseerida rahade liikumise käigus toimunud tulu üle-kanded erapooletu kolmanda isiku poolt, ning seeläbi tagada kaudse kontrolli teostami-seks vajaliku informatsiooni maksukohustuslase majandustegevusest;
- arvestussüsteemide tehniline areng, s.t kassaaparaatide juurutamine müügiprotsessis, mille tulemusena muutus võimalikuks fikseerida kõik igapäevase majandustegevuse käigus toimunud rahalised tehingud;
- eetilisi norme järgiv isik, kes suhtub arusaamisega avaliku sektori tegevusse ja nõustub selle kulutustega.

1914-16	1917-20	1921-29	1930-40	1941-45	1946-49	1950-59	1960-69	1970-75
6,2%	18,4%	22,8%	17,8%	33,4%	39,6%	42,9%	43,8%	45,0%

Tabel 2. Tulumaksu osakaalu muutumine Ameerika Ühendriikide riigieelarve maksutuludes 20. sajandil.

1913	1918	1926	1939	1945	1950	1960	1970
< 1%	7,7%	4,2%	5,0%	74,2%	58,9%	73,1%	80,8%

Tabel 3. Tulumaksukohustuslaste osakaalu muutumine maksukohustuslike elanike hulgas 20. sajandil.

1.1.1 Eesti tulumaksu arengust

Juba enne Eesti teist taasiseseisvumist võttis toleaeegse Eesti NSV Ülemnõukogu vastu üksikisiku tulumaksu seaduse (vastu võetud 11.10.1990. a, jõustus 01.01.1992. a)¹ ja ettevõtte tulumaksuseaduse (vastu võetud 15.10.1990. a, jõustus 01.01.1992. a)², millele lisandus veel ettevõtete kasumi maksustamist sätestav VV määrus nr 209 (10.10.1990)³.

Uus tulumaksuseadus, millesse oli koondatud nii füüsilise isiku kui ka juriidiliste isikute tulu maksustamine kõigist allikatest, võeti vastu juba EV Riigikogu poolt ja see jõustus 1. jaanuaril 1994. Uue seaduse koostamisel kasutati eeskujuna Harvardi ülikooli spetsialistide poolt koostatud lihtsustatud maksuõiguse versiooni: Basic World Tax Code. Ilmselt mõjutasid seda valikut Ameerika abi korras Eestisse nõustama tulnud ameerika finantsspetsialistid. Võib öelda, et see seadus oli maailma mastaabis küllaltki originaalne, paistes silma oma lihtsuse ja ühtse maksu-määraga kõigile tuluallikatele ning oli kantud Ameerika Ühendriikide 1987. aasta tulumaksure-formi vaimust. Seda seadust parandati ja täiendati aastatel 1994 - 1999 kokku 34. korral. Põhi-osa muudatusi tulenes Eesti õigusliku keskkonna arengust ja ärikeskkonna toimunud muutus-test, kuid kahjuks oli nende hulgas ka huvigruppide surve ja neid esindavate poliitikute initsiatii-vil sisseviidud erandid ja maksusoodustused, mis löid soodsa keskkonna ebaausa konkurentsi tekkele ja õõnestasid maksubaasi.

Taas uus tulumaksuseadus võeti Riigikogu poolt vastu 15.12.1999 ja see jõustus 1. jaanuarist 2000⁴. Selle seaduse idee pärineb ilmselt suures osas Milton Friedmaniilt, kes esitas nõude, et ettevõtted peaksid andma oma tulud omanikele kes deklareeriks seda juba oma tulu-deklaratsioonis. Suurimaks muutuseks, võrdluses senise seadusega, oli loobumine äriühingu-te ettevõtlustulu maksustamisest. Siinkohal võib rõhutada, et kui eelmine seadus oli maailma mastaabis originaalne ja julge lahenduskäiguga, siis see oli juba täiesti ainulaadne, pretse-den-ditu lahend tulu maksustamises, mis lahendas hoobilt enamiku seni tulu maksustamisest tekki-nud probleeme, kuid esmajoones topeltnmaksustamise probleemi. Oma rakenduselt oli see sea-dus geniaalselt lihtne, sest maksustamise objektiks muutusid vaid füüsilisele isikule - ükskõik millises vormis - ülekantavad tulud ja ettevõtlusega mitteseotud kulud. Selle maksu kehtestami-sega keerati senine tulumaksu loogika pea peale - maksustamise objektiks muutus tulu aseme-le kulu, mida jaotati füüsilistele isikutele või mille tegemine ei olnud põhjendatav ettevõtluse va-jadustega.

1.2 TULU LIIGITAMINE

Kergendamaks arusaamist suhteliselt pikast ja endas mitut arenguliini peitvast tulumaksusea-dusest, käsitleb autor järgnevas osas Eestis kehtivat ühte tulumaksuseadust neljas jaos:

- tulude maksustamise üldteooria;
- kapitaltulude maksustamine;
- ettevõtlustulude maksustamine;
- töövõtetulude maksustamine.

Sellise jaotuse on tinginud õppemetoodiline vajadus selgelt eristada erinevaid tululiike ning esitada nendes rakenduvad teoreetilised kontseptsioonid ja loogilised mõttekäigud, aga ka rakenduspõhimõtted.

Põhimõtteliselt võiks tulumaksu käsitleda ka teises vaates, võttes aluseks *isiku*, kuna maksukohustus on defineeritud läbi isiku. Isik võib seejuures olla füüsiline või juriidiline. Prakti-kas saavad isikud tegutseda aga erinevates rollides ja saada erinevaid tulusid. FI võib saada tulu töövõtetust, ettevõtlusest ja kapitalist. JI võib samuti saada tulu nii ettevõtlusest kui ka kapita-

¹ RT 1990, 14, 151 ja RT I 1993, 79, 1184

² RT 1991, 36, 446 ja RT I 1993, 79, 1184

³ RT 1990, 14, 158 ja 1992, 4/5, 71

⁴ RT I 1999, 101, 903 ja RT I 2004, 89, 604.

list. Seega tuleks sama teemat käsitleda mitu korda, iga isiku puhul eraldi. Samas võib aga öelda, et kapital ei ole kunagi maksukohustuslane – ta on alati kellegi oma. Tõsi, paljude riikide maksuõpikutes lähtutakse jaotusest: ettevõtja ja töövõtja – selles jaotuses piirduakse vaid antud isikute grupile vajalike teadmiste andmisega. Eesti jätkuvalt dünaamilises – kiirelt muutuv olukorras, kus muutub maailm meie ümber ja isiku enda roll: täna on ta riigiametnik, homme aga eraettevõtja ja ülehomm juba töövõtja, on parem siiski edastada kogu teadmiste kogum, et isik oskaks vastavalt vajadusele ümber orienteeruda.

Käesolev osa algab teoreetilise ülevaatega tulumaksu rakendamise erinevatest lahenditest, mida on varasematel aastatel ka rakendatud, sest kunagi ei tea, mil ajalugu võib taas korduda. Kuna erinevate tululiikide maksustamises esineb teatud ühtelangevusi, mida ei ole mõtet korduvalt lahti rääkida iga tululiigi juures eraldi, siis vastava osa ammendaval käsitlemisel tehakse hiljem vajaduse korral viiteid sellele osale. Kapitalitulude käsitlemine esimesena on tingitud sellest, et ettevõtlustulude arvestamisel on kapitalitulud üks osa ettevõtlustuludest. Töövõtulude maksustamine on aga paremini mõistetav pärast ettevõtluse osa käsitlemist.

TULU MAKSUSTAMISE ÜLDTEOORIA

Käesolevas osas käsitleme tulumaksu üldteoreetilisi aluseid, olulisemaid mõisteid ning tulumaksu baasi defineerimise erinevaid võimalusi – ühesõnaga küsimusi, mis puudutavad kõiki järgnevat tulumaksu osasid. Seega selles osas defineeritud mõistete kasutamisel järgnevates osas mõtleme konkreetset rakendust, mis on defineeritud selles osas ja mida hiljem enam ei korrata. Selle osa lõpus analüüsime pisut ka tulumaksu kogumist tugevalt mõjutavat raha väärtuse küsimust.

2 SUBJEKT

2.1 MAKSUKOHUSTUSLASE ISIKU MÄÄRAMINE

Vt: Põhiseaduse § 3 ja § 9 – 15; TSÜS § 7 – 47; MKS § 6 – 9.

Õigussüsteemi korraldamisel tuleb esmalt määratleda õiguse subjekt, kes on subjektiivsete õiguste ja juriidiliste kohustuste kandja. Kuna Eesti Põhiseadus käsitleb vaid inimese, kodaniku ja riigi küsimusi, siis isiku mõiste(d) on defineeritud **Tsiviilseadustiku üldosa seaduse** (edaspidi: **TSÜS**) teise osa 1. ja 2. peatükis ja maksukohustuslase mõiste on defineeritud **Maksukorralduse seaduse** (edaspidi: **MKS**) § 6 – 9. Kolmanda tasandi maksukohustuslase isiku sätestamisel lisab **Tulumaksu seadus** (edaspidi: **TMS**) § 2 ja seejärel juba täpsustades kogu teine peatükk.

Vastavalt TSÜS-le on isik kas füüsiline või JI. **Füüsilise isiku** (edaspidi: **FI**) õigusvõime tekib tema sündimisest ja lõpeb surmaga, kuid maksustamise seisukohalt on olulisem tema teovõime – tehingute tegemise õigus, mille FI omandab täies ulatuses alles 18. aasta vanuseks saamisel. Enne seda või olukorras, kus FI ei suuda psüühikahäire tõttu kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida (vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse vms juhtumil) on tal piiratud tegevusõigus. Piiratud tegevusõigus tähendab, et isik saab õiguslikult kehtivaid tehinguid teha vaid seadusliku esindaja eelneval nõusolekul. Tulumaksu seisukohalt saab maksukohustuslane olla FI, kes on vähemalt 18. aastat vana, enne seda saab tal maksukohustus tekkida vaid piiratud juhtudel. .

JI (edaspidi: **J**) on seaduse alusel loodud õigussubjekt ja asutatakse määramata ajaks, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. JI saab olla kas eraõiguslik isik või **avalik-õiguslik** (edaspidi: **AÕ J**). Eraõiguslik JI on asutatud erahuvides ja selle juriidilise isiku liigi kohta käiva seaduse alusel, s.h: täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts, tulundusühistu, sihtasutus ja mittetulundusühing. AÕ JI on riik, **kohaliku omavalitsuse** (edaspidi: **KOV**) üksus ja muu JI, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel. JI õigusvõime tähendab võimet omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi, välja arvatud neid, mis on omased üksnes inimesele. Eraõigusliku JI õigusvõime tekib seadusega ettenähtud registrisse kandmisest ja AÕ JI õigusvõime tekib seaduses sätestatud ajast. Tulumaksu seisukohalt on ei saa öelda lihtsalt, et iga JI on tulumaksukohustuslane, selle probleemistiku avame hiljem, ettevõtlustulu maksustamist käsitlevas osas.

MKS lähtub TSÜS-s öeldust, kuid täpsustab, et maksumaksja on isik, kes seadusega sätestatud tingimustel ja korras (see nõue tuleneb Põhiseadusest) on kohustatud maksu maksma ning täitma teisi talle seoses maksukohustusega pandud rahalisi ja mitterahalisi kohustusi. Maksukohustuslane on: maksumaksja, maksu kinnipidaja või muu isik, kes vastutab seaduse või lepingu alusel maksumaksja või maksu kinnipidaja maksukohustuse eest. **Maksumaksja** on

seadusega sätestatud tingimustel ja korras on kohustatud maksma maksu. **Maksu kinnipidaja** on kohustatud teise isiku poolt tasumisele kuuluva maksusumma kinni pidama ja maksuhalduri pangakontole tasuma. Need definitsioonid kehtivad kõikide maksude kohta ühtlaselt, kuid Eestis kehtiva tulumaksu kontekstis on maksumaksja FI ja maksu kinnipidaja rollis saab olla vaid JI ja **füüsilisest isikust ettevõtja** (edaspidi: **FIE**).

Eelnimetatud jaotus ei ole ainus võimalik. Soome tulumaksuseaduses on FI nii enesest mõistetav, et seda eraldi ei mainitagi, mõistetes on enam süvenetud inimesi ühendava organisatsioonilise vormi määramisele, milleks kasutatakse mõisteid, nagu **kollektiiv** (riik ja selle asutus; vald või valdade ühendus; kogudus ja muu usuline korporatsioon; aktsiaselts, kooperatiiv, hoiupank, investeerimisfond, vastastikune kindlustusselts, laenuühistu, ideeline või majanduslik ühendus, sihtasutus; selline välismaine ühendus, mida peetakse kodumaal ühenduseks, kontserniks või ühishuviks; välismaa pärandus; muu JI või spetsiaalsel eesmärgil loodud majandusühendus) ja **ühing** (laevahaldusühing, avatud ühing, kommandiitühing või muu analoogne kahe või enama isiku majandustegevuse jaoks asutatud ühendus, mis ei ole kollektiiv ja mis tegutseb osanike ühistes huvides – tegevusalaühing; selline kahe või enama isiku moodustatud ühendus, mille eesmärgiks on kinnisvara viljelemine või haldamine – maksuühing) ning **ühishuvi** (milleks on ühiselt hallatav mets, teeühistu, kalaühistu ja jaotusühistu ning muu analoogne ühistu). Erandkorras käsitletakse maksusubjektidena ka kinnistut ja abikaasasid. Eestis ei ole juriidiline areng nii mitmekülgse ühishuvide juurutamise ja selle maksuobjektiks arvamiseni arenenud.

Tulumaksuga on seotud veel üks mõiste – **maksukoormuse kandja**, s.o isik, kelle tulusid maks lõppkokkuvõttes koormab. **Maksukoormuse kandjaks** otseses tähenduses on tulumaksu puhul **tulu saaja**, kelle tulu väheneb tasutud või kinnipeetud maksusumma võrra.

2.2 RESIDENT JA MITTERESIDENT

Vaata: TMS § 2 ja § 6.

TMS, mis lähtub eelnimetatud seadustest, korrates eelöeldut, toob siiski sisse eristuse jagades kõik FI ja JI residentideks ja mitteresidentideks.

Füüsiline isik on FI resident, kui tema elukoht on Eestis. Seejuures loetakse füüsilise isiku elukohaks kohta, kus isik alaliselt või peamiselt elab, kusjuures see võib olla üheaegselt mitmes kohas. Kui isiku elukoht ei ole kindlaks määratav, betakse tema elukohaks tema igakordne viibimiskoht.

Teiseks tunnuseks, mis võib määrata isiku residentsuse on Eestis viibimise aeg. Isik loetakse residentiks kui ta viibib Eestis vähemalt 183 päeval. Antud arvestust alustatakse isik Eestisse saabumise päevast. Füüsiline isik jääb residentiks, kui ta on Eesti riigiteenistuses välismaal, seega välisriigis.

Juriidilise isiku puhul lähtutakse sellest, millise seaduse alusel on ta asutatud. Kui juriidiline isik on loodud eesti seadus alusel ja nõuetekohaselt vastavasse registrisse kantud, siis on ta Eesti resident ja vastupidi, teise riigi seaduse alusel asutatud juriidiline isik ei ole Eesti resident.

2.3 MAKSUKOHUSTUSE ULATUS

Vaata: TMS § 6, § 30 ja § 41.

Residentsuse mõistega määratletakse tegelikult isiku maksekohustuse ulatus.

Residentist FI ja JI maksab tulumaksu kõikidelt nii Eestis kui väljaspool Eestit saadud tuludelt, seega tal lasub **üldine maksukohustus**.

Mitteresidentist FI ja JI on maksukohustuslased vaid Eestist laekunud tuludelt, neile muudest riikidest või riikidevahelistest tehingutest laekunud tulu ei kuulu maksustamisele Eestis, seega tal on vaid **piiratud maksukohustus**.

Erandiks on diplomaadid ja konsulaaresindajad kui teise riigi staatuse all olevad (teise riigi teenistuses ja territooriumil asuvad) isikud, kel puudub maksukohustus asukohamaal. Samuti ei maksustata tulumaksuga väljamakseid erimissiooni esindajale või diplomaatilise delegatsiooni liikmele, rahvusvahelise või valitsustevahelise organisatsiooni või koostööprogrammi esinduse liikmele või nimetatud esinduse juures töötavale isikule, kes ei ole Eesti kodanik ega alaline elanik. Kõigi nimetatud isikute puhul, v.a koostööprogrammi esinduse liikmed, kehtib üks täiendav nõue – nad peavad olema registreeritud Välisministeeriumis. Sama kehtib ka saatkondade ja esinduste kui JI-te suhtes – ka nendel ei teki mingisugust maksukohustust Eesti riigi suhtes.

2.4 MAKSEPERIOOD

Vaata: TMS § 3 ja § 6; TSÜS § 14.

Residentsuse määramisel võib võtta aluseks, kas faktipõhise või ajapõhise printsiibi. Faktipõhise printsiibi järgimisel määratletakse isiku residentsus, kaaludes kõiki isikut puudutavaid fakte ja asjaolusid vastaval maksustamisperioodil (näiteks elukoht, perekonna asupaik, põhiliste sissetulekute laekumine jms). Ajapõhise printsiibi järgimisel arvestatakse kokku kõik päevad, mille kestel on isik viibinud selles riigis.

Kui maksukohustustase residentsuse arvestamise aluseks on ajaprintsiip, siis muutub selles kontekstis oluliseks aeg, mille jooksul isik antud riigis asus. Tavapäraselt loetakse isik antud riigis asuvaks kui ta on riigis maksustamisperioodil rohkem kui 183 päeva. Lähtudes eeldusest, et aastas on 365 päeva, siis saab riik olla resident vaid ühes riigis. Probleemid tekivad aga maksustamisperioodi määramisest, kuna maksustamisperioodi mõistes võidakse kasutada:

- kalendriaastat. Kalendriaasta ei ole aga maailma mastaabis ühtne mõiste, kuna aasta vahetub:
  - Eestis, Euroopas ja enamikes riikides 1. jaanuaril
  - budistlikes riikides märtsis,
  - Iisraelis aga septembris;
- maksuaastat. Kuid ka maksuaasta ei ole identne mõiste, sest näiteks algab maksuaasta:
  - Uus-Meremaal 1. aprillil,
  - Suurbritannias 6. aprillil,
  - Austraalias 1. juulil,
  - Ameerika Ühendriikides 1. oktoobril;
- jooksvat ajaarvestust 12 kuu või 365 päevase perioodi jooksul. Antud juhul algab isiku residentsuse määramiseks vajalik ajaarvestus isiku riiki sisenemise hetkest.

Selliste erinevuste tõttu võib juhtuda, et isik osutub samaaegselt residendiks kahes riigis. Kuna inimesed liiguvad järjest rohkem nii maailmas kui ka EL sees, siis on järjest rohkem riiki üle minemaks residentsuse arvestamisel jooksvale ajaperioodile.

Eestis kasutati residentsuse määramiseks arvestusperioodina aastatel 1991 – 2004 kalendriaastat. Alates 2004. aastast arvestatakse Eestis residentsust, kombineeritud põhimõttel, kus esmalt võetakse arvesse elukoht ja seejärel ajaprintsiip Eestis viibimise perioodi jooksvat arvestuses. Residentsuse arvestamine jooksvas ajaperioodis eeldab taas väga head andmete haldamise süsteeme, sest arvestust tuleb sisuliselt pidada iga liikuva isiku kohta eraldi.

Eestis lähtub Maksu- ja Tolliamet residentsuse määramisel juhendist: „Füüsilise isiku residentsuse määramise juhend” /vt: <http://www.emta.ee/?id=1529> 16.02.2005/

Kui riikide vahel tekib konflikt isiku residentsuse määramisel, siis püütakse konflikt lahendada vastavalt riikidevahelistele topeltnmaksustamise lepingutele, kui see puudub, siis riikliku tahte olemasolul üksiklahendina. Probleeme lisab ka see, mitte kõik riigid ei võta esmaseks tunnuseks residentsuse, vaid mõnedel puhkudel loetakse või on loetud olulisemaks tunnuseks isiku kodakondsus. Sellisel juhul jääb kehtima deklareerimise ja maksude tasumise kohustus ka

siis, kui isik on juba mitu aastat olnud kodumaast eemal (näiteks Ameerika Ühendriigid, Rootsi jt).

Kui Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingu alusel määratud residentsus erineb seaduse alusel määratud residentsusest või lepingus on mitteresidendi tulu maksustamisel ette nähtud seaduses sätestatud soodsamad tingimused, kohaldatakse välislepingu sätteid.

3 OBJEKTI MÄÄRATLEMINE

3.1 TULU DEFINEERIMINE

Vaata: TMS § 1.

Vaata: TMS § 1.

Tulumaksu objektiks on maksukohustuslasele laekunud tulu. Seadusandlikult võib tulu defineerida kui isiku sissetulekut ükskõik millisest allikast või siis tuluallikate loeteluna, kuid viimase puhul varitseb alati oht, et midagi ununes. Mõlemad variandid on võimalikud ja ka kasutusel erinevates riikides.

Eesti TMS § 1 Maksu objekt, ütleb selgelt ja konkreetselt: "Tulumaksuga maksustatakse maksumaksja tulu" – seega tulumaksu objektiks on ilma eranditeta igasugune tulu, mis on laekunud maksukohustuslasele.

Võrdluseks Ameerika Ühendriikide *Internal Revenue Code* § 61a sätestab: "*Kui käesolevas alalõigus ei ole teisiti ette nähtud, siis on isiku tulu igasugune sissetulek ükskõik millistest allikatest, muuhulgas ...*", millele järgneb 15 punktiline loetelu analoogses jaotuses.

Tulu tähendab isikule laekunud, rahaliselt hinnatavat, tagastamatut sissetulekut – seega laen ei ole tulu, kuna see tuleb tagastada. Tuluks ei saa lugeda ka kompensatsiooni, mis makstakse isikule tema poolt kantud kulude (komandeering, auto kasutamise kulu töandja huvides) või tekkinud kahjude kompenseerimiseks (kindlustustulu), sest antud juhul on isik teinud kulutuse teise isiku heaks või asja omandamiseks. Reeglina kompenseeritakse nimetatud juhtudel kantud kulu seaduses sätestatud korras ja/või lepingulisel alusel. /Messere, lk 138/

3.2 MÕISTED

3.2.1 Tulumaksu rakendamist märkivad mõisted

Tulumaksuseaduse lugemist ja mõistmist raskendab see, et tegelikkuses rakendatakse seda kolmel erineval viisil. Erinevused puudutavad nii maksukohustuse eest vastutavat isikut kui ka selle tasumise viisi, mille tõttu defineerime esmalt kolm kokkuleppelist mõistet. Neid mõisteid kasutatakse alljärgnevalt defineeritud tähenduses kogu tulumaksu kursuse käigus. Üldistades kasutatavat praktikat defineerime järgmised mõisted (lisatud on ka nimetatud mõistete märkimiseks praktikas kasutatavad ingliskeelsed vasted):

- tulumaks (income tax);
- allikamaks (withholding tax);
- kulumaks;

Tulumaks on käesolevas kontekstis üldnimetus, kuid sisulises tähenduses on see tulumaksu klassikaline vorm, mille puhul maksukohustust kannab tulu saaja. Maksukohustuslane saab maksuperioodi jooksul tulu (reeglina on selleks maksuaasta, mis võib kattuda kalendriaastaga), deklareerib selle allikate järgi peale maksuperioodi lõppemist vastaval tuludeklaratsiooni vormil ja tasub kehtestatud määraga tulumaksu. Saadud tulu deklareerimise eest vastutab tulu saaja.

Allikamaks on tulumaksu rakendamise erivorm, mille puhul kannab maksukohustust tulu väljamaksja (mitte tulu saaja, nagu eelmisel juhul), kes peab deklareerima ja tasuma maksupeerioodi jooksul (reeglina on selleks kalendrikuu) väljamakstud tulu ja sellelt kinni peetud tulumaksu. Allikamaksu puhul ei ole tulu saajal otsest vastutust talle väljamakstud tulult tulumaksu tasumise eest. Allikamaksu kohustus lasub tulu väljamaksjatel, kelleks on raamatupidamiskohustust kandev JI või FIE. Tulu saajale esitatakse tõend, millel deklareeritakse väljamaksmisele kuulunud täissumma ja sellelt kinni peetud tulumaksu osa, kätte saab ta allikamaksu võrra väiksema summa.

Kulumaks on uus mõiste, mille kasutuselevõtu tingis Eesti 2000. aasta tulumaksureform. Selle käigus loobuti Eestis ettevõtlustulu maksustamisest ning maksustamisele kuuluvad vaid FI-le tehtud tulu ülekanded ükskõik millises vormis. See reform muutis kogu senise tulumaksu loogika – varasema tulude-kulude deklareerimise korra järgi ei arvatud näiteks ettevõtlusega mitteseotud kulusid tulumaksu vähendavate kulude hulka, mis tähendas, et need kulud tuli arvestuslikult tasuda tuludest, mis jäid maksukohustuslasele peale tulumaksu tasumist ehk kasumist. Kuna vastavalt uuele seadusele pole enam maksustatavat tulu, siis ei ole ka enam tulumaksuseaduse mõistes kasumit. Samas on aga ettevõttel ikkagi kulusid, mida ei loeta ettevõtluskulude osaks. Uue korra järgi tuleb nendelt kuludelt, enne ettevõtluskulude hulka arvamist, tasuda tulumaks, mis tähendab juba kantud kulule liituvat täiendavat kulu, seega – kulumaksu. Siit ka sellise ebatavalise kokkuleppelise mõiste kasutuselevõtt.

3.2.2 Tulumaksubaasi defineerivad mõisted

Tulumaksubaasi on võimalik kirjeldada ja ka on kirjeldatud tulumaksu ajaloolise arengu protsessis erinevatel viisidel. Riigi kui maksukoguja seisukohalt võiks pidada ideaalseks võimalikult suurt tulu andvat maksubaasi, mis hõlmaks kõiki võimalikke tuluallikaid ja koormaks neid kõiki võrdselt, seda nimetatakse nn **totaalseks tulumaksuks** (inglise keeles: *The Comprehensive Income Tax*). Totaalse tulumaksu teoreetikuteks ja akadeemilisteks toetajateks olid Ameerika Ühendriikide majandusteadlased R. Goode, J. Pechman ja väikeste reservatsioonidega R. Musgrave, kes tegutsesid aastatel 1939–45.

Vastupidine, maksukohustuslaste seisukohast lähtuv arusaam peab ideaalseks maksubaasi, mis loob ühiskonnas õiglust. Kuid sellise õiglase maksubaasi tegelik formuleerimine põrkub otsekohe maksukohustuslaste isiklikele huvidele, mille tõttu iga ühiskonnas mõjuvõimu omav grupp püüab saavutada enda maksukoormuse alandamist ja teiste maksukoormuse suurendamist - apelleerides seejuures õiglusele. Nende kahe vastandliku mõttemalli võitluses on aegade jooksul formeerunud erinevad teooriad ja lähenemised tulu maksustamisele, millest ka lühike ülevaade.

Aegade jooksul on tulumaksu maksubaasi defineerimisel lähtunud erinevatest kontseptsioonidest ja teooriatest. Üldistades rakendatud praktikaid, võib maksubaasi kirjeldamisel kasutada järgnevalt kirjeldatud mõisteid. /Messere, lk 138/

Laia tulu põhimõte. 19. sajandil ja 20. sajandi algul valitses arusaam, et tulumaksu objektiks on kapitalist või ettevõtlusest tulenev rikkuse kasv. Maksuteoreetilistes diskussioonides kasutati mõistet *lai tulubaas* (ka Schanz-Haig-Simons tulu). Selle mõistega märgiti tulu, mille ulatuses oli maksukohustuslane omandanud maksuaasta jooksul väärtusi. Tuluks arvati kõik maksuaasta jooksul saadud tulu ülekanded (k.a kingitused ja pärandused), tasuta või soodustustega saadud teenused ning laenudest tulenev arvestuslik tulu, samuti isiku omanduses oleva vara inflatsiooni ületav väärtuse suurenemine.

Laia tulu võib määratleda rahasummana, mida maksukohustuslane oleks võinud kulutada maksuaasta jooksul, kasutamata talle varem kuulunud vara. *Laia tulu* arvestamisel ei lähtuta realiseerimispõhimõttest, s.t, et realiseerimata omandi väärtuse muutumine (inflatsioonist, deflatsioonist, turuväärtuse muutusest jms tulenev) mõjutab *laia tulu* maksubaasi. *Laia tulu* mõistest lähtudes kuulub maksustamisele vaid inflatsiooni ületav kapitalitulu osa ning maha arvatak-

se vaid tegelikud kapitalikulud, nagu tegelikud protsendikulud ja varade väärtuse tegelik vähenemine (turuväärtuse muutumise või deflatsiooni mõjul). Tarbimisega seotud mahaarvamisi, s.h haiguskulud, ei arvata *laia tulu* maksubaasi muutvate tegurite hulka. *Laia tulu* mõiste aluseks on nn tarbimiskapitali teooria, mis lähtus Adam Smithi poolt esitatust. /Messere, lk 145/

Laia maksubaasi rakendamisel tekitab raskusi realiseerimata kinnisvara või aktsiate tegelikku turuväärtuse määramine, mis on küllaltki töömahukas – seega ka kulukas, kusjuures mõnikord pole kinnisvara väärtust võimalik muidu hinnata, kui teda tegelikule turule suunates. Lisaks tekitab realiseerimata kapitalitulu (näiteks maja) turuväärtuse tõusust tekkinud rikkuse kasvu maksustamine omanikele tõsiseid likviidsusprobleeme, sest maks tuleb tasuda tulult, mida pole realiseeritud, kuid mille võrra maksukohustuslane rikkus on kasvanud.

Arvestusliku tulu põhimõte. Arvestuslike tulude maksustamine lähtub *laia tulu* põhimõttest, kuid selle tulu definitsiooni puhul võetakse lisaks tavapärasele rikkuse kasvule arvesse veel säästust tekkinud arvestuslik tulu. Vastavalt sellele loogikale on igal isikul teatud vältimatud kulud, näiteks eluaseme üürikulud, kuid isikul, kes elab isiklikus omanduses oleval eluasemel, ei ole selliseid kulusid. Seega võib väita, et eluaset omav maksukohustuslane saab täiendavat tulu eluasemest ning võrdsuse saavutamiseks tuleks ka seda tulu maksustada. Sellise lähenemise põhjendamisel tehakse enamasti viide, et üürikorteris oleva isiku poolt tasutud summalt tasub selle omanik riigile tulumaksu, kuid isiklikus omanduses oleval eluasemel elav isiku puhul jääb see laekumata. Õigluse taastamiseks liidetakse omaniku tulule isiklikust eluasemest tekkiv sääst ja sellelt arvestatakse tulumaks. Sellist maksustamisviisi nimetatakse ka *eluasemetulu* maksustamiseks.

Maksu arvestatakse määratud protsendina eluaseme maksustamisväärtusest, kuid mitmesuguste piirangute tõttu maksustatakse tegelikkuses vaid väikest osa eluasemetulust. Analoogne efekt tekib *kinnisvara- või hoonemaksust*, mida rakendatakse kinnisvarale määratud protsendina tema maksustamisväärtusest (enamasti turuväärtusest).

Saksakeelses kirjanduses on seda tüüpi tulu nimetatud ka *tekkepõhise juurdekasvu teooriaks* (saksa k: *Reinvermögenszugangstheorie*; ingl.k: *accretion theory*) ning ka selle puhul arvatakse tuluks kõik rahaliselt hinnatavad tulud, s.h ka vara väärtuse juurdekasv, enda majas elamine ning koguni omatoodetud aiasaadused. Nende mudelite loogikast edasi minnes tekib aga kohe küsimus, miks piirduda vaid eluasemetulu maksustamisega. Järelikult tuleks maksustada ka tulu, mis tekib muudest isiku omanduses olevatest asjadest. Samas tekib aga kohe küsimus, et siis tuleks arvesse võtta ka asja omandamiseks, parendamiseks ja remontimiseks tehtud kulutusi. Ning lõpuks tuleks küsida, kelle kasu on võrdse sissetuleku juures suurem: kas sellel, kes töötab kauem või sellel kellel jääb aega töö vilju nautida? /Lind, lk 343/

Kitsa tulu põhimõte. Ajapikku on loobutud mõlemast eelnimetatud tulu defineerimise viisist, kuigi nende elemente kohtab ikka veel mitmete riikide maksuseadustes. Likviidsusprobleemide vältimiseks hakati maksustama vaid rahas laekunud – seega tegelikult saadud tulu. *Kitsa tulu* mõiste baseerub **kulu-tulu teoorial**, mis on majandusteadusest laenatud tuluteoreetiline nägemus ja mis annab õiguse laekunud tulust maha arvestada selle teenimiseks tehtud kulud. Seega tulumaksu objektiks ei ole mitte tulu vaid tulust peale kulude mahaarvamist järelejäänud positiivne tulu – kasum, mis tekib ettevõtlusest või jääb järele kapitaliga seotud tehingutest. Erandina ei loeta FI töövõttu ettevõtluseks ja seetõttu ei saa ka töövõtutuludest maha arvestada kulusid, mida ta kannab seoses tööjõu taastootmisega (söök, riided, magamiseks vajalikud ruumid). /Messere, lk 147/

Kitsa tulu põhimõttest lähtudes peab maksukohustuslane, kes saab tulu asja vormis, maksta selliselt tulult tulumaksu alles peale asja realiseerimist, kusjuures arvestamisel lähtutakse nominaalsest – s.t rahas laekunud väärtusest, mitte reaalväärtusest (s.t inflatsioonist või deflatsioonist tekkivat väärtuse muutust arvesse ei võeta).

Saksa keelest lähtuvad autorid on analoogse teoreetilise kontseptsiooni märkimiseks võtnud kasutusele *majandustegevuse tulu teooria* mõiste (*Markteinkommenstheorie*). Sellest teooriast lähtudes võetakse arvesse vaid sellised tulud, mille saamiseks isik teeb teadlikult ja järje-

pidevalt kulutusi või panustab muul viisil (loe: teeb tööd). Sellest mõttekäigust lähtudes ei loeta tuluks juhuslikke tulusid, mille saamiseks pole isik midagi teinud – sellisteks tuludeks on näiteks pärandus või kingitus. Samuti ei tuleks sellisel juhul lugeda tuluks sissetulekut, mis tekib tarbimise või kulutamise tagajärjel juhuslikult ja mille saamise tõenäosus on väike või koguni väga väike – selliseks tuluks on mitmesugustes mängudes, konkurssidel või spordivõistlusel osalemise eest saadud auhind. Kui aga tegevus muutub püsivaks tulu taotlemiseks, näiteks isik hakkab professionaalseks sportlaseks ja tulu saamine ei ole juhuslik, siis tuleks seda käsitleda juba maksustamisele kuuluva tuluga. /vt. Lind, lk 343/

Nii kitsa tulu mõiste kui ka majandustegevuse teooria rakendamine eeldavad isiku maksevõimelisuse arvestamist ja see kehtib mitte ainult ettevõtete, vaid ka füüsilise isiku puhul. Maksevõimelisus põhimõtet konkretiseerib netoprintsiip, mille kohaselt tuleb maksevõime määramisel arvestada ka füüsilise isiku eksistentsiks vältimatud ja tuluallika säilitamist tagavad kulud. Kuid ka siin on võimalikud erinevad lähenemised.

Objektiivne netoprintsiip tunnustab, et maksukohustuslasel on õigus maha arvestada tuluallika säilitamiseks tehtavad vältimatud kulutused. Seda printsiipi rakendatakse esmajoones kapitali ja ettevõtlustulude maksustamise korraldamisel ning vastavalt sellele tuleb tulust esmalt maha arvestada antud tulu saamiseks tehtud kulutused. Kapitalitulude puhul on sellisteks kuludeks vara omandamiseks tehtud kulutused, ettevõtlustulude puhul aga ettevõtluskulud.

Subjektiivse netoprintsiibi kohaselt tuleb maksukohustuslasele tagada eksistentsi jätkamiseks (loe: tööjõu taastootmiseks) vajalik miinimumsumma. Seda printsiipi rakendatakse esmajoones töövõttulude maksustamise korraldamisel. Praktika, kuidas seda printsiipi realiseeritakse erinevates riikides vaheldub: kui ühed kasutavad maksuvaba tulu rakendamist ühes või teises vormis, siis teised panevad rõhu miinimumpalgale, mis aga kuulub maksustamisele osaliselt või kogu ulatuses.

Eelöeldust lähtudes tuleb rõhutada, et kuigi me nimetame käsitletavat seadust tulumaksuseaduseks, maksustame me tegelikkuses mitte tulu vaid hoopis kasumit. Siit tekib muidugi küsimus, et miks siis seadust ei nimetata kasumimaksuks. Sellist lahendit ei ole siiski kusagil kasutatud, sest määratledes maksu objektina kasumi, jääksid kõik kahjumis olevad maksukohustuslased väljapoole tulumaksu seadust ning sellisel juhul puuduks alus ka nendelt aruandluse nõudmiseks, mis viiks kontrolli kadumisele ja maksu haldamise kulude olulisele kasvule.

3.2.3 Tulu maksustamise süsteemi märkivad mõisted

Tulumaksu rakendamise algusaegadel maksustati erinevatest tuluallikatest laekunud tulu eraldi, selle väljamaksmisel tuluallikast. Sellist süsteemi on nimetatud **šedullimaksu süsteemiks** (kasutatakse ka mõistet: analüütiline maksustamine, sisuliselt analoogne allikamaksuga) ja osaliselt on selle rakendamine tulenenud ka riikide madalast haldusvõimekusest. Kuid selline süsteem on riigi seisukohalt ka mugav, sest see tagab pideva ja perioodilise sissetuleku riigikassasse. 20. saj viimasel aastakümnel on paljud OECD riigid loobunud šedullimaksu rakendamisest osaliselt või täielikult, kuna see ei võimalda rakendada subjektile suunatud maksusoodustusi.

Alternatiivseks võimaluseks on rakendada **globaalmaksu süsteemi** (nimetatakse ka sünteetiliseks maksustamiseks), kus isikule laekuvad tulud liidetakse ja maksustatakse juba ühtselt subjekti tuludena. Sisuliselt on sellise reformi käigus üle mindud tuluallikapõhiselt maksustamiselt subjektipõhisele maksustamisele. Maksukohustuslasele erinevatest tuluallikatest laekunud tulu deklareeritakse ühel deklaratsioonil (s.t liidetakse kokku), laekunud tulu vähendatakse isikukohaste mahaarvamiste ja maksusoodustuste võrra ning järelejäänud summalt määratakse tasumisele kuuluv tulumaks, mis koormab kõiki tuluallikaid võrdselt (seejuures on võimalik kasutada ka progresseeruva maksumääraga süsteemi). Seega sel ajal kui šedullimaks võimaldab anda soodustusi tuluallika põhiselt, siis globaalmaksu süsteem loob võimalus anda soodustusi

isikupõhiselt (näiteks seoses väikeste sissetulekutega, paljulapselisusega, õppimise või elu-aseme soetamise soodustamiseks jne).

Eesti maksusüsteemi puhul on kasutusel mõlema süsteemi elemendid. Kuna tulumaksu kohustus lasub Eestis põhiliselt tulu väljamaksval isikul, kes on reeglina raamatupidamiskohustus kandev JI, siis tulu maksustatakse selle väljamaksmisel vastavalt šedullimaksu süsteemile. Kui tulu saaja soovib ära kasutada maksusoodustusi, siis on tal õigus esitada tulumaksudeklaratsioon globaalmaksu printsiibi järgi, mille tulemusena ta saab enamikel juhtudel osa kinni peetud tulumaksust tagasi Maksu- ja Tolliametilt. Seega on Eestis tulu maksustamine ja ka vastutus selle tasumise eest jagatud kaheks:

- tulu väljamaksja vastutab väljamakstavalt tulult maksu tasumise ja deklareerimise eest;
- tulu saaja deklareerib talle arvestatud tulu kogusummas, kuigi ta ei saanud kogu näidatud summat kätte, arvestab sellest maha lubatud maksuvähendused ja soodustused ning arvutab järelejäänud summalt tasumisele kuuluva tulumaksu. Seejärel aga võrreldakse tulu väljamaksmisel kinni peetud allikamaksude summat deklaratsiooni põhjal leituga ning kui vahe on positiivne, peab tulu saaja tulumaksu juurde tasuma, kui aga vahe on negatiivne, on tal õigus vastav summa Maksu- ja Tolliametilt tagasi saada.

4 MAKSUMÄÄR

4.1 MAKSUBAAS JA MAKSUMÄÄR

Maksude laekumine sõltub defineeritud maksubaasist ja rakendatavast maksumäärast.

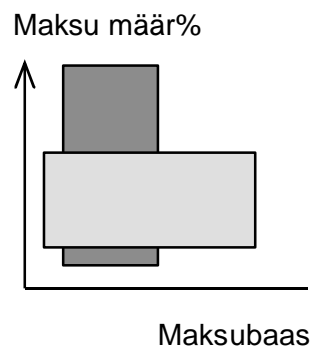
Maksubaas sõltub maksustatavate tuluallikate ulatusest ja tulu saajate arvust. Seega, mida suurem on maksumaksjate arv või neile laekuv tulu, seda madalama maksumääraga saab vajaliku summa kokku ja vastupidi, mida vähem on maksumaksjaid või väiksem neile laekuva tulu, seda enam tuleb sama tulu tagamiseks tõsta maksumäära (vt Tabelis 4-3).

Kui poliitikud hakkavad ühel või teisel põhjusel jagama maksusoodustusi, siis maksumaksjate arv väheneb ning sama maksutulude taseme säilitamiseks tuleb järelejäänud maksukohustuslaste maksukoormust suurendada. Sama töötab ka vastupidi, vähendades maksusoodustusi on võimalik alandada maksumäära. Hea maksusüsteem on neutraalne – see ei eelista kedagi ega jaga soodustusi kellelegi ning seetõttu on ka maksumäär madal. Seega, mida enam maksusoodustusi, seda kõrgem maksumäär järelejäänud maksukohustuse kandjatele.

4.2 MAKSUMÄÄRA RAKENDUSED

Ilmselt kõige enam tekitab vaidlusi ja äratub emotsioone tulumaksu alastes diskussioonides küsimus. See küsimus on lausa "veelahkmeks" erinevate poliitiliste liikumiste vahel. Kui parempoolsed ja liberaalsed erakonnad leiavad, et õiglane on proportsionaalse (ühtlase) ja madala maksumäära ning laiapõhjalise maksubaasi rakendamine, siis vasakpoolsed parteid on sügavalt veendunud, et ainus võimalus õigluse tagamiseks on rakendada progresseeruvat maksumäärade süsteemi, kus suure tulu saajaid koormatakse kõrgemate maksumääradega (reeglina 50% ja enam) ja väikese tulu saajad vabastatakse üldse tulumaksu maksmisest. Siit tekib küsimus, kuidas saab kaks erinevat õiglase maksukoormuse kontseptsiooni olla täiesti vastandlikud oma rakenduses.

20. sajandi demokraatia eesmärgiks oli muuhulgas õiglase maksusüsteemi kehtestamine, milles kõik peaksid kandma võrdselt oma õlgadel riigi kulude katmise kohustust. Kuid sellest

Tabel 4. Maksumaksjate arvu ja maksumäära muutumise mõju maksubaasile.

lausest tekib otsekohe mitu küsimust. Esiteks: kas mõiste “kõik” tähendab vaid kodanikke või peaksid maksukoormust kandma ka isikud, kes ei ole riigi kodanikud, kuid elavad siin. Teiseks, millist õiglust me silmas peame?

Absoluutse õigluse seisukohalt peaksid kõik kodanikud maksma riigile võrdse summa – sellisel juhul ei ole maks enam seotud isiku poolt teenitud tuluga, vaid tegemist oleks isiku- või peamaksuga, mida käsitlesime omandimaksude osas.

Proportsionaalse õigluse seisukohalt peaksid kõik riigi kodanikud maksma riigile võrdse osa oma tuludest, mis on määratud protsendiga. See kas see protsent on 20%, 26% või 50% on ühiskondliku kokkuleppe ja poliitika küsimus, kuid oluline on, et kõik maksavad proportsionaalse osa oma tuludest.

Progressseeruva õigluse, mida küll enamasti nimetatakse pehmemalt *sotsiaalseks õigluks* või *väikseima ohvri printsibiiks*, seisukohalt peaks maksukohustus jagunema maksevõimest lähtudes. Kui me võtame aluseks toimetulekuks vajaliku summa ning võrdleme seda maksude tasumisest tekkinud elatustaseme langusega, siis jõuame kergesti arusaamale, et suuremat tulu saavatelt isikutelt saame nõuda ka suurema tulumaksu tasumist ehk kehtestada progressseeruv maksumäär. Selles loogikas on näiteks 2000 kr kuus teeniva isiku jaoks ka 400 kr äraandmine suur kaotus, sel ajal kui 20 000 kr kuus saava isiku jaoks 8000 kr või 100 000 kr kuus saava isiku jaoks 70 000 kr äraandmine ei põhjusta tema elatustasemes mingit märkimisväärset kaotust – talle jääb ikka veel piisavalt toimetulekuks, eriti võrreldes 2000 kr kuus saava isikuga (vastavalt 1600; 12 000 ja 30 000 kr, maksumäär vastavalt 20%, 40% ja 70%).

Sotsiaalse õigluse kontseptsioon lähtub arusaamast, et igal isikul on õigus inimlikele elutingimustele ja selle saavutamiseks peavad suuremat tulu saavad isikud andma suurema panuse ühiskondlike kulude katmisse kui vähem tulu saavad isikud. Tõsi, arutelu sellise kontseptsiooni üle on võimalik alles siis, kui ühiskonna tootlikkus on tõusnud kõrgele tasemele ja keskmise rikkuse määr on nii kõrge, et vahendite ümberjagamine annab tulemi, millega on selle riigi mastaabis võimalik ka midagi korda saata.

Ja lõpuks võib jõuda ka sellise **egalitaarse** (eraomandit võrdsustava) loogikani, kus tulu on riigi omand ja õiglust püütakse saavutada saamises või tarbimises, s.t riik (ühiskond) tagab kõigile võrdsed elamistingimused ning elatusvahendeid antakse vastavalt isiku vajadustele või samuti võrdselt. Selline süsteem välistab vaesuse ja loob võrdsust, kuid ajalooline kogemus on ka näidanud, et ta seiskab arengu. Kuigi seda kontseptsiooni on aegade jooksul püütud korduvalt rakendada, kusjuures eriti rikas on sellistest näidetest 20. sajand, viis see reeglina vägivaldsele, toorele jõule baseeruva riigikorrani ning lõppes majandusliku krahhiga, sest oluline oli vaid tulu jagamine, mitte aga tulu teenimine. Ilmselt kõige koloriitsem näide selles valdkonnas oli NSVL eksperiment. Kuid liigne ümberjagamise eufooria võib laostada ka väga rikka riigi – sellise arengu suurepäraseks näiteks on Argentiina, mis oli 20. saj algul rikkuselt maailmas 7. riik ja mis peronistide (omalaadsed sotsialistid) juhtimisel viidi edukalt arenguriikide kategooriasse, kelle võlakoores on tänaseks kasvanud nii suureks, et seda ei ole enam praktiliselt võimalik ära maksta. Selle stsenaariumi üks versioon, tõsi suhteliselt lüüriline, on esitatud tuntud filmis ja muusikalis Evita.

Kuid ebaproportsionaalset maksusüsteemi saab luua ka vastupidises suunas, kui me raskendame tuludele regresseeruvat maksumäära. 20. saj 80-ndatel aastatel vabastati kapitali liikumine rangetest riiklikest piirangutest ja nii sai võimalikuks selle kiire siirdamine ühest riigist teise. Tekkis nn ülemaailmne kapitaliturg ning riigid hakkasid võistlema vaba rahalise ressursi – investeringute oma riiki meelitamises. Olukorras, kus töökohad ja riigi sisemajanduse koguprodukt sõltus ja sõltub olulistelt välisinvesteringutest, hakkasid riigid otsima instrumente, millega saavutada eeliseid konkurentide ees ning püüda potentsiaalsete investorite tähelepanu. Üheks instrumendiks selles võitluses kujunes maksusoodustuste pakkumine suurinvestoritele. Kui algul hakati lihtsalt alandama ettevõtlustulult võetavate maksude maksumäärasid, siis hiljem pakuti juba maksuvabastust investeeritud summa ulatuses või koguni kogu kasumile määratud

aastateks. Kõik see viis olukorran, kus investeringute kasvades nende tegelik maksukoormus väheneb ja võib muutuda koguni nulliks või negatiivseks.

Kaasaja majandusteaduses on arutatud tõsiselt ka **regresseeruva tulumaksu** määra rakendamise üle. Mõjuka majandusajakirja "Journal of Public Economics" 1997. a mainumbris väidavad majandusteadlased Bovenberg ja van Ewijk, et regresseeruv maks stimuleerib inimkapitali kasvu ja investeerimist ning selle juurutamine kannustaks maksukohustuslasi teenima võimalikult palju.

4.3 ASTMELISTE MAKSUMÄÄRADE SÜSTEEM

Kui 19. sajandil oli tulumaks põhiliselt proportsionaalne, siis juba 1909. aastal rakendati Suurbritannias progresseeruvat maksumäära ja sellest ajast on jätkunud vaidlused selle üle, kas õigem oleks rakendada proportsionaalset või progresseeruvat maksumäära. Töölisklassi ja vasakpoolsete parteide mõjuvõimu kasv, mida toetas tugevalt NSVL-du otsene ja kaudne mõju arenenud tööstusriikidele, viis progresseeruva tulumaksukontseptsiooni domineerivale positsioonile, mis kestis 20. sajandi 80-te aastateni. See liin murdus alles Ameerika Ühendriikide 1987. aasta maksureformis.

Eristatakse liht- ja astmelist progressiooni. Lihtprogressiooni puhul maksustatakse kõrgeima määraga kogu maksubaasi, kui selle maht tõuseb üle määratud piiri (Eestis on vastavalt 2005. a maksuvaba 1700 kr kuus ja edasiselt tulult tuleb tasuda 24% tulumaksu). Astmelise progressiooni puhul rakendatakse kõrgemat maksumäära vastavalt tulu mahu suurenemisele, kusjuures määratakse vahemikud ja igale vahemikule määratakse oma maksumäär (enamasti suurenevas järjestuses). Sama maksumäära juures tähendavad liht- ja astmeline progressioon

Tabel 5. Tulumaksuna tasumisele kuuluv summa lihtprogressiooniga ja astmelise progressiooniga tulumaksusüsteemi rakendamise korral.

Maksu- määr	Maksustatav summa	Lihtprogressioon		Astmeline progressioon	
		Alates (kr)	TM summa (kr)	Vahemikus (kr)	Tulumaksu summa arvestus (kr)
0%	900	0	0	0 -1000	0
10%	4000	1000	400	1001 – 5000	300
20%	9 000	5 000	1800	5001 – 10 000	400 + 800 = 1200
30%	19 000	10 000	5700	10 001 – 20 000	400 + 1000 + 2700 = 4100
40%	40 000	20 000	16 000	20 001 – 50 000	400 + 1000 + 3000 + 8000 = 12 400
50%	90 000	50 000	45 000	50 001 ja enam	400 + 1000 + 3000 + 12 000 + 20 000 = 36 400

maksukohustuslasele erinevat tegelikku maksukoormust – vastav võrdlus on esitatud *Tabelis 4*:

Tabelis 5 esitatud võrdlusest selgub, et lihtprogressioonil, kus vastavat maksumäära rakendatakse kogu summale, on maksukoormus sama maksumäära juures oluliselt suurem kui astmelise progressiooni puhul. See ja muud esitatud näited tõestavad, et tegeliku maksukoormuse hindamiseks ei piisa vaid maksumäära fikseerimisest, sest juba antud näite puhul kasvab vahe formaalse ja tegeliku maksukoormuse vahel 10%-ni.

Kui 20. sajandit iseloomustas põhiliselt tulumaksumäära ja selle progressiooni üleüldine tõus, siis järsk muutus toimus viimasel kümnendil, mil vähenema hakkas nii astmete arv kui kõrgeim maksumäär. Rahvusvaheline areng on sajandi viimasel kümnendil suundunud selgelt nii maksumäärade arvu kui ka kõrgeima maksumäära väärtuse alanemise suunas. Samal ajal on kõigis riikides, kus maksumäärased alandati, intensiivselt laienenud maksubaas, kas läbi alumise maksumäära tõstmise või maksusoodustuste elimineerimise läbi. (vt Tabel 5)

Astmelise maksumäärade süsteemi rakendamisel võidakse taotleda üpris erinevaid eesmärgi ning luua õiglust :

- **vertikaalses skaalas** ehk rikkad *contra* vaesed – s.t, et rakendatakse ebaoproportsionaalset maksukoormuse jagamist, mille tulemusena suuremat tulu saavad isikud maksavad proportsioonis oma tuludesse enam kui väikesemat tulu saav elanikkonna grupp. Sellist lähenemist nimetatakse ka tulude ümberjagamise poliitikaks;
- **horisontaalses mõõtkavas** ehk linn *contra* maa või manner *contra* saared või ta-sandik *contra* mägised alad. Sisuliselt tähendab see, et läbi tulumaksukoormuse eba-proportsionaalse jagamise teostatakse tegelikult regionaalpoliitikat, andes ebasoodsa-tes geograafilistes tingimustes tegutsevatele maksukohustuslastele erakorralisi mak-susoodustusi või/ja tõstes soodsates tingimustes tegutsevate maksukohustuslaste te-gelikku maksukoormust.

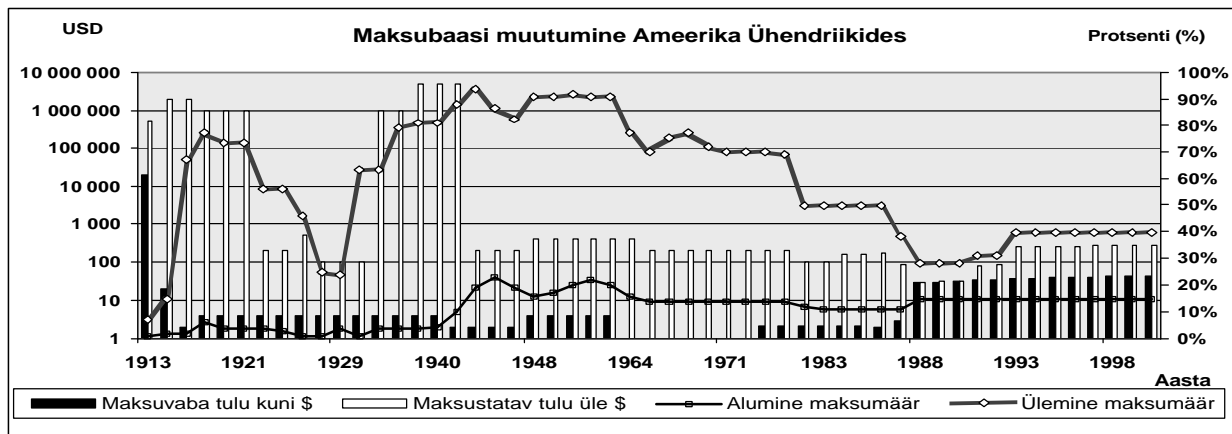
Tabel 6. Riikide progresseeruva maksumääraga tulumaksu astmete arvu muutumine aastatel 1975–1992. Allikas: K. C. Messere, Tax Policy in OECD Countries. Choices and Conflicts, IBFD Publications BV, Amsterdam, 1993 ja OECD Tax Data Base, ECO/WKP (2000)7, The Polish Tax Reform, lk 44. Märkus: a.p. – andmed puuduvad.

	Astmete arv				Esimene maksumäär				Kõrgeim maksumäär			
	1975	1985	1992	1998	1975	1985	1992	1998	1975	1985	1992	1998
Austraalia	6	5	7	4	20%	30%	22%	20%	65%	60%	48%	47%
Austria	11	10	5	5	23%	21%	10%	10%	62%	62%	50%	50%
Belgia	20	22	7	7	17%	24%	25%	25%	60%	72%	55%	57%
Hispaania	16	34	16	8	15%	16%	20%	17%	62%	66%	53%	48%
Iirimaa	6	3	3	2	26%	35%	29%	26%	77%	60%	52%	48%
Island	a.p.	3	1	2	a.p	a.p	33%	38%	p.a.	38%	45%	45%
Itaalia	32	9	7	7	10%	18%	10%	18%	72%	50%	50%	46%
Jaapan	19	15	5	5	10%	10%	10%	10%	75%	70%	50%	50%
Kanada	13	10	3	4	9%	6%	17%	17%	47%	34%	29%	31%
Kreeka	18	18	9	4	3%	11%	18%	5%	63%	63%	50%	40%
Luksemburg	19	21	24	10	18%	12%	10%	6%	57%	66%	56%	32%
Madalmaad	10	9	3	3	20%	16%	13%	9%	71%	72%	60%	60%
Norra	10	8	2	3	6%	3%	8%	19%	48%	40%	40%	33%
Prantsusmaa	12	13	12	6	5%	5%	5%	11%	60%	65%	57%	54%
Rootsi	10	15	3	3	7%	3%	20%	31%	56%	54%	54%	56%
Saksamaa	—	—	—		22%	22%	19%	26%	56%	56%	53%	59%
Soome	14	11	6	6	10%	6%	7%	6%	51%	51%	49%	38%
Suurbritannia	10	6	2	3	35%	30%	27%	20%	83%	60%	40%	40%
Šveits	8	6	14	10	1%	1%	1%	1%	13%	13%	13%	13%
Taani	3	3	3	3	14%	14%	22%	8%	40%	40%	40%	29%
Türgi	11	6	6	7	10%	25%	25%	25%	68%	50%	50%	55%
USA	25	14	2	5	14%	11%	15%	15%	70%	50%	28%	40%
Uus-Meremaa	22	5	2	2/3	14%	11%	15%	15%	70%	50%	28%	33%

Maksumäärade rakendused võivad varieeruda väga suures ulatuses ning olla kas proportsionaalsed või progresseeruvad. Ühtne, mitteprogresseeruv maksumäär on töövõtutulude maksustamisel suhteliselt vähe levinud, vastavate näidetena võib autori andmetel Eesti kõrval nimetada järgmisi riike: Brasiilia, Egiptus, Island, Hongkong, Kanada, Norra, Venemaa ja Saudi Araabia (2,5% *sic!*). Ka progresseeruva tulumaksu puhul võib maksumäärade arv ja nende vahemik varieeruda väga suures ulatuses, ulatudes veel tänapäevalgi kuni 60%-ni (Holland, Ru-meenia, Taani ja Vietnam). Lisaks on Taanis ja Norras veel spetsiaalne nn Topp-maks, mis koormab täiendavalt väga suure tulu saajaid. Selle maksuga tahab riik tagasi võtta suure tulu saajatele maksusoodustustest tekkivat täiendavat tuluosa, mis ei vasta sotsiaalse õigluse printsiibile. Ameerika Ühendriikides varieerus 20. sajandil nii madalaima maksumäär määr vahemi-

kus 1 – 25% ja selle rakendus muutus vahemikus 12 000 USD – 0 USD aastas; niisamuti varieerus kõrgeim tulumaksumäär 5% - 96% ja selle rakendus 15 - 7 000 000 USD aastas (vt Tabel 6).

Tabel 7. Ameerika Ühendriikide maksumäärade ja selle rakenduspunktide muutumine 20. sajandil.
Allikas: <http://www.taxplanet.com/library/oldtaxrates/oldtaxrates.html>

4.4 ERINEVATE TULULIIKIDE MAKSUSTAMINE

Kombinatsioon, milliste määrade ja millise omavahelise suhtega maksustatakse kapitalist, ettevõtlast ja töövõttust laekunud tulu ühes või teises riigis, sõltub väga paljudest objektiveest ja subjektiivsetest teguritest. Maksumäärade valiku kujundamisel tuleb otsustada, kas kohelda erinevatest tuluallikatest laekunud tulu võrdselt või rakendada neile erinev maksukoormus ning seeläbi mõjutada majandusliku arengu kulgu. Samas võib see suhe olla tugevalt mõjustatud riigis valitsevast poliitilisest ideoloogiast või ühiskonna mõjukamast osast. Samas tuleb arvestada, et mõju on ka vastupidine. Suured erinevused töövõtu- ja ettevõtlustulude, ettevõtlus- ja kapitalitulude, aktsiaseltside ja füüsilisest isikust ettevõtjate või osaühingute maksustamisel loovad olukorra, kus maksukohustuslased hakkavad enne iga tehingut või äriprojekti hindama selle vormistamise mõju kasumile ja maksukulude osale selles ning langetama otsuseid maksukulude suurusest sõltuvalt. Sellise maksude planeerimise tagajärjeks on majandusliku ratsionaalsuse seisukohalt ebanormaalsed otsused.

Maksukoormuse hindamisel tuleb arvestada, et töövõtukulu koormavad lisaks tulumaksule veel sotsiaalkindlustusmaksud, mõnikord ka kohaliku omavalitsuse tulumaksud ja kirikumaksud ning kuigi viimased on reeglina proportsionaalsed, võivad need siiski lisada märkimisväärselt maksukoormust. Samuti on oluline, et erinevaid ettevõtlusvorme koheldaks võrdselt, sest muidu hakkavad ettevõtted vahetama oma ettevõtlusvormi ainsa eesmärgiga – vähendada maksukulusid. Soomes oli 1985. a aktsiaseltside ettevõtlustulu summaarseks maksumääraks 60% (riik + vald + kirik), kusjuures riigi osa oli sellest 43%. Samal ajal oli osaühingute tulumaksumäär riigile vaid 25% – vahe seega 18%. 1995. a-ks oli aktsiaseltside ühendatud tulumaksumäär langenud 28%-le. Neutraalsuse tagamiseks tuli maksumäärased alandada, kuid maksubaasi olulise laienemise tõttu laekumised seejuures ei vähenenud.

4.5 MAKSUSOODUSTUSED

Tulumaksumaksumäärade või määrade arvu ja nende kombinatsioonide valikul kapitali-, ettevõtlus- ja töövõttutulu maksustamisel varieeruvad lahendused erinevates maailma riikides väga suure ulatuses.

Kapitalitulu maksustamisel on olnud kriitiliseks momendiks suhtumine pikaajaliselt maksukohustuslase omanduses olnud vara müügisummasse, sest raha inflatsioon on näiliselt tõstnud

selle hinda, kuigi suhtes palka või mõnda muusse suurusse pole ta väärtus muutunud, siit ka praktika anda kapitalituludele mingis ulatuses maksusoodustusi või -vabastusi.

Ettevõtlustulu maksustamisel on põhiprobleemiks inflatsioonist tekkinud tulu kasvu elimineerimine, kuid lisaks omavad veel strateegilist tähtsust amortisatsiooninormide kujundamine ja investeerimisvabastused, mis ongi reeglina ettevõtlustulu maksuvaba osa.

Töövõtutuludes on maksuvaba osa kontseptsioon seotud sotsiaalpoliitiliste otsustega ja reeglina seotud rohkem või vähem elamiseks vajaliku minimaalse summaga ehk elatusmiinimumiga. Põhivalikuteks on, kas jätta elatusmiinimumile vastav summa maksuvabaks või luua kindlustussüsteem, mis maksab välja elatusmiinimumile vastava summa, mis tihti on eelnevalt läbi maksusüsteemi ära võetud. Viimasel juhul jääb väljamakstav summa väikesemaks maksu kogumist ja tulu väljamaksmist teostava administratiivse aparaaadi kulude võrra.

Maksustatava tulu **maksuvaba osa** võib saavutada erinevate võtetega: fikseerides osa maksustatavast tulust kui maksuvaba tulu, rakendades vastavale osale 0% maksumäära või arvates vastava summa maksustatavast tulust maha.

5 TULU VÄÄRTUSE MUUTUMINE

5.1 INFLATSIOON JA DEFLATSIOON

Tulu maksustamise põhiküsimus on, kas arvestada raha väärtuse muutumist inflatsiooni ja deflatsiooni mõjul.

Inflatsiooni klassikaline tähendus on – raha väärtuse või ostujõu langus. Raha väärtust saab mõõta millegi suhtes, olgu see siis kuld või teised valuutad. Raha väärtus võib langeda selle liigse emissiooni või välismaalt sissevoolava raha tagajärjel. Inflatsiooni fenomeni põhjendatakse rahaturu kõikumise ja raha ülepakkumisega. Igal juhul tähendab inflatsioon raha tegeliku väärtuse vähenemist ja tarbimisväärtuste hinna kasvu.

Tegelikkuses tuleks eristada inflatsiooni ja elukalliduse kasvu, mida tavaliselt mõõdetakse ja kirjeldatakse tarbijahinna indeksi muutmise läbi. Tarbijahinnad võivad kasvada järsult või ka aeglaselt paljudel põhjustel, see võib olla tingitud maksukoormuse kasvust, aga seda võib põhjustada ka ettevõtjate üldise kasumitaotluse või töövõtjate palganõuete suurenemine või laialdane korrupsioon riigis, mis põhjustab samaaegselt nii maksukoormuse kasvu kui ka ettevõtjate kulude kasvu. Esimene põhjus on otseselt riigi kui ühe subjekti tegevuse tagajärg, viimased aga sootsiumi mingi osa tegevuse tagajärg oma positsiooni tugevdamisel. Ning lõpuks võib tarbijahindade kasvu tekitada ka majanduskeskkonna muutumine, mis võib olla mingi olulise tooraine (näiteks nafta) pakkumise vähenemise tagajärg või põhjustatud kaosest, mille põhjustab riigi haldussuutlikkuse vähenemine loodusõnnetuse, sõja või süsteemi kokkuvarisemise tagajärjel.

Enamasti tähendab inflatsioon ja elukalliduse kasv sama asja, kuid Eesti valuutakomitee süsteemis, kus Eesti krooni kurss on fikseeritud teatud valitseva valuuta – Saksa marga või euro suhtes, tekivad huvitavad kõrvalekalded. Vaadeldes protsesse Eesti riigi sees tundub kõik olevat korras: Eesti kaupade ja teenuste hinnad tõusevad – tegemist on justkui klassikalise raha inflatsiooniga ja sellist elukalliduse tõusu püütakse kompenseerida üha suurenevate tulutaotlustega kõigis eelkirjeldatud vormides. Samas ei ole aga raha väärtus Saksa marga suhtes (kui ta veel alles oleks, tegelikkuses on mark asendunud euroga, kuid endiselt fikseeritud kursiga) sentigi muutunud: 1992. aastal kehtis kurss 1DEM = 8 EEK ja see kehtib ka täna – seega raha väärtus ei ole muutunud. Ameerika Ühendriikide dollari suhtes on kurss muutunud: 1992. aastal oli see suurusjärgus 1 USD = 12 EEK, 90-ndate lõpus tõusis kurss 18 kroonini, kuid on 2005. aastaks langenud 12 kroonist allapoole. Ja mis veel hullem – krooni ostujõud välismaalt sisse toodud kaupade ja teenuste suhtes on koguni kasvanud. Nii tuli näiteks 1992. aastal, mil kesk-

mine brutopalk oli vahemikus 600 - 700 krooni, ühe 3 500 krooni maksva televiisori ostmiseks töötada üle 8 kuu, sel ajal kui 2005. aastal võib tehnoloogiliselt tunduvalt parema televiisori osta lõdvalt ühe kuu palga eest. Kuidas seda seletada ja kas kellelgi tekivad sellisest olukorrast eelised?

Deflatsioon on inflatsioonile vastupidine fenomen, mille puhul raha väärtus kasvab ja kaupade hinnad odavnevad. Sellise arengu võib tingida raha hulga vähenemine turul. Deflatsioon võib olla n.ö hea- või halvaloomuline. Hea on see kui hinnad langevad tootlikkuse tõusust tingituna. Halb kui hinnad langevad liigsete tootmisvõimsuste meeletlikust konkurentsist või vaba raha vähenemise tõttu, sest need viivad varem või hiljem majanduse kokkumõõnendamisele ja elukeskkonna halvenemisele. Deflatsioon võib tekkida ka olukorras, kus tööviljakusest tõusust tekkiv täiendav lisaväärtus jääb vaid omanikele ning see viiakse ringlusest välja, kas selles riigis (investeerides selle välismaale) või üldse (investeerides selle kulda vms vahenditesse). Kõige sügavama ja laastavama mõjuga deflatsioonid on tulenenud, nagu näitab ajalooline kogemus, ärihaide spekulatsioonidest või tarbijate ebakindlusest tulevikuarengute suhtes. Seega enamasti tähendab deflatsioon seda, et raha koguneb kellegi kätte, kes ei lase seda käiku ja see omakorda peatab tarbimisel põhineva majanduskeskkonna loomuliku kulgemise. Piltlikult öeldes, kui võrrelda sotsiaalset organismi meie enda omaga, siis deflatsioon tähendab vere ringluse vähenemist, mille tulemina organismi erinevad osad ei saa enam hapniku ja toitaineid ning kaotavad selle tagajärjel tegevusvõime ja see omakorda võib paralüüsida kogu organismi.

Loe täiendavalt:

1. Eesti Panga kodulehelt (www.eestipank.info): Publikatsioonid > Seeriaste kaupa > Raha poliitiline ülevaade > I Majanduspoliitiline kokkuvõte: Inflatsioon ja III Majanduspoliitiline situatsioon: Tarbijahinna indeks.
2. Carmen Reinharti, The Realities of Modern Hyperinflation. Vt Sisekaitseakadeemia Virtuaalraamatukogu osa: Tulumaks

5.2 NOMINAALNE JA REAALNE MAKSUSÜSTEEM

Raha väärtuse muutumine mõjutab väga tugevalt riigi maksutulude laekumisi üldse, kuid eriti tugevalt tulumaksu tasumise keskkonda ja seda nii otseselt kui ka kaudselt. Keskmise, oma jooksvatest sissetulekutest elava inimese jaoks tähendab elukalliduse tõus tegelikult töötasu ostuvõime kahanemist, kui töövõtjad just ei unusta palgakõrgendust küsida. Töötasu suuremine aga tähendab progresseeruva maksumääraga tulumaksu süsteemis maksukohustuslase tegeliku maksukoormuse kasvu, sest tulu üha suureneva arvulise väärtuse (nominaali) tõttu liigub maksukohustuslane progresseeruvas maksusüsteemis üha kõrgema maksumääraga tsoonidesse, kusjuures ta ostuvõime sel ajal tegelikult väheneb. Kui kõige väiksema tulu saajatele on kehtestatud maksuvaba tuluosa, siis elukalliduse ja tulude tõusu tagajärjel satuvad aegamisi maksukohustuslased kelle sissetulek varem oli liiga väike, et makse maksta. Samuti muudab elukalliduse muutumine maksusoodustuste tegelikku väärtust. Samas tähendab selline olukord riigile kui maksutulude saajale üha kasvavaid tulusid, ilma et oleks vaja midagi teha.

Selle üle, kas inflatsioonist tulenevat tulu kaotust maksukohustuslastele hüvitada või mitte, on palju vaieldud. Muutes regulaarselt maksumäärasid ja soodustusi või sidudes nad tarbijahinnaindeksi muutustega läbi vastava indeksi, saab säilitada kokkulepitud õigluspriintiipi, sest muidu jaotuks tulumaksukoormus inflatsiooni mõjul ümber maksukohustuslaste erinevate tulu-gruppide vahel – vaesemate elanikkonnakihtide maksukoormus suureneks jätkuvalt. Lähtudes tarbijahinna indeksist, saab valitsus kaitsta maksukohustuslast inflatsiooni varjatud tagajärgede eest, mõjutada soodsalt palga-alaseid läbirääkimisi töövõtjate ja tööandjate vahel ning lõpuks pidurdada riiklike kulude suurenemist. Rakendades nn väiksemahulisi regulatsioonimeetmeid, saab vältida suuremahulisi regulatsioone, mida tooks endaga kaasa indekseerimise puudumine.

Indekseerimise vastustajad esitavad reeglina mõtte, et indeksi rakendamine vähendab valitsuse võimet kohaneda muutustega ja viib riigieelarve defitsiiti. Teisalt ei ole otstarbekas siduda indekseerimisega vaid tulumaksu määrad ja -soodustused, võtmata arvesse muude maksubaasi osade (kapitali-, intressi- ja äritulud) muutusi. Indekseerimine toob kaasa terve rea tehnilisi probleeme: millist indeksit kasutada, kui suur peab indeks olema, millise sagedusega teda rakendada, kas võtta arvesse ka kaudseid makse, subsidiume, kaubandustingimuste muutumisest tulenevaid muutusi jne. Seetõttu võiks öelda, et probleemi parim lahendus on vältida raha inflatsiooni, mis on muuhulgas olnud nii Ameerika Ühendriikide kui ka Euroopa Liidu rahanduspoliitikute esmaseks eesmärgiks.

Indekseerimissüsteemi on rakendatud, reformitud ja lõpetatud paljudes riikides. Kui 1960–75 olid rahasüsteemid stabiilsed ning maksu määrad ja soodustusi muudeti harva, siis pärast 1975. a naftakriisi ja rahasüsteemide stabiilsuse kadumist hakkasid maksusoodustuste muutmist või indekseerimist kasutama paljud OECD riigid. USA kasutas 1985. a indekseerimist poliitilise teate edastamiseks, et valitsus soovib vähendada maksukohustuslaste tulumaksukoormust. Tundub, et indekseerimise otsus sõltub enam valitsuse poliitilisest suhtumisest ning tema suhtest maksukohustuslastega kui fiskaalpoliitilistest otsustest.

Arvestamaks raha väärtusest ja elukalliduse muutusest tulenevaid muutusi, on tulumaksu valdkonnas kasutusele võetud mõisted, mis kokkuleppeliselt kirjeldavad rakendatavate meetmete kompleksi. Vastaval sellele:

Nominaalmaksusüsteem tähendab, et lähtutakse vaid rahatähele kantud nominaalset ning ei arvestata raha väärtusest ja elukallidusest tulenevaid väärtuste muutumisi. Enamike riikide maksusüsteem baseerub nominaalse maksustamise põhimõttel, millele mõnikord võib lisanduda nimetatud muutusi kaudselt arvesse võtvad tegurid. Näiteks võidakse intresse maksustada madalama protsendiga (sest raha tegelik väärtus muutub) või vähendada kinnisvara (harvemini ka väärtpaberite) maksustatavat müügikasumit võrdeliselt omanduses oleku perioodi pikkusega. Ettevõtluse maksustamisel summutatakse inflatsiooni laoreservi arvestussüsteemiga (FIFO või LIFO) ning põhivara kiirendatud amortisatsiooniga. Reeglina on nominaalmaksusüsteemis maksu määrad väiksemad, sest tegelik tulu on inflatsiooni võrra väiksem.

Reaalmaksusüsteemis korrigeeritakse maksustatavat vara enne maksustamist vastava koefitsiendiga, mis on inflatsiooni puhul positiivse väärtusega ja deflatsiooni puhul negatiivse väärtusega. Koefitsienti võidakse rakendada põhivarale, pangahoiustele, väärtpaberitele jm varale, samuti saada olevatele võlgadele. Võlgade väärtuse korrigeerimine toimub bilansilise väärtuse meetodil, milles laekunud intressid võetakse arvele nominaalväärtuses ning neid vähendatakse inflatsiooniindeksi võrra, kui varad ületavad võlgasid, ja suurendatakse inflatsiooniindeksi võrra, kui võlad ületavad vara. Müügikasumi maksustamisel suurendatakse hankekulusid inflatsiooniindeksi võrra nii, et tulumaks tuleb tegelikult kõne alla vaid siis, kui vara nominaalne väärtus on suurenenud inflatsioonist kiiremini.

Ettevõtte puhul rakendatakse reaalmaksu põhimõtet mitmel viisil:

- põhivara amortiseerimisel lähtutakse analoogse uue vara väärtusest;
- arvestatakse vaid reaalseid intresse;
- maksustatakse müügikasumit vaid reaalse tulu ulatuses;
- rakendatakse inflatsiooniindeksit otse põhikapitalile.

Reaalmaksustamisele suunatud indeksi rakendamise tarve sõltub esmajoones inflatsiooni suurusest, maksukoormuse tasemest ja tabamustäpsuse olulisusest maksutulude planeerimisel. Maksukoormuse koefitsiendiga korrigeerimise üle vaieldi eriti palju 70-ndate lõpus ja 80-ndate alguses. Rahvusvaheline areng – nagu USA 1986. a ja Rootsi 1991. a reformid ning neile järgnenud reformid üle maailma – viitab nominaalmaksustamise liinil püsivatele lahendustele. Maksustamise nominaalsus on keskseks argumendiks, millega pooldatakse madalaid maksukoormusi põhikapitali maksustamisel. Reaalmaksustamise vastu räägib see, et inflatsiooniparanduste rakendamine muudab raamatupidamise väga keeruliseks, ja ennekõike see, et raama-

tupidamise tuluarvestus ning eraõiguslikud lepingusuhted on üles ehitatud nominalismile. Ei ole ratsionaalne teha maksustamisest reaalpõhimõtteid realiseeriv saareke nominaalses keskkonnas. Reaalmaksustamise põhimõtte rakendamise üle ettevõtlike maksustamisel oleks mõtet järele mõelda olukorras, kus omanikud ja investeerijad nõuaksid ettevõtte raamatupidamises tulemi ja jaotatava vaba kapitali arvestamist reaalsuspõhimõtte järgi. /Messere, lk 118/

6 MAKSUHALDUR JA MAKSU LAEKUMINE

Vaata: TMS § 1 ja 5.

Tulumaks on reeglina keskvalitsuse tulubaasis, kuna selle maksu kogumiseks vajalikud teaberegistrid on keskvalitsuse halduses. Lisaks on tänapäeva maksukohustuslased äärmiselt mobiilsed ja kuna KOV haldusvõim ei ulatu väljapoole omavalitsuse territooriumi, siis praktiliselt puuduks KOV õigus ja võimalus maksustada maksukohustuslast, kes sisuliselt elab antud KOV territooriumil, kuid formaalselt asub mujal. Sama kehtib äriühingute jm organisatsioonide suhtes, kuid nende puhul lisandub veel filiaalide ja osakondade paiknemise probleem: kui ettevõttel on allüksusi riigi erinevates osades, kuid aruandlus ja maksumaksmine toimub vaid keskses, siis võib tekkida olukord, kus osa ettevõttest jääb väljapoole maksubaasi ja -kontrolli. Veelgi hullem oleks olukord rahvusvaheliste ettevõtetele.

Kuna tulumaksu kogub keskvalitsus, siis kuulub see reeglina keskvalitsuse tulubaasi. Samas võib öelda, et tulumaksu laekumine on omalaadne demokraatia indikaator – kui see seaduse alusel osaliselt või täielikult laekub keskvalitsusest madalamatele valitsemistasanditele, siis see demonstreerib reaalse võimu jagunemist erinevate valitsemistasandite vahel. Kui aga kogu tulu laekub keskvalitsusele ja see otsustab lähtudes hetkevajadustest vahendite kasutamise, siis see demonstreerib tsentraliseeritud võimustusüsteemi ja autoritaarset riigikorraldust.

Enamikel juhtudel ei ole kapitalist laekuv tulu iseseisev, vaid see on osa isiku üldisest tulust. Ettevõtte tulumaks, Eestis tuleks antud juhul vaadelda dividendidelt ja muudelt kasumieraldistelt tasutud tulumaksu, on reeglina täielikult keskvalitsuse tulubaasis. Juriidilise isiku poolt FI-le osutatud erisoodustustelt ja tehtud kingitustelt tasutav tulumaks laekub Eestis vaid keskvalitsusele, sest seda ei seota konkreetse isikuga. Sama kehtib mitteresidentidele ülekantud tulult makstava tulumaksu suhtes.

FI tuludelt tasutav tulumaks on aga demokraatliku riigikorralduse puhul reeglina jaotatav maks, s.o sellest laekuv tulu jaguneb seaduse alusel erinevate valitsustasandite vahel või on see koguni ülekandemaks, s.o maksu kogub keskvalitsus, kuid see kantakse seaduse alusel edasi madalamatele valitsustasanditele. Eestis jaotus kuni 2004. aastani tulumaks riigi ja KOV-te vahel suhtega 44 : 56, kuid see tähendas, et ka tulumaksutagastuste koormat kandsid mõlemad osapooled samas proportsioonis ja see omakorda põhjustas KOV tuludes väga suuri kõikumisi aasta sees. Olukorra parandamiseks mindi 2004. aastast üle uuele jaotusviisile, kus KOV eelarvetesse kantakse otsekohe 11,4%, alates 2005. aastast 11,6% ja alates 2006. aastast 11,8% vastav osa ning tulumaksutagastuste osa kannab riigi Maksu- ja Tolliamet, mille tõttu toimuvad nüüd väga suured kõikumised riigi tulumaksulaekumistes. Seejuures laekub konkreetsele KOV üksusele konkreetse FI tulu, mis eeldab Maksukohustuslaste registri aktualiseerimist – s.t selle pidevat uuendamist nii, et FI elukoha muutused oleksid selles kajastatud.

Vastavalt TMS-le muudetakse Maksukohustuslaste registri andmeid siiski vaid üks kord aastas 1. jaanuari seisuga. Kui Maksu- ja Tolliametil puuduvad andmed FI elukoha kohta, jaotatakse KOV eraldatav osa kohalike omavalitsusüksuste vahel proportsionaalselt nende arvestuslikele osakaaludele.

Kohaliku omavalitsusele laekuval tulumaksul on keskne tähtsus Norras, Rootsis ja Šveitsis, pisut väiksemat tähtsust omab see Taanis, Soomes ja Islandil ning vähetähtis on see Jaapanis, Kanadas ja USA-s.

KAPITALITULUDE MAKSUSTAMINE

7 KAPITALITULUMAKSU SUBJEKT

Kapitalitulude maksu subjektiks on kapitali omanik, kes saab tulu omandiõiguse alusel ja kes esineb FI või JI vormis.

Kui kapitali omanik on FI, sõltumata sellest, kas ta on resident või mitteresident, siis kuulub kapitalilt laekunud tulu maksustamisele tulumaksuga, s.t talle laekub kogu tulu ja selle deklareerimise ning sellelt tulumaksu tasumise eest vastutavad tulu saajad.

Kui kapitali omanik on JI, arvatakse (põhi)varast tekkiv tulu ettevõtlustulu hulka, mistõttu see jääb ettevõtluses arvestatavate tulude-kulude osaks. Seejuures võib kapitali haldus olla lausa iseseisev ettevõtlusvorm: väärtpaperite halduse puhul on tegemist investeerimisfondi või holdingettevõttega, kuid spetsialiseeruda saab ka kinnisvara haldusele, frantsiisi ja autoriõiguste realiseerimisele jms. Residendist juriidiliste isikute tulu kapitalist ei ole tulumaksu objekt, kuni seda ei maksta välja omanikele dividendide vms kasumieraldiste vormis.

Kui kapitali omanik on mitteresidendist JI, kuulub tema tulu maksustamisele nii nagu mitteresidendist FI puhul.

8 KAPITALITULUMAKSU OBJEKT

8.1 OBJEKTI MÄÄRATLEMINE

Vaata: TSÜS § 66.

Töövõtust või/ja ettevõtlusest laekunud ning tarbimisest ülejäänud või säästetud tulu raha või esemete vormis, samuti pärandi, kingituse või annetuse saadud raha, asjad ja õigused moodustavad vara - kapitali. Seega vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. Tulumaksu objektiks muutub aktiivne vara - **kapital** siis, kui see hakkab teenima oma omanikule tulu, mis võib olla nii ühekordne tulu kui ka korduvalt laekuv tulu. Kui tulu saaja on FI, siis saadud tulu tuleb deklareerida ja loovutada sellest seadusega määratud osa maksuhaldurile. Kui tulu saaja on aga JI, siis on varast laekuv tulu osa ettevõtlustulust ning kuulub maksustamisele juba ettevõtlustuluna, mitte kapitalituluna.

Kui vara kasutatakse vaid isiklikus tarbimises, siis sellega kaasnevad küll kulud, kuid ta ei teeni tulu – seega ei ole ka probleeme tulumaksuga. Raha või mittevajaliku vara säilitamine sellisena on rumal, sest inflatsioon sööb raha väärtust ning vallasvara kaotab oma väärtuse füüsiliselt vananedes või moest välja minnes. Kuld ja vääriskivid säilitavad hästi väärtust, kuid nende säilitamine on ohtlik ja teinekord ka kulukas. Kui vara suunata kapitaline majandustegevusse, hakkab see osalema uute väärtuste loomisel ning võib tuua omanikule täiendavat tulu.

Kapitalitulu fenomeniks on, et selle saamiseks ei ole vaja teha tööd, piisab tema andmisest ringlusse või rendile. Kui asja väärtus inflatsioonilises keskkonnas suureneb enam-vähem pöördvõrdeliselt inflatsiooniga, siis rahaga on asi halvem – selle reaalne ostuvõime langeb võrdeliselt inflatsiooniga, mistõttu raha säilitamine "sukasääres" on sulaselge rumalus. Raha võib panna panka lihthoiusena, kuid sellisel puhul võib juhtuda, et inflatsioon on suurem kui panga intress. Paremat tulemit pakutakse pikaajalisel tähtajalisel hoiustamisel ning suurema summa korral. Suuremat tulu võib kapitali omanik teenida, kui ta investeerib oma vaba kapitali ettevõt-

lusse. Võib ka osta võlakirju või väärtpapereid ja investeerida nii oma kapital ettevõtlusse. Kui isik ei tunne ettevõtte tausta ja ostab selle aktsiaid võib risk osutada suureks, seetõttu on ohutum paigutada raha mõnda investeerimisfondi, mida juhivad oma ala spetsialistid. Investeerimisfondid püüavad hajutada riske ning nii on võimalik teenida aastas kuni 10 ja enam protsenti investeeritud summast ning mõnedes suurema riskiga fondides veelgi enam. Siiski tuleb alati arvestada, et majandustegevuses võib vara ka kaotada: pangad ja ettevõtted pankrotistuvad, ettevõtte juhtkond võib petta omanikke, halbadel aegadel on tulek ka investeerimisfondist negatiivne ja kaotus võib osutada seda suuremaks, mida riskantsemat investeerimistegevust fond praktiseerib. Kõige vähemriskantseteks, kuid ka vähem tulukateks investeringuteks on riikide ja kohalike omavalitsuste võlakirjad ning kinnisvara.

Keerulisem on olukord nn immateriaalse varaga, mille hulka võib arvata teadmised (*know-how*) ja õigused, eriti teadmistega seotud õigused (vormistatud autoriõigused ja patendid). Nendel on väärtus vaid siis, kui nad suudetakse panna kiiresti ettevõtluses tulu tooma, sest inimteadmiste areng on tänapäeval nii kiire, et vastavad teadmised aeguvad või kaotavad tähtsuse väga lühikese ajaga.

Maksustamise seisukohalt võib grupeerida vara maksustamise vorme järgmiselt:

- **omandiõiguse maksustamine:** see oli vara esimeseks ja ajalooliselt vanimaks maksustamise vormiks. Maksuga koormatakse isikut, kellele on õigus hallata mingit vara (nt maad, hoonet, rajatist jms) või kes omab seda. Omandimaksu eripäraks on, et maksu tuleb tasuda sõltumata sellest, kas vara omanik sellest tulu saab või mitte – seega ei ole tegemist tulu maksustamisega. Selliseid makse käsitleti osas Omandimaksud;
- **perioodilise kapitalitulu maksustamine:** olukorras, kus vara omaniku omandisuhe säilib, kuid see vara toodab oma omanikule perioodiliselt uuenevat, väljamakstavat tulu intressi, dividendi, rendi vms vormis, kuulub maksustamisele kogu kapitalitulu. Kapitalitulu eripäraks on tulu laekumine (omandi)õigusest tulenevana, mitte isiku iseseisva töö tulemina – seetõttu võib lähenemine sellise tulu maksustamisele varieeruda riikide lgs väga suuresti. Sellise kapitalitulu maksustamine on käesoleva osa teema;
- **ühekordse kapitalitulu maksustamine:** olukorras, kus vara omanik otsustab loobuda tema omanduses olevast varast ja võõrandada see raha eest (võõrandamisega on võrdsustatud vahetuse korras vara vahetamine teise vara vastu), tekib mitteperioodiline, ühekordne tulu, mis on kapitalitulu tulumaksu objektiks. Maksustamisele ei kuulu antud juhul siiski mitte kogu tulu, vaid ettevõtlusprintsibile vastavalt tulu, mis ületab selle vara hankehinda ja võõrandamiskulusid. Sellise kapitalitulu puhul, eriti olukorras, kus vara on olnud ühe isiku omanduses väga pikka aega, tekivad probleemid raha väärtuse muutumisest tekkiva näilise kasumiga. Analoogselt eelmisele tulule ei ole ka selle tulu saamine seotud tööga, vaid õigusega ja seetõttu on ka sellisesse tulusse suhtumine ja selle maksustamine väga varieeruv. Seejuures on vara võõrandamise, eriti suuremahulise või kinnisvara võõrandamise tehing tihti maksustatud lisaks tulumaksule veel mitmesuguste riigilõivude, pärandi- ja kingitusmaksude või muude vara üleminekut koormavate maksudega.

Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et kapitalitulu maksustamise objektiks on varast laekuv perioodiline ja ühekordne tulu.

8.2 PERIOODILISED KAPITALITULUD

8.2.1 Intress

Vaata: TMS § 17, § 29, § 31, § 41 ja § 43.

Intress (ka protsent või kasvik) on tasu raha kasutamise eest, võlasummal arvestatav tulu, mida võlgnik on kohustatud tasuma võla väljastajale saadud rahasumma kasutusõiguse eest. /Holmes, lk 213/

Tulumaksu objektiks on intress, mis on saadud laenult, väärtpaberilt, liisingult või muult võlakohustuselt, s.h võlakohustuselt arvatud summad, mille võrra esialgset võlakohustust suurendatakse. Makse hilinemise või kohustuse muu rikkumise korral makstavaid summasid intressina ei käsitata.

Erandina ei maksustata tulumaksuga Eesti ja EL liikmesriigi residendist krediidasutuse ja mitteresidendist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaali poolt FI-le makstud intresse. See säte kehtib Eestis 1998. aasta suvest ning sellise maksusoodustusega taheti ühelt poolt soodustada säästmist ja teisalt vähendada pankade maksustamisest tulenevaid kulusid (s.h postikulud), mis tihti osutusid suuremaks kui tasutav intress. Ka rahvusvahelises praktikas on krediidasutustes avatud tavaliste arvelduskontode intressid tihti maksuvabad või koormatud madalama maksumääraga. Nimetatud maksuvabastus või -soodustus kehtib siiski enamasti piiratud ulatuses, näiteks Soomes on intressitulu maksuvaba, kui sellelt tasutakse kuni 2% intressi, samuti rakendatakse tihti praktikat, kus maksustamisele ei kuulu summa kuni määratud suuruseni – seega intressitulu, mis laekub kõrgema protsendiga hoiuselt või mille väljamakse on määratud suuruselt suurem, kuulub vastaval juhul maksustamisele. Intresside maksuvabastust rakendatakse sageli veel riigi võlakirjadele ja riigipangas hoiustajatele (kui nad on olemas). Sellise lähenemise eesmärgiks on hankida riigile odavamalt rahalist ressursi (eriti kui defitsiidiga eelarve on lubatud). Erapankade hoiuste intresside samaaegne maksustamine suurendab riigi konkurentsivõimet minimaalsete kulude juures, kuid tulemuseks on ebaaus konkurents.

Kui intresse makstakse mitteresidendile, sõltumata sellest kes maksab ja millises riigist pärineb resident, siis need ei kuulu Eestis maksustamisele. Sellise erandliku lahendi põhjuseks on rahvusvahelisest maksustamispraktikast ning Tulu- ja kapitali topeltmaksustamise vältimise konventsioonist tulenev mudellahendus, vastavalt millele on intressitulude maksustamisõigus riigil, kust raha pärineb. Siiski on Eesti TMS-s sätestatud turutingimustest (sarnaselt võlakohustuselt turutingimustel makstava intressi summat võlakohustuse tekkimise ja intressi maksmise ajal) oluliselt kõrgema intressi maksustamine, mille eesmärgiks on vältida varjatud tuluülekan-deid kolmandatesse, reeglina madala maksukoormusega maadesse. Nimetatud juhul maksustatakse saadud intressi ja sarnaselt võlakohustuselt turutingimustel makstava intressi vahe.

Kui intressitulu makstakse ÄÜ-le, siis on see maksja seisukohalt ettevõtluskulu ja saaja seisukohalt osa ettevõtlustulust ning see ei kuulu eraldi maksustamisele. Kui intressitulu maksjaks on raamatupidamiskohustuslik JI või FIE ja tulu laekub FI-le või mitteresidendile (s.h ka JI-le) siis kuulub see maksustamisele väljamaksmise hetkel allikamaksuga (24%) nii, et tulu saaja saab kätte netosumma. Kui üks FI tasub intressitulu teisele FI-le, siis makstakse see kogusummas välja ja tulumaksukohustus lasub tulu saajal tulumaksu printsiibile vastavalt. FI suhtes ei saa kehtestada allikamaksu printsiipi, sest tal ei lasu raamatupidamise- ja deklareerimise kohustusi.

Isikule laekuvate intresside käsitlemine on rahvusvahelises ulatuses varieeruv ja isegi ühel ja samal maal võidakse rakendada erinevatele laenuintressidele erinevat maksumäära. Kui enamikes OECD riikides maksustati intresse 80ndail aastail progresseeruva tulumaksuga, siis 90ndail on progressiooni ulatus jätkuvalt vähenenud ning enamasti on üle mindud proportsionaalsele tulumaksule. Rahvusvaheliselt peetakse soovitatavaks ning neutraalsuse seisukohalt põhjendatuks erinevatest allikatest laekuvate intresside võrdset käsitlemist, sest see lisab intressikonkurentsi ning juhib ressursside investeerimist ja kasutamist nii, et nende kasutamise

efektiivsus majanduses suureneks. Intressitulude maksukoormuse ühtlustamine kergendab ko-
hanemist rahvusvahelise finantsturu konkurentsi ning alandab maksu administreerimise kulu-
sid. /Messere, lk 303/

Hoiuseintresside maksustamise direktiiv ja lepingud Euroopa Liidu nõukogu 3. juuni 2003. a direktiiv 2003/48/EÜ hoiuste intresside maksustamise kohta näeb ette liikmesriikide vahelise teabevahetuse, kui ühest liikmesriigist makstakse intressi teises liikmesriigis elavale füüsilisele isikule. Erandina võivad Austria, Belgia ja Luksemburg sellise teabe andmise asemel ülemine-
kuperioodil, mille kestus ei ole määratud kindla kuupäevaga, pidada teistesse liikmesriikidesse minevatelt intressimaksetelt kinni tulumaksu. Kinnipeetava tulumaksu määr on 15% ülemineku-
perioodi esimesel kolmel aastal, 20% järgneval kolmel aastal ning pärast seda 35%. 75% kinni-
peetud tulumaksust kantakse üle intressi saaja elukohariigile.

Direktiivi alusel on sõlmitud rida kahepoolseid kokkuleppeid liikmesriikide ja Ühendkuning-
riigi ning Hollandi teatud sõltuvate või assotsieerunud territooriumide vahel. Sellised territooriumid on: Guernsey, Jersey ja Mani saar, Anguilla, Briti Neitsisaarte asumaa, Kaimanisaarte
asumaa, Montserrati asumaa, Turksi ja Caicose saarte asumaa, Aruba ja Hollandi Antillid. Terri-
tooriumidele kokkulepetest tulenevate peamiste kohustuste jagunemine on toodud järgnevas
tabelis.

Tabel 8. EL eripiirkonnad.

Üleminekuperioodil maksu kinnipidavad territooriumid	Koheselt teavet andvad territooriumid
Guernsey (est , eng)	Anguilla ¹ (est , eng)
Jersey (est , eng)	Aruba (est , eng)
Mani saar (est , eng)	Kaimanisaarte asumaa ² (est , eng)
Briti Neitsisaarte asumaa (est , eng)	Montserrati asumaa (est , eng)
Turksi ja Caicose saarte asumaa ¹ (est , eng)	
Hollandi Antillid (est , eng)	

1 - Anguilla ning Turksi ja Caicose saarte asumaaga sõlmitud kokkulepete kohaselt ei kehti teabe edastamise kohustus Eesti suhtes seni, kuni teise lepingupoole territooriumil otsene maksustaminepuudub.

2 - Kaimanisaarte asumaaga sõlmitud kokkuleppe kohaselt on teabe edastamise kohus-
tus ainult Kaimanisaartel.

Samuti on sõlmitud viis kahepoolset lepingut, mille üks pool on Euroopa Ühendus ning teine pool Andorra Vürstiriik ([est](#), [eng](#)), Liechtensteini Vürstiriik ([est](#), [eng](#)), Monaco Vürstiriik ([est](#), [eng](#)), San Marino Vabariik ([est](#), [eng](#)) ja Šveitsi Konföderatsioon ([est](#), [eng](#)). Nende lepingutega kohustuvad nimetatud riigid pidama kinni tulumaksu EL liikmesriikides elavatele isikutele maks-
tavalt intressilt. Intressi maksmisel nende riikide elanikele liikmesriikidel teavet koguda ja edas-
tada ei tule.

Kõigil riikidel ja territooriumidel, kes asuvad intressimaksetelt tulumaksu kinni pidama, on kohustus tagada intressi saajale võimalus maksu kinnipidamist vältida. Selleks peab intressi saaja andma nõusoleku tema isikut ja intressimakset puudutavate andmete edastamiseks oma elukohariigile.

Kuna Eestis ei maksustata EL liikmesriigi residendist krediidasutuse makstud intressi, siis saab Eesti residendist füüsiline isik Austrias, Belgias või Luksemburgis pangaintressilt kinni peetud tulumaksu maha arvata Eestis tasutavast tulumaksust, seda ületav osa tagastatakse. Muud intressid on Eestis maksustatavad, kuid seejuures tuleb vältida topeltmaksustamist ja võtta kinnipeetud tulumaks arvesse Eestis tasutava tulumaksu arvestamisel.

Direktiivi ja lepinguid kohaldatakse 2005. aasta 1. juulist. Eestis asuvatel intressi maksjatel tuleb deklaratsioon 2005. aasta teisel poolaastal tehtud intressimaksete kohta esitada 10. aprilliks 2006. (Allikas: <http://www.fin.ee/index.php?id=12959>)

8.2.2 Renditulu

Vaata: TMS § 16, § 29, § 31, § 41 ja § 43; Võlaõigusseaduse § 271 ja 339.

Kinnis- ja/või vallasvara võib anda teisele isikule kasutada tasuta või tasu eest. Vara teisele isikule kasutada andmine vormistatakse lepinguga, milles määratletakse osapoolte õigused ja kohustused, s.h ka see, millised kulud kumbki osapool kannab. Kui nimetatud leping või vastavad sätted jäävad kokku leppimata, lähtutakse kehtivatest seadustest. Võlaõigusseadus sätestab, et:

- üürilepinguga kohustub üks isik (üürileandja) andma teisele isikule (üürnikule) kasutamiseks asja ja üürnik kohustub maksma üürileandjale selle eest tasu (üüri);
- rendilepinguga kohustub üks isik (rendileandja) andma teisele isikule (rentnik) kasutamiseks rendilepingu eseme ning võimaldama talle rendilepingu esemest korrapärase majandamise reeglite järgi saadava vilja. Rentnik on kohustatud maksma selle eest tasu (renti).

Tulumaksu objektiks on tulu kinnis- või vallasasja või selle osa üürile või rendile andmisest, tasu hoonestusõiguse seadmise, kinnisasja ostueesõigusega, kasutusvaldusega, isikliku kasutusõiguse või servituudiga koormamise eest, samuti tasu vallasasja, aktsia või osa koormamise eest kasutusvaldusega (edaspidi: renditulu).

8.2.3 Litsentsitasud

Vaata: TMS § 16, § 29, § 31, § 41 ja § 43; Võlaõigusseaduse § 271 ja 339.

Tulumaksu objektiks on samuti tulu õiguse loovutamise eest ja vastavalt maksustatakse tulumaksuga tasu kirjandus-, kunsti- või teadusteoste (sealhulgas kino- või videofilmi, raadio- või teleaate salvestise või arvutiprogrammi) autoriõiguse, patendi, kaubamärgi, tööstusdisainilahenduse või kasuliku mudeli, plaanide, salajaste valemite või protsesside kasutada andmise või nende kasutamise õiguse võõrandamise eest (edaspidi: litsentsitasu).

Tulumaksuga maksustatakse samuti tasu tööstusliku, kaubandusliku või teadusalase siseseadete või tööstuslikku, kaubanduslikku või teadusalast kogemust puudutava informatsiooni (oskusteabe) kasutada andmise või nende kasutamise õiguse võõrandamise eest. Eelöeldust lähtudes võib öelda, et tulumaksu objektiks ei ole aktsia või osa kui omandiõiguse kasutusvaldusesse andmisest saadud tulu (edaspidi: litsentsitasu).

Tulumaksuga maksustatakse ka mitteresidendile tasutavat renditulu kui üürile või rendile on antud või piiratud asjaõigustega on koormatud Eestis asuv kinnisasi või vallasasi, mis on kantud või kuulub kandmisele Eesti registrisse, samuti vallasasi, mida kasutatakse Eestis. Tulumaksuga maksustatakse ka mitteresidendile tasutavat litsentsitasu, kui õiguse kasutajaks on Eesti riik, KOV üksus, resident või mitteresident oma Eestis asuva püsiva tegevuskoha kaudu või arvel või sellist tööstuslikku, kaubanduslikku või teadusalast siseseadet või oskusteavet kasutatakse Eestis.

Tulumaksuga ei maksustata Eesti äriühingu või EL residendist äriühingu Eestis registreeritud püsiva tegevuskoha kaudu või arvel makstud litsentsitasu, kui litsentsitasu saaja on EL liikmesriigi residendist äriühing ning talle kuulub litsentsitasu maksmise ajal ning on sellele vahetult eelnenud kaheaastase või pikema perioodi jooksul vähemalt 25% litsentsitasu maksva äriühingu aktsia- või osakapitalist Sama põhimõtte kehtib ka vastupidise omandisuhte puhul või olukorras, kus nii maksja kui ka litsentsitasu saaja aktsia- või osakapitalist vähemalt 25% kuulub ja on kolmandale EL liikmesriigi residendist äriühingule. Nimetatud maksuvabastust ei kohalda-

ta litsentsitasu osale, mis ületab omavahel mitteseotud isikute vahel tehtavate sarnaste tehingute väärtust.

Kui renditulu või litsentsitasu makstakse Eesti juriidilisele isikule või FIE-le, siis sellega ei kaasne otseselt mingeid maksukohustusi ei tulu väljamaksjal ega ka tulu saajal. Kui aga nimetatud tulu saaja on FI, siis kaasnevad sellega maksukohustused. Kui tulu maksab välja raamatupidamiskohustuslik JI või FIE, siis peab ta FI-le väljamakstavalt tulult kinni pidama allikamaksu 24%, mitteresidendile tasutavalt rendilt samuti 24%, kuid mitteresidendile tasutavalt litsentsitasult peetakse kinni vaid 15% allikamaks. Litsentsitasu väljamaksmisel mitteresidendile tuleb fikseerida tulu saava isiku residentsus, sest välisriikidega sõlmitud topeltnmaksustamise vältimise lepingud piiravad paljudel juhtudel kinni peetava allikamaksu suurust, lubades kinni pidada vaid 5–10% väljamakstavast tulust. Kui aga nimetatud tulu väljamaksja on FI, siis ei pea ta väljamakstavast tulust allikamaksu kinni pidama ning tulu deklareerimise ja tulumaksu tasumise kohustus kandub tulu saavale isikule (tulumaksu printsiipl).

Renditulu saava FI seisukohalt võib tekkida probleem, et ta ei saa oma maksustatavatest tuludest maha arvata näiteks korteri haldamisega seotud kulusid. Kui ta koos tulumaksudeklaratsiooniga esitab siiski tulude ja kulude aruande (eesmärgiga vähendada maksustatavaid tulusid), siis käsitleb Maksu- ja Tolliamet seda ettevõtluse registreerimata jätmisena ja trahvib isikut ettevõtluse mitteõigeaegse registreerimise eest. Peale seda aktsepteerib Maksu- ja Tolliamet nüüd juba FIE kulusid, kuid nüüd on järelejääd tulude puhul tegemist töötuludega, millelt tuleb tasuda nii tulumaks kui ka sotsiaalmaks. Kui tulu saaja soovib sellist arengut vältida, peab ta määrama rendilepinguga, et kõik jooksvad halduskulud kannab rendilevõtja ja rendileandjale tasutakse vaid vara amortiseerumist kompenseeriv summa koos soovitava kasumiga (mõlemad kuuluvad maksustamisele tulumaksuga kogu ulatuses) või registreerima end vähemalt füüsilisest isikust ettevõtjaks. Muidugi jääb alati ka võimalus anda see vara kinnisvara haldusele spetsialiseerunud ettevõttele, kes korjab rendi, kannab kõik jooksvad kulud (lepinguga määratud ulatuses!) ning maksab omanikule temale kuuluva osa, millelt on kinni peetud allikamaks.

8.2.4 Dividendid

Vaata: TMS § 18, § 29, § 41 ja § 50.

Ettevõtlusesse investeeritud vara, mis vormistatakse osalusena aktsiate või osaku vormis, annab õiguse vastavale osale selle varaga loodud lisaväärtusest, millest on maha arvatud kulud, seega osale kasumist. Selle kasumi üldnimetusena kasutatakse mõistet dividend, kuigi osahingu puhul tuleks kasutada mõistet osalustulem vms. Dividend on väljamakse, mida tehakse ÄÜ pädeva organi otsuse alusel puhaskasumist või eelmiste majandusaastate jaotamata kasumist ning mille aluseks on dividendi saaja osalus ÄÜ-s (aktsiate või osakute omamine, täis- või usaldusühingu osanikuks või tulundusühistu liikmeks olemine või muud osaluse vormid vastavalt äriühingu asukohamaa seadustele). Dividendide väljamaksmisega on võrdsustatud aktsia- või osakapitali või sissemaksete vähendamine, aktsiate või osade tagasiostmine, samuti ÄÜ likvideerimisel tehtavad väljamaksed. Kui residendist FI on osanik või liige sellises isikute ühenduses või kaasomanik sellises varakogumis, millele ei ole omistatud JI staatust, siis maksustatakse tulumaksuga nimetatud ühenduse või varakogumi puhaskasumi osa FI tuluna, proportsionaalselt maksumaksja osalusele või hääleõigusele. Seda sätet ei kohaldata investeerimisfondide seaduse alusel asutatud lepingulise investeerimisfondi ning *Kogumispensionide seaduse* alusel asutatud pensionifondi osakuomanike suhtes.

Kuigi dividenditulu laekub väärtpaberi omanikule, on selle maksustamine Eestis korraldatud ÄÜ-s – tulu tekkimise ja maksu maksmise eest vastutab tulu väljamaksja kulumaksu printsiiibil ehk kogu dividendidena väljamakstav tulu laekub tulu saajatele kogu ulatuses. Seega ei ole osaluse eest väljamakstav kasumieraldis Eestis kapitaliomaniku deklareeritav tulu – deklareerimise ja maksu tasumise kohustused lasuvad tulu väljamaksjal. Dividendide maksustamine on Eestis sätestatud diskrimineerivalt:

- kõikidelt väljamakstavatelt dividendidelt tuleb tulude väljamaksjal tasuda 24/76 ehk ümardatult 31,6% väljamakstud summast täiendavalt Maksu- ja Tolliametile.
- kui dividendid makstakse mitteresidendist FI-le või mitteresidendist JI-le, kelle osalus antud äriühingus on väiksem kui 20% selle äriühingu aktsia- või osakapitalist või häälest, siis tuleb väljamakstavalt summast kinni pidada 24% allikamaks.

Seega Eesti ja EL residendile väljamakstavaid dividende maksustatakse tulumaksuga üks kord, kuid mitteresidentidest FI-le ja JI-st väikeaktsionäridele väljamakstavaid dividende kaks korda. Sellise lähenemisega tehakse soodustus välismaistele suurinvestoritele, lähtudes eeldusest, et välismaiste JI tulu kuulub kohapeal niikuinii maksustamisele ja sellise lähenemisega välditakse topeltnmaksustamisest tekkivaid probleeme. Samas on küsitav sellise lähenemise kaudu soovitud eesmärgi saavutamine, sest antud juhul saab maksuvabastuse investor, kes pani 20 tuhat krooni 40 tuhande kroonise põhikapitaliga ettevõttesse, kuid näiteks Hansapanka 4 miljonit kr investeerinud investor nimetatud maksuvabastust ei saa. Dividendide väljamaksmisel sellest kinnipeetav allikamaks vähendab reeglina isiku tulumaksudkohustust kodumaal, kuna seal arvestatakse kohaliku tulumaksu rakendamisel saadud tulult varem juba kinnipeetud tulumaksu. Kui Eesti riik jätkaks dividendidelt tulumaksu kinni pidamata, siis kingiks ta selle lihtsalt teise riigi tuludesse, sest seal maksustatakse saadud dividende kogu ulatuses.

8.2.5 Varakindlustusest laekunud tulu

Vaata: TMS § 20

Omalaadse kapitalituluna võiks käsitleda ka kindlustustulusid. Majandustegevuses ja igapäevases elus on alati risk, et miski ei lähe nii nagu kavatsatud ning see miski toob endaga kaasa märkimisväärse varalise kaotuse või sissetulekute järjepidevuse katkemise. Üheks võimaluseks riskide maandamisel on selliste riskide vastu kindlustada. Sisuliselt tähendab kindlustus planeeritud kaotust – kindlustaja kaotab igal juhul, kuid võttes kindlustuse, kaotab ta vaid kindlustusmaksu või -preemia. Kui asjad kulgevad nii nagu planeeritud, siis sellega kaotus ka piirdub, kui aga juhtub õnnetus ja vara hävib, siis kindlustuse võtjal on nüüd kohustus kompenseerida tekkinud kaotus kokkulepitud ulatuses. Jättes aga kindlustuslepingu sõlmimata, mängitakse niioelda täispangale – kui hästi läheb ei kaotata midagi, kui aga halvasti, siis kaotatakse kõik. Füüsilise isiku puhul on selline kaotus lõplik, äriühingu puhul kirjutatakse tekkinud kaotus maha ning selles ulatuses väheneb tulumaksu tasumise kohustus, mis mõningas osas kompenseerib justkui tekkinud kaotust.

Kui äriühing, s.h ka FIE, soetab vara ettevõtluskuluna ja kindlustab selle ettevõtte vahenditest, siis selle vara hävimisel väljamakstav kahjukindlustuse summa on osa ettevõtlustulust. Seega varakindlustusjuhtumi korral makstav kindlustushüvitis on osa maksustatavast tulust ja saadud kindlustushüvitist maksustatakse nagu kasu vara müügist, kusjuures vara müügihinnaks loetakse kindlustushüvitise summa. Vastavalt *kitsa tulu printsibile*, kui õnnetuses hävinenud vara asendatakse kindlustaja poolt uuega, siis see ei ole tulu. Maksustamise objektiks muutub asendatud vara alles siis, kui ta realiseeritakse.

FI ostab oma vara ja teeb kindlustusmaksed summadest, millelt on juba tasutud tulumaks. Kui nüüd õnnetusjuhtumi korral kindlustus kompenseerib talle kaotatud vara lepinguga määratud ulatuses, siis ei saa seda lugeda tuluks – tegemist on kompensatsiooniga, mille vahenditest on võimalik asendada kaotatud vara. Kuna nimetatud summad ei ole maha arvestatud ettevõtluskuludest (vastavad võimalused FI-l puuduvad), siis ei kuulu vastavad maksed ka maksustamisele tulumaksuga.

8.2.6 Sotsiaalkindlustuse tulud

Vaata: TMS § 20, § 20¹, § 21,

Lisaks varale soovib inimene kindlustada ka oma igapäevast toimetulekut, sest selles ebakindlas maailmas ei saa kunagi kindel olla homsele päevale. Inimene võib haigestuda või

sattuda õnnetusse, ta võib jääda tööta ning vanadus saabub vältimatult, kui just varane surm sellest ei päästa – igal juhul jõuab inimene olukorda, kus ta lühema või pikema aja jooksul jääb ilma pidevatest sissetulekutest ning tal tekib raskusi oma igapäevaste kulude katmisega. Antud teemat on käsitletud põhjalikumalt sotsiaalmaksu käsitlevas osas. Antud kontekstis on oluline, kas selliseid tulusid tuleks ka maksustada.

FI sissetulekute järjepidevuse tagamisele suunatud kindlustushüvitiste ja pensionite väljamaksete maksustamine on TMS-e järgi suhteliselt keeruline, mille tõttu käsitleme siin seda teemat üldistatult. Tulumaksu üldpõhimõtteks on, et FI tehtavad tulu ülekanded kuuluvad maksustamisele, seega peaksid maksustatud olema ka töötasu sissetulekuid asendavad sotsiaalkindlustuse maksed. Samas jääb meile siiski võimalus, teha valik kahe erineva rakendusviisi vahel kindlustusest laekuva tulu maksustamisel: Kui sissemaksed tehakse:

- juba maksustatud tuludest, siis hilisemaid väljamakseid ei maksustata;
- maksustamata tuludest, siis hilisemad väljamaksed kuuluvad maksustamisele.

Mõlemad nimetatud lahendid on Eesti sotsiaalkindlustuses kasutusel. Sissemaksed haigus- töötus-, I, II ja osaliselt ka III samba pensionikindlustusse (15% laekunud tulust) on tulumaksu vabad – seega on väljamaksed maksustatavad. Samas tehakse sissemaksed elukindlustusse, investeerimisriskiga elukindlustusse ja osaliselt ka III samba pensionikindlustusse (sissemaksed, mis ületavad eelnimetatud 15% osa) juba maksustatud tulust, mille tõttu nimetatud kindlustuste väljamaksed on osaliselt (määratud tingimustel) või täielikult tulumaksuvabad. tulu

Kuna nimetatud sotsiaalkindlustuse väljamaksed tehakse raamatupidamiskohustuslike JI-te poolt, siis lasub neil ka tavapärase kohustus pidada FI tehtavatelt tulu ülekannetelt kinni **24% allikamaks** (arvestades maksuvaba miinimumi osa), s.h:

- **ajutise töövõimetuse hüvitisel**, mis makstakse välja seoses isiku haigestumisega *Ravikindlustusseaduse* alusel;
- **sissetuleku hüvitisel**, mis makstakse töötule seoses töökoha kaotusega *Töötuskindlustuse seaduse* alusel;
- **I ja II samba** (riikliku ja kohustusliku kogumis)pensiooni väljamaksetelt isikule, kes on üle 63. a vana. Täiendava maksusoodustusena arvestatakse selle makse puhul maksuvaba osa, mis on 3000 kr kuus või 36 000 kr aastas (lisaks üldisele maksuvaba miinimumi osale);

Samal põhimõttel, kuid **10% allikamaksuga** maksustatakse **III sambast** (täiendava kogumispensiooni kindlustuslepingu alusel kindlustusvõtjale või vabatahtliku pensionifondi osaku omanikule) tehtavaid väljamakseid, tingimusel, et:

- ta on saanud 55-aastaseks ja
- lepingu sõlmimisest on möödunud vähemalt 5 aastat või
- kindlustusvõtja täieliku ja püsiva töövõimetuse korral või
- kindlustusandja likvideerimisel;

Täpselt samadel tingimuste täitumisel, kuid olukorras kus kindlustusvõtja sõlmib kindlustusandjaga täiendava kogumispensiooni kindlustuslepingu nii, et selle alusel tehakse talle väljamakseid kuni tema surmani perioodiliselt võrdsete või suurenevate summadena vähemalt üks kord kolme kuu jooksul – väljamakstavat tulu ei maksustata tulumaksuga ehk see on **maksuvaba**. Sellise lahendi põhjenduseks on mõlemapoolne äririsk, sest kumbki pool ei tea kui kaua kindlustatu täpselt elab. Kui kindlustatu elab kavandatust kauem, kannab kindlustaja kahju, sest ta peab välja maksma suurema summa kui talle kindlustajalt laekus ning vastupidi, kui kindlustatu sureb varem siis jääb järelejäänud summa kindlustajale täiendava preemiana.

Täielikku maksuvabastust võimaldab TMS-s veel investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel tehtavatele väljamaksetele, kui kindlustuslepingu sõlmimisest on möödunud 12 aastat. Maksuvabasid väljamakseid võib teha nii kindlustusvõtjale endale kui ka soodustatud isikule.

Kui aga summa võetakse välja varem, kuulub sellest saadav kasum maksustamisele tavapärasel korras 24% allikamaksuga. Tulumaksuvabad on samuti surmajuhtumi kindlustushüvitised, kui väljamaksed tehakse täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel. Võib öelda, et avalikest huvidest lähtudes pakub riik oluliselt suuremaid maksusoodustusi isikutele, kes sõlmivad täiendava pensionikindlustuse või pikaajalise elukindlustuse lepingu.

8.3 ÜHEKORDESED KAPITALITULUD

8.3.1 Vara ja selle võõrandamine

Vaata: TSÜS § 66; RPS § 3; TMS § 15, § 29, § 31 ja § 37–38.

Vara kui kapitalitulu allikas on igasuguse majandustegevuse aluseks. Vastavalt TSÜS-ile on: *Vara isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum, kui seadusest ei tulene teisiti. Raamatupidamise seadus* (edaspidi **RPS**) lisab täiendavalt, ett: vara on raamatupidamiskohustuslasele kuuluv rahaliselt hinnatav asi või õigus.

Ühekordne kapitalitulu käesolevas kontekstis on vara võõrandamisest laekuv tulu. Äriühingu ja FIE puhul on selline tulu osa ettevõtlustulust, mis kuulu sellisena maksustamisele maksustamisperioodi lõpus välisriikides. Eestis maksustati FIE ettevõtlustulu tulumaksuga, kuid ÄÜ-te tulumaks kehtis kuni 1999. aasta lõpuni ning praegu JI-te tulu maksustamisele ei kuulu, seega ka kapitali võõrandamisest laekunud tulu.

Tulumaksuga maksustatakse residendist FI kasu kinnis- või vallasasja, väärtpaberite, nimeliste aktsiate, osade, täis- ja usaldusühingu sissemaksete või ühistu osamaksude, investeerimisfondide osakute või varaliste õiguste (sealhulgas nõudeõiguse, ostueesõiguse, hoonestusõiguse, kasutusvalduse, isikliku kasutusõiguse, rentniku õiguste, tagasiostukohustuse, hüpoteegi, kommertspandi, registerpandi või muu piiratud asjaõiguse või selle järjekoha) müügist või vahetamisest. Vara vahetamiseks ei loeta ÄÜ-s mitterahalise sissemaksuga osaluse (aktsiad, osad, osamaks, sissemaks) suurendamist või omandamist. Tulumaksu objektiks on samuti aktsiaseltsi aktsiakapitali, osaühingu või ühistu osakapitali või täis- või usaldusühingu sissemaksete vähendamisel, samuti aktsiate või osade tagasiostmisel *isikule tehtav väljamakse osas, mis ületab osaluse soetamismaksumust* või isiku poolt tehtud sissemaks et osaluse (aktsiad, osad, osamaks) omandamisel. Samuti loetakse FI maksustatavaks tuluks ÄÜ likvideerimisel isikule makstav likvideerimisjaotis osas, mis ületab osaluse soetamismaksumust või isiku poolt tehtud sissemaks et osaluse omandamisel.

Soetamismaksumuse mõistega märgitakse kõiki maksumaksja poolt vara omandamiseks ning selle parendamiseks ja täiendamiseks tehtud dokumentaalselt tõendatud kulused, sealhulgas makstud komisjonitasud ja lõivud. Kui vara on soetatud kapitalirendi (liisingu) korras, siis loetakse selle soetamismaksumuseks lepingujärgseid rendi- või väljaostumaksete kogusummat ilma intressideta. Omavalmistatud asja soetamismaksumuseks loetakse selle asja valmistamiseks tehtud, dokumentaalselt tõendatud kulude summat.

Äriühingute või mittetulundusühistute ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise tulemusena omandatud osaluse (aktsiad, osad, osamaks, sissemaks) soetamismaksumuseks loetakse ühineva, ühendatava, jaguneva või ümberkujundatava äriühingu või mittetulundusühistu osaluse soetamismaksumus või nimetatud osaluse soetamiseks tehtud sissemaksed, millele on juurde arvatud ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise käigus tehtud täiendavad sissemaksed ja maha arvatud saadud väljamaksed.

FI-le riigi poolt välja antud, samuti pärandina või abikaasalt, vanemalt või lapselt saadud erastamisväärtpaberite eest soetatud vara soetamismaksumuseks loetakse erastamisväärtpaberite väärtpaberibörsil noteeritud keskmine müügihind vara soetamise päeval. Enne erastamisväärtpaberite väärtpaberibörsil noteerimise alustamist soetatud vara soetamismaksumuseks loetakse erastamisväärtpaberite keskmine kohalik müügihind vara soetamise päeval.

Mitterahalise sissemaksega omandatud osaluse (aktsiad, osad, osamaks, sissemaks) soetamismaksumus on võrdne mitterahaliseks sissemaksiks olnud vara soetamismaksumusega. Kui mitterahaliseks sissemaksiks olnud asja või varalise õiguse soetamismaksumus on eelnevalt maha arvatud FIE ettevõtlustulust ja seda ei ole tulumaksuga maksustatud isiklikku tarbimisse võetud varana, loetakse osaluse soetamismaksumuseks null. Nimetatud soetamismaksumusele arvatakse juurde tehtud täiendavad sissemaksed ja sellest arvatakse maha saadud väljamaksed. Soetamismaksumuse arvutamisel ei arvestata töö tegemist või teenuse osutamist mitterahalise sissemaksena.

Kui vara müügitehingul kohustusega või õigusega osta see vara tagasi kindlaksmääratud tähtajal ja kindlaksmääratud hinnaga (repotehing) on vara tagasiostuhind kõrgem selle müügihinnast, loetakse tagasiostetud vara soetamismaksumuseks repotehingu käigus müüdud vara müügihind. Kui vara on antud FI-le üle mitterahalises vormis ja sellelt on tasutud kulumaks, siis loetakse sellise vara soetusmaksumuseks vara turuhind koos sellelt tasutud kulumaksuga.

Euroopa Liidu liikmesriigi investeerimisfondi osakute vahetamisel loetakse omandatavate osakute soetamismaksumuseks vahetuse käigus võõrandatud investeerimisfondi osakute soetamismaksumus.

Kasu või kahju vara müügist on müüdud vara soetamismaksumuse ja müügihinna vahe. Vara vahetamisel arvestatakse kasu või kahju vahetatava vara soetamismaksumuse ning vahetuse teel vastu saadud vara turuhinna vahelt. Maksumaksjal on õigus kasust maha arvata või kahjule juurde liita vara müügi või vahetamisega otseselt seotud dokumentaalselt tõendatud kulud.

Kui võõrandatakse vara, mille soetamismaksumuse on maksumaksja oma ettevõtlustulust maha arvanud, loetakse vara müügist või vahetusest saadud tulu või vara turuhind kogu ulatuses maksumaksja ettevõtlustuluks. Kui aga vara on ostetud enne 2000. aasta tulumaksu reformi ja maksumaksja on oma ettevõtlustulust maha arvanud põhivara amortisatsiooni, siis vähendatakse sellise põhivara võõrandamisel laekunud tulu selle vara amortisatsiooni võrra (või liidetakse amortisatsioonisumma müügist laekunud tulule). Kui FI võtab ettevõtluseks soetatud vara isiklikku tarbimisse (nii ettevõtlusega tegelemise ajal kui ka ettevõtluse lõpetamisel), lisatakse selle vara turuhind maksumaksja ettevõtlustulule. Sellise vara hilisema võõrandamise korral loetakse vara soetamismaksumuseks eelnimetatud ettevõtlustulule lisatud summa. Vara loetakse isiklikku tarbimisse võetuks kui FIE tegevus on vastavalt MKS-s sätestatule peatatud rohkem kui 12 kuud. Samas tuleks rõhutada, et isiklikku tarbimisse võtmiseks ei loeta FIE ettevõtte hulka kuulunud vara üleandmist ÄÜ-le mitterahalise sissemaksena, kui selle eesmärgiks on ettevõtte tegevuse jätkamine. Seejuures tuleks aga rõhutada, et sellise sissemaks väärtus on 0 krooni ehk selle eest ei saa ühtegi aktsiat ega osakut, kuna vara kuulub ettevõtte käibe- või põhivara hulka. Kui aga FIE arvestab selle ettevõtlustulu hulka ja tasub selle väärtuselt nõuetekohased maksud ning annab selle peale seda üle ÄÜ-le mitterahalise sissemaksena, siis omandab ta vara turuväärtuse ulatuses aktsiaid või osakuid.

Kasvava **metsa raieõiguse** võõrandamisel loetakse erandlikult võõrandamisega seotud kuludeks ka metsa uuendamise seonduvad dokumentaalselt tõendatud kulud ning maksumaksjal on õigus arvata need maha samal või järgmistel maksustamisperiodidel metsa raieõiguse võõrandamisest saadud tulust, kui on täidetud mõlemad alljärgnevad tingimused:

- tegemist on metsa uuendamisega metsaseaduse tähenduses;
- metsaomanik on metsauuendustööde kohta esitanud asukohajärgsele keskkonnateenistusele metsateatise metsaseaduses sätestatud korras ning keskkonnateenistus ei ole keelanud teatises kavandatud tegevust.

Tulumaksuga maksustatakse ka kasu, mida **mitteresident** sai vara võõrandamisest, kui:

- müüdud või vahetatud kinnisasi asub Eestis või
- registrisse kantav vallasasi oli kuni võõrandamiseni registreeritud Eesti registris või

- müüdnud või vahetatud vallasasja omandaja on Eesti riik, kohalik omavalitsusüksus või resident ning vallasasi asus enne müümist või vahetamist Eestis või
- võõrandatud asja- või nõudeõigus oli seotud Eestis asuva kinnisasja või ehitise kui vallasasjaga või
- võõrandati vähemalt 10%-list osalust äriühingus, kelle varast võõrandamisele eelneva majandusaasta viimase päeva seisuga koostatud bilansi alusel üle 75% moodustasid Eestis asuvad kinnisasjad või ehitised kui vallasasjad.

Tulumaksuga maksustatakse samuti väljamaksed, mida mitteresident sai residendist JI-lt osaluse vähendamisel, samuti aktsiate, osade või osamaksete tagasiostmisel või tagastamisel saadud väljamakseid osas, mis ületab osaluse soetamismaksumust või tehtud sissemakset osaluse (aktsiad, osad, osamaks) omandamisel. Maksustamisele kuulub ka JI likvideerimisel makstav likvideerimisjaotis osas, mis ületab osaluse soetamismaksumust või isiku poolt tehtud sissemakset osaluse omandamisel.

Vastavalt *Tulumaksuseadusele* peab vaid FI deklareerima vara võõrandamisest laekunud tulu ja tasuma sellelt tulumaksu. Kinnisvaratulu deklareerimisel saab sellest maha arvata vaid samal aastal tekkinud kinnisvara müügist tekkinud kahju, kui aga tule on negatiivne, siis seda ei saa kanda edasi järgmistele aastatele ega selle võrra vähendada muudest allikatest tekkinud tulu.

8.3.2 Väärtpaberite ja vara võõrandamine

Vaata: TMS § 38 ja § 39.

Vaba kapitali võib tänapäeval paigutada lisaks tavapärasele investeeeringule kinnisvarasse ka väga erinevates vormides eksisteerivatesse väärtpaberitesse. Võrreldes kinnisvarainvesteeeringuga on väärtpaberinvesteeeringute plusspooleks see, et sellega ei kaasne püsivaid hoolduskulusid ning omanikuseisusest tulenevaid kohustusi ja vastutusprobleeme. Samas on aga risk kaotada väärtpaberitesse investeeritud kapital suurem, sest see ei ole omaniku otsese kontrolli all, vaid usaldatud teiste ettevõtjate kätte ning selle tagasisaamise tõenäosust suurendab vaid see, kas riigi haldusvõimekus tagab seadustes sätestatu täitmise ja elimineerida seeläbi võimalikud investoritele kahju põhjustavad tegevused. Samuti mõjutab seda turgu oluliselt ühiskondlik häälestatus: kas valitseb vastastikuse usalduse õhkkond või ollakse suunatud vaid kasumi maksimeerimisele ning keegi ei küsi, kust ja kuidas on rikkus saadud. Usaldusastet suurendab märkimisväärselt audiitorsüsteemi efektiivne ja sõltumatu tegevus. Viimaste aastate näidetest (Enroni jms juhtumid) on ilmnenud, et ka audiitorfirmad võivad osutada ebausaldusväärseteks, kui nad samaaegselt osutavad ÄÜ-le konsultatsiooniteenuseid ning kontrollivad selle tegevuse seaduslikkust. Osutub, et tulu maksimeerimisel ei põrkuta tagasi ka otsestelt pettustelt.

Vaba kapitali omanikud võivad suunata oma vabad vahendid ettevõttesse, mida nad usaldavad ja usuvad, ostes otse selle väärtpabereid (võlakirjad, aktsiad, osakud jms). Kui aga kapitaliomanik soovib riski hajutada, võib ta osta investeeerimisfondide väärtpabereid, mis siis juba investeeerivad laekunud vahendid, lähtudes oma professionaalsete spetsialistide teadmistest ja vaistust. Lisaks hajutab fond riski, investeerides vahendeid erinevatesse projektidesse ja ettevõtetesse. Riski vähendab samuti kapitali mass – mida suurem see on, seda enam ta suudab kontrollida protsesse ja vajaduse korral seda ka suunata, kaotused aga jagunevad suurema hulga ühikute vahel ja osutuvad seeläbi ühe ühiku kohta väiksemaks. Turumajanduse põhimõtetele vastavalt spetsialiseeruvad investeeerimisfondid, pakkudes oma klientidele vastavalt turvalisemat, kuid ka väiksemat kasu toovat investeeerimiskeskonda või riskantsemat ja suuremat tulu töotavat raha paigutamise võimalust. Loomulikult kaasneb suurema riskiga ka suurema kaotuse võimalus, millest viimase aja arengud pakuvad näiteid laias valikus üle kogu maailma.

Kui isik on langetanud otsuse ja investeerib oma vaba rahalise säästu investeerimisfondi väärtpaberitesse, hakkab ta osalema uute väärtuste loomise protsessis ning selle tulemite jagamisel. Saadud kasum jagatakse investorite vahel, kuid mitte väljamaksete vormis, vaid nende arvel olevate väärtpaberite arvu suurendamise vormis. Samal ajal võib isik jooksvalt sissemakseid suurendada ja vähendada, vastavalt oma rahalise seisuga muutumisele. Tõsi, ka väärtpaberite eneste väärtus võib muutuda ja nii tekib kohe probleem, kuidas maksustada selliseid ühenimelisi väärtpabereid, mis on väljastatud sama isiku poolt, kuid millistel on erinevad soetamisväärtused. Probleem lahendatakse nii, et erineva hinnaga ja erineval ajal soetatud ühenimeliste väärtpaberite soetamismaksumuse arvestamisel tuleb järjepidevalt lähtuda ühest alljärgnevatest meetoditest:

- **kaalutud keskmise meetod** - ühe võõrandatud väärtpaberi või vara soetamismaksumus leitakse võõrandamise hetkeks olemasolevate samanimeliste väärtpaberite või varade soetamismaksumuse summa jagamisel nende arvuga
- **FIFO** – (*first in, first out*) võõrandamine toimub sisseostu järjekorras ja võit arvestatakse vastavate aktsiate või nende kogumi kohta igakord eraldi välja;
- **LIFO** – (*last in, first out*) viimasena ostetud aktsiad müüakse kõige varem.

Vastavalt Eesti TMS-le on meil lubatud kasutada kas kaalutud keskmise meetodit või FIFO-t. Seejuures tuleks rõhutada, et see säte puudutab vaid FI väärtpaberikaubandust. Residendist FI-I on lubatud tegeleda väärtpaberite ostu ja müügiga ning sõltumata selle käibe mahust, ei loeta seda ettevõtluseks. See aga tähendab, et realiseeritud väärtpaberite müügist tekkinud summeeritud kasumilt tuleb tasuda makseperioodi lõpul tulumaks ning saadud tulu taasinvesteeringut ei võeta arvesse. Summeeritud kasum tähendab, et residendist FI-I on õigus maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust maha arvata samal perioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kahju. Arvesse ei võeta kahju, mis tekkis väärtpaberite turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisest maksumaksjaga seotud isikule või temalt turuhinnast kõrgema hinnaga omandatud väärtpaberite võõrandamisest. Kui tulem on positiivne, siis tuleb sellelt tasuda tulumaks tavapärase suuruses, kui aga tulem on negatiivne, siis seda muust maksustatavast tulust maha ei arvata ja see kahjum kantakse edasi nii, et tulevaste perioodide kasumit vähendatakse varem saadud kahju ulatuses. Kahju edasikandmisel *Tulumaksuseadus* piiranguid ei sea nii, et seda võib edasi kanda elu lõpuni.

Nii nagu muugi vara puhul võib residendist FI maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust maha arvata samal perioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kahju. Kahju, mis tekkis väärtpaberite turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisest maksumaksjaga seotud isikule või temalt turuhinnast kõrgema hinnaga omandatud väärtpaberite võõrandamisest, maha ei arvata. Summat, mille võrra maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kahju ületab samal perioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasu, muust maksustatavast tulust maha ei arvata. Kui väärtpaberite võõrandamisest maksustamisperioodil saadud kahju on suurem kui maksumaksja poolt samal maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasu, võib kasu ületava kahju summa maha arvata järgnevatel maksustamisperioodidel (ilma ajalise piiranguta) väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust. Kui maksustamisperioodil tekkinud ja eelnevatest maksustamisperioodidest edasikantud kahju summa on suurem kui maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasu, kaetakse selline kahju ainult maksustamisperioodi kasu ulatuses ning kahju katmata jääk kantakse edasi järgnevatel maksustamisperioodidele.

Erandlikult on sätestatud siiski, et dividendide saamise õiguse andva väärtpaberi võõrandamisest saadud kahju ei arvata maha muude väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust, kui see väärtpaber omandati 30 päeva jooksul enne dividendioiguslike isikute määramise kuupäeva ja võõrandati 30 päeva jooksul pärast eelnimetatud kuupäeva. Selle sättega on püütud piirata viimasel ajal järjest enam kasutatavat maksude planeerimise võtet, kus dividenditulu püütakse muuta võõrandamistuluks ja see mängitakse isikule, kellel ühel või teisel põhjusel tulumaksu tasumise kohustust ei ole.

8.3.3 Pensionifondide osakute võõrandamine

Vaata: TMS § 20¹ ja § 21.

Üheks suhteliselt uueks investeerimisvormiks on kujunenud füüsilisele isikule pakutav võimalus investeerida oma vabad vahendid pikaajaliselt nn pensionifondi, mis seejärel omakorda tagab investorile tema poolt investeeritud ressursi arvelt majanduslikult kindlustatud vanaduspõlve. Sellise investeeingu eripäraks on, et

- riigid pakuvad investoritele märkimisväärseid maksusoodustusi sissemaksete tegemisel (määratud ulatuses tehtud sissemaksed arvatakse maksustatavast tulust maha);
- seadustega piiratakse fondi tegevusvabadust investeeingute paigutamisel, eesmärgiga vältida liiga riskantseid investeeinguid ning seeläbi vanadusperioodi kulude katteks mõeldud vahendite kaotust. Tavaliselt fondid teavitavad, millise riskiastmega investeeinguid nad teevad, vastavalt aktsiad võimaldavad reeglina suuremat kasumit kuid võivad tekitada ka suuremaid kaotusi, võlakirjad, eriti riikide või linnade võlakirjad on väikese riskiga, kuid ka väiksema tootlusega;
- seaduses sätestatud korras luuakse garantiide süsteem, et suurendada investeeingute turvalisust juhuks kui tehtud investeeingud siiski ebaõnnestuvad;
- väljamaksetele, mis vastavad seaduses sätestatud nõuetele, rakendatakse märkimisväärseid maksusoodustusi alandatud maksumäära rakendamise või koguni täieliku maksuvabastuse vormis.

Kohe võib tekkida küsimus, millest selline ühe investeerimisfondide liigi eriline kohtlemine ning kuidas üldse suhtuda sellistesse kapitaliinvesteeingutesse. Kõigepealt tuleks täpsustada, et maksed kindlustustuse eesmärgi teenivatesse investeerimisfondidesse võivad olla kohustuslikud või vabatahtlikud ning neisse puutuv on sätestatud seadustega. Kui on tegemist kohustusliku kindlustusmaksetega, siis võib öelda, et kindlustusmaks on töötajale samasugune tulu kaotus kui tulumaksu tasumine ning selle tuludest mahaarvestamise õigus tundub loomulikuna. Kui me ei lubaks selle arvestamist kuluna, tähendaks see topeltmaksustamist, sest sellisel juhul tuleks tasuda tulumaksu juba kindlustusmaksuna äraantud summalt. Kui aga võtta seisukoht, et töötaja poolt kindlustusmaksuna tasutud summa on edasilükatud tulu, mille tarbimine lükatakse edasi tulevikku ja see edasilükkamine võimaldab tal teenida täiendavat tulu suuremast investeeingust, on selle maksustamine tulumaksuga loogiline ja küsimuseks jääb vaid, kas teha seda kohe või siis, kui tulu hakatakse tarbima. Reeglina kehtibki siin põhimõte, et kui

- tulu jäetakse selle fondi sissemaksmisel maksustamata, siis maksustatakse see kogu ulatuses hilisemal väljamaksmisel;
- tulu maksustatakse enne selle fondi sissemaksmist, siis tulu väljamaksmisel fondist maksustatakse vaid täiendavalt teenitud kasu.

Jääb veel küsimus, miks peaks pensionifondist väljamakstavale tulule rakendama märkimisväärseid maksusoodustusi. Siin tuleks rõhutada, et nimetatud maksusoodustused hakkavad kehtima alles määratud tingimuste täitumisel, mis tähendab esmajoones määratud vanusepiirangut – reeglina peale investori määratud vanusepiiri ületamist, mis võib varieeruda 55 – 70 aasta vahemikus (Eestis 55 ja 63) ning lisapiiranguna perioodi sissemakse ja summa väljavõtmise vahel – see periood võib varieeruda 5 kuni 15 aastani (Eestis 5 aastat). Seega rakenduvad maksusoodustused alles pensionipõlves, kuid kuna paljud riigid on asunud tõstma pensioniõiguslikku vanusepiiri ja määranud selleks reeglina 65 aastat (Eestis on pensioniõiguse piiriks 63 aastat), siis võimaldab kindlustuspension (Eestis täiendav kindlustuspension) pehmendada enneaegselt pensionile sattunud isikute olukorda.

Tulumaksusoodustused pensionikindlustusmaksetele on muutunud harvast erandist 20. saj esimesel poolel massiliseks nähtuseks 20. saj teisel poolel. Algselt Ameerika Ühendriikides rakendatud maksusoodustus kindlustusmaksetele erapensionifondi laienes seal aegamisi ka elukindlustusmaksetele ja kohustuslikule sundmaksetele rahvapensionifondi kuni lõpuks jõuti korrani, millele vastavalt on antud erandolukorras ka õigus teha maksuvabalt näiteks suurest äritulust

ühelikordne sissemakse pensionifondi. Olukorra kontrolli all hoidmiseks korrigeeriti kindlustusmaksete maksustamiskorda ja viidi sisse nõue, et kindlustusmakseid saab tasuda vaid tööandja töötaja nimel, kusjuures pensionikindlustuse soodustused ületasid säästule ja tavapärastele investeeringutele antud maksusoodustusi. Selle tulemuseks on, et tänapäeva Ameerika pensionikindlustusfondid on suurimad kapitali valdajad maailmas ning kõige suuremad tegijad aktsiaturgudel. Ameerika pensionikindlustajate tulemit võivad eurooplased imetleda esmajoones uhkete kruisilaevade näol, mis on täis maailma uudistavaid Ameerika pensionäre.

Enamikes OECD riikides on tööandjate, töötajate või füüsiliste isikute poolt tehtavad kindlustusmaksed maksuvabad või võimaldatakse neile maksusoodustusi. Üldlevinud tavaks on, et kindlustuseks makstud tulu maksustamine lükatakse edasi – ajale, mil seda tulu hakatakse tarbima (pensionieas, haiguse või töövõimetus korral). 2001. aasta seisuga ei tunnustata seitsmes OECD riigis kindlustusmakseid kuluna tulumaksu suhtes, kuid vastavalt on sellisel juhul vabastatud tulumaksust kindlustuse väljamaksed. 14 riigis saab kindlustusmaksed arvata tööandja kuluks ja väljamaksetelt peetakse kinni tulumaks. Tööandja poolt teostatavaid pensionikindlustusmakseid peetakse harva tuluks (erandiks on Belgia ja Prantsusmaa), kuid pea kõik riigid on kehtestanud piiri maksuvaba makse suurusele, mida isiku eest võib tasuda, v.a Belgia, Luksemburg, Holland ja Türgi. Mõned riigid (Austria, Kanada, Saksamaa, Jaapan ja USA) on kehtestanud tööandjale maksimumpiiri, kui palju ta võib kindlustusmaksena tasuda.

Elukindlustusmaksete koormamine tulumaksuga varieerub. 14 riigis maksustatakse tööandja poolt tasutavat elukindlustust, kuid 9 riigis võib seda deklareerida tulumaksu suhtes kuluks, kusjuures mõnedes riikides on kehtestatud piirang makse või kindlustussumma suurusele. Kohati kattub elukindlustuse maksumenetlus pensionikindlustuse omaga. Füüsilise isiku poolt individuaalselt tasutava elukindlustuse maksuvabastus on enam levinud ja see tuleneb kehtivast korrast, et eraettevõtja ei saa pidada pensionifondi. Rootsi, kus on kehtestatud rahvapension, ei rakenda mingisuguseid maksusoodustusi. Suurbritannias loobuti 1984. a elukindlustuse maksuvabastustest.

Töötusekindlustusfondi väljamakseid maksustatakse 14 OECD riigis, kuid seda ei maksustata Austrias, Saksamaal, Iirimaa, Jaapanis, Portugalis, Hispaanias ja Türgis. Tervisekindlustuse väljamaksed järgivad üldiselt sama trendi, v.a Kanada, Uus-Meremaa ja USA, kus neid ei maksustata, ning Suurbritannia, kus neid maksustatakse osaliselt. Tõsi, ka ülejäänud riigid määrasid need tulud maksustatavaks alles 70ndate keskel. Olemasoleva informatsiooni alusel maksustatakse laste toetusrahasid vaid Hispaanias ja Kanadas. /Messere, lk 272/

Vastavalt TMS-le on seadusega määratud kohustuslikud sissemakse FI poolt II samba kindlustuspensioni (kohustuslik pensionifond) ja vabatahtlikud sissemaksed III samba vabatahtlikku pensionifondi 15% ulatuses aastasest sissetulekust maksuvabad. Kui FI teeb vabatahtlikku pensionifondi suuremaid makseid, siis nendele tulumaksuvabastust ei võimaldata. Kui isik sureb ja **II samba** (kohustusliku kogumispensioni) väljamakse tehakse soodustatud isikule või pärijale, siis kuulub see maksustamisele tavapärasel korral 24% tulumaksuga. Samasugust korda rakendatakse **III samba** (täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu või vabatahtliku pensionifondi osakute) omanikule tehtud väljamaksetelt enne tema 55 aastaseks saamist või tema pärijale.

8.4 VARA MAKSUAMORTISATSIOON

Ettevõtte vara, mida kasutatakse majandustegevuses pikema ajavahemiku jooksul, tavaliselt rohkem kui üks aasta, nimetatakse *põhivaraks*, kõik muu vara on *käibevara*. Vastavalt RPS lisas esitatud bilansiskeemile koosneb ettevõtte põhivara: *pikaajalistest finantsinvesteeringutest* (aktsiad, osad, muud väärtpaberid ja pikaajalised nõuded), *kinnisvarainvesteeringutest* (maa ja ehitised, masinad ja seadmed – soetusmaksumus, põhivara akumulatsioonid kulum (miinus), lõpetamata ehitised ja ettemaksed materiaalse põhivara eest) ning *immateriaalsest põhivarast* (arenguväljaminekud, patendid, litsentsid, kaubamärgid ja muu immateriaalne põhivara, firma-

väärtus ning ettemaksed immateriaalse põhivara eest). Nimetatud materiaalsed põhivara kinnisvara ja vallasvara vormis, aga ka immateriaalse vara vormis kasutatakse jätkuvalt, aastaid või koguni aastakümneid tootmisprotsessis ning sellel on tihti veel mingisugune väärtus peale tema majandustegevuses kasutamise lõpetamist.

Nimetatud põhivara amortiseeritakse tavapäraselt kahes paralleelses vormis samaaegselt, kusjuures need ei kattu. Üks: nimetame seda **raamatupidamisamortisatsiooniks**, on seotud kuluarvestusega ja selle ülesandeks on määrata toodangu omahind ning juhtida ettevõtte ressursse. Teine, nimetame seda **maksuamortisatsiooniks**, on seotud ettevõtte finantsarvestusega ning selle ülesandeks on tulumaksukohustuse arvestus, kuid siin tuleb arvestada, et rakendav meetodika mõjutab tugevalt Eesti ettevõtete konkurentsivõimet rahvusvahelisel tasandil. Kuna Eesti on loobunud ettevõtte tulu maksustamisest, pole enam ka vajadust arvestada maksuamortisatsiooni ning Eesti ettevõtete konkurentsivõime on tippasemel tänu sellele, et nad võivad põhivara ostmisel n.ö kogu ostu kohe kuludesse kanda. Jäänud on siiski raamatupidamisamortisatsioon ja arvestades, et Eesti ühinemisel EL-ga anti meile õigus rakendada praegust tulumaksusüsteemi kuni 2008. aasta lõpuni on ilmselt praktiline õppida tundma põhivara maksuamortisatsiooni korraldust tavapärasel tulumaksusüsteemis.

Kinnisvara võib olla piiramatu ja piiratud kasutusega vara. Maa on piiramatu kasutusega põhivara, mis võetakse raamatupidamiskohustustlase bilansis arvele selle soetusmaksumuses ja seda ei amortiseerita. Muu vara on piiratud kasutusega põhivara. Piiratud kasutusega materiaalne põhivara võetakse raamatupidamiskohustustlase bilansis arvele soetusmaksumuses, mis koosneb vara maksumusest ja kasutuselevõtmist võimaldavatest väljaminekute. Omatarbeks valmistatud põhivara võetakse arvele soetusmaksumuses, mis on võrdne tootmisomahinnaga. Põhivara rekonstrueerimisel suurendatakse soetusmaksumust rekonstrueerimisväljaminekute võrra, milleks loetakse ainult selliseid väljaminekuid, mis oluliselt pikendavad vara kasulikku tööiga, suurendavad tootmispotentsiaali, tõstavad toodangu kvaliteeti või vähendavad tootmiskulusid. Raamatupidamiskohustustlane kehtestab oma raamatupidamise siseeeskirjades põhivara liikide amortisatsiooniperioodi (kuludesse kandmise ajavahemiku) ja arvestusmeetodi, võttes arvesse nende põhivarade kasulikku tööiga. Kasulik tööiga on ajavahemik, mille jooksul materiaalsed põhivara on majanduslikult otstarbekas kasutada. Kui ilmneb, et põhivara tegelik kasulik tööiga erineb algselt määratud, tuleb amortisatsiooniperioodi ja arvestust korrigeerida. Põhivara amortisatsiooni tuleb arvestada vaatamata sellele, kas majandusaastal esineb kasum või kahjum.

Immateriaalne põhivara. Immateriaalse põhivara võib reeglina amortiseerida kuni 5 aasta jooksul. Asutamislõpukaud on majandusüksuse asutamisega seotud väljaminekud. Arenguväljaminekute puhul tuleb ära näidata *arenguprojekti teostamiseks vajalikud ressursid ning tulude tekkimise tõenäolisuse*. Firmaväärtus on majandusüksuse ostmisel ostuhinna ja ostetud netoaktiivate reaalkaalu vahe. Ostetud kontsessioone, frantsiise, patente, litsentse, kaubamärke võib eritingimustes amortiseerida kuni 20 aasta jooksul.

Kogum. Vara, eriti vallasvara amortisatsioonil on kasutusel veel üks mõiste ja see on kogum. Kogumi mõistega märgitakse vara amortiseerimise viisi, mil amortisatsiooni objektiks ei ole mitte iga vara eraldi, vaid kõik varad koos. Kogumina amortiseerimiseks liidetakse erinevate

Tabel 9. Vallasvara amortisatsiooninormid 2001. a. Allikas: EU Commission, Tax Policy in EU, Annex A, Hypothetical investment model, lk 39.

Riik	Arvestusmeetod	Lubatud määr	Perioodi pikkus
Austria	ALG	14,29%	7
Belgia	KORRIG	28,57%	3
Hispaania	KORRIG	28,57%	2
Iirimaa	ALG	15%	6
Itaalia	ALG	13,25%	1
Kreeka	ALG	14,29%	7
Luksemburg	KORRIG	30%	4
Madalmaad	ALG	14,29%	7
Portugal	KORRIG	35,71%	LÕP
Prantsusmaa	KORRIG	32,14%	4
Rootsi	KORRIG	30%	4
Saksamaa	KORRIG	20%	2
Soome	KORRIG	25%	LÕP
Suurbritannia	KORRIG	25%	LÕP
Taani	KORRIG	25%	LÕP

varade väärtused kokku ning amortiseeritakse antud summat. Probleemid aga tekivad olukorras, kus võõrandatakse üks asi kogumist. Nimelt ei võeta sellisel juhul arvesse asja soetusväärtust ega kulumit, vaid asja müügitulu võrra vähendatakse kogumi väärtust ja see toimub niikaua kuni kogumi väärtus on 0 krooni. Kui kogumi väärtus muutub negatiivseks või realiseeritakse vara peale kogumi 0 väärtust, siis see osa tulust loetakse ettevõtluskasumiks ning see arvatakse maksustatava ettevõtlustulu hulka. Vallasvara kogumi ja immateriaalse vara tavapärase amortisatsioonimeetodite, -normide ja -perioodi pikkuste loetelu EL riikides on esitatud Tabelites 10 ja 11.

Mõisted Eestikeelses erialases kirjanduses ja praktikas märgitakse amortisatsiooni vaid ühe sõnaga. Ingliskeelses erialases kirjanduses märgistatakse kulumit kui amortiseerumise läbi vara väärtuse vähenemist kolme erineva mõistega:

- **depreciation** – materiaalse, inimese poolt loodud vara maksumuse mahakandmine kulumina ja seeläbi ettevõtte rahaliste vahendite suurendamine;
- **amortization** – immateriaalse (nähtamatu, vaid virtuaalses vormis eksisteeriva) vara maksumuse mahakandmine ja seeläbi ettevõtte rahaliste vahendite suurendamine;
- **depletion** – loodusvarade ammendumise ja selle käigus kasutuskõlbmatuks muutunud loodusressursi taastamiskulude katmiseks vajalike summade kogumine.

Kui kahel esimesel juhtumil on meil ettevõtluse alustamisel rahalised vahendid, mille eest ostetakse tootmisvahendid, siis protsessi lõpus on meil järel veel ostetud vara, kuigi vähenenud väärtuses ning taastunud rahalised vahendid uute tootmisvahendite ostmiseks. Kolmandal juhul alustatakse ettevõtlust n.ö vahendeid kulutamata, kuid majandustegevuse käigus tuleb jätkuvalt panna kõrvale vahendeid – näiteks kaevanduse hilisemaks renoveerimiseks, ning need kasutatakse ära alles majandustegevuse lõpetamisel. Paljudes riikides on selline amortisatsioonivorm asendatud eraldisega riigile, mis võib olla vormistatud näiteks ressursimaksuna ning majandustegevuse lõpetamisel korraldab territooriumi rekultiveerimise juba riik ise.

Amortisatsiooni arvestuse meetodid Tegelikult kulumit täpne mõõtmine on nii tehniliselt kui ka administratiivselt väga raske ja seetõttu kasutatakse põhivara amortisatsioonil enamasti standardseid arvestusvõtteid, nagu

- algväärtusest lähtuv, standardne, sirgjooneline või lineaarne kulumit arvestus või
- korrigeeritud või kahanevast jäägist toimuv kulumit arvestuse meetod (vt Tabelid 10 ja 11).

Nagu tabelitest ilmneb, jõuab algväärtusest lähtuv maksuamortisatsioon nullväärtuseni väga kiiresti, samal ajal kui korrigeeritud väärtusest lähtuv arvestusmeetod ei jõua õieti nullväärtuseni iialgi. Samas võimaldab ka korrigeeritud jäägi meetod asja väärtust algul väga kiiresti kulumisse kanda, mis võib osutada väga kasulikuks näiteks võlakohustuste kustutamisel. Eestis rakendati kuni 2000. aastani korrigeeritud väärtuse meetodit.

Valik erinevate amortisatsioonimeetodite vahel on osa riigi finantspoliitikast. Kõik riigid annavad maksusoodustusi varade kulumise katmiseks, kuid viis, kuidas nad seda teevad, varieerub suuresti. Põhimõtteliseks küsimuseks on, kas maksustamist korraldades taotletakse neutraalsust või soovitakse protsesse juhtida (vahelesegamise meetod). Valides **neutraalsuse**,

Tabel 10. Immateriaalse vara ja patente amortiseerimine 2001. a. Allikas: EU Commission, Tax Policy in EU, Annex A, Hypothetical investment model.

Riik	Arvestusmeetod	Lubatud määr	Perioodi pikkus
Austria	ALG	12,5%	8
Belgia	ALG	20%	5
Hispaania	ALG	10%	10
Iirimaa	ALG	10%	10
Itaalia	ALG	33,33%	3
Kreeka	ALG	10%	10
Luksemburg	ALG	20%	5
Madalmaad	ALG	20%	5
Portugal	ALG	10%	10
Prantsusmaa	ALG	20%	5
Rootsi	KORRIG	30%	2
Saksamaa	ALG	20%	5
Soome	ALG	10%	10
Suurbritannia	KORRIG	25%	LÕP
Taani	ALG	100%	1

püütakse maksukulumi norm hoida võimalikult lähedal tegelikule majanduslikule kulumile (võtab arvesse füüsilist kulumist ja moraalset vananemist) ning kasutatakse standardset arvestusmeetodi. Valides **vaheselegamise**, määratakse suvalise suurusega norm, mille mõtteks on eeldatavalt soodsaim areng soovitavas suunas: näiteks kasumite suunamine investeringutesse. Vaheselegamise puhul on enamasti tegemist kulumi kiirendamisega, s.o maha kantakse suurem osa, kui tehniliselt ja majanduslikult oleks põhjendatud – ühe maksuaasta jooksul võib nii maha kanda 30% – 100%. Kiirendatud kulumi eesmärgiks on ettevõtete konkurentsivõime kindlustamine tehnoloogia kiirendatud vahetamise kaudu. Vaheselegamist rakendatakse Saksamaal (ainult väikeettevõtetele), Itaalias, Jaapanis, Luksemburgis ja Šveitsis (investeringutel keskkonnakaitsesse ja energeetikasse) ning Portugalis ja Hispaanias (määratud tingimustel, loetletud sektorites). Kinnisvara tavapärase amortisatsioonimeetodite, -normide ja -perioodi pikkuste loetelu EL riikides on esitatud Tabelis 9.

Eesti varasem TMS-e versioon (kuni 2000. aastani) oli samuti ettevõtete suhtes küllaltki sõbralik, lubades kinnisvarale kuni 8%-st ja vallasvarale kuni 40%-st amortisatsiooninormi, kuid amortisatsiooni tuli arvestada korrigeeritud väärtusest lähtudes. Lisaks oli väljaspool Tallinna ja selle lähiümbrust asuvatel ettevõtetel võimalus tehtud investeringutelt teha kuni 100% amortisatsioonieraldisi, kui vaid kasum võimaldas. Vastavalt uuele TMS-le ei maksustata enam ettevõtte tulu tulumaksuga, seega on kaotanud mõtte ka maksuamortisatsioon.

<u>Standardne arvestusmeetod</u>			
algväärtus 100, kulumi norm 40%			
Aasta	Jääk	Kulum	Jääkväärtus
1.	100	40	60
2.	60	40	20
3.	20	20	0

Tabel 11. Põhivara väärtuse muutumine sirgjoonelise või lineaarse kulumiarvestuse meetodi puhul.

<u>Korrigeeritud jäägi meetod</u>			
algväärtus 100, kulumi norm 40%			
Aasta	Jääk	Kulum	Jääkväärtus
1.	100	40	60
2.	60	24	36
3.	36	14	22
4.	22	9	13...
5.	13	5	8...

Tabel 12. Põhivara väärtuse muutumine kahaneva või korrigeeritud jäägi meetodile põhineva kuluarvestuse puhul.

8.4.1 Maksuvabastused vara võõrandamisel

Vaata: TMS § 15.

Füüsilise isiku omanduses ja isiklikus tarbimises olev vara ei osale ettevõtluses ning kuna selle realiseerimise üle bürokraatliku järelevalvesüsteemi loomine on põhjendamatult kallid, siis on tavapäraseks kujunenud praktika, et vallasvara, mis ei ole kantud registritesse, võõrandamine ja sellest laekuv tulu ei ole tulumaksu objektiks. Lähtudes kitsa tulu printsiibist ei kuulu maksustamisele ka tulu, mis tekib osaluse (aktsiad, osad, osamaks, sissemaks) vahetamisest äriühingute või mittetulundusühistute ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise käigus – antud juhul puudub rahaline tulu. See põhimõte kehtis eelpoolkirjeldatud investeerimisfondide puhul, mis ei maksa mitte dividende vaid emiteerivad uusi osakuid.

Kinnisvara, mille hind võib olla väga kõrge ning mis eristab isikuid ning nende majanduslike võimalusi märkimisväärselt, on maksustamise objektiks tavaliselt nii otseselt omandimaksude vormis kui ka kaudselt tulumaksu vormis. Samas võib kinnisvara müügist laekunud kasumi maksustamine halvendada FI elutingimusi, sest peale maksu maksmist ei saa ta enam osta võrdväärset eluaset, sest inflatsiooni või tarbijahindade muutuse tõttu on tema endise eluase-mega võrdväärse kinnisvara rahalises vormis väljendatud väärtus tõusnud. Samas võib sellise kinnisvara väärtus suhtes keskmisse palka olla endine.

Selleks, et mitte halvendada FI elutingimusi, on *Tulumaksuseaduses* sätestatud maksusoodustus, millega riik on loobunud maksukohustuslase põhieluasemega seotud tehingutest

tekkiva tulu maksustamisest. Nii ei maksustata tulumaksuga füüsilise isiku omanduses oleva kinnisasja, hoonestusõiguse, korteriomandi, korterihoonestusõiguse, ehitise kui vallasasja või elamuühistu osamaksu võõrandamisest saadud kasu, kui

- maksukohustuslane kasutas ehitist või korterit kui vallas-asja kuni võõrandamiseni oma alalise või peamise elukohana;
- maksukohustuslane kasutas elamuühistu liikmena elamuühistule kuuluvas elamus asuvat korterit oma alalise või peamise elukohana;
- eluruum ja selle juurde kuuluv maa on läinud maksukohustuslase omandisse ostueesõigusega erastamise teel ning kinnistu suurus ei ületa 2 hektarit,
- see on läinud maksukohustuslase omandisse õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise teel.

Lisaks eluasemele võidakse analoogset maksusoodustust rakendada ka suvilale või aiamajal vallasasjana või kinnisasja olulise osana, kui see on maksumaksja omandis olnud üle kahe aasta ning kinnistu suurus ei ületa 0,25 hektarit.

Maksuvabastus kehtib igal juhul, kui see on omandatud õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise teel. Maksuvabastus kehtib osaliselt kui kinnisasja, ehitist või korterit kasutati peale elukoha osaliselt ka muul, näiteks ettevõtluse otstarbel. Sellisel juhul leitakse elukohana ja muul otstarbel kasutatavate ruumide pindalade suhe ja maksuvabastust rakendatakse vaid elukohta märkiva suhtarvu ulatuses. Kui füüsilise isiku poolt võõrandatav kinnisvara ei vasta eelpool loetletud tunnustele – on saadud kingituse või pärandina ning vara võõrandav FI ei kasutanud seda oma põhilise elukohana, kuulub selle võõrandamisest saadud tulu maksustamisele.

Maksusoodustusena võib käsitleda ka loobumist vastuvõetud pärandvara tulumaksuga maksustamisest, kuid tegelikkuses vastab see kitsa tulu põhimõttele. Pärandina saadud kinnisvarast saadav tulu kuulub maksustamisele kogu ulatuses, kui isik selle realiseerib, kuna pärandvara puhul puudub soetushind. Kui seoses avalike huvidega võõrandatakse maksukohustuslaselt kinnisvara, siis selle eest tasutud sundvõõranditasu ja hüvitist, mis peaks vastama selle turuhinnale, ei koormata tulumaksuga.

Et kompenseerida Nõukogude Venemaa natsionaliseerimispoliitika läbi Eesti kodanikele tekitatud majanduslikku kahju, on riik võtnud vastu poliitilise otsuse mitte maksustada omandireformi käigus tagastatavat vara. Maksuvaba on samuti tulu, mis tekib sellise vara realisatsioonist.

8.4.2 Tulu kinnisvara liigituse muutmisest

Täiesti ootamatu ja seejuures märkimisväärne tulu võib tekkida kinnisvara liigituse muutmisest kinnisvararegistris. Kui näiteks vormistada maa põllumaast elamu-, tööstus- või äri- maaks, siis ei arvestata enam selle maa väärtust, lähtudes mullaviljakusest, kliimatilistest oludest ja põllumajandusproduktide suhtelistest hindadest, vaid hoopis maa liigile vastava eluala kasumitootmisvõimest ja suhtelisest asukohast lähtudes. Loomulikuks tagajärjeks on, et selle sama maa hind suureneb sellise registrimuutuse tagajärjel oluliselt, enamasti kordades.

Kuidas maksustatakse sellist, võiks öelda teenimatult tekkinud tulu? Mõnedes riikides (Kanada, Kreeka ja Hispaania) on kehtestatud sellisele tulule iseseisev spetsiaalne maks. Teiseks võimaluseks on rakendada sellise vormistamise puhul riigilõivu, mis oleks tavapärasest suurem, kuid kuna vara väärtuse muutus võib varieeruda erakordselt suures ulatuses, tuleks lõiv määrata protsendina vara väärtuse muutusest.

Sõltumata nimetatud rakenduste olemasolust või lisaks nendele, koormab sellist tulu ka tulumaks, kuid rakendatav lahendus sõltub tulumaksuprintsiibist. Laia tulu printsiibil kasvab vastava isiku rikkus ning see kuulub koheselt maksustamisele seoses tema rikkuse kasvuga. Kitsa tulu printsiibi puhul kuulub selline tulu maksustamisele vara võõrandamisel tekkinud kasumi vormis, sest vahe võõrandamishinna ja soetusmaksumuse vahel on nüüd vastavalt tavapärasest suurem. Kuigi selline tulu võib maksukohustuslase jaoks olla erakordselt suur, on riigi laekumised sellest tulust maksulaekumiste hulgas väikesed.

ETTEVÕTLUSTULUDE MAKSUSTAMINE

9 SISSEJUHATUS

Ettevõtte tulumaksu formaalseks õigustuseks on asjaolu, et ettevõtte juriidilise isiku staatuses muutub füüsilise isikuga võrreldavaks subjektiks ja peab seetõttu võrdsuse saavutamiseks olema samuti allutatud tulumaksule. Ettevõtte tulumaksu võib vaadelda kui tasu ühiskondlike teenuste eest, nagu infrastruktuur, turvalisus, rahasüsteem, õigussüsteem, töötajate koolitus jms. Vastuväitena tuuakse välja, et ettevõtte, mis eksisteerib vaid virtuaalselt meie teadvuses õiguste ja kohustuste kogumina, ei ole maksukoormuse kandja. Maksu tasuvad tegelikkuses ikkagi vaid füüsilisest isikust omanikud, palgatöölised ja tarbijad.

Lähtudes traditsioonilisest ehk laia tulumaksu teooriast, peaks tulumaks koormama isiku potentsiaalset tarbimist. Viimast defineeritakse kui maksimaalset väärtust, mida maksukohustuslane saab tarbida, ilma et tema varasem varalisus väheneks. Sellest printsiibist lähtudes tuleks kogu ettevõtte kasum (nii jaotatud kui ka jaotamata kasum) maksta välja omanikele ja maksustada kui üksikisiku tulu. See tähendaks, et ettevõtte tulumaksu järele puudub igasugune vajadus, kuid ka seda, et ettevõtte ei saa jätta osa oma kasumist oma vajaduste katmiseks. Ükski riik pole üritanud realiseerida sellist integreeritud juriidilise ja füüsilise isiku maksustamist. Põhjuseks on raskused, mis esinevad jaotamata kasumi maksustamisega üksikisiku tasandil, nagu

- pea kõikides OECD riikides on üksikisiku tulumaks progresseeruv, seega satuks suur ettevõtlustulu kõrgeima maksumäära alla;
- raskused konkreetse omaniku määramisel kui aktsiad vahetavad omanikku mitu korda aastas (avalikud börsiettevõtted).

Tulumaksuseadusele heidetakse tihti ette võimetust maksustada majanduslikku kasumit õiglaselt ja erapooletult. Seetõttu on korduvalt tehtud ettepanek kehtestada otse ettevõtte rahavoogu koormav maks. Vaatamata selle maksu efektiivsusele tekiks selle rakendamisega tõsisid kohalikke ja rahvusvahelisi konflikte ning sellisel juhul tuleks ka üksikisiku tulumaks asendada nn tarbimismaksuga.

Kitsa tulu põhimõttele baseeruv tulu maksustamine on lihtsamini rakendatav, sest see baseerub nominaalsele rahavoole: tulud – kulud ja koormab järelejäävat summat nimiväärtuses. Ettevõtte tulumaks maksustab nominaalset puhaskasu, mis on arvestatav laekunud rahas ja välistab likviidsusprobleemi. Vaatamata oma ebatäiuslikkusele, võimaldab see koormata tulu, mis muidu võib jääda maksustamata. FI võib dividende mitte välja võtta ja kui ettevõtte investeerib kasumi, tekib talle täiendav kapitalitulu – kõige selle väljamaksmist saaks FI ajastada endale sobivaks ajahetkeks. Ettevõtte tulumaks takistab omanikel maksukohustuse edasilükkamist (= vähendamist), kuid samas tekitab see tulude topeltnmaksustamise probleemi.

Eesti arengust. Eesti tulumaksusüsteem on läbi teinud arengu, millele maailmas pole võrdset tuua, kuid mis võib-olla seisab veel paljudel riikidel ees. Kui aastatel 1991–1992 kehtis Eestis klassikaline progresseeruv tulumaks (maksumäärad 16%, 25% ja 35%), siis juba 1992. aastal asendus see ühtse maksumääraga, mis tõsi küll jäi püsima 35%. 1994. aastal langes ettevõtte tulumaksumäär 24%-le ja püsis sellisena stabiilsena kuni 1999. aasta lõpuni. Alates 2000. aastast ei ole Eestis enam ettevõtte tulumaksu ning see on asendunud originaalse kulumaksuga, mis koormab vaid jaotatavaid või ettevõtlusega mitte seotud kulutusi.

Eesti uue tulumaksu originaalsus seisnes selles, et ta lahendas hoobilt kõik topeltnmaksustamise probleemid ning tõstis märkimisväärselt ettevõtete konkurentsivõimet. Tänu sellele, et

ettevõtte kasumit enam ei maksustata, jääb ettevõttele enam vahendeid investeringuteks või ka lihtsalt käibevahenditeks. Ettevõttele puudub vajadus teha ebaloomulikke investeringuid või kulutusi vaid selleks, et vähendada maksukulusid. Samas pöördus aga tulumaksu loogika n.ö peapeale, sest ettevõtte peab tulumaksu tasuma muuhulgas näiteks ka trahvidelt, mis tekitab tavaloozikas tõelist segadust: "*kõigepealt karistatakse mind trahviga ja siis pean ma veel trahviit tasuma tulumaksu!?*" Praktilisest kogemusest lähtudes tuleks siiski märkida, et uus tulumaks hõlmab maksubaasi varasemast tunduvalt efektiivsemalt nii, et riigi maksulaekumised ei ole sellest sugugi langenud.

Ettevõtluse seisukohalt on eriti "raske sõna tulumaksupoliitikas" see, et kogu ettevõtlusest laekuv tulu, mille ettevõtte jätab käibekapitaliks või investeerib tagasi tootmisse, ei ole enam maksuobjekt – seega on jäetud isikutele, kes on jätnud osa oma varast tarbimata ja selle investeerinud ettevõtlusesse, kiirendatud kapitali kasvatamise võimalus. Riigi huviks on, et ettevõtjad ei varjaks oma kasumeid ning investeeriks selle tagasi ettevõtlusse, mis tähendab täiendavaid töökohti, suuremat SKP-d ja lõpuks ka suurenevaid maksutuluseid, tõsi küll, varasemast erinevate nimede all. Samas loob tulumaksu selline rakendus soodsad tingimused rahvusvahelistele holdingettevõtetele, kes siin registreerituna saavad oma kapitali investeerida Eestis või välismaa äriprojektidesse, seejärel selle koos kasumiga tagasi tuua ning taas investeerida, ilma et ta vahepeal kordagi peaks osa loodud tulust maksuna ära andma. Samas ei leidu tõenäoliselt investorit, kes kasvõi väikest osa oma tuludest isiklikku tarbimisse ei võtaks ning niipea, kui ta seda teeb, peab ta ka osa loodud tulust loovutama riigile.

Tulumaksureformi teine oluline muudatus oli füüsilisele isikule tehtavate väljamaksete väga põhjaliku kontrolli alla võtmine. Tulu väljamaksed on koormatud tulumaksuga sõltumata sellest, kas see on seotud tootmis- või omandisuhtega, kas see toimub rahalises või naturaalses vormis ning kus asub tulu saaja. Maksu tuleb tasuda füüsilisele isikule tehtud väljamaksetelt, mis on seotud tootmisega (palk jms töötasu vormid), omandisuhtega (dividendid jm kasumi üleandmise vormid), annetusega (v.a kuni 5% palgafondist või tulust enne maksu), kingitusega jms. Maksu tuleb tasuda ka siis, kui tasu makstakse mitterahalises vormis – erisoodustusena või varalise ülekandena (ost või müük turuhinnast erineva hinnaga). Lisaks tuleb maksu tasuda sellistelt kulutustelt, mis ei ole tootmisega seotud või vajalikud, nagu trahvid, garantiitasud, viivised jms.

2000. a *Tulumaksuseadusega* on tekkinud olukord, kus käesoleva õpiku tulu maksustamist käsitlevast osast võiks jätta välja ettevõtte tulumaksu osa. Seda ei ole ratsionaalne teha siiski mitmel põhjusel:

- ettevõtte tulumaks jääb kehtima kõikides meid ümbritsevates riikides, seega Eesti sugu väikeriigi spetsialistidele on oluline mõista meie naabruses tegutsevate ettevõtete maksustamise loogikat ja korda;
- ettevõtlustulu maksustamine jääb kehtima füüsilisest isikust ettevõtja jaoks;
- kuigi ettevõtte tulu enam ei maksustata, maksustatakse nüüd ettevõtte kulu, seega tulu – kulude arvestuses omandab ettevõtluskulude arvestus erilise tähenduse.

Järgnev, ettevõtlustulu maksustamist käsitlev materjal on koostatud lähtudes nii Eesti kui ümbritsevate riikide tulu maksustamise praktikast, mille tõttu käsitletav materjal on oluliselt laiem, kui Eesti *Tulumaksuseadus* seda eeldaks.

Samas tuleb märkida, et Eesti TMS-st ettevõtlustulu maksustamise korra välja lugemine on suhteliselt keeruline. Viitavad ju peatükkide pealkirjad vaid FI-ga seonduvale ning ära tabada, et 2 peatükk: Seaduses kasutatavad mõisted ja 6. peatükk Ettevõtlustulust tehtavad maharvamised ning selle järgnevad peatükid puudutavad nii FIE-t kui ka juriidilisi isikuid, s.h ka ÄÜid, võib kergesti jääda märkamata. Ka mitteresidendi puhul ei ole rõhutatud, kas on tegemist füüsilise isiku või juriidilise isiku ettevõtlustuluga, mistõttu ettevõtlustulu maksustamise kohustus laieneb ka välismaise juriidilise isiku ettevõtlustulule – praktikas toimub see tegelikult läbi *püsiva tegevuskoha*, kui välismaise juriidilise isiku kohalikku üksust ei ole ametlikult registreeritud.

10 ETTEVÕTLUSTULUMAKSU SUBJEKT

10.1 SUBJEKTI SÄTESTAMINE

Vaata: Äriseadustiku § 1, TMS § 14.

Ettevõtlustulu maksustamisel tuleb esmalt määratleda, milliseid isikud on ettevõtjad või millal isik muutub ettevõtjaks.

Vastavalt TMS-le on ettevõtlus isiku iseseisev majandus- või kutsetegevus (sealhulgas ka notar, kohtutäitur, vandetõlgi iseseisev kutsetegevus ning vabakutselise loovisiku loometegevus), mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest, teenuse osutamisest või muust tegevusest, kaasa arvatud loominguine või teaduslik tegevus. TMS-s ei erista antud juhul isikuid FI ja JI-ks, sest see ei ole antud kontekstis oluline – iga isik, kes alustab iseseisvat majandus või kutsetegevust tulu saamise eesmärgil osutub automaatselt ettevõtjaks.

Siiski sätestab TMS ühe erandi – nimelt ei loeta FI poolt väärtpaberite võõrandmist, ükskõik millises mahus, ettevõtluseks. Seega ettevõtluse korras saab väärtpaberite ostu ja müügi-ga tegeleda vaid JI, FI vastavat tegevust ettevõtluseks ei loeta. Selle lause mõistmiseks tuleb hüpata esitatavas materjalis ettepoole ja märkida, et üheks oluliseks erisuseks ettevõtja ja mitteettevõtja vahel on see, et ettevõtjal on õigus enne tulude maksustamist maha arvata kulud, mida ta on teinud nende tulude saamiseks, mitteettevõtjal aga sellist õigust ei ole. Seega, kui FI hakkab tegelema väärtpaberite ostmise ja müügi-ga, siis ta ei saa kasumit otsekohe tagasi uutesse väärtpaberitesse investeerida, vaid ta peab esmalt tasuma laekunud tulult tulumaksu.

Vastavalt Äriseadustikule on ettevõtja FI, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks. Ettevõtjaks loetakse automaatselt iga ettevõtluse eesmärgil loodud JI (eesmärk ja tegevusala selgub põhikirjast) ning just Äriseadustikus on kõik sellega seonduv sätestatud. Oma olemuselt on äriühing FI-te ühendus, kuid juriidilises tähenduses on antud juhul tegemist FI poolt otseselt või kaudselt (läbi teise äriühingu) üleantud kapitaliga (raha või vara vormis), mis vormistatakse seaduse alusel eraõiguslikuks juriidiliseks isikuks, mis on füüsilises maailmas vaid fiktsioon, kuid õigusruumis reaalne isik koos kõigi oma õiguste ja kohustustega.

Kuna piirjoon iseseisva ettevõtluse ja töövõtu vahel on õhkõrn, siis veel mõned põhimõttelised seisukohad, mis eristavad ettevõtlust. **Ettevõtlust** iseloomustavad iseseisvus, majandusliku riski võtmine, tegevuse planeerimine, jätkuvus, tegevuse suunatus väljapoole määratlemata isikutele, kusjuures neid isikuid peaks olema rohkem kui üks. Ettevõtja eripäraseks rolliks on välja mõelda, mida toota, kust hankida toore, leiutada või leida üles teiste poolt leiutatud tehnoloogia, hankida vajalik rahaline ressurss, rajada tootmisega tegelev ettevõtte ning leida selle toodangule tarbijad. Riski tekitab konkurents teiste ettevõtjatega turul, millel ideaalis puudub etteulatuv määratus edu saavutajatest. Kuna selle töö intensiivsus ja nõuded on väga erinevad tavapärasest töövõtust, siis suudavad seda teostada vähesed, tavapärasest erinevalt mõtlevad isikud. Reeglina toimub ettevõtte rajamine omal riskil, ilma igasuguse töötasuta – selle asemel on meil tegemist ettevõtlustuluga. Säätetud või tarbimata jäänud raha, mis pannakse ettevõtlusse, jääb sinna reeglina ringlema pikaks ajaks, andmata võimalust tunda rõõmu selle tarbimisväärtusest.

10.2 SUBJEKTI DEFINEERIMINE

Vaata: Äriseadustiku § 2 ja 3, § 75-78 (FIE), § 79-124 (Täisühing), § 125-134 (Täisühing), § 135-220 (Osühing), § 221-383 (Aksiaselts), § 384-390 (Välismaa äriühingu filiaal); TMS § 7.

Ettevõtlustulumaksu subjekti defineerimisel on oluline ülesanne Äriseadustikul, mis defineerib eraõiguslike juriidiliste isikute - **äriühingute** vormid: täisühingu, usaldusühingu, osühin-

gu, aktsiaseltsi ja tulundusühistu, kuid jätab lahti võimaluse sätestada seadustega ka muid äriühingu vorme. Sisuliselt sätestab Äriseadustik ettevõtlastulumaksu subjektidega seonduva, s.h nende loomise, tegevuse ja likvideerimise korra jm asjasse puutuva s.h eritingimused määratud juhtudel. Järgnevalt olulisem nimetatud subjektidest:

Füüsilisest isikust ettevõtjaks võib olla iga FI. FIE kantakse äriregistrisse tema nõudel või juhul kui ta on maksukohustuslasena registreeritud Maksu - ja Tolliametis käibemaksukohustuslasena (s.t tema käive on ületanud 250 000 kr piiri aastas või on ta seda taotlenud vabahtlikult). Äriregistrisse kandmata FIE võib tegutseda vaid oma ees- ja perekonnanime all.

Täisühing on äriühing, milles kaks või enam osanikku tegutsevad ühise ärinime all ja vastutavad ühingu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga. Täisühingu osanikuks võib olla FI või JI. Täisühingu osanikuks ei või olla riik ega KOV. Uue osaniku võib täisühingusse võtta ainult kõigi osanike nõusolekul.

Usaldusühing on äriühing, milles kaks või enam isikut tegutsevad ühise ärinime all ja vähemalt üks neist isikutest (täisosanik) vastutab ühingu kohustuste eest kogu oma varaga ning vähemalt üks neist isikutest (usaldusosanik) vastutab ühingu kohustuste eest oma sissemaksu ulatuses. Usaldusühingule kohaldatakse põhiliselt täisühingu kohta käivaid sätteid. Usaldusosa kohta ei või välja anda väärtpaberit. Usaldusosanikul ei ole õigust usaldusühingut juhtida, kui ühingulepinguga ei ole ette nähtud teisiti, kuid ta osaleb usaldusühingu osanike otsuste tegemisel nagu täisosanik.

Osaühing on äriühing, millel on osadeks jaotatud osakapital. Osanik ei vastuta isiklikult osaühingu kohustuste eest. Osaühing vastutab oma kohustuste täitmise eest kogu oma varaga. Osaühingu kapital peab olema vähemalt 40 000 kr. Osaühingu võib asutada üks või mitu isikut. Asutajaks võib olla FI või JI.

Aktsiaselts on äriühing, millel on aktsiateks jaotatud aktsiakapital. Aktsionär ei vastuta isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest. Aktsiaselts vastutab oma kohustuste täitmise eest oma varaga. Aktsia annab aktsionärile õiguse osaleda aktsionäride üldkoosolekul ning kasumi ja aktsiaseltsi lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel. Aktsiakapital peab olema vähemalt 400 000 kr. Aktsiad võivad olla nimelised või esitajaaktsiad.

Nimelisest aktsiast tulenevad õigused kuuluvad isikule, kes on aktsionärina kantud aktsia- raamatusse. Nimeline aktsia on vabalt võõrandatav. Aktsiate võõrandamisel kolmandatele isikutele võib põhikirjaga ette näha teiste aktsionäride ostueesõiguse, mille kasutamise tähtaeg ei või olla pikem kui kaks kuud võõrandamise lepingu esitamisest. Aktsiaseltsi suhtes loetakse aktsia üleläänuks alates omandaja kandmisest aktsiaraamatusse.

Esitajaaktsiast tulenevad õigused loetakse kuuluvaks isikule, kelle valduses on aktsiatäht. Esitajaaktsia on vabalt võõrandatav ja see loetakse võõrandatuks aktsiatähe üleandmisest.

Aktsiaselts võib välja lasta hääleõiguseta eelisaktsiaid, mis annavad eesõiguse dividendi saamisel ja aktsiaseltsi lõpetamisel alles jääva vara jaotamisel. Eelisaktsia omanikule makstakse dividend välja enne dividendi väljamaksmist teistele aktsionäridele ja see võib olla suurem, kui on ette nähtud põhikirjas. Dividend määratakse põhikirjas protsendina aktsia nimiväärtusest. Kui aktsiaseltsil ei ole jaotatavat kasumit või sellest ei piisa, võib eelisaktsia omanikele dividendi täielikult või osaliselt maksmata jätta. Maksmata osa liidetakse järgmisel aastal makstava dividendiga, arvestades sellele juurde intressi seaduses sätestatud suuruses. Kui eelisaktsia omanikule ei ole kahe majandusaasta jooksul dividendi täielikult välja makstud, omandab eelisaktsia omanik hääleõiguse vastavalt aktsia nimiväärtusele.

Kui see on ette nähtud põhikirjas, võib aktsiaselts üldkoosoleku otsusel lasta välja võlakirju, mille omanikul on õigus vahetada võlakiri aktsia vastu (vahetusvõlakiri). Vahetusvõlakiri võib olla nimeline. Vahetusvõlakirja eest tuleb tasuda rahas vähemalt selle nimiväärtus. Võlakirja vastu väljalastavate aktsiate nimiväärtus võib olla võlakirja nimiväärtusest suurem üksnes juhul, kui nimiväärtuste vahe tasutakse rahas.

Välismaa äriühingu filiaal. Kui välismaa äriühing tahab oma nimel Eestis püsivalt pakuda kaupu või teenuseid, peab ta äriregistrisse kandma filiaali. Filiaal ei ole JI. Äriühing vastutab filiaali tegevusest tulenevate kohustuste eest. Seaduses sätestatud juhtudel peab äriühing saama loa Eestis filiaali asutamiseks. Välismaa äriühing peab filiaalile määrama juhataja või juhatajad. Juhataja peab olema teovõimeline FI. Vähemalt ühe juhataja elukoht peab olema Eestis. Juhatajaks ei või olla pankrotivõlgnik ega isik, kellel on seaduse alusel ära võetud õigus tegelda majandustegevusega. Juhataja juhib ja esindab filiaali ning korraldab filiaali raamatupidamist.

Lisaks eelnimetatud subjektidele on TMS-sse toodud sisse **püsiva tegevuskoha** mõiste, millega märgitakse mitteresidendist subjekti (FI või JI), kes alustab Eestis majandus- või kutsetegevust tulu saamise (või ka jaotamise) eesmärgil, kuid kes ei registreeri seaduses sätestatud nõuete kohaselt oma tegevust. Püsiva tegevuskoha mõistega märgitakse Eestis tegutseva isikut (mitteresidenti või tema esindajat), kes on volitatud tegema ja korduvalt teeb mitteresidendi nimel tehinguid, kellel tekib maksukohustus Eestis tehtud tehingute osas. Mitteresidendi tulu, mida ta saab Eestis asuva püsiva tegevuskoha kaudu, arvestatakse kui tulu, mida see püsiv tegevuskoht oleks võinud saada iseseisva maksukohustuslasena, kes tegutseb samade või sarnaste tingimuste alusel samadel või sarnastel tegevusaladel ja on täiesti iseseisev mitteresidendi suhtes, kelle püsiv tegevuskoht see on.

Mõiste *püsiv tegevuskoht* hõlmab endasse selliseid mõisteid, nagu filiaal, juhtimiskeskus, kontor, tehas, töökoda; ehitusplats, ehitus-, seadmestamis- või montaažitööde koht; koht, kus toimub loodusvara uurimine või kasutuselevõtmine, samuti nendega seotud järelevalvealane tegevus; koht, kus toimub teenuste (sealhulgas juhtimis- ja konsultatsiooniteenuste) osutamine. Rahvusvahelises praktikas käsitletakse ehitusplatsi, ehitus- või seadmestamisprojekti püsiva tegevuskohana ainult juhul, kui see kestab kauem kui 6 kuud. Eestis ajalist piirangut ei ole sätestatud. Kindlat asukohta, kust teostatakse ettevõttele vajalike kaupade ostmist, informatsiooni kogumist või mingit muud abistatava iseloomuga tegevust, ei loeta rahvusvahelises praktikas püsivaks tegevuskohaks. Eestis käsitletakse siiski mitteresidendi esindajat, kes on volitatud tegema ja korduvalt teeb mitteresidendi nimel tehinguid, püsiva tegevuskohaga isikuks selle esindaja poolt mitteresidendi nimel Eestis tehtud tehingute osas.

10.3 VÄLJAARVAMISED SUBJEKTSUSEST

10.3.1 Avalik-õiguslike isikute tulumaksukohustus

Vaata: TMS § 11 ja § 30

Ettevõtlustulu maksustamisel tekib küsimus, kas see haarab kõigi majandustegevusega tegelevate isikute tulused. Siinkohal peame meenutama, et ettevõtlustulumaksu objektiks on ettevõtlustulu, s.o kaupade ja teenuste müügist laekunud tulu maksustamine. Avalik-õiguslikud juriidilised isikud osutavad reeglina teenuseid, kas tasuta või summa eest, mis ei kata teenuse osutamise tegelikke kulusid – seega ei ole neil selles kontekstis üldjuhul ettevõtlustuluseid. AÕ JI-te tulu või finantseerimise allikateks on seadustega määratud maksud, mida ei saa nimetada ettevõtlustuluks eelnevalt defineeritud tähenduses – seega puudub antud juhul maksustamise objekt. Lisaks on Eestis võetud väga selge seadusandlik seisukoht, et AÕ JI-d ei tegele sellise majandusliku tegevusega, millest laekub tulu ja millega võivad tegeleda ka äriühingud. Küll aga võivad sellised äriühingud kuuluda omandisuhte kaudu AÕ JI-le. Enamikes maailma riikides, s.h ka Põhjamaades tegelevad KOV üksused muuhulgas ka vee- ja elektri müügi, teede hoolduse ja ehituse ja muu sellisega, saades sellest ka tulu – seesama asjaolu tekitab probleeme ka käibemaksu administreerimisel, mille tõttu on ka seal kehtestatud mitmeid erandeid, seejuures Euroopa Liidu direktiivide tasandil.

Lihtsustatud piltlikus seletuses tekib avalik-õiguslik isik – riik siis, kui ühel, määratletud territooriumil asuvad isikud kuulutavad enda iseseisvaks, sõltumatuks subjektiks. Kui seda tunnus-

tavad teised riigid (avalik-õiguslikud isikud), siis muutub ta **avalik-õiguslikuks juriidiliseks isikuks**. Seega võib öelda, et riik kui AÕ JI tekib inimeste (rahva) tahteavalduse tulemina, sel ajal kui kõik ülejäänud JI-d, nii avalik-õiguslikud kui ka eraõiguslikud, luuakse seaduse alusel. Riik kui AÕ JI võib jagada oma võimutäiust, andes osa oma volitustest üle piiratud õigustega AÕ JI-le, kes vastavalt nende loomise aluseks olevale seadusele hakkavad täitma avalikke huve teenivaid ülesandeid määratud valdkondades kuid piiratud territooriumil (kohalikud omavalitsusüksused – vallad ja linnad) või määratud valdkonnas (ülikoolid kõrghariduse valdkonnas, Rahvusraamatukogu, Rahvusoper jms kultuuri valdkonnas jms). Kõik need AÕ JI-d tegutsevad avalikes huvides, neid finantseeritakse täielikult või osaliselt maksudest laekuvatest tuludest ning kui nad isegi taotlevad tulu (näiteks AÕ-d ülikoolid), siis laekunud vahendid kuuluvad kasutamisele vaid määratud valdkonna teenindamiseks. Seetõttu on ka TMS-sse lisatud säte, et AÕ JI ei või omada tsiviilõigusi ja kohustusi, mis on vastuolus tema eesmärgiga.

10.3.2 Mittetulundusühingute ja sihtasutuste tulumaksukohustus

Analoogne on olukord avalikke huve heategevus korras teenivate MTÜ-te ja sihtasutustega. Nende põhilisteks tuluallikateks on vabatahtlikud annetused ja liikmemaksud, mida samuti ei saa käsitleda tavapärase ettevõtlustuluna. Tõsi, MTÜ ja eriti sihtasutused võivad tegeleda ka teenuste osutamisega

Heategevusliku tegevuse tunnuseks on, et sellise JI põhikirjale vastavat teenust või toetust osutatakse kõigile soovijatele, kuid isikute ringi võib ka piirata määratud tunnustega (näiteks kodutud) isikutele, kui nad vastava soovi esitavad. Kuna MTÜ võtavad reeglina üle mingi osa riigi avalikest ülesannetest, vähendades seeläbi riigi vastavaid kulutusi, siis võimaldab riik sellistele organisatsioonidele piiratud ulatuses tulumaksusoodustusi – neile tegevuse käigus laekunud tulu ei kuulu maksustamisele. Selle erandi fikseerimiseks kehtestab Vabariigi Valitsus *tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja* (edaspidi nimekirja). Nimekirja kantakse mittetulundusühing (v.a mittetulundusühistu) ja sihtasutus, mille tegevuse eesmärgiks on heategevuslik teaduse, kultuuri, hariduse, spordi, korralduse, tervishoiu, sotsiaalhoolekande, loodushoiu, vähemusrühvuste kultuuriautonomia või usuliste ühenduste või usühingute toetamine avalikes huvides ning mis vastab alljärgnevale tingimustele:

- ühing või sihtasutus ei jaga oma vara ega tulu ega anna materiaalselt või rahaliselt hinnatavaid soodustusi oma asutajatele, liikmetele, juhtimis- või kontrollorganite liikmetele ega eelloetletud isikute abikaasale, otsejoones sugulasele, õele, vennale, õe või venna alanejale sugulasele, abikaasa otsejoones sugulasele, abikaasa õele või vennale;
- ühingu või sihtasutuse lõpetamisel antakse pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist allesjäänud vara üle samalaadsete eesmärkidega MTÜ-le või SA-le, AÕ JI-le, riigile või KOV üksusele;
- ühingu või sihtasutuse halduskulud ei tohi ületada määra, mis on õigustatud tegevuse iseloomu ja põhikirjaliste eesmärkidega;
- ühing või sihtasutus ei maksa oma töötajatele ega juhtimis- või kontrollorgani liikmetele suuremat tasu, kui makstakse samasuguse töö eest ettevõtluses.
- materiaalse abi ja rahaliste toetuste jagamist keelavad tingimused ei kehti MTÜ-te suhtes mille tegevusalaks on sotsiaalhoolekande toetamine ja puuetega inimeste ühingute ning loomeliitude suhtes.

Kirikute ja koguduste seaduse kohaselt usuliste ühenduste registrisse kantud JI loetakse tulumaksusoodustusega mittetulundusühinguks nimekirja kandmata ja tema suhtes ei kohaldata nimetatud piiranguid. Seega võivad usulised- ja erakondlikud organisatsioonid abistada – s.h ka rahaliselt, oma liikmeid, maksta neile piiramatus suuruses töötasusid ning nende halduskuludid ei piirata.

Erandina võivad sotsiaalhoolekande toetamise ja puuetega inimeste ühingute ning loomeliidud jagada oma vara või tulu ning anda materiaalselt abi või rahaliselt hinnatavaid soodustusi oma põhikirjas määratud sihtgrupile või loomeliitude puhul liikmetele.

Nimekirja ei kanta mittetulundusühingut ja sihtasutust, mille põhitegevuseks on ettevõtlus või mis kasutab ettevõtlustulu põhikirjavälisel eesmärgidel; millel on ajatamata maksuvõlg; mis on lõpetamisel või mille suhtes on algatatud pankrotimenetlus; mille nimekirja kandmiseks esitatud dokumendid ei vasta õigusaktides kehtestatud nõuetele või mis ei ole korduvalt esitanud maksuhaldurile aruandeid või deklaratsioone õigusaktides ettenähtud tähtaegadel ja korras.

Vabariigi Valitsusel on õigus kustutada mittetulundusühing või sihtasutus nimekirjast, kui selgub, et mittetulundusühing või sihtasutus ei tegutse avalikes huvides või ei vasta asutamistingimustele või ei ole asukohajärgse Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele teatanud oma põhikirjas tehtud muudatustest 30 päeva jooksul, alates muudatuse kohta kande tegemisest mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris või saab tulu põhikirjavälisest tegevusest.

Lisaks ei arvata tulumaksukohustuslike subjektide hulka veel välisriikide diplomaatilisi missioone ja konsulaaresindusi, erimissioone, rahvusvaheliste või valitsustevaheliste organisatsioonide ning koostööprogrammide esindusi, sest vastavalt Viini Konventsioonile (mis käsitleb riikidevahelise diplomaatilise suhtlemise põhimõtteid ja korraldust) on nad Eesti Vabariigi suhtes eksterritoriaalsed, s.t juriidilises mõttes ei asu nad EV territooriumil kuigi füüsilises reaalsuses asuvad nad siin.

10.4 SUBJEKTI REGISTREERIMINE

Vaata: MKS § 17 – 25, TMS § 14

Ükski JI ei saa tegevust alustada enne, kui ta on kantud registrisse, mis vastab tema staatusele (enne seda pole teda tegelikult olemas), kuid koos sellega kantakse ta automaatselt ka Maksu- ja Tolliameti poolt peetavasse Maksukohustuslaste registrisse. Ka iseseisvat majandustegevust tulu saamise eesmärgil alustav FI peab registreerima oma tegevuse alustamise Äriregistris FIE-na. Kui isikul ei ole kohustust registreeruda vastavas registris, siis lasub tal vastavalt MKS-le kohustus registreeruda ise Maksu- ja Tolliametis. MKS-s on sätestatud, et Maksu- ja Tolliametis peavad ise registreeruma:

- JI-I, keda ei kanta äriregistrisse, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse või usuliste ühenduste registrisse;
- riigi-, valla- või linnaasutus, keda ei kanta riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikusse registrisse;
- füüsilisest isikust ettevõtja, keda ei kanta äriregistrisse;
- välismaa JI, juriidilise isiku staatust mitteomav isikuteühendus või varakogum, kes alustab Eestis majandustegevust püsiva tegevuskoha kaudu, mida ei ole filiaalina kantud äriregistrisse.

Seega muutub isik ettevõtjaks ja tulumaksu subjektiks alles peale äriregistrisse kandmist (JI ja füüsilisest isikust ettevõtja, kelle käive ulatub üle 250 000 kr) või registreerimist Maksu- ja Tolliameti poolt (füüsilisest isikust ettevõtja 250 000 kroonist väikesema käibe puhul). Isik, kes on kantud Maksu- ja Tolliameti registrisse, peab ka esitama seadustes ette nähtud maksudeklaratsioonid seadusega sätestatud korras, kuid tegelik maksukohustus tekib tal alles siis, kui ta hakkab saama ettevõtlusest tulu. Siin tuleb juurde lisada, et formaalne tulumaksukohustus muutub reaalseks alles siis, kui isiku tulud ületavad selle saavutamiseks tehtud kulutusi ja tekib kasum.

Isiku ettevõtlustulumaksu subjektiks registreerimise tähendus tuleb kõige paremini välja võrdluses FI ja FIE maksukohustuse vahel. Sel ajal kui FI on kohustatud tasuma tulumaksu kõikidelt talle laekunud tuludelt, on FIE-I õigus esmalt arvata saadud tuludest maha nende saavutamiseks tehtud kulud ning alles seejärel välja arvestada tulumaksukohustus. Samas on TMS-s sätestatud, et FI poolt talle kuuluvate väärtpaberite võõrandamist ei loeta ettevõtluseks, sõltu-

mata käibe mahust. Kulude mahaarvamise õiguse eelduseks on aga sätestatud majandusarvestuse reeglistiku omaksvõtt.

Maksukohustuse täitmise seisukohalt on kriitilise tähtsusega registrite koostamine ja pidamine maksukohustust kandvate isikute üle – just see on osutunud paljudele valitsustele maailma ajaloos ületamatuks künniseks, mille tõttu ka maksude kogumist ei olnud võimalik täide panna mõistlikul viisil. Vaid vana-aja suured impeeriumid (Sumeri, Egiptuse, India ja Hiina) ning Rooma Vabariik ja Impeerium tulid selle ülesande täitmisega toime. Uuesti saavutati jooksvate registrite pidamise suutlikkus alles 19. sajandil, mil hakkas kiiresti arenema riigi bürokraatlik aparaat. 20. sajandil alanud infotehnoloogiline revolutsioon on viinud ja viib selle suutlikkuse juba täiesti uuele tasemele.

Eestis on Maksu- ja Tolliametile pandud MKS-ga kohustus pidada **Maksukohustuslaste registrit** ja sellesse kantakse;

- maksukohustuslased,
- sotsiaalmaksuseaduse alusel kindlustatavad isikud (s.t töövõtjad),
- töötuskindlustuse seaduse alusel kindlustatud (s.t töövõtjad),
- töötuskindlustusmakse maksjad ja kinnipidajad (s.t tööandjad),
- kohustatud isikud, makse maksja ja makse kinnipidaja kogumispensionide seaduse tähenduses;
- maksuesindajad.

10.5 VASTUTUS

Vaata: Äriseadustiku § 78, § 101, § 132, § 187, § 188, Raamatupidamise seaduse § 3, § 14 ja 15, § 18-25, TMS § 54

Subjekti tulumaksukohustuse täitmisega seoses on oluliseks küsimuseks, kes kannab tegelikult vastutust selle kohustuse täitmise eest? Vastuse sellele leiame põhiliselt Äriseadustikust ja Raamatupidamise seadusest.

Vastavalt Äriseadustikule vastutab FIE kohustuste, s.h ka FIE maksukohustuste täitmise eest ettevõtlust teostav füüsiline isik ise, kusjuures oluline selles kontekstis on, et ta vastutab mitte ainult ärisse pandud varaga vaid ka kogu isikliku varaga. Seda nimetatakse täisvastutuseks ja samasugune vastutuse ulatus kehtib täisühingu kõigi osanike ning usaldusühingu täisosaniku suhtes. Usaldusühingu usaldusosanikul, osaühingu osanikul ja aktsiaseltsi aktsionäril on vaid piiratud vastutus, s.t ta vastutab ühingu tegevuse eest vaid sellesse investeeritud vara ulatuses, kui kohtuprotsessi käigus ei ole tuvastatud osaniku süüd kahju tekitamisel. Ka usaldusühingu puhul kehtib säte, et kui usaldusosanik ei ole tasunud sissemakset täielikult, siis vastutab ta lisaks sissemakstud summale veel ka tasumata sissemakse ulatuses.

Lisaks omanike vastutusele on vastutus ka äriühingu juhtkonnal, kusjuures esmane vastutus on juhtkonnal, sest tema teostab praktilist juhtimist. See seletab ka FIE ning täisühingu osanike ja usaldusühingu täisosanike täisvastutuse, sest on ju nemad antud äriühingutes n.ö juhtkonna rollis. Raamatupidamise seadus eristab osaühingu ja aktsiaseltsi puhul kõrgemat juhtorganit (seaduse, põhikirja või põhimääruse alusel moodustatud raamatupidamiskohustuslase organ, kes teostab vahetut järelevalvet tegevjuhtkonna üle - näiteks äriühingu nõukogu) ja tegevjuhtkonda (raamatupidamiskohustuslase v.a FIE, igapäevast tegevust juhtima ja tehinguid tegema õigustatud isik või isikud - näiteks äriühingu juhatus).

Subjekti vastutus on sätestatud kaudselt. Nii peab tulumaksukohustuslane esitama vastavalt Raamatupidamise seadusele iga makseperioodi järel maksudeklaratsioonid ning kalendriaasta lõppedes majandusaasta aruande, mis koosneb raamatupidamise aastaaruandest ja tegevusaruandest. Raamatupidamise aastaaruande eesmärk on õigesti ja õiglaselt kajastada raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit, majandustulemust ja rahavoogusid ning see koosneb põhiaruannetest (bilansist, kasumiaruandest, rahavoogude aruandest ja omakapitali

muutuste aruandest) ning lisadest. Bilanss on raamatupidamisaruanne, mis kajastab teatud kuupäeva seisuga raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit (vara, kohustusi ja omakapitali) ning kasumiaruanne (tulude ja kulude aruanne) on raamatupidamisaruanne, mis kajastab raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi majandustulemust (tulusid, kulusid ja kasumit või kahjumit). Rahavoogude aruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi rahavoogusid (raha ja raha ekvivalentide laekumisi ning väljamakseid). Omakapitali muutuste aruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab aruandeperioodil toimunud muutusi raamatupidamiskohustuslase omakapitalis. Raamatupidamise aastaaruande lisades on raamatupidamiskohustuslane kohustatud avalikustama:

- millisest raamatupidamistavast lähtuvalt on raamatupidamise aastaaruanne koostatud;
- aastaaruande koostamisel kasutatud arvestuspõhimõtted;
- selgitused põhjaruannete oluliste kirjete ning nende muutumise kohta aruandeperioodil;
- muud olulised asjaolud õige ja õiglase ülevaate andmiseks raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest.

Tegevusaruandes antakse ülevaade raamatupidamiskohustuslase tegevusest ja asjaoludest, millel on määrav tähtsus raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi ja majandustegevuse hindamisel, olulistest sündmustest majandusaastal ning eeldatavatest arengusuundadest järgmisel majandusaastal. Tegevusaruandes kirjeldatakse muu hulgas olulisi uurimis- ja arendustegevuse projekte ning nendega seotud väljaminekuid aruandeaastal ja järgmistel aastatel. Tegevusaruandes avalikustatakse tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtorgani liikmete kõik raamatupidamiskohustuslaselt aruandeaastal saadud tasud ja soodustused, väljastatud garantiid ja potentsiaalsed kohustused, töötajate tasu üldsumma ja keskmine töötajate arv majandusaastal. Tegevusaruandes kirjeldatakse raamatupidamise aastaaruande koostamise perioodil toimunud olulisi sündmusi, mis ei kajastu raamatupidamise aastaaruandes, kuid mis oluliselt mõjutavad või võivad mõjutada järgmiste majandusaastate tulemusi. Juhul kui äriühingust raamatupidamiskohustuslane on majandusaasta kestel omandanud või tagatiseks võtnud oma osasid või aktsiaid, tuleb tegevusaruandes näidata majandusaasta kestel omandatud või tagatiseks võetud ja võõrandatud ning majandusaasta kestel omandatud või tagatiseks võetud ning võõrandamata aktsiate või osade arv, nimiväärtus ja osakaal osa- või aktsiakapitalis, aktsiate või osade eest makstud tasu ning nende omandamise või tagatiseks võtmise põhjus.

Otsene vastutus subjekti maksukohustuse täitmise eest langeb isikutele kes kirjutab alla igakuistele maksudeklaratsioonidele (mis on sätestatud TMS-s) ning majandusaasta aruandele. Koos raamatupidamise aastaaruandega tuleb esitada kirjalik deklaratsioon, mis on raamatupidamise aruande lahutamatu osa ja millele kirjutab koos kuupäeva märkimisega alla kogu raamatupidamiskohustuslase tegevjuhtkond ning kõrgema juhtorgani liikmed (kui selline on olemas), kes deklareerivad sellega oma vastutust raamatupidamise aastaaruande koostamise eest ja kinnitavad, et:

- raamatupidamise aastaaruande koostamisel rakendatud arvestuspõhimõtted on vastavuses hea raamatupidamistavaga;
- raamatupidamise aastaaruanne kajastab õigesti ja õiglaselt raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit, majandustulemust ja rahavoogusid;
- raamatupidamiskohustuslane on jätkuvalt tegutsev.

Majandusaasta aruande peab esitama ja sellele alla kirjutama ka FIE.

10.5.1 Subjektsusega seotud mõisted

Vaata: TMS § 8-10

Seoses maksukohustuse fikseerimisega on TMS-s sätestatud täiendavalt subjektid, kellele tehtud tulu ülekannetelt tekib JI või FIE-I tulumaksukohustus. Järgnevalt nende subjektide definitsioonid TMS järgi.

Maksukohustuslasega seotud isiku mõiste defineerimine on osutunud vajalikuks seoses mitmete maksupettustega. Isikud loetakse omavahel seotuks, kui:

- isik on teise isiku abikaasa, otsejoones sugulane, õde või vend, õe või venna alaneja sugulane, abikaasa otsejoones sugulane, abikaasa õde või vend;
- isikud on ühte kontserni kuuluvad äriühingud (üks äriühing on teises äriühingus osanik või aktsionär ning omab seal häälteenamust otse või läbi teise äriühingu);
- isikule kuulub üle 10% juriidilise isiku aktsia- või osakapitalist, häälte koguarvust või õigusest juriidilise isiku kasumile;
- isikule kuulub koos teiste temaga seotud isikutega kokku üle 50% juriidilise isiku aktsia- või osakapitalist, häälte koguarvust või õigusest juriidilise isiku kasumile;
- üle 50% juriidiliste isikute aktsia- või osakapitalist, häälte koguarvust või õigusest juriidiliste isikute kasumile kuulub ühele ja samale isikule;
- isikutele kuulub üle 25% ühe ja sama juriidilise isiku aktsia- või osakapitalist, häälte koguarvust või õigusest juriidilise isiku kasumile;
- juriidiliste isikute juhatuse või muu juhatust asendava organi kõik liikmed on ühed ja samad isikud;
- isik on teise isiku töötaja, töötaja abikaasa või otsejoones sugulane;
- isik on juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liige, juhtimis- või kontrollorgani liikme abikaasa või otsejoones sugulane.

Juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgan on igasugune volitatud organ või isik, kellele on tulenevalt vastava juriidilise isiku kohta käivast seadusest, ühingulepingust, põhikirjast või muust juriidilise isiku tegevust reguleerivast õigusaktist õigus osaleda juriidilise isiku tegevuse juhtimisel või juhtorgani tegevuse kontrollimisel. Juhtimis- või kontrollorganiks on muu hulgas juhatuse, nõukogu, täis- või usaldusühingut esindama volitatud osanik, prokurist, asutaja kuni juriidilise isiku registrisse kandmiseni, likvideerija, pankrotihaldur, audiitor, revident või revisjonikomisjon. Samuti loetakse juhtimisorganiks välismaa äriühingu filiaali juhatajat ning Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses registreeritud püsiva tegevuskoha tegevjuhti. Eelöeldut kohaldatakse nii avalik- kui eraõiguslike, nii residendist kui ka mitteresidendist juriidiliste isikute suhtes.

Madala maksumääraga territoorium on välisriik või välisriigis asuv iseseisva maksujurisdiktsiooniga territoorium, kus ei ole kehtestatud juriidilise isiku teenitud või jaotatud kasumilt võetavat maksu või kus sellise maksu suurus on väiksem kui 2/3 tulumaksust, mida Eesti residendist FI peaks maksma niisama suurelt kasumilt (seega alla 17%). Kui erinevat liiki juriidiliste isikute teenitud või jaotatud kasumilt võetava maksu suurus on erinev, siis loetakse territoorium madala maksumääraga territooriumiks ainult nende juriidiliste isikute suhtes, kelle puhul maksu suurus on alla 17%. Vabariigi Valitsus koostab nimekirja territooriumidest, mida ei loeta madala maksumääraga territooriumideks. Seisuga 08.2000 on nendeks: Ameerika Ühendriigid (v.a Neitsisaared ja USA Marshalli saared), Belgia, Hiina (v.a Hongkong ja Macao), Hispaania, Holland (v.a Aruba, ja Hollandi Antillid), Iirimaa, Island, Itaalia, Jaapan, Kanada, Kreeka, Leedu, Läti, Moldova, Norra, Poola, Portugal (v.a Madeira), Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Suurbritannia (v.a Anguilla, Bermuda, Briti Neitsisaared, Kaimanisaared, Gibraltar, Kanaliisaared, Man, Monsterrat, Turks ja Caicos), Taani, Tšehhi ja Ukraina. Madala maksumääraga territooriumil asuvaks ei loeta sellist juriidilist isikut, kelle aastatulust üle 50% on saadud

- kaupade tootmisest, kaubandustegevusest, transpordi-, side-, majutus- ja turismiteenuse osutamisest juriidilise isiku asukohamaal ning kindlustustegevuse litsentsi omava juriidilise isiku poolt kindlustusteenuse osutamisest;
- laevade prahtimisest.

11 MAKSU OBJEKT

11.1 ARVESTUSE KORRALDAMINE

Vaata: RPS § 1–7, § 11, § 14–23.

Ettevõtlustulu maksustamise korralduses mõjutavad tegevusruumi ja kehtestavad kaudseid piiranguid veel mitmed seadused. Nii tuleb arvesse võtta ettevõtlust korraldavat seadusandlust (Äriseadustik ja Raamatupidamise seadus), töösuhteid reguleerivat seadusandlust (Töölepingu-, Palga-, Töö- ja puhkeaja seadus jms), omandi- ja lepingusuhteid reguleerivaid seadusi jne.

Vastavalt **Raamatupidamise seadusele** (edaspidi **RPS**) on kohustatud raamatupidamist ja finantsaruandlust korraldama Eesti Vabariik ühe avalik-õigusliku juriidilise isikuna (edaspidi *riik*), kohaliku omavalitsuse üksus, iga Eestis registreeritud era- või avalik-õiguslik JI, füüsilisest isikust ettevõtja ja Eestis registrisse kantud välismaa äriühingu filiaal (edaspidi *filiaal*). **Raamatupidamise seadusega** sätestatakse õiguslikud alused ning põhinõuded rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest lähtuva raamatupidamise ja finantsaruandluse korraldamiseks. Raamatupidamisarvestust peetakse *tekkepõhiselt*. Füüsilisest isikust ettevõtja, kelle käive maksuaasta jooksul ei ületa 250 tuh kr, võib pidada raamatupidamisarvestust *kassapõhiselt*.

Kohustused. Raamatupidamiskohustuslane on kohustatud:

- korraldama raamatupidamist Eesti hea raamatupidamistava või rahvusvahelise finantsaruandluse standardite alusel nii, et oleks tagatud aktuaalse, olulise, objektiivse ja võrreldava informatsiooni saamine raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest;
- dokumenteerima kõiki oma majandustehinguid;
- kirjendama algdokumentide või nende põhjal koostatud koondokumentide alusel kõiki oma majandustehinguid raamatupidamisregistrites;
- koostama ja esitama majandusaasta aruande ning muud finantsaruanded käesolevas seaduses ja teistes õigusaktides sätestatud korras;
- säilitama raamatupidamise dokumente;
- koostama raamatupidamise sise-eeskirja, mis reguleerib majandustehingute dokumenteerimist ja kirjendamist, varade ja kohustuste inventeerimist, algdokumentide käivet ja säilitamist, raamatupidamisregistrite pidamist, kontoplaani, koodide ja lühendite kasutamist, vara põhi- ja käibevaraks liigitamise kriteeriume, arvutitarkvara kasutamist raamatupidamises ning aruannete koostamise korda.

Aastaruanne. Raamatupidamiskohustuslane on kohustatud lõppenud majandusaasta kohta koostama majandusaasta aruande, mis koosneb raamatupidamise aastaruandest ja tegevusaruandest. Majandusaasta aruandele lisatakse audiitori järeldusotsus, kui audiitorkontroll on kohustuslik, ja äriühingute puhul majandusaasta kasumi jaotamise ettepanek.

Mõisted. *Raamatupidamise seadus* fikseerib maksustamise seisukohalt olulised mõisted:

- vara – raamatupidamiskohustuslasele kuuluv rahaliselt hinnatav asi või õigus;
- kohustus – raamatupidamiskohustuslasel lasuv rahaliselt hinnatav võlg;
- omakapital (netovara) – raamatupidamiskohustuslase varade ja kohustuste vahe;

- tulu – aruandeperioodi sissetulekud, millega kaasneb varade suurenemine või kohustuste vähenemine ja mis suurendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali, välja arvatud omanike tehtud sissemaksed omakapitali;
- kulu – aruandeperioodi väljaminekud, millega kaasneb varade vähenemine või kohustuste suurenemine ja mis vähendavad raamatupidamiskohustuslase omakapitali, välja arvatud omanikele tehtud väljamaksed omakapitalist;
- kasum (kahjum) – raamatupidamiskohustuslase aruandeperioodi tulude ja kulude vahe;
- Eesti hea raamatupidamistava – rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev raamatupidamistava, mille põhinõuded kehtestatakse *Raamatupidamise seadusega* ning mida täiendavad Raamatupidamise Toimkonna juhendid ning riigi ja riigiraamatupidamiskohustuslaste puhul ka riigi raamatupidamise üldeeskirjas sätestatud nõuded;
- rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtted – Euroopa Liidu raamatupidamise direktiivid, rahvusvahelised finantsaruandluse standardid ning avalikõiguslike isikute puhul ka rahvusvahelised avaliku sektori raamatupidamise standardid;
- rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS – ing k *international financial reporting standards*) – Rahvusvahelise Raamatupidamise Standardite Nõukogu (IASB – ing k *International Accounting Standards Board*) poolt kinnitatud standardid ja interpretatsioonid (*SIC Interpretations*);
- rahvusvahelised avaliku sektori raamatupidamise standardid (IPSAS – ing k *international public sector accounting standards*) – Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni (IFAC – ing k *International Federation of Accountants*) Avaliku Sektori Komitee (*Public Sector Committee*) poolt kinnitatud standardid;
- majandustehingud – toimingud, mille tulemuseks on muudatused raamatupidamiskohustuslase vara, kohustuste ja omakapitali koosseisus;
- kahekordne kirjendamine – majandustehingute pearaamatu kontodesse kirjendamise meetod, kus iga tehing kantakse samas summas ühe (või osasummadena mitme) konto deebetisse ning ühe (või osasummadena mitme) konto kredietisse;
- FIFO (ing k "*first-in, first-out*") – raamatupidamises kasutatav kauba, toorme ja materjali kulutuse ning lõppjäagi hindamise meetod, kus kuludesse kandmine toimub partiide sissetuleku järjekorras (kuludesse kantakse esimesena algjääk, siis sissetulnud esimehe partii, seejärel teine partii, jne) hinnatuna vastava partii soetushinnas. Aastabilansis hinnatakse lõppjääk viimas(t)ena sissetulnud partii(de) soetushinnas;
- *aažio* – aktsiate väljalaskmisel (aktsiate esmamüügil) üle või alla nimiväärtuse saadud summa.

Raamatupidamise alusprintsiibid. Raamatupidamise aastaaruande koostamisel tuleb lähtuda eelkõige järgmistest rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtete osaks olevatest alusprintsiipidest:

- majandusüksuse printsiiip – raamatupidamiskohustuslane arvestab oma vara, kohustusi ja majandustehinguid lahus tema omanike, kreditoride, töötajate, klientide ja teiste isikute varast, kohustustest ning majandustehingutest;
- jätkuvuse printsiiip – raamatupidamise aruande koostamisel lähtutakse eeldusest, et raamatupidamiskohustuslane on jätkuvalt tegutsev ning tal ei ole tegevuse lõpetamise kavatsust ega vajadust. Juhul kui raamatupidamise aruanne ei ole koostatud jätkuvuse printsiipest lähtudes, tuleb aruandes märkida rakendatud arvestusprintsiiip;
- arusaadavuse printsiiip – raamatupidamise aruandes avalikustatav informatsioon peab olema esitatud nii, et see oleks ülevaatlik ja üheselt mõistetav aruande kasutajatele, kellel on aruandest arusaamiseks piisavad finantsalased teadmised;

- olulisuse printsiip – raamatupidamise aruandes peab kajastuma kogu oluline informatsioon, mis mõjutab raamatupidamiskohustuslase finantsseisundit, majandustulemust ja rahavoogusid. Oluline on selline aruandinformatsioon, mille avaldamata jätmine võib mõjutada aruande kasutajate poolt aruande põhjal tehtavaid majandusotsuseid. Väheolulisi objekte võib arvestada ja aruandes kajastada lihtsustatud viisil;
- järjepidevuse ja võrreldavuse printsiip – raamatupidamise aruande koostamisel kasutatakse jätkuvalt varem kasutatud arvestuspõhimõtteid, aruandlusviise ja aruandeskeeme;
- tulude ja kulude vastavuse printsiip – aruandeperioodi tuludest arvatakse maha nendesamade tulude tekkega seotud kulud. Väljaminekuid, millele vastavad tulud tekivad mingil muul perioodil, kajastatakse kuludena samal perioodil, mil tekivad nendega seotud tulud;
- objektiivsuse printsiip – raamatupidamise aruandes esitatav informatsioon peab olema neutraalne ja usaldusväärne;
- konservatiivsuse printsiip – raamatupidamise aruannet tuleb koostada ettevaatlikult ja kaalutletult, et vältida varade ja tulude ülehindamist või kohustuste ja kulude alahindamist. Samas ei ole aruandes õigustatud varade ja tulude sihilik alahindamine või kohustuste ja kulude sihilik ülehindamine ning aruande kasutajate eest varjatud reservide tekitamine;
- avalikustamise printsiip – raamatupidamise aruandes esitatakse kogu informatsioon, mis võimaldab saada raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest õige ja õiglase ülevaate;
- sisu üliluslikkuse printsiip – majandustehingute kajastamisel raamatupidamises ja raamatupidamise aruandes lähtutakse nende sisust ka siis, kui see ei ühti nende juriidilise vormiga.
- kassapõhine arvestusprintsiip – majandustehinguid kajastatakse siis, kui on raha tegelikult laekunud või tegelikult tasutud;
- tekkepõhine arvestusprintsiip – majandustehinguid kajastatakse siis, kui need on toimunud, sõltumata sellest, kas raha on laekunud või tasutud. Aruannete koostamisel tehakse reguleerimis- ja lõpetamiskanded, mis võimaldavad määratleda aruandeperioodi tulud ja kulud.

11.2 ETTEVÖTTE JA TEMA VARA MÄÄRATLEMINE

Vaata: Äriseadustiku § 4-6, § 16,

Tulumaksukohustust kandva subjekti, eriti FIE maksukohustuse määratlemisel **Ettevõtte** on majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb ja see koosneb asjadest, õigustest ja kohustustest, mis on määratud või olemuselt peaksid olema määratud ettevõtte tegevuseks. Ettevõttesse või selle organisatsiooniliselt iseseisvasse osasse kuuluvate asjade ja õiguste omandi või valduse tervikuna üleminekul lähevad omandajale või valduse saajale üle kõik ettevõtte või selle organisatsiooniliselt iseseisva osaga seotud kohustused. Ettevõtte või selle osa omandi või valduse üleminekul lähevad sellega seotud õigused üle omandajale või valduse saajale vastavalt nendevahelisele kokkuleppele. Enne ettevõtte või selle organisatsiooniliselt iseseisva osa üleminekut tekkinud kohustuse eest, mille täitmise tähtpäev on saanud või saabub viie aasta jooksul pärast üleminekut, vastutab ettevõtte üleandnud isik kolmandate isikute ees solidaarselt omandajaga. Kohustuse täitnud ettevõtte üleandnud isikule läheb nõue omandaja vastu täidetud ulatuses üle.

Kontsern. Kui üks äriühing on teises äriühingus osanik või aktsionär ning omab seal hääleteenamust, nimetatakse osalevat ühingut emaettevõtjaks ja ühingut, kus ta osaleb, tütarettevõtjaks. Emaettevõtja tütarettevõtjaks on ka ühing, kus hääleteenamus on teisel tütarettevõtjal või

tütarettevõtjatel üksinda või koos emaettevõtjaga. Tütarettevõtjaks on ka ühing, kus teine ühing (emaettevõtja) omab selle osanikuna või aktsionärina lepingu alusel või ilma selleta valitsevat mõju. Emaettevõtja koos tütarettevõtjatega moodustab kontserni.

11.3 ETTEVÕTLUSTULUD

11.3.1 Arvestatavad tulud

Vaata: TMS § 14 ja § 36.

Eesti TMS sätestab väga selgelt ja üheselt, et „*Tulumaksuga maksustatakse ettevõtlusest saadud tulu (ettevõtlustulu), olenemata selle laekumise ajast.*” Seega ettevõtlustuluks loetakse kõik ettevõtjale laekunud tulud, sealhulgas põhitegevusest, kõrvaltegevusest ja juhuslikud tulud, sõltumata nende laekumise ajast. Selline formuleering võimaldab lugeda ettevõtlustuluks ka FIE-le laekuvat tulu, mis laekub talle peale tema FIE tegevuse ametlikku lõpetamist. Vastavalt nominaalprintsibile arvestatakse residendist maksukohustuslase tulu rahanumbrites väljendatud väärtuses ning inflatsioonist või deflatsioonist tulenevaid muutusi arvesse ei võeta. Välisvaluutas saadud tulu arvestatakse ümber Eesti kroonidesse vastavalt tulu saamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel

Mõnikord peetakse vajalikuks täpsustada tulu mõistet, tuues välja konkreetsed tuluartiklid, mis aga varieeruvad suuresti erinevate riikide sõnastuses. Enamasti nimetatakse järgmisi tululiike: tulu kaupade ja teenuste müügist, tulu kinnis-, vallas- ja immateriaalsest varast, rendist või müügist, tulu raha kasutusse andmisest ning õigustest loobumisest. Tuluks arvestatakse nii rahalisi laekumisi kui ka rahas mõõdetavaid, mitterahalise vahetuse käigus omandatud vara või varalisi õigusi, reeglina turuhinnas. Tulu saaja maksubaasi arvatakse samuti saadud kingitused, toetused ja muud mitteäriilised laekumised.

Nominaalprintsibile baseeruvast tulumaksusüsteemist mõningase kõrvalekaldena arvestatakse ettevõtte maksustatava tulu hulka ka ettevõtte vara üleshindamine, sest sellise ümberhindamise tulemusena suureneb amortisatsioonieraldis, mis omakorda põhjustab maksustatava ettevõtlustulu vähenemise. Kuna juriidiliste isikute tulu Eestis enam ei maksustata, siis pole ka Eestis probleeme põhivara väärtuse muutmisega, küll aga kehtib nimetatud piirang füüsilisest isikust ettevõtjale.

Sõltuvalt raamatupidamiskorraldusest võetakse laekunud tulu arvele, kas perioodil, millal see

- laekus – sellisel juhul on tegemist kassapõhise raamatupidamisega ja see on lubatud vaid FIE-le, kui ta käive on alla 250 000 krooni aastas või
- tekkis – sellisel juhul on tegemist tekkepõhise raamatupidamisega.

Erandlikult on kehtestatud nõue, et tekkepõhist raamatupidamist kasutav FIE peab tulu arvestama selle perioodi laekumiseks, mil see tegelikult laekus. Kui maksustamisele kuuluv tulu on saadud mitterahalises vormis, siis on maksukohustuslase tulu suuruseks tuluna saadud asja või varalise õiguse turuhind. Välisvaluutas saadud tulu arvestatakse ümber Eesti kroonidesse vastavalt tulu saamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel. Maksukohustuslane on kohustatud pidama tulude arvestust sellisel viisil, et oleks selgelt fikseeritud maksustatava tulu kindlaksmääramiseks vajalikud andmed ning säilitama tulude saamisega seotud dokumente vähemalt 7 aastat. Maksumuudatusega viiakse sisse veel täiendus, et füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlustuluks loetakse ka selline tema tegevusest tulenev tulu, mis laekub pärast ettevõtlusega tegelemise lõpetamist.

11.3.2 Mittearvestatavad tulud

Eesti kehtivas tulumaksuseaduses ei ole fikseeritud tulusid, mida ei arvestata ettevõtlustuludeks, kuid rahvusvahelises praktikas on see reeglina väga täpselt välja toodud. Nii ei loeta

Soome ettevõtlustulumaksu seaduse järgi tuluks sissemakseid ettevõtte põhikapitali (vaikimisi kehtib sama kord ka Eestis) ja nn ühinemistasusid, mida tasutakse ühinemisel mingisse võrku (s.h vee- ja kanalisatsioonivõrku, keskküttevõrku, elektrivõrku, kaabeltelevisioonivõrku jms) ning mis tagastatakse isiku loobumisel võrgu teenustest. Lisaks on veel mitmesuguseid muid tulusid, mis tulenevad rahvusvahelistest lepingutest, kohalikest eripäradest või muudes seadustes sätestatud – näiteks ei loeta Soomes tuluks kohalikule filmitootjale makstud sihtotstarbelisi toetusi.

Varem ei arvatud Eestis maksustatava tulu hulka ka avalik-õigusliku isiku poolt riigi-, valla- või linnaeelarvest tehtud assigneeringuid ja seaduse alusel väljamakstud riiklike ning sihtotstarbelisi toetusi ettevõtjatele, nagu näiteks kütuseaktsiisi kompensatsioonid põllumeestele ja kaluritele või nn piimaraha, kuid alates 2002. a-st arvatakse need maksustatava tulu hulka. Nominiaalprintsibiile vastavalt jääb maksubaasist välja mitterahalises vormis laekunud tulu, nagu kindlustuselt varalises vormis saadud kahju kompensatsioonid või ettevõtte omanduses olevate aktsiate väärtuse suurenemisest tekkinud tulu. Sellised tulud muutuvad maksustatavaks tuluks alles siis, kui vastav vara või väärtpaberid realiseeritakse.

11.4 ETTEVÕTLUSKULUD

Vaata: TMS § 14, § 32 ja § 36; Töötervishoiu ja tööohutuse seadus § 13.

Esmalt tuleks veelkord rõhutada, et ettevõtlusega seotud kulud võivad saadud tulust maha arvata vaid Äriseadustiku alusel äriregistris registreeritud juriidilisest isikust äriühingud ning äriregistrisse kantud või elukohajärgse Maksu- ja Tolliameti kohalikus asutuses registreeritud füüsilisest isikust ettevõtja, samuti notar, kohtutäitur ja iseseisvalt tegutsev vandetõlk, kes on võrdsustatud füüsilisest isikust ettevõtjaga, kuid tegutsevad teiste seaduste alusel.

Ettevõtluskulu on õigusruumis täpselt defineerimata mõiste ja praktikas ei olegi võimalik esitada ammendavat loetelu. Seetõttu tuleb kulude arvestamisel lähtuda loogilisest analüüsist, milles tuleb selgitada, kas antud kulutus on seotud ettevõtlusega ja vajalik tulu saamise seisukohalt. Tulu taotlemiseks teostatav ettevõtlus tähendab planeeritud kulude kandmist ja planeerimata kaotusi. Kulu on tootmistegurite, nagu materjali, teenuste, tööjõu ja kapitali eest tasutud maksed ning ettevõtte tegevuse käigushoidmiseks tehtud kulud. Kulutusi võidakse teha ka tulevaste tulude saamiseks investeeringutena vallas- või kinnisvarasse, aga samuti arendus- või uurimistegevusse. Nii raamatupidamise kui ka maksustamise lähtekohaks on arusaam, et ettevõtjale jääv tulu tekib ettevõtluse käigus loodud hüvede (kaup, teenus) realisatsioonist laekunud tulu ja tootmistegurite eest tasutud kulude vahena. Tulu taotlemise käigus kantud kaotused on samuti osa ettevõtlusest, mis vähendavad ettevõtjale jääva tulu osa. Kaotus on majandusliku tegevusega kaasnev planeerimata kulu, s.h kauba aegumine, rikkumine või moraalne vananemine näiteks tehnoloogilisest arengust tulenevana, pettus ja vargus, laenu intressi või valuutakursi muutusest tekkinud kahju, kreditoorne kaotus, kaubanduslik kaotus (allahindlusega müük, garantiiremont jms).

Ettevõtte kulutusi rühmitatakse mitmesugustest tunnustest lähtudes. Majandusliku analüüsi ja aruandluse seisukohalt on tavaks saanud jagada kulud tootmis-, tegevus-, finants- ja erakorralisteks kuludeks; kasutatakse ka mõisteid muutuvad ja püsikulud jms. Tootmiskuludeks arvatakse kulud, mida ettevõtte kannab tootmisprotsessi käigus, ja mis lõpevad, kui ettevõtte peatab või lõpetab tootmistegevuse. Tegevuskuludeks on kulud, mida ettevõtte kannab ka peale tootmistegevuse lõpetamist, ja mis on eriti ohtlikud majandusraskustes olevatele ettevõtetele. Kulu võib tuleneda samuti seadusega kehtestatud nõuetest.

Ettevõtluse kuluks arvestatakse Eestis maksustamisperioodi jooksul maksukohustuslase poolt tehtud ettevõtlusega seotud ja dokumentaalselt tõestatud kulutused. Kulud peavad olema reaalsed rahas mõõdetavad ja reaalselt kantud, mida tõendab kehtestatud korrale vastavalt väljastatud dokument. Reaalsusnõudest lähtudes ei saa näiteks arvestada kuluna eraettevõtja enda töö väärtust ja eraldada seetõttu palka dividendidest, mis ei välista seejuures siiski sisuliselt

iseendale palga maksmist. Kulu on ettevõtlusega seotud, kui see on tehtud maksustamisele kuuluva ettevõtlustulu saamise eesmärgil või on vajalik või kohane sellise ettevõtluse säilitamiseks või arendamiseks ning kulu seos ettevõtlusega on selgelt põhjendatud.

Vastavalt TMS-le on Maksu- ja Tolliametil kohustus nõuda, et kulud peavad olema **dokumentaalselt tõestatud**. Kantud kulud peavad olema seotud ettevõtte põhikirjalise majandustegevusega või vähemalt tegevusega, millest ettevõttele laekub tulu. Aktsepteeritavateks kuludeks on peaaegu alati hanke-, tootmis-, ladustamis- ja turustamiskulud, kuid nende sisu varieerub ettevõtte spetsialiseerumisest tulenevalt väga suures ulatuses. Ka tegevuskulude sisu võib varieeruda suures ulatuses. Kuluna aktsepteeritakse osalusmaksleid ettevõtlusega seotud esindus- või erialaorganisatsioonides. Kui maksukohustuslase tehtud kulu on ettevõtlusega seotud vaid osaliselt, võib kulu ettevõtlustulust maha arvata vaid ettevõtlusega seotud ulatuses.

Vastavalt raamatupidamise korraldusele peab maksumaksja ettevõtluse kulud võtma arvesse kas kassa- või tekkepõhiselt, kuid nii nagu tuludegi puhul kehtib FIE puhul nõue, et tema peab kulud arvestama sellel maksustamisperioodil, mil ta need tasub. Sama kehtib ka tasutud või kinnipeetud tulumaksu kohta – see võetakse kuluna arvesse sellel maksustamisperioodil, mil maks tasutakse või kinni peetakse. Kulude arvestust tuleb pidada sellisel viisil, et oleksid selgelt fikseeritud maksustatava tulu kindlaksmääramiseks vajalikud andmed ja kuludega seotud dokumente tuleb säilitada 7 aastat. Välisvaluutas kantud kulud arvestatakse ümber Eesti kroonidesse vastavalt selle tasumise või kinnipidamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel.

Probleemiks võib kujuneda kulude (ja tulude) arvestus olukorras, kus tööandja ja töövõtja on üks ja sama isik, s.t ta on füüsilisest isikust ettevõtja või kui töötaja töötab kaugtöö vormis, s.t kodus. FIE puhul tuleks selgelt eristada, millised kulutused on tehtud FIE ja millised kulutused FI poolt. Kui FIE teeb kulutusi asjadele, siis tuleb fikseerida nende omandisuhe, sest kui isik lõpetab ettevõtluse ja need asjad lähevad üle FI kasutusse, siis tuleks nende üleandmisest laekuv tulu arvestada FIE ettevõtlustuluna. Kui FIE kannab näiteks osaliselt või täielikult FI elamuga seotud kulud, siis nende kulutuste aluseks peavad olema dokumendid, s.t FIE peab kirjeldama mingi dokumendiga (selleks võib olla ka raamatupidamise sisekorra eeskiri), millist osa korterist või eramust ta kasutab ettevõtluses täielikult või osaliselt ning arvestama kantud kuludelt (mis on tõendatud arvega) vastava osa FIE kuludesse. Kui FIE maksab FI rent kasutatavate ruumide eest, siis on see FI renditulu, mis kuulub väljamaksmisel maksustamisele allikamaksuga.

Analoogne on olukord ka töötaja kaugtöö korral olukorras, kus töötaja töötab kodus. Olukorras, kus tööandja ei kanna töökohaga seotud kulusid, sest töötaja töötab oma kodus, võib tööandja katta töövõtja vastavad kulud, kui ta fikseerib selgelt töövõtja töövõtu käigus kasutatavad ruumid antud korteris või eramus ning sellest tulenevalt määrab töökoha kulud, mis väljendatakse proportsioonina antud korteri või eramu kogukuludest. Tööandja võib antud juhul võtta töövõtjalt viimase poolt tasutud arved ning kanda need kuludesse vastava proportsiooni ulatuses, kusjuures töövõtjale tehakse väljamakse vastavas ulatuses, kusjuures see kompensatsioon ei kuulu maksustamisele. Kui aga töövõtjale tehakse täiendav väljamakse töökohakulude katteks (eeldusel, et see on kirjalikus lepingus fikseeritud) ilma kuludokumentideta, siis tuleb seda käsitleda rendituluna. Kui aga pole fikseeritud ka vastavat lepingut ja näidatud väljamakse põhjust, siis on tegemist tavalise töötasuga ning vastav väljamakse kuulub maksustamisele tavalises korras kindlustus- ja tulumaksudega.

11.4.1 Asutamis- ja arenduskulud

Ettevõtte asutamiskulud kaetakse sissemakstud põhikapitalist ja võetakse arvele immateriaalse varana – osana ettevõtte väärtusest. Asutamiskulude hulka arvatakse põhikirja jm dokumentide koostamiskulud, asutamiskoosoleku kulud, ettevõtte registreerimisel kantud riigilõivud jms. Paljudes riikides võib neid kulusid näidata ka tegevuskuludena.

Arenduskulud on reeglina seotud tootmisettevõtte tehnoloogia arendamisega, aga ka muude uurimiskuludega. Kui sellised kulud on väga suured, tekib ühelt poolt küsimus, kas need on tootmiskulud või investering, ja teiselt poolt otsene vajadus jagada kulud mitmele aastale, sest muidu kaotab ettevõtte dividendide maksmise võimaluse, mis tähendab börsiettevõtetele nende aktsiahinna langust. Seetõttu jäetakse paljude riikide tulumaksu käsitlevates seadustes võimalus jagada kulud kahele või kolmele aastale (Soome TMS § 25). Analoogne võib lähene mine olla suurte investeeringute intressi- ja rendikulude kandmisega. Näiteks uue elektrijaama, kaevanduse või muu tööstusettevõtte ehituse finantseerimisest tulenevad ehitusaegsed intres sid võidakse kanda kuludesse maksukohustuslase nõudmisel maksimaalselt 10% kannetena (Soome TMS § 23) – seega piiratakse kulusid eesmärgiga säilitada kasum ning tagada ena masti avaliku äriühingu dividendide maksmise võime.

Ettevõtte konkurentsivõime tagamiseks ja arengupotentsiaali ärakasutamiseks tuleb teha mitmesuguseid uurimistöid ja realiseerida arendusprojekte. Siia kuuluvad toote-, tootmis- või turustustegevuse uurimisele, täiustamisele ja arendamisele suunatud projektid, mida ettevõtte teostab ise, tellib kelleltki teiselt või on osaline suuremas ühisprojekti. Põhimõtteliselt sarna nevad need kulud igale muule ettevõtlusega seotud kulule, ka siis, kui projekt ebaõnnestub. Ainsaks piiranguks on see, et uuringu teema peab vastama või vähemalt olema seoses ette võtte tegevusalaga. Küsimusi võib tekkida vaid väga suurte projektide puhul, mida saab lugeda investeeringuks põhivarasse s.o temast tekkiv hüve jaguneb paljudele tulevastele aastatele. Eestis ei ole TMS eripära tõttu selles küsimuses probleeme, kuna need on niikuinii seotud otse selt või kaudselt tootmisega.

11.4.2 Tegevusvormi muutused

Vaata: TMS § 15 ja § 38.

Ettevõtte tegevusvormi muutmisel toimub vara üleminek ühelt omanikult teisele, mis paratamatult kajastub ettevõtte tulude-kulude arvestuses. Äriühingute või mittetulundusühistute ühi nemise, jagunemise või ümberkujundamise tulemusena omandatud osaluse (aktsiad, osad, osamaks, sissemakse) soetamismaksumuseks loetakse ühineva, ühendatava, jaguneva või ümberkujundatava äriühingu või mittetulundusühistu osaluse soetamismaksumus või nimetatud osaluse soetamiseks tehtud sissemaksed, millele on juurde arvatud ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise käigus tehtud täiendavad sissemaksed ja maha arvatud saadud väljamak sed.

Kui FIE vahetab tegevusvormi ÄÜ-ks ja ta kannab sellega seoses ÄÜ-sse asja või varalise õiguse, mille soetamismaksumus on eelnevalt maha arvatud FIE ettevõtlustulust ja seda ei ole tulumaksuga maksustatud isiklikku tarbimisse võetud varana, siis loetakse FI poolt osaluse soe tamismaksumuseks null.

Ettevõtte likvideerimisel (ilma õigusjärglaseta) ja vara jaotamisel füüsilisest isikust omani kele arvestatakse vara väärtuseks selle turuhind, sõltumata sellest, kas vara jaotatakse asjana või väärtpaberina. Kui tulu saaja on nimetatud ettevõtte omanik, kes on kandnud soetuskulusid, siis arvestatakse saadud tulust maha soetuskulud ja vara üleandmisega kantud kulud, jä relejäänud kasum kuulub maksustamisele tulu väljamaksvas ettevõttes kulumaksu vormis.

11.4.3 Töötaja

Ametnik - avaliku teenistuse seaduse § 6 kohaselt on ametnikuks ametiasutuse koossei sus ettenähtud ametikohale nimetatud või valitud isik. Ametnikud jagunevad riigiametnikeks ning kohaliku omavalitsuse ametnikeks.

Avalik teenistuja on isik, kes teeb palgalist tööd riigi või kohaliku omavalitsuse ametiasu tuses. (Avaliku teenistuse seadus § 4)

11.4.4 Tööjõukulud

Vaata: TMS § 13, § 29, § 31 ja § 47; SMS § 2; Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 13.

Kuna Eestis lasub FI-le tasutatavalt töötasudelt allikamaksu kinnipidamise ja Maksu- ja Tolliametile ülekandmise kohustus tulu väljamaksjal ehk ettevõtjal, siis käsitleme töötasude maksustamist ettevõtte tulumaksu osas, mitte FI töövõtutulude maksustamist käsitlevas osas. FI isikul on vaid teisene vastutus nendelt tuludelt maksu tasumise eest ja ta võtab endale vastutuse aasta tuludeklaratsiooni kinnitamisega.

Ettevõtte palgakulud koos kohustuslike kindlustusmaksetega (kindlustusmaks) on tüüpilised ettevõtte tootmiskulud ja need on paljudes ettevõtetes suurim ja püsivaim kuluartikkel.

Tulumaksuga maksustatakse töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel makstud töö- või teenustasu, sealhulgas sportlasele lepingu alusel makstav tasu. Otseste maksumaksete kõrval on tööjõuga seotud kulutused, s.h tööjõu koolitatus ja motivatsioon, töötervishoiust tulenevad kulutused ning töösuhte lõpetamisega kaasnevad kulud, kõige olulisem tegur rahvusvaheliste investeerimisotsuste langetamisel.

Töötasu - töölepingu alusel töötavate isikute töötasustamise määrab palgaseadus. Palk on tasu, mida tööandja maksab töötajale töö eest vastavalt töölepingule või õigusaktile, samuti muudel õigusakti, kollektiiv- või töölepinguga ettenähtud juhtudel. Palk koosneb põhipalgast ja seaduses ettenähtud juhtudel makstavatest lisatasudest, preemiast ja juurdemaksetest. (Palgaseadus § 2 lg 1)

Riigiteenistujate palga, ametipalga ja palgamäär määrab sätestab avaliku teenistuse seaduse § 8¹. Avaliku teenistuse seaduse kohaselt nimetatakse palgaks ametipalka koos seaduses sätestatud ja seaduse alusel makstavate lisatasudega. Ametipalgaks on palgaastmele vastav palgamäär, milleks on avaliku teenistuse seaduse § 9 lg 3 alusel ametniku palgaastmele vastav ning Vabariigi Valitsuse 12. jaanuari 2006. aasta määrusega nr 10 kehtestatud või selle alusel diferentseeritud rahasumma.

Riigiametnikele makstavad lisatasud - lisatasuks loetakse avaliku teenistuse seaduse kohaselt:

- lisatasu teenistusaastate teenistusstaaži eest:
  - alates 5-aastasest teenistusstaažist - 5% ametipalgast;
  - 10-15-aastase teenistusstaaži korral - 10% ametipalgast;
  - alates 15-aastasest teenistusstaažist - 15% ametipalgast.
- lisatasu akadeemilise kraadi eest:
  - magistrikraadi eest - 10% ametipalgast;
  - doktorikraadi või sellega võrdsustatud kraadi eest - 20% ametipalgast.
- lisatasu võõrkeelte valdamise eest
  - makstakse ametnikule, kes valdab teda ametisse nimetatud isiku või ametiasutuse poolt määratud ulatuses vähemalt kolme võõrkeelt ning nende keelte kasutamine on teenistuses vajalik;
  - kolmanda ja iga järgneva võõrkeele eest makstakse lisatasuna 10% ametipalgast, kuid kokku mitte rohkem, kui 30% ametipalgast.
- lisatasu riigisaladuse ja salastatud teabekandjate töötlemise eest
  - makstakse teenistujale (v.a julgeolekuasutuse ametnikud), kes töötab ametikohtal, millel töötamise eeltingimuseks on riigisaladusele juurdepääsu loa olemine;
  - lisatasuks on kuni 50% tema ametipalgast.

Ametniku töötasust arvatakse maha vastavalt tulumaksuseaduse §-le 4 tulumaks, 2006. aastal 23%, vastavalt töötuskindlustuse seaduse §-le 41 töötaja töötuskindlustusmaks 0,5-2%, 2006. aastal on selleks 0,6%, ning vastavalt kogumispensionide seaduse §-le 9 kohustuslik kogumispensionimaks 2%.

Eestis on tööandja kohustatud seoses töökeskkonna ja tööohutuse tingimuste tagamisega kandma rahalisi kulusi, mille eesmärgiks on:

- viia läbi süstemaatilist töökeskkonna sisekontrolli, mille käigus ta kavandab, korraldab ja jälgib töötervishoiu ja tööohutuse olukorda ettevõttes vastavalt sätestatud nõuetele. Töökeskkonna sisekontroll on ettevõtte tegevuse lahutamatu osa, millesse on kaasatud töötajad ja mille aluseks on töökeskkonna riskianalüüsi tulemused;
- vaatama igal aastal läbi töökeskkonna sisekontrolli korralduse ja analüüsima selle tulemusi ning vajaduse korral kohandama abinõud muutunud olukorrale;
- korraldama töökeskkonna riskianalüüsi, mille käigus selgitatakse välja töökeskkonna ohutegurid, mõõdetakse vajadusel nende parameetrid ning hinnatakse ohutegurite võimalikku mõju töötaja tervisele, arvestades tema ealisi ja soolisi iseärasusi. Riskianalüüsi tulemused vormistatakse kirjalikult ja säilitatakse 55 aastat;
- töökeskkonna riskianalüüsi alusel koostama kirjaliku tegevuskava, milles nähakse ette ennetusabinõud terviseriski vältimiseks või vähendamiseks;
- korraldama uue töökeskkonna riskianalüüsi, kui töötingimused on muutunud ja töövahendeid või tehnoloogiat on uuendatud;
- teavitama töötajaid töökeskkonnavolinike, töökeskkonnanõukogu liikmete ja töötajate usaldusisikute kaudu ohuteguritest, töökeskkonna riskianalüüsi tulemustest ning tervisekahjustuste vältimiseks rakendatavatest abinõudest;
- rakendama töötaja tervisekahjustuse vältimiseks ja töökeskkonna ohutegurite mõju neutraliseerimiseks töö- ja kollektiivlepingutes sätestatud abinõusid;
- korraldama töötervishoiuteenuste osutamist ja kandma sellega seotud kulusid;
- korraldama tervisekontrolli töötajatele, kelle tervist võib tööprotsessi käigus mõjutada töökeskkonna ohutegur või töö laad, ning kandma sellega seotud kulusid;
- korraldama ööajal töötavatele isikutele tervisekontrolli enne tööleasumist ning regulaarsete vaheaegade järel töötamise ajal;
- korraldama eelmise punkti alusel kehtestatud korras tervisekontrolli töötajatele, kes töötavad ööajal vähemalt kolm tundi oma igapäevasest tööajast või vähemalt kolmandiku oma iga-aastasest tööajast, nii enne öötööle asumist kui ka regulaarsete vaheaegade järel töötamise ajal ja kandma sellega seotud kulusid;
- määrama ettevõttes esmaabi andmiseks töötajad ja korraldama neile tööandja kulul väljaõppe. Mitme allüksuse või vahetustega töö korral peab igas allüksuses või vahetuses olema kohal vähemalt üks esmaabi anda oskav töötaja;
- tagama kõigile töötajatele esmaabivahendite kättesaadavuse. Esmaabivahendeid tuleb hoida nõuetekohaselt märgistatud ja kergesti juurdepääsetavas kohas;
- viima töötaja töö- ja teenistussuhteid reguleerivates seadustes sätestatud korras tema nõudmisel ja arsti otsuse alusel ajutiselt või alaliselt teisele tööle või kergendama ajutiselt tema töötingimusi;
- oma kulul andma töötajale isikukaitsevahendid, tööriietuse ning puhastus- ja pesemisevahendid, kui töö laad seda nõuab, ning korraldama töötajale isikukaitsevahendi kasutamise väljaõppe;
- tutvustama töötajale töötervishoiu ja tööohutuse nõudeid ning kontrollima nende täitmist;
- korraldama töötajale enne tööleasumist või töö vahetamist töökohale ja ametile vasta-va tööohutus- ja töötervishoiualase juhendamise ja väljaõppe. Juhendamist või väljaõpet tuleb korrata, kui töövahendeid või tehnoloogiat vahetatakse või uuendatakse;
- koostama ja kinnitama ohutusjuhendi tehtava töö ja kasutatava töövahendi kohta ning andma töötajale juhised keskkonna saastamisest hoidumiseks;

- kõrvaldama töölt alkoholi-, narkootilises või toksilises joores või psühhotroopse aine olulise mõju all oleva töötaja;
- teavitama kirjalikult Tööinspektsiooni kohalikku asutust oma tegevuse alustamisest või tegevusala muutmisest;
- tegema tööinspektori või Tööinspektsiooni kohaliku asutuse juhataja (edaspidi *tööinspektor*) ettekirjutuse teatavaks töötajale, töökeskkonnavolinikule või töötajate usaldusisikule, töökeskkonnanõukogu liikmetele ja töökeskkonnaspetsialistile;
- täitma tööinspektori ettekirjutusi tähtaegselt ja teavitama tööinspektoreid kirjalikult nende täitmisest.

Kõik nimetatud kulud suurendavad tööjõuga seotud kulutusi, kuid teisalt on nad vajalikud töötervishoiu seisukohalt, sest muidu tuleb tööandjal hiljem kanda kõik töövõtja haigestumisest tulenevad kulutused või koguni kanda töötaja invaliidistumisest tulenevaid kulusid tema vana-duspensionini eani. Ka töötaja vallandamistingimuste liberaalsust võib vaadelda kahest aspektist:

- ühelt poolt, mida väiksema rahalise kompensatsiooniga on töötajat võimalik vallanda-da, seda konkurentsivõimelisemad on ettevõtted, sest nad on võimelised operatiivselt reageerima turuolukorrast tulenevatele muudatustele;
- teisalt aga, mida suuremad on rahalised kompensatsioonid vallandatavatele töötajate-le, seda turvalisemalt töötajad end tunnevad, mis taas kajastub nii nende tervislikus seisundis kui ka turu stabiilsuses. Viimane tuleneb sellest, et end turvaliselt tundev ini-mene riskib tarbida ja teha kulutusi ka laenule, sest ta võib loota, et ta suudab laenu edasi maksta ka töösuhte ajutisel lõppemisel, mille tõttu töötajate vallandamistoetuste vähendamine kahjustab esmajoones pankade tegevust

Mitmetest uuringutest on selgunud, et riikides (näiteks Ameerika Ühendriigid ja mitmed postsotsialistlikud riigid), kus töötaja saab lihtsalt vallandada, on töötuse tase küll väga muutlik, kuid pikaajaliste töötute osakaal on suhteliselt väike ning töökohtade automatiseerimine ei ole intensiivne. Teistes riikides taas, kus töötajate vallandamine tähendab märkimisväärseid rahalisi kompensatsioone (Austria, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome jt), on töötuse tase stabiilselt kõr-ge, pikaajaliselt töötute osakaal suur ning töökohtade automatiseerimine intensiivne.

Eestis maksustatakse 24%-se allikamaksuga (2003. aasta seisuga) kõik rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale, sealhulgas palk, lisatasu, juurdemakse, puhkusetasu, avalikule teenistujale makstav puhkusetootus (täiendav tulu 1 kuu ametipalga ula-tuses), töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel ettenähtud hüvitis, kohtu või töö-vaidluskomisjoni poolt väljamõistetud hüvitis või viivis, riigi poolt hüvitatav lapsepuhkuse tasu täiendavate puhkusepäevade eest. Seoses tööõnnetuse või kutsehaigusega makstav hüvitis maksustatakse tulumaksuga juhul, kui seda ei maksta kindlustushüvitisena.

Tulumaksuga maksustatakse kõik töö- või teenustasu, mida makstakse FI-le töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel, sealhulgas ka lepingu alusel sportlasele makstav tasu. Tulumaksuga maksustatakse samuti kõik rahalised tasud, mida maksab JI juhtimis- või kontrollorgani liikmele oma ametiülesannete täitmise eest.

24%-se allikamaksuga maksustatakse samuti tulu, mida mitteresidendist FI sai töötami-sest töölepingu alusel või avalikus teenistuses või tegutsemisest töövõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel, kui mitteresident täitis oma töö- või teenistusülesannet või osutas teenust Eestis ning väljamakse tegija on Eesti riigi- või kohaliku omavalitsusüksuse asutus, resident, Eestis tööandjana tegutsev mitteresident või kui väljamak-se tehti mitteresidendist JI Eestis registreeritud püsiva tegevuskoha kaudu, või kui isik on viibi-nud töötamise eesmärgil Eestis vähemalt 183 päeval 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul. Kui nimetatud võlaõigusliku lepingu alusel tasu saav mitteresident on kantud Eestis äriregistrisse või registreeritud Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses füüsilisest isikust ettevõtja-na ja tasu on tema ettevõtlustulu. Tulumaksuga maksustatakse samuti residendist juriidilise isi-ku poolt mitteresidendile makstud juhtimis- või kontrollorgani liikme tasud.

maksuseadusest tulenevat minimaalse suurusega avansilist sotsiaalmaksu, järgnevatel aastatel ka avansilist tulumaksu. Nn palk selgub alles maksuperioodi lõppedes ja aastaaruande koostamisel. Kuid siin tekib probleem: füüsilisest isikust ettevõtja on ettevõtte ainuomanik ja tihti ka ainuke töötaja, järelikult tekib küsimus, kuidas eraldada nüüd palka omanikutulust. Kui ta ainus töökoht on tema enda eraettevõtlus, siis on loogiline, et tulu, mida ta saab, on kõigepealt palk, mis suurte tulude juures läheb üle omanikutuluks. Enamikes riikides on vastav menetlus sätestatud tulumaksuseaduses ja sellega määratakse formaalne piir palgatulude ja dividendide vahel. Eestis täidab seda rolli sotsiaalmaksuseadus, mis määrab palgatulude piiriks 15 miinimumpalka. Kui füüsilisest isikust ettevõtja teenib vastavalt aastaarvestuses rohkem, peab ta seda ülevatvalt tulult tasuma vaid tulumaksu, sellest allapoole jäävalt summalt aga lisaks tulumaksule veel sotsiaalmaksu. Põhimõtteliselt ei saa muidugi FIE-t keelata tegemast iseendale palga ülekandeid ja nendelt allikamaksu kinni pidamast, eriti arvestades järgmises lgs sisalduvaid nõudeid.

Palgalt kinnipeetava allikamaksu asemel on FIE, kes sai eelmisel maksustamisperioodil ettevõtlustulu enam kui 15 000 krooni, kohustatud tasuma maksustamisperioodi kestel tulumaksu avansilisi makseid. Avansilise makse suuruseks on $\frac{1}{4}$ isiku poolt eelmisel maksustamisperioodil ettevõtlustulult arvestatud tulumaksu summast, kuid seda ei pea maksma, kui ühe kvartali makse suurus ei ületa 1000 krooni. Avansilisi makseid ei ole vaja tasuda ettevõtluse alustamisel, s.t esimesel maksustamisperioodil, samuti peale Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele informeerimist oma ettevõtluse lõpetamisest. Maksu- ja Tolliametil on õigus vähendada avansilisi makseid või vabastada maksumaksja avansiliste maksete tasumisest, kui maksumaksja prognoositav ettevõtlustulu on maksustamisperioodil oluliselt väiksem eelmise maksustamisperioodi tulust ning kui maksumaksja esitab selle kohta põhjendatud taotluse.

Tabel 13. Palga alammäärad Eestis alates 1996. aastast

Alates	Tunnipalga alammäär	Kuupalga alammäär täistööaja korral	Alus
01.01.2006	17 krooni ja 80 senti	3000 krooni	Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2005.a määrus nr 328
01.01.2005	15 krooni 90 senti	2690 krooni	Vabariigi Valitsuse 23. detsembri 2004.a määrus nr 374
01.01.2004	14 krooni ja 60 senti	2480 krooni	Vabariigi Valitsuse 18. detsembri 2003.a määrus nr 323
01.01.2003	12 krooni ja 90 senti	2160 krooni	Vabariigi Valitsuse 3. detsembri 2002.a määrus nr 366
01.01.2002	10 krooni 95 senti	1850 krooni	Vabariigi Valitsuse 18. detsembri 2001. a määrus nr 396
01.01.2001	9 krooni 40 senti	1600 krooni	Vabariigi Valitsuse 19. detsembri 2000. a määrus nr 428
01.01.2000	8 krooni 25 senti	1400 krooni	Vabariigi Valitsuse 23. novembri 1999. a määruse nr 360
01.01.1999	7 krooni 35 senti	1250 krooni	Vabariigi Valitsuse 8. detsembri 1998. a määrus nr 270
01.01.1998	6 krooni 50 senti	1100 krooni	Vabariigi Valitsuse 18. detsembri 1997. a määrus nr. 245
01.02.1997	5 krooni	845 krooni	Vabariigi Valitsuse 6. märtsi 1997. a määrus nr. 52
01.01.1996	4 krooni	680 krooni	Vabariigi Valitsuse 16. jaanuari 1996. a määrus nr. 14

Eelöeldust tulenevat tekib olukord, kus ettevõtluse alustamise aastal tasub FIE vaid avansilisi kvartaalsed sotsiaalmaksu makseid summas 693 kr, kokku 2772 kr aastas. Alles järgmisel aastal tuleb eelmise aasta eest tasud puuduolev sotsiaalmaks ja tulumaks – seega on FIE maksekohustus ühe aastases nihkes. Samuti tuleb meele pidada, et sotsiaalmaksu maksed on tulumaksu suhtes kulu. Kõige suurem maksukohustus langeb FIE-le tegevuse lõpetamise aastal, mil ta peab tasuma maksud nii eelmise aasta eest kui ka jooksva aasta eest. Erandlikult arves-

tatakse seejuures sotsiaalmaks mitte saadud ettevõtlustulult, vaid esmalt jagatakse see 1,33-ga ja alles seejärel arvestatakse leitud summalt sotsiaalmaksu kohustus. FIE tulumaksu kohustus leitakse aga alles FI tuludeklaratsiooni täites.

11.4.5 Töölähetused

Vaata: TMS § 13; Töölepingu seadus § 51; Lepingute ja lepinguväliste kohustuste seadus § 8.

Ettevõtluse käigus tuleb paljudel töötajatel liikuda väljaspool töökohta, kusjuures need reisid võivad ulatuda mõnda teise Eesti osasse või väga kaugesse riiki. Töölähetused võivad olla seoses otseste tööülesannete täitmise, osalemisega messidel või konverentsidel, õppereisidega jne. Töölähetusele ei saa saata äriühinguga töösuhtes mitteolevaid isikuid, nagu selle omanikud, juhtkonna sugulased jne, välja arvatud juhul kui vormistatakse ühekordne tööettevõtuleping ning selle käigus komandeeritakse isik tööülesande täitmise raames määratud sihtkohta.

Töölähetus on töötaja lähetamine tööandja poolt kindlaksmääratud ajavahemikuks tööülesande täitmisele väljapoole töölepinguga määratud töö tegemise asukohta. Kuna töötaja kannab komandeeringu käigus täiendavaid kulusid liikudes erinevat liiki transpordiga, ööbides hotellides ja toitudes ühiskondlikes paikades, tuleb ettevõtjal need täiendavad kulud talle kompenseerida.

Töölähetuste kulud ja nende arvestamise kord on sätestatud tulumaksust lähtuvalt rahandusministri määrusega. Käesolevas kontekstis on oluline, et komandeeringu käigus kantud majutuskulud ja tasutud päevarahad ei ületaks määratud piirnorme. Kui ületavad, siis tuleb valida kolme lahendi vahel:

- töövõtja peab üleliigsed kulud ise kandma ja vastavad kulud tasuma isiklikest vahenditest;
- need loetakse *erisoodustuseks* (vt järgmist punkti), mida koormatakse füüsilise isiku tulumaksu ja sotsiaalmaksuga;
- need loetakse *esinduskuludeks*, mida koormatakse ettevõtte tulumaksuga, kui summa ületab lubatud maksuvabastuse piirnormi – 500 kr kuus + 2% ettevõtte palgafondist (kumuleerivas arvestuses perioodiga kalendriaasta).

Töölähetusele võib töötaja saata väljapoole töö tegemise asukohta kuni 30. päevaks, töötajaga kokkuleppel võib töölähetus kesta ka kauem. Eesti sisesel töölähetusel aktsepteeritakse seda, kui lähetuskoht on vähemalt 50 km kaugusel töö tegemise asukohast. Töötaja saadetakse komandeerimisele tööandja kirjaliku otsuse alusel ning tema kulud kaetakse esitatud aruande ja sellele lisatud arvete alusel. Välisvaluutas tehtud kulutused arvestatakse ümber Eesti kroonidesse välisriiki toimunud lähetuselt saabumise päevale järgnenud tööpäeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel.

Töölähetuse transpordikulutusi ei ole võimalik normeerida, mille tõttu nende arvestamisel lähtutakse vaid ratsionaalsetest vajadustest. Lisaks võib hüvitada sõidupileti ettetellimise kulu, lennujaama-, reisija- ja väljalennu maksud. Majutuskulude hüvitamisel ja päevarahade tasumisel

on kehtestatud minimaalne ja maksimaalne väljamakse piirid ühe komandeeringu päeva kohta (vt Tabel 12). Töölähetuse aruande koostamisel tuleks meeles pidada, et töölähetusel viibitud ööde arv on alati ühe ühiku võrra väiksem kui töölähetuse kogukestvus, s.t $x - 1$. Välislähetusse väljasõidu päeva eest makstakse päevaraha, kui välisriiki väljuv sõiduk väljub vähemalt 3 tundi enne keskööd ning saabumise päeva eest makstakse päevaraha, kui saabumispäeva algusest (00.00) on möödunud vähemalt 3 tundi. Kui märgitud ajavahemik on väiksem, makstakse päevaraha riigisisese määra alusel. Tööandja võib päevaraha vähendada kuni 70%, kui lähetuskohtas viibimise ajal tagatakse lähetatule tasuta toitlustamine või seda asendav toiduraha. Lisaks

Tabel 14. Töölähetuse kulude hüvitamine (seisuga 2005. a)

Kulu artikkel	Riigisisene lähetus		Välislähetus	
	Min	Max	Min	Max
Majutuskulu	200	1200	800	2000
Päevaraha	50	80	350	500

võib hüvitada reisikindlustuse ja viisa vormistamise kulud ning muud lähetusülesande täitmise- ga seotud kulud kuni 35% ulatuses päevaraha väärtusest välislähetusel ja 100% riigisisel- sel lähetusel. Kui komanderingu käigus ostetakse ettevõtluseks vajalikke kaupu või nende näidiseid, siis need kulud kompenseeritakse tööandja poolt täielikult.

Kolmanda isiku poolt üle maksuvaba piirmäära makstud päevarahad maksustatakse füü- silise isiku tuluna

Alates 01.07.2005 jõustusid olulised muudatused määrustes Töölähetuse kulude hüvitiste ja päevaraha määrad ning nende maksmise tingimused ja kord ja Teenistuslähetuse kulude hü- vitamise ja päevarahade maksmise tingimused, ulatus ja kord".

Ühe muudatusena on mõlemat määrust täiendatud sätetega, mis lubavad juhul, kui päe- varaha maksab ka kolmas isik või ainult kolmas osapool, rakendada tema makstud päevaraha- de suhtes maksuvaba piirmäära. Seni kehtinud regulatsiooni kohaselt kehtis maksuvabastus tööandja poolt makstud päevarahadele.

Tööandja poolt üle maksuvaba piirmäära makstud päevaraha loetakse endiselt erisoodus- tuseks ning maksustatakse tulu- ja sotsiaalmaksuga, kuid kolmandalt isikult üle maksuvaba piirmäära saadud päevarahad arvatakse füüsilise isiku tuluks ja maksustatakse ainult tulumak- suga. Kolmas isik on üldjuhul lähetatut (töötajat või teenistujat) vastuvõttev isik või asutus, kes ei ole lähetatule tööandjaks.

Olenevalt sellest, kes on kolmandaks isikuks, toimub päevarahadelt kas tulumaksu kinni- pidamine või tasumine lähetatu enda poolt füüsilise isiku tuludeklaratsiooni alusel. Kui kolmas isik on TMS § 40 sätestatud tulumaksu kinnipidaja, peetakse tulumaks kinni. Kui aga ei ole, siis lähetatu deklareerib maksustamisele kuuluva päevaraha osa füüsilise isiku tuludeklaratsioonis kui summad, millelt ei ole tulumaksu kinni peetud.

Päevarahade maksuvaba piirmäära arvestuses võetakse esmalt arvesse tööandjalt saa- dud päevaraha ning seejärel kolmanda isiku makstud summad. Kolmanda isiku makstud päeva- rahalt tulumaksu kinnipidamisel võetakse tööandja poolt kasutamata päevaraha maksuvaba osa arvesse ainult juhul, kui kolmandal isikul on tööandja kirjalik kinnitus töötajale makstava päeva- raha suuruse ja maksuvaba piirmäära rakendamise/mitterakendamise kohta.

Juhul, kui kolmandal isikul ei ole vastavat kinnitust, peetakse tulumaks kogu väljamakselt kinni ning liigselt kinnipeetud tulumaks tagastatakse füüsilise isiku tuludeklaratsiooni alusel (deklareeritakse üle maksuvaba piirmäära makstud summa).

Lähetatule päevarahade maksmisel võib esineda olukordi, kus päevaraha maksab:

- tööandja
- tööandja ja kolmas osapool
- ainult kolmas osapool

Kõigil kolmel juhtumil kohaldatakse päevarahale või päevarahade summale maksuvaba piirmäära (riigisisel lähetusel 80 krooni päevas ja välislähetusel 500 krooni päevas), arvesta- des esimesena tööandja makstavat päevaraha.

Näide 1 Tööandja maksis kolmepäevase riigisisese lähetuse eest töötajale 300 krooni. Päevaraha maksuvaba piirmäär on 240 krooni (3x80), ülejäänud 60 krooni (300-240) loetakse erisoodustuseks ning tööandja maksab sellelt tulu- ja sotsiaalmaksu.

Näide 2 Tööandja maksis kolmepäevase riigisisese lähetuse eest töötajale 150 krooni (3x50) ning lähetuse sihtkoha firma (kolmas isik) lisaks 180 krooni (arvestusega 3x60). Tööand- ja teatas kirjalikult lähetuse sihtkoha firmale, et maksis päevaraha 50 krooni päevas maksuva- balt ning kasutamata maksuvaba osa on 30 krooni (80-50) päevas. Kolmas isik on kohustatud väljamakse tegemisel 90 kroonilt (180-(3x30)) tulumaksu kinni pidama.

Juhul, kui tööandja poleks teatanud kolmandale isikule maksuvaba piirmäära või selle osa rakendamisest, oleks kolmas osapool kohustatud tulumaksu kinni pidama 180 kroonilt. Liigselt kinni peetud tulumaks tagastatakse füüsilise isiku tuludeklaratsiooni alusel.

Näide 3 Tööandja maksis kolmepäevase välislähetuse eest oma töötajale 1200 krooni (3x400) ning välisriigis vastuvõttev asutus lisaks 900 krooni väeringus päevaraha (arvestusega 3x300). Seega tööandja ja kolmanda osapool poolt maksti töötajale päevaraha kokku 2100 krooni (1200+900), millest maksuvaba tulu on 1500 krooni (3x500). Välisriigis tulumaksu kinni ei peetud. Töötaja on kohustatud füüsilise isiku tuludeklaratsioonis deklareerima 600 krooni ja maksma sellelt tulumaksu.

Näide 4 Tööandja poolt lähetatud töötajale maksis kolmepäevase riigisisese lähetuse eest päevaraha kolmas isik 300 krooni, tööandja päevaraha ei maksnud ning teatas sellest kirjalikult kolmandale osapoolle. Kolmas osapool on kohustatud väljamakse tegemisel tulumaksu kinni pidama 60 kroonilt (300-(3x80)).

Juhul, kui tööandja ei oleks kolmandale osapoolle kirjalikult teatanud päevaraha mittemaksmisest ja maksuvaba piirmäära mitterakendamisest, oleks kolmas osapool pidanud tulumaksu kinni pidama esimesest kroonist. Liigselt kinni peetud tulumaks tagastatakse töötajale füüsilise isiku tuludeklaratsiooni alusel. Deklareeritakse maksustatav tulu 60 krooni ning maksuvabalt osalt 240 kroonilt (3x80) tulumaks tagastatakse.

Kui kolmas isik on päevarahalt tulumaksu kinni pidanud, siis deklareeritakse maksustatud väljamakse TSD lisa 1 koodi 14 all. (vt ka Muudatused lähetuskulude hüvitamise reeglites alates 01.07.2005)

Muudatused spordiorganisatsioonide lähetuskulude hüvitamises alates 01.01.2006. Alates 01.01.2006.a jõustus Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2000.a määruse nr 453 "Töölähetuse kulude hüvitiste ja päevaraha määrad ning nende maksmise tingimused ja kord" (edaspidi määrus) muudatus, mille kohaselt "Spordiseaduse" §-s 7 nimetatud isikule seoses spordilähetusega makstavaid sõidu- ja majutuskulude hüvitisi ning päevaraha ei maksustata määruses sätestatud tingimustel ja piirmäärades.

Spordiseaduse § 7 kohaselt on spordiorganisatsioonil õigus lähetada oma liikmeks olevaid või oma liikmeks oleva spordiorganisatsiooni liikmeks olevaid sportlasi, samuti treenereid, kohtunikke, spordiarste ning teisi spordi korraldamisega seotud isikuid põhikirjaliste eesmärkide täitmiseks väljapoole lähetatava alalise tegevuskoha asukohta, sealhulgas välisriiki.

Päevaraha maksmisel kohaldatakse eelnimetatud määruse §-des 9 ja 11 sätestatud ning lähetus vormistatakse (§ 3) lähetaja kirjaliku otsuse alusel, milles näidatakse lähetuse sihtkoht, kestus ja ülesanne ning hüvitatavate lähetuskulude ja päevarahade määrad.

Sõidu- ja majutuskulud hüvitatakse kulu tõendava dokumendi alusel. Välisvaluutas tehtud kulude hüvitamisel arvestatakse tehtud kulud Eesti kroonidesse välisriiki toimunud lähetuselt saabumise päevale järgnenud tööpäeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel (määruse § 4).

Tulumaksuseaduse § 19 lg 3 punkti 10 kohaselt on maksuvabad spordilähetusega seotud sõidu- ja majutuskulude hüvitised ning päevaraha, mis on välja makstud vastavalt Vabariigi Valitsuse kehtestatud tingimustel ja piirmäärades, st vastavalt määruse §-des 13 ja 14 sätestatule.

Juhul, kui ületatakse eelnimetatud määruses kehtestatud piirmäärasid, siis summad piirmäärasid ületatavas osas kuuluvad maksustamisele tulumaksuseaduse § 19 lg 2 alusel füüsilise isiku tulumaksuga ja nimetatud summadelt peetakse tulumaksu kinni.

FIE töölähetus. Keerulisem on lugu füüsilisest isikust ettevõtjaga, kes on üheaegselt omanik, tööandja ja töövõtja ning kes tegutseb samaaegselt kahes erinevas rollis: tööandja ja töövõtja rollis. Kuna vastavalt seadusele on leping tehing *kahe või enama isiku* (lepingupooled) vahel, millega lepingupool kohustub või lepingupooled kohustuvad midagi tegema või tegemata jätma. Lisaks on Riigikohtu lahend 17.05.1999. a-st, kus fikseeriti, et FI ei saa teha iseendaga

lepingut (antud juhul oli tegemist suulises vormis sõlmitud lepinguga). Seega kuna FIE on kõigepealt tööandja ja ta ei saa iseendaga töövõtulepingut sõlmida, siis ei saa ta saata ennast ka komanderingusse töövõtja rollis.

Samas selleks, et teenida tulusid tuleb ka FIE-l liikuda tarnija, tellija või tarbija juurde ning vajaduse korral seal viibida ka pikemalt. Seega, kui on tegemist ettevõtlusest tulenevate vajadustega, on FIE-l õigus sõita sobival viisil vajalikkude kohta ja kanda sellest tulenevad kulud ettevõtluskulude hulka. Erinevuseks eelöeldust on vaid see, et FIE ei saa endale maksta päevarahasid ega sõiduki kompensatsiooni, küll aga on tal õigus kanda kulusse kõik antud sõiduga seotud ja dokumentaalselt tõestatud kulutused, sealhulgas ka kulutused taksole või isiklikule sõidukile.

11.4.6 Erisoodustused

Vaata: TMS § 48; Täiskasvanute koolituse seadus § 3.

Kui riik, KOV, juriidilisest või füüsilisest isikust resident ja mitteresident, kellel on Eestis püsiv tegevuskoht, maksab töötajale osaliselt või täielikult tasu naturaalsel vormis kaupade, teenuste, loonustasu või rahaliselt hinnatava soodustusena, käsitletakse ja maksustatakse seda erisoodustusena. Töötajaks loetakse töölepingu alusel töötav isik, avalik teenistuja, juhtimis- või kontrollorgani liige. Erandlikult loetakse erisoodustuse osutamisel töötajaks ka FIE, kes müüb tööandjale kaupu pikema aja jooksul kui 6 kuud. Töötajaks loetakse ka töövõtu, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel töötavat või teenust osutavat füüsilist isikut. Erisoodustusena kuulub maksustamisele ka need nimetatud soodustused, mida tööandja annab temaga töösuhetes oleva isiku abikaasale, vanemale või lapsele.

Erisoodustus ja erisoodustusmaks - kulutused, mis tehakse tööandja poolt töötaja heaks, maksustatakse erisoodustusmaksuga. Erisoodustus on lisaks töötaja palgale antav täiendav hüve. Erisoodustuste maksustamise eesmärk on tagada erinevas vormis tulu saavate isikute võrdne kohtlemine ning vältida maksudest kõrvalehiilimisi. Hüve tähendab seda, et töötaja vara suureneb või töötaja kulud vähenevad. (Lehis 2004:259)

Erisoodustus ei pruugi alati tähendada seda, et tööandjal tekib kulu. Erisoodustuseks võib olla ka töötajale soodustingimustel laenu andmine või kauba müük soodushinnaga. (Lehis 2004:259)

Sellest tulenevalt loetakse erisoodustuseks teatud juhtudel ka tööandja poolt töötaja koolituskulude katmist. Millistel juhtudel ja mis alustel seda tehakse, toon välja ning selgitan töö sisulises osas. Erisoodustuse maksustamisel kehtib maksuõiguse üldpõhimõte, mille kohaselt ei ole määrav tehingu vormiline külg vaid tegelik majanduslik sisu. (Lehis 2004:160-261)

Erisoodustusmaksuga maksustamise kord ja määr on kehtestatud ning vastu võetud rahandusministri 29. detsembri 1999. aasta määrusega nr 120 (RTL 2000, 1, 2).

Erisoodustuseks (kasutatakse ka mõistet *naturaalhüvitis*, *loonustasu*) loetakse muu hulgas:

- eluasemekulude täielikku või osalist katmist;
- sõiduki või muu tööandja vara tasuta või soodushinnaga kasutada andmist töö-, ameti- või teenistusülesannete või tööandja ettevõtlusega mitteseotud tegevuseks – arvestada tuleb igalt sõidukilt 2000 kr;
- kindlustusmaksete tasumist, kui selline kohustus ei ole ette nähtud seadusega;
- teenistus-, töö- või ametilähetustega seotud kulude hüvitamist või päevarahade maksimist Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud piirmäärasid ületavas osas – vt eelmist osa;
- isiklikus omandis oleva või liisingulepingu alusel kasutatava sõiduauto kasutamise eest hüvitiste maksimist Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud piirmäärasid ületavas osas – vastavalt 1000 või 2000 kr (2003. a seisuga);

- laenu andmist rahandusministri poolt kehtestatud alammäärast madalama intressiga. Alates EL-ga ühinemisest lisandus nõue, et intressi alammäär ei või olla kõrgem kui kahekordne Euroopa Keskpanga põhirefinantseerimise operatsioonidele kohaldatav intressimäär;
- asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse tasuta üleandmist, müüki või vahetust turuhinnast madalama hinnaga;
- asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse ostmist turuhinnast kõrgema hinnaga;
- loobumist rahalise nõude sissenõudmisest, välja arvatud, kui prognoositavad mõistlikud kulud seoses rahalise nõude sissenõudmisega ületavad nõude suurust;
- taseme- ja vabaharidusliku koolituse kulude katmist, välja arvatud julgeolekuasutuse ametniku tasemekoolituse kulude katmine.

Koolituskulude mahaarvamisel võib tekkida küsimus, millise koolituse kulusid võib maha arvata. Vaadates haridusasutuste loetelu eelpool, võiks arvata, et mõeldud on esmajoones tasemeõpet ja mitte vabahariduskoolitust. Teisalt, kui need õppeasutused korraldavad vabahariduskoolituse kursusi, läheksid ka need arvesse, kui aga vabaõpe on organiseeritud suvalise äriühingu poolt, siis ilmselt mitte. Tasemeõppe, vabahariduskoolituse ja tööalase koolituse definitsioonid on sätestatud *Täiskasvanute koolituse seaduses*

Tööalane koolitus võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses. Tööalase koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend. **Tööalane koolitus** võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses. Tööalase koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend. (Täiskasvanute koolituse seadus § 3 lg 3)

Tööalase koolituse alla liigituvad kõiksugused täiendõpped ja koolitused, mis on seotud otseselt ametniku tööga. Näiteks korraldatakse kõikidele avaliku teenistuse ametnikele koolitusi nende töös vajaminevate seaduste muudatuste tõlgendamiseks ja täiendamiseks. Sellised koolitused on tööalaseks enesetäiendamiseks ning otseselt seotud ametniku tööga, kuna seaduste alusel töötav ametnik peab olema kursis kõikide seaduse muudatustega, mida tal oma töö tegemiseks tarvis läheb. Seega, kui tööalase täiendkoolituse kulud katab tööandja, ei kuulu need maksustamisele erisoodustusmaksuga.

Tasemekoolitus võimaldab õhtuses, kaugõppe õppevormis või eksternina omandada põhiharidust ja üldkeskharidust, õhtuses või kaugõppe õppevormis kutsekeskharidust põhihariduse baasil, osakoormusega või eksternina kutsekeskharidust keskhariduse baasil ja osakoormusega või eksternina kõrgharidust. Tasemekoolituse läbimist tõendab tunnistus või diplom.

Tasemekoolitus võimaldab õhtuses, kaugõppe õppevormis või eksternina omandada põhiharidust ja üldkeskharidust, õhtuses või kaugõppe õppevormis kutsekeskharidust põhihariduse baasil, osakoormusega või eksternina kutsekeskharidust keskhariduse baasil ja osakoormusega või eksternina kõrgharidust. Tasemekoolituse läbimist tõendab tunnistus või diplom. (Täiskasvanute koolituse seadus § 3 lg 2)

Tasemekoolituse alla käib igasugune hariduse omandamine, mis ei ole tööalane või vabahariduslik koolitus. Kui Riigikohtu sekretär õpib Sisekaitseakadeemias Maksunduse- ja tolli erialal, siis on see sekretäri jaoks tasemekoolitus, kuna ta omandab sellega kõrgema hariduse. Kuna tegemist on tasemeõppega, siis peab sekretär oma koolituse eest ise maksma. Kui seda teeks tema tööandja, Riigikohtus, läheks koolituskulude katmine maksustamisele erisoodustusmaksuga. Samuti on tasemekoolituseks magistri- ja doktoriõpe.

Vabahariduslik koolitus võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist. Õpe toimub kursuste, õpiringi või muus õppijatele sobivas vormis.

Vabahariduslik koolitus võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist. Õpe toi-

mub kursuste, õpiringi või muus õppijatele sobivas vormis. (Täiskasvanute koolituse seadus § 3 lg 4)

Vabaharidusliku koolituse alla võime liigitada kõiksugused kursused, mis on avaliku teenistuse ametniku erahuvi. Näiteks käib selle alla lilleseadekursus või kuntsiring. Avaliku teenistuse ametnikul ei ole vaja osata lilli seada ega ka maalida ning seega oleks absurdne, kui tööandja tema sellelaadsed erahuvid kinni maksaks. Kui töötaja näol on tegemist lillepoe müüjaga, siis on seesugune koolitus (kursus) lahterdatav tööalase täiendkoolituse alla ning tunduks loogiline, et sellise koolituse kulud kannab tööandja, aga kui vaadata asja avaliku teenistuse vaatenurgast, kuulub seesuguste koolituskulude katmine tööandja poolt maksustamisele erisoodustumaksuga.

Koolituskulud - koolituskulud tulumaksuseaduse tähenduses on riigi või kohaliku omavalitsusüksuse haridusasutuses, avalik-õiguslikus ülikoolis, antud õppekava osas koolitusluba omavas või positiivselt akrediteeritud erakoolis või eelloetletutega samaväärses välismaa õppeasutuses või nende õppeasutuste poolt korraldatavatel tasulistel kursustel õppimise eest tasutud ja dokumentaalselt tõendatud kulud. (Tulumaksuseadus § 26 lg 2)

Koolituskuludeks loetakse samuti riigi tagatud õppelaenu intressid. (Tulumaksuseadus § 26 lg 3)

Koolituskulude ja õppelaenu intresside maksustatavast tulust mahaarvamise kord ning koolituskulude tasumist tõendavale dokumendile esitatavad nõuded on kehtestatud rahandusministri 29. detsembri määrusega nr 120 (RTL 2000, 1, 2). Määrusest nähtub, et nimetatud kord kehtestatakse tulumaksuseaduse § 26 lg 4 alusel. Määruse sisus on üles loetletud koolituskulude maksustatavast tulust mahaarvamise kord, koolitatava koolituskulude tasumist tõendavate dokumentide loetelu ja vormid (redaktsioon jõustunud 01.07.2005. a) ning õppelaenu intresside tasumist tõendavate dokumentide loetelu ja vormid (redaktsioon jõustunud 01. 07. 2005. a).

Koolituskulud on töövõtjatele tehtavad kulud koolitamiseks ning täiendõppeks, mis on otseselt vajalikud tööülesannete täitmiseks. Sellisel juhul on koolituskuludeks:

- kulud koolitusteenusele - paketi ostetavad koolituskursused ja -programmid;
- lektoritasud;
- kulud õppematerjalidele - raamatud, CD-d, loengumapid;
- koolitusruumide rent - koolituse eesmärgil renditavad ruumid;
- kulud koolituslähetusel - lähetus, mille ainsaks või peamiseks eesmärgiks on töövõtja koolitamine;
- muud koolituskulud.

Kui töövõtja õppimaminek pole otseselt vajalik tööülesannete täitmiseks, kajastatakse sellega kaasnevad kulud õppekuludena.

Õppekuludeks loetakse:

- õppemaksu ja muude õppimisega seotud kulude hüvitamine - õppimisega seotud kulude hüvitamine loetakse personalikuluks, kui õppimaminek pole otseselt vajalik tööülesannete täitmiseks;
- vastavalt tulumaksuseadusele erisoodustusena käsitletav taseme- või vabaharidusliku koolituse kulude katmine täiskasvanute koolituse seaduse § 3 tähenduses.

Erisoodustuse hinna määramisel lähtutakse üldjuhul erisoodustusena antud kauba või teenuse turuhinnast. Erisoodustuse hinna määramise kord kehtestatakse rahandusministri määrusega.

Füüsilisele isikule tehtud erisoodustustelt maksab tööandja:

- tulumaksu vastavalt tulumaksuseadusele;
- sotsiaalmaksu vastavalt sotsiaalmaksuseadusele.

Kui erisoodustuseks on töötaja kulude katmine, loetakse erisoodustuse hinnaks tööandja poolt töötaja kulude katmiseks makstud summa. (Rahandusministri 29.12.1999.a määrus nr 120 - RTL 2000, 1, 2)

07. novembril 2000. aastal tehtud Riigikohtu halduskolleegiumi lahendiga nr 3-3-1-44-00, kus Lääne-Viru Maksuamet tegi Osauhingule ProfPlus ettekirjutuse, mille järgi on osauhing ta sunnud oma töötaja lepingulise õppekoha eest Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas. Tegemist oli tulumaksuseaduses sätestatud tunnustele vastava erisoodustusega, mille summalt tuleb maksta tulumaks ja sotsiaalmaks. Osauhingu enda väitel oli tegemist ettevõtluskulude, mitte aga töötajale antud erisoodustusega. Lääne-Viru Maakohus ja Viru Ringkonnakohus olid sama meelt maksuametiga ning leidsid, et kõrghariduse omandamine on taseme-, mitte tööalane koolitus ja ettevõtluskuludeks saab arvata vaid tööalase koolituse. Nendel põhjendustel jäeti osauhingu kaebused nii esimese kui ka teise astme kohtus rahuldamata.

Riigikohtu lahendiga tunnistati ebaseaduslikuks Lääne-Viru Maksuameti poolt tehtud ettekirjutus töötaja lepingulise õppekoha eest tasutud õppemaksu kui erisoodustuse maksustamise kohta. Kuna nimetatud asjas oli tegemist tasemekoolitusega, tulnuks kohtutel välja selgitada, kas tehtud kulutused on ettevõtlusega seotud otseselt ja kogu ulatuses või ainult osaliselt.

Tasemekoolituse puhul tuleb tõendada, et töötaja täidab pärast koolitamist uusi, keerulisemaid tööülesandeid ning koolitus oli vajalik, kasulik või kohane maksumaksja ettevõtluse arendamiseks või säilitamiseks. (<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-3-1-44-00>)

Riigikohus saatis asja uueks läbivaatamiseks Viru Ringkonnakohtule, kus otsustati tühistada Lääne-Viru Maakohu poolt tehtud otsus juba Riigikohtu poolt tehtud põhjendustel, et töötaja tasemekoolituseks tehtud kulutused võib maksustatavast tulust maha arvata tingimusel, et need on seotud ettevõtlusega. Sellest tulenevalt võib öelda, et Viru Ringkonnakohus lähtus Riigikohtu halduskolleegiumi poolt tehtud kohtulahendist ja seisukohtadest samas haldusasjas.

Eesti Maksumaksjate Liit on seisukohal, et taseme- ja/või vabahariduskoolitus ei ole erisoodustus. Eesti Maksumaksjate Liidu jurist Martin Huberg kirjutab: "Vastavalt tulumaksuseaduse (TMS) §48 lõikele 4 on erisoodustus igasugune kaup, teenus, loonustasu või rahaliselt hinnatav soodustus või kingitus, mida antakse lõikes 3 nimetatud isikule (töötajale) seoses töö- või teenistussuhtega". Töötajate koolitamisel ei ole tähtis, mis vormis see toimub. Kui töötaja saab tasemekoolituse vormis samasugused teadmised, kui teine töötaja täiendkoolituse vormis, siis on ilmselgelt tegemist samalaadsete olukordadega. (MaksuMaksja 2001, nr 5 lk 10)

Muuhulgas loetakse erisoodustuseks ka taseme- või vabaharidusliku koolituse kulude katmist. Erisoodustusemaksuga maksustamisele ei kuulu vaid tööalase täiendkoolituse kulude katmine. Kui koolituskulude katmine on dokumentaalselt tõendatud, siis ei tohiks ju tekkida probleemi ega kahtlust, et tegemist on ettevõtluskuludega.

Sama probleemi on lahanud ka jurist Kalle Kägi ajakirjanduses. Artikkel pealkirjaga "Töötaja koolitamine: erisoodustus või vajalik kulutus?".

Ettevõtte raamatupidaja asub kõrgkooli tasulisse õppesse õppima oma tööga seonduvale erialale, ettevõtte tasub raamatupidaja õppemaksu. Millal on tegemist erisoodustusega ja millal ettevõtluse jaoks vajalike seotud kulutustega? (MaksuMaksja 1999, nr 8 lk 25)

Kalle Kägi on võtnud oma artiklis seisukoha, et kui tasemeõppe on dokumentaalselt tõendatud ettevõtluskuludena ning otseselt seotud töötaja edasiste töökohustustega, siis ei kuulu tasemeõppe kulude katmine maksustamisele erisoodustusemaksuga.

Erisoodustuste hulka ei kuulu rahalised väljamaksed, mis on seotud töösuhtega, ja millelt on kinni peetud allikamaks või mis on arvatud tulumaksuga mittemaksustatavate tulude hulka, samuti ei arvata erisoodustuseks kauba või teenuse ostuga seotud rahalisi väljamakseid teisele ettevõtjale.

Tabel 15. Erisoodustuselt tasumisele kuuluva maksu arvestamine.

Osutatava hüve väärtus:	1000 kr
Kulumaks (24/76):	316 kr
Vahesumma:	1316 kr
Sotsiaalmaks (33%):	434kr
Tööandja kulu kokku:	1750 kr

Maksu arvestamine. Erisoodustuste andmisele tehtud kulud võib ettevõtlustulust maha arvata alles pärast seda, kui on tasutud erisoodustuse väärtuselt arvestatud kulumaks (24/76 ~ 31,6%). Lisaks kulumaksule tuleb erisoodustuselt tasuda ka sotsiaalmaks, kuid seda ei isikustata. (vt Tabel 13)

Erisoodustuseks ei loeta tööandja poolt töövõtjatele osutatud järgmisi kulusid:

- laevade ja tsiviillennunduse lennukite meeskondadele, laevapere liikmetele ja tsiviilõhusõiduki meeskonnaliikmetele antava tasuta kollektiivtoitlustamise ratsiooni maksumust reisidel viibimise ajal, mis ei ületa 90 kr isiku kohta päevas;
- tööandja poolt tasutud töötajate täiend- ja ümberõpet seoses töö- või teenistussuhte lõpetamisega koondamise tõttu;
- tööandja poolt tehtud kulutusi töötaja või teenistuja tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel saadud tervisekahjustuse raviks.

Kommentaar. Erisoodustus on tööandja poolt töövõtjale osutatav hüve, mis lisandub lepingupõhisele töötasule. Töövõtja peaks erisoodustuse puhul tõsiselt kaaluma, mis on kasulik, kas võtta vastu erisoodustus, mille väärtust ei arvestata tema töötasu osana või küsida vastavas ulatuses kõrgemat töötasu. Kuna erisoodustuse väärtust ei arvestata töötasu osana, siis see ei lähe arvesse puhkusetasu või vallandamistoetuse arvestamisel, samuti ei lähe see summa arvesse pensionimaksete arvestuses. Kui erisoodustusena kaetakse näiteks tasemeõppe kulusid, siis ei saa töövõtja kasutada ka maksusoodustust, mis võimaldaks tal 24% tasutud summast tagasi saada, sel ajal kui tööandja kulu on mõlemal puhul sama suur. Kui aga erisoodustuse vormis kasutatakse tööandja sõidukit, siis on see ilmselt kasulik vaid pikkade sõitude puhul. Tööandja seisukohalt pole vahet, kas ta maksab kõrgemat palka või osutab erisoodustust, välja arvatud vaid eelnimetatud väiksematest puhkuserahadest ja vallandamiskompensatsioonidest tekkiv sääst.

Erisoodustused mujal. Loonustasude koormamine tulumaksuga on keeruline probleem ka rahvusvahelises praktikas. Enim levinud loonustasudeks OECD riikides on töötajatele võimaldatavad toidu hinnaalandused, transpordi-, meelelahutus-, asumis-, tervise- ja hambaarstikindlustuse või koolituskulude kandmine ja finantstoetuse andmine. Selleks et töövõtja saadud hüve maksustada, tuleks leida selle hind. Teoreetiliselt võiks seda maksustada võttes aluseks hüve väärtuse, kuid ka väärtuse mõistet võib tõlgendada erinevalt. Nii võib erisoodustuse maksustamisel võtta selle väärtuseks:

- turuhinna, kuid see on muutlik ja nõuab seetõttu pidevat tööd keskmise turuhinna fikseerimiseks. Samuti elimineerib turuhinna kasutuselevõtt loonustasu mõtte;
- tööandja omahinna, mis on kergelt määratav ettevõtte raamatupidamisest, kuid siin tekib majanduslik kasu, sest tootja omahind on alati madalam kui turuhind. Samuti tekitab omahinna arvestamisel teatud juhtudel komplikatsioonid, näiteks lennupileti omahind sõltub lennuki täituvusest ja varieerub seetõttu väga suures ulatuses;
- hüve väärtuse töötajale, kuid see sõltub ühiskonna väärtushinnangutest ning tarbija vajadustest ja harjumustest, mille tõttu tulemid võib erinevatel juhtudel olla üksteist välis- tavad;
- standardväärtuse, kuid siin tekib taas kasu saamise võimalus. Siiski, tema administratiivse lihtsuse tõttu kasutatakse seda rahvusvahelises praktikas kõige enam ning eriti toitlustuse, ettevõtte sõiduvahendi isiklikul otstarbel kasutamise ja asumiskulude puhul.

Valikuvõimalus tekib ka sellest, kas maksustada loonustasu tulu saaja või tulu väljamaksja maksubaasi osana. Esimesel juhul tuleb saadavad loonustasud isikustada – seega ka iga isiku poolt saadud hüve osa välja arvestada. Teisel juhul arvestatakse osutatud loonustasude summa selle osutaja maksubaasi, mis oluliselt lihtsustab selle administreerimist. Kuid selles olukorras omandab tähtsuse maksumäärade struktuur, kui ettevõtlustulu ja füüsilise isiku töötasude maksumäärad on identsed või lähedased, siis probleemi ei ole. Kui aga maksumäärad erinevad märkimisväärselt, tekib taas võimalus maksupettuseks.

Uus-Meremaal on loonustasudele kehtestatud spetsiaalne loonustasumaks tööandjatele, millega maksustatakse tööandja autot, madala intressiga laenusid ja tasuta või alandatud hinnaga saadud kaupu ja teenuseid. Austraalia vastav maks on laiema baasiga, hõivates ka majutust ja õhureise, kuid puhkuse ja meelelahutuse soodustused ei sisaldu maksubaasis. See näitab, et Austraalia tööandjad eelistavad märkimisväärselt säästa reisi- ja puhkusekuludes, aga Uus-Meremaa tööandjad eelistavad rahalisi väljamakseid töötasuna.

Enamikes riikides on loonustasud paigutatud tulu saaja maksubaasi. Kõik riigid (v.a Kreeka) maksustavad vähemalt mingis ulatuses tööandja poolt kinnimakstud auto- ja asumiskulusid. Hariduskulud on pea eranditult maksuvabad, kuid mõnikord kehtib nõue seoses tööhõivega. Ülalpeetavate hariduskulud lisatakse tihti maksustatava tulu baasi. Puhkus ja meelelahutus võivad olla fikseeritud kui osa töötingimustest ja sellises olukorras on neid raske maksustada. Sama kehtib kinkide ja aktsiate või kaupade allahindlusega müügi suhtes. Kuna loonustasude kasutamine kasvab, muutuvad ka valitsused üha teadlikumaks oma kaotustest ja rakendavad vastumeetmeid.

Teoreetiliselt tuleks **tööandjat eluasemekulude** osas maksustada rendikulust lähtudes, s.t isiku tuluks tuleks lugeda rendi väärtus (turuhinnas) miinus kinnisvara laenuintressid, remondi- ja halduskulud, maa- (või omandi)maks ja kindlustuskulud. Majaomaniku majanduslik positsioon peaks olema samane isikuga, kes investeerib raha kinnisvarasse või muusse tulu toovasse ettevõttesse, mitte aga sellega, kes rendib eluaset. Tegelikult maksustavad 12 OECD riiki eluasemekulu, lähtudes oletatavast arvestuslikust renditulust, kusjuures nad kasutavad väga madalat rendimäära. Enamgi veel, kapitali hindamisel lähtutakse väärtusest, mis võib olla aegunud või mille väärtust on alandatud ning mida on veel vähendatud halduskulude ja omandimaksu väärtuse võrra enne maksumäära rakendamist. Rootsi on erandiks, kuna seal võib rendimäär olla isegi 8% maja väärtusest. Sellele vaatamata deklareerib seal enamik majaomanikke oma investeeringutelt negatiivset tulu. Jaapanis, USA-s ja 9 muus riigis ei arvestata tööandja eluasemest mingit tulu. Riikides, kes maksustavad rendiväärtusest lähtudes, tunduvad maksusoodustused olevat enam levinud kui riikides, kes ei lähtu rendiväärtusest. Mõnikord soodustusi piiratakse, võttes aluseks sissetuleku suuruse (Belgia), või soodustust antakse maksukrediidi vormis (Austraalia, Prantsusmaa, Jaapan, Uus-Meremaa), mis piirab suuremat tulu saavate majaomanike kasumit. Hispaania annab piiratud maksusoodustusi kinnisvaraintressidele ja maksukrediiti uude eluasemesse investeeringuks. /Messere, lk 348/

2006. a laenuintressi alammäär erisoodustuse puhul. Rahandusministri määrusega kehtestati alates 01.jaanuarist 2006 a laenuintresside alammääraks 3%, mida rakendatakse erisoodustuse mõistes (tulumaksuseadus § 48 lg 4 p 6) töötajale laenu andmisel. 2005.a oli vastav alammäär 3,5%.

11.4.7 Esinduskulud

Vaata: TMS § 33 ja § 49.

Ettevõtluse problemaatiliseks kuluartikliks on *esinduskulud*, mis on seotud äripartnerite ja külaliste vastuvõtuga. Ettevõtja äripartneriteks on ettevõttega ärisuhetes olevad tellijad ja hankijad. Äriühingu külaliseks võivad olla konkureerivate ettevõtete juhid või ettevõtte ärikeskkonda mõjutavad avaliku sektori mõjukad isikud, sealhulgas riigi ministriumite või kohalike omavalitsuste kõrgemad ametnikud, aga samuti muud ühiskondlikult mõjukad isikud kultuuri, kiriku, spordi jm sfääridest. Külaliste hulgast ei saa välistada ka ettevõtja või külaliste sugulasi, sõpru või häid tuttavaid.

Esinduskulude puhul ei ole alati ka selge, kas tegemist on osaga ettevõtte majandustegevusest või meelelahutusega. Esinduskuludeks loetakse ettevõtte või organisatsiooni juhtkonda kuuluva isiku poolt kantud kulud, mis on seotud ettevõtte senise või tulevase partneri või kliendiga peetavate läbirääkimistega või tema tähelepanu püüdmisega, sealhulgas näiteks kingituste, tootenäidiste jms jagamisega. Sellise suhtluse käigus võib osutada vajalikuks katta äri-

partneri või külalise toitlustamise, majutamise, transpordi või kultuurilise teenindamisega seotud väljamakseid. Kulutuse eesmärgiks võib olla soodsa hanke- või tarnelepingu sõlmimine, mis tähendab täiendavat käivet ja tulu ettevõttele ning suuremat sisemajanduse koguprodukti ja maksutuluseid riigile – seega peaks selline kulutus olema igati seotud ettevõtlusega.

Vastavalt *Tulumaksuseaduses* sätestatule võib residendist JI teha esinduskuludega seotud väljamakseid kalendrikuus kuni 500 krooni ja lisaks sellele kuni 2% isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksete summast. Kui residendist JI kalendriaasta mõnel kuul ei tee esinduskuludega seotud väljamakseid või teeb neid maksuvabast piirmäärast vähem, on tal sellel ja järgmistel kuudel kuni kalendriaasta lõpuni õigus teha nende väljamaksete, kingituste ja annetuste summeeritud ümberarvestus. Tulumaksuga ei maksustata erakondade, usuliste ühenduste ja tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud organisatsioonide poolt tehtud väljamakseid seoses külaliste või äripartnerite toitlustamise, majutamise, transpordi või kultuurilise teenindamisega.

FIE kulud. Kuna ka FIE-l võib olla vajadus teha esinduskulusid, siis on võrdsuse tagamiseks ka talle see võimalus antud. Kuna aga FIE puhul kehtib endine tulu arvestamise skeem, siis tema puhul määratakse lubatud 2% summa suurus tuludest, millest on maha arvatud antud perioodi ettevõtluskulud ja lubatud maksusoodustused. Vastav summa määratakse perioodi lõppedes, kui FIE täidab ettevõtlustuluseid ja kulusid kajastavat E-deklaratsiooni. Selle deklaratsiooni real 9 on FIE-l õigus määrata real 8 olevast summast 2% vastav suurus ning kandes selle reale 9, arvestada see maha maksustatavatest tuludest. Muidugi peab FIE-l olema vastava summa ulatuses esitada ka reaalselt kantud ja dokumentaalselt tõestatud kulutusi.

Esinduskulud mujal. Suhtumine esinduskuludesse on maailma erinevates riikides väga erinev, mõnikord on koguni diferentseeritud siseriigis ja välismaal tehtud esinduskulude mahakandmine. Välismaal tehtud esinduskulude kuludesse kandmist ei piira Belgia ja Taani, Ameerika Ühendriigid lubavad kuludeks arvata kuni 80% kantud kuludest. Siseriigis tehtud kuludest lubavad kuni 80% kuludeks kanda Ameerika Ühendriigid ja Saksamaa, järgnevad Holland 75%, Soome 50%, Itaalia 33% ja Taani 25% kantud esinduskuludest. Suurbritannia ei luba esinduskulusid üldse kuludena näidata. /Messere, lk 336/

11.4.8 Ettevõtlusega mitteseotud kulud

Vaata: TMS § 32, § 34 ja § 51-52.

Maksusüsteemides, kus kehtib tavapärase ettevõtte tulumaksu süsteem, pole ettevõtlusega mitteseotud kulud probleemiks, sest nad jäetakse tulu-kulu aruandluses lihtsalt arvestamata ja kaetakse kasumist (vt Tabel 16). Tõsised probleemid tekivad nende kuludega alles Eesti tulumaksusüsteemi puhul, mil tuluseid enam ei maksustata – seega pöörduv loogika peapeale ja maksustada tuleb nüüd hoopis ettevõtlusega mitteseotud kulusid (vt Tabel 17). Tavainimese jaoks on see arusaamatu mõttekäik: “maksan trahvi ja pean veel sellelt tulumaksu tasuma?!!!” Kuid tõepoolest – uues Eesti tulumaksusüsteemis maksustatakse vaid kulusid, mis ei ole ettevõtlusega seotud. Kuna erinevat tüüpi juriidilistel isikutel ja FIE-l on mittelubatud kulud erinevad, siis esitame need isikute tüüpide kaupa.

Laekunud tulu
– ettevõtlusega seotud kulud
= brutokasum
– tulumaks
= netokasum
– ettevõtlusega mitteseotud kulud
= ettevõtte tegelik kasum

Tabel 16. Ettevõtlustulu maksustamise tavapärase skeem.

Laekunud tulu
– ettevõtlusega seotud kulud
– ettevõtlusega mitteseotud kulud
– mitteseotud kulude kulumaks
= brutokasum = netokasum

Tabel 17. Eesti ettevõtlustulu maksustamise uus skeem.

Residendist äriühingu, v.a krediidasutus, mittelubatud kuluks või väljamakseks, millelt tuleb tasuda enne kuluks arvamist kulumaks, loetakse järgmisi kulusid (kehtib skeem, mis vastab Tabelis 17 kujutatule):

- kulu, mis on ettevõtlusega seotud vaid osaliselt – selle osa ulatuses, mis ei ole seotud ettevõtlusega;
- kulud või väljamaksed ettevõtlusega mitteseotud teenuste ostmiseks ja kohustuste täitmiseks;
- ettevõtlusega mitteseotud vara soetamine;
- väljamaksed, mille kohta maksumaksjal puudub raamatupidamist reguleerivates õigusaktides ettenähtud nõuetele vastav algdokument;
- seaduse alusel määratud trahvid ja sunniraha ning Maksukorralduse seaduse alusel tasutud intressid;
- maksukohustuslaselt erikonfiskeeritud vara maksumus;
- mittetulundusühingutele tasutud sisseastumis- ja liikmemaksud, kui nendes ühingutes osalemine ei ole otseselt seotud maksukohustuslase ettevõtlusega, v.a maksuvabade annetustena lubatud osa (3% palgafondist või 10% eelmise aasta raamatupidamiskasumist);
- maksed vee erikasutuse eest vee kasutamisel erikasutusloata või üle lubatud koguse vastavalt veeseadusele;
- saastetasu, mis on tasutud kõrgendatud määra järgi vastavalt *Saastetasu seadusele*, ning seadusega sätestatud nõuete rikkumise või saastamisega looduskeskkonnale või kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamise tasu;
- osaluse omandamine madala maksumääraga territooriumil asuvas juriidilises isikus;
- madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku poolt emiteeritud väärtpaberite soetamine, v.a juhul, kui need väärtpaberid on vabalt võõrandatavad ja nendega kaubeldakse Eesti või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi reguleeritud väärtpaberiturul või Rahvusvahelise Väärtpaberijärelevalve Organisatsiooni (IOSCO) liikmesriigi ja vastava fondi tingimustel või põhikirjas nimetatud riigi reguleeritud väärtpaberiturul või need väärtpaberid kuuluvad nimetatud riikide väärtpaberibörsil noteerimisele hiljemalt 12 kuu jooksul pärast väärtpaberite emiteerimist;
- viivise või leppetrahvi tasumine, kohtu- või vahekohtuväliselt kahju hüvitamine madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule;
- laenu andmine või ettemakse sooritamine madala maksumääraga territooriumil asuvalle juriidilisele isikule või muul viisil nõudeõiguse omandamine madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku vastu.

Residendist krediidasutus maksab kulumaksu järgmistelt väljamaksetelt ja kahjudelt (kehtib skeem, mis vastab Tabelis 17 kujutatule):

- kulud või väljamaksed ettevõtlusega mitteseotud teenuste ostmiseks ja kohustuste täitmiseks;
- ettevõtlusega mitteseotud vara soetamine;
- seaduse alusel määratud trahvid ja sunniraha ning Maksukorralduse seaduse alusel tasutud intressid;
- maksukohustuslaselt erikonfiskeeritud vara maksumus;
- mittetulundusühingutele tasutud sisseastumis- ja liikmemaksud, kui nendes ühingutes osalemine ei ole otseselt seotud maksukohustuslase ettevõtlusega, v.a maksuvabade annetustena lubatud osa (3% palgafondist või 10% eelmise aasta raamatupidamiskasumist);
- maksed vee erikasutuse eest vee kasutamisel erikasutusloata või üle lubatud koguse vastavalt veeseadusele;

- saastetasu, mis on tasutud kõrgendatud määra järgi vastavalt *Saastetasu seadusele*, ning seadusega sätestatud nõuete rikkumise või saastamisega looduskeskkonnale või kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamise tasu;
- madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku poolt emiteeritud väärtpaberite soetamine, v.a juhul, kui need väärtpaberid on vabalt võõrandatavad, nendega kaubeldakse Eesti või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi reguleeritud väärt-paberiturul või Rahvusvahelise Väärtpaberijärelevalve Organisatsiooni (IOSCO) liikmesriigi ja vastava fondi tingimustes või põhikirjas nimetatud riigi reguleeritud väärt-paberiturul või need väärtpaberid kuuluvad nimetatud riikide väärtpaberibörsil noteerimisele hiljemalt 12 kuu jooksul pärast väärtpaberite emiteerimist;
- viivise või leppetrahvi tasumine, kohtu- või vahekohtuväliselt kahju hüvitamine madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule, v.a juhul, kui väljamakse on tehtud krediidi- või finantseerimisasutusele, mis vastab oma asukohariigi seadustes Eesti krediidi- või finantseerimisasutusele samaväärse asutuse kohta esitatud nõuetele;
- kahju, mida krediidasutus saab madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku vastu omandatud nõudeõiguse (sealhulgas antud laenu ja tehtud ettemakse) võõrandamisest või sissenõudmisest loobumisest.

Residendist mittetulundusühingu, sihtasutuse, erakonna või usulise koguduse mittelubatud kuluks või väljamakseks, millelt tuleb tasuda enne kuluks arvamist kulumaks, loetakse järgmisi kulusid (kehtib skeem, mis vastab Tabelis 17 kujutatule):

- põhikirjalise tegevusega (s.h põhikirjas lubatud ettevõtlusega) mitteseotud teenuste ja vara ostmiseks tehtud kulud;
- väljamaksed, mille kohta maksumaksjal puudub raamatupidamist reguleerivates õigusaktides ettenähtud nõuetele vastav algdokument;
- maksukohustuslaselt erikonfiskeeritud vara maksumus;
- seaduse alusel määratud trahvid ja sunniraha ning Maksukorralduse seaduse alusel tasutud intressid;
- maksed vee erikasutuse eest vee kasutamisel erikasutusloata või üle lubatud koguse vastavalt veeseadusele;
- saastetasu, mis on tasutud kõrgendatud määra järgi vastavalt *Saastetasu seadusele*, ning seadusega sätestatud nõuete rikkumise või saastamisega looduskeskkonnale või kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamise tasu;
- madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku poolt emiteeritud väärtpaberite soetamine, v.a juhul, kui need väärtpaberid on vabalt võõrandatavad, nendega kaubeldakse Eesti või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi reguleeritud väärt-paberiturul või Rahvusvahelise Väärtpaberijärelevalve Organisatsiooni (IOSCO) liikmesriigi ja vastava fondi tingimustes või põhikirjas nimetatud riigi reguleeritud väärt-paberiturul või need väärtpaberid kuuluvad nimetatud riikide väärtpaberibörsil noteerimisele hiljemalt 12 kuu jooksul pärast väärtpaberite emiteerimist;
- osaluse omandamine madala maksumääraga territooriumil asuvas juriidilises isikus;
- viivise või leppetrahvi tasumine, kohtu- või vahekohtuväliselt kahju hüvitamine madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule;
- laenu andmine või ettemakse sooritamine madala maksumääraga territooriumil asuvalle juriidilisele isikule või muul viisil nõudeõiguse omandamine madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku vastu.

Füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusega mitteseotud kuluks või väljamakseks loetakse järgmisi kulusid (kehtib skeem, mis vastab Tabelis 16 kujutatule – need jäetakse kuluna arvele võtmast):

- *Tulumaksuseaduse* alusel tasutav tulumaks, v.a erisoodustustelt tasutud tulumaks. Antud juhul peetakse silmas FIE poolt tasumisele kuuluvat avansilist tulumaksu, mis arvestatakse eelmise aasta kasumilt, kuid tasutakse jooksva maksuaastal;
- kulud, mis on tehtud *Tulumaksuseaduse* kohaselt tulumaksuga mittemaksustatavate toetuste arvel;
- kingituste või annetuste maksumus;
- maksukohustuslaselt erikonfiskeeritud vara maksumus;
- seaduse alusel määratud trahvid ja sunniraha ning Maksukorralduse seaduse alusel tasutud intressid;
- maksed vee erikasutuse eest vee kasutamisel erikasutusloata või üle lubatud koguse vastavalt veeseadusele;
- saastetasu, mis on tasutud kõrgendatud määra järgi vastavalt *Saastetasu seadusele*, ning seadusega sätestatud nõuete rikkumise või saastamisega looduskeskkonnale või kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamise tasu;
- kahju, mis tekkis vara turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisest maksukohustuslasega seotud isikule, v.a juhul, kui selliselt kahjult on makstud kulumaks;
- kahju, mis tekkis maksukohustuslasega seotud isikult turuhinnast kõrgema hinnaga ostetud vara võõrandamisest.

11.4.9 Turustuskulud, kingitused ja annetused

Vaata: TMS § 49; Võlaõigusseaduse § 259.

Ettevõtte jooksvateks kuludeks on kõik kulutused, mis on seotud ettevõtte poolt toodetavate hüvede tootmise ja selle produkti realisatsiooniga, kaasa arvatud reklaamid massiteabevahendites, püsiklientidele suunatud reklaamlehed ja pisikingitused (mida saab näidata jooksva kuluna). Soome Ettevõtte tulumaksuseaduses on eraldi nimetatud vähendusõiguslike kuludena samuti aasta- ja vahetusallahindlused, ostu- ja müügihüvitused ning muud hinnakorrigeerimised ning ostude ja müükide või nendega võrreldavate tehingute alusel tehtud ülejäägitagastused kokkuvõttes (Yritustulo § 18). Kaupade realiseerimine allahindlusega on lubatud, kui see allahindlus kehtib iga potentsiaalse kliendi suhtes.

Ka reklaamkingitused on ettevõtluskulud. Samas on aga alati maksukohustuslasi, kes püüavad igal võimalikul juhul vähendada maksukulusid ning just reklaamkingitused on üks selline koht, mida kergesti kiputakse kuritarvitama. Võiks öelda, et kingitused võivad olla seotud:

- kauba turustamisega. Reeglina on reklaamkingitused kas odavad masstooted, mida kasutatakse lihttarbija tähelepanu võitmiseks või teisele ettevõtjale üleantavad kaubanäidised ettevõtte enda toodangust;
- sooviga olulises küsimuses otsustusõigust omava isiku meelsust või suhtumist mõjutada. Sellisel puhul on kingitused eksklusiivsed ja kallid;
- sooviga vähendada kaotusi maksukulude läbi. Sellisel juhul püüab ettevõtja tasuda töövõtjale või omanikele mingi kauba või teenusega, mis on talle turuhinnast oluliselt odavam ja mille üleandmisega töötajale on võimalik säästa märkimisväärselt maksukulustes. Just viimase momendi tõttu ongi keelatud ettevõtte töötajatele ja omanikele teha kingitusi või osutada teenuseid.

Rahvusvahelises praktikas peetakse reklaamkingituseks riiklike pühade või ettevõttele oluliste tähtpäevade puhul ettevõtte klientidele antavaid kingitusi, samuti ettevõtte seisukohalt tähtsatele klientidele antavaid, reeglina mingi tähtpäevaga seotud kingitusi ning mõõdukaid kingitusi kohalikule omavalitsusele või ettevõtte tegevuskeskkonda mõjutavatele organisatsioonidele. Reklaamkingitus on reeglina nn massikingitus, mida antakse samaaegselt paljudele isikutele, keda kingituse andja ei pea isegi tundma. Tavaliseks kingituseks on ettevõtte nime või sümboliga märgistatud kirjutusvahendid, mütsid, särgid jms, aga samuti lilled, kompvekikarbid.

Arvestades ettevõtte tegevusala ja -mahtu võivad kõne alla tulla ka kodutarbed, ehted ja kellad. Alkohool ei ole reeglina tavaline reklaamkingitus.

Mõningaseks probleemiks võib olla kingituse ja annetuse mõiste defineerimine. Kingituse kõige olulisemaks tunnuseks on, et sellega ei kaasne vastusooritust. Kingitus võib olla rahaline või mitterahaline või tasuta või soodushinnaga tehtud töö või osutatud teenus. Maksusoodustuse saab arvestada siiski vaid rahalist kingitust või vähemalt rahaliselt hinnatud ja dokumentaalselt tõestatud kingitust. Kinkelepinguga kohustab üks isik (kingija) tasuta teisele isikule (kingisaaja) üle andma talle kuuluva eseme ja tegema võimalikuks omandi ülemineku kingisaajale või tasuta varalisest õigusest kingisaaja kasuks loobuma või muul viisil kingisaajat rikastama. Annetust võib pidada kinke eriliigiks – kingituseks, mis on tehtud heategeval eesmärgil. Annetus võib olla rahaline, mitterahaline, teenuse osutamine või tegevustoetus. Tegevustoetuseks loetakse kauba müümist või teenuse osutamist turuhinnast madalama hinnaga. Kingituse või annetuse tegemisel tuleb kingi tegijal arvestada, et tulumaksu tasumise kohustus lasub temal.

Kingitused. Residendist JI, välja arvatud Vabariigi Valitsuse poolt koostatud nimekirja kantud mittetulundusühing või sihtasutus, erakond või usuline ühendus, maksab kulumaksu kõigilt tehtud kingitustelt ja annetustelt, kui sellelt ei ole kinni peetud allikamaksu. Erandlikult võib JI tasuta mittetulundusühingutele sisseastumis- ja liikmemaksusid, kui nendes ühingutes osalemine on otseselt seotud maksumaksja ettevõtlusega – näiteks ÄÜ maksab liikmemaksu Kaubandus-Tööstuskojale. Tulumaksuga ei maksustata Vabariigi Valitsuse poolt koostatud nimekirja kantud mittetulundusühingule või sihtasutusele, erakonnale või usulisele ühendusele või haiglat pidavale isikule, samuti riigi või kohaliku omavalitsuse teadus-, kultuuri-, haridus-, spordi-, korraldus- või sotsiaalhoolekandeametusele või kaitseala valitsejale kalendriaasta jooksul tehtud kingitusi ja annetusi kogusummas, mis ei ületa üht alljärgnevatest piirmääradest:

- 3% maksumaksja poolt samal kalendriaastal isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksete summast;
- 10% kalendriaasta 1. jaanuariks lõppenud maksumaksja viimase majandusaasta kasumist, mis on arvestatud vastavalt raamatupidamist reguleerivatele õigusaktidele.

Lisaks võib teha ka kingitusi ametiühingute registrisse kantud isikutele, kuid nendele tehtud kingitusi ja annetusi võib teha üldsummas kuni 2% isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksete summast, kuid selle 2% summa sisse arvatakse ka kantud esinduskulud (vt eelpool osa: Esinduskulud).

- Vabariigi Valitsuse poolt koostatud nimekirja kantud mittetulundusühing või sihtasutus, erakond või usuline ühendus maksab kulumaksu kõikidelt tehtud kingitustelt ja annetustelt, millelt ei ole kinni peetud allikamaksu, välja arvatud järgmised põhikirjalistel eesmärkidel tehtud kingitused ja annetused:
- Vabariigi Valitsuse poolt koostatud nimekirja kantud mittetulundusühingule või sihtasutusele, erakonnale või usulisele ühendusele, samuti haiglat pidavale isikule tehtud kingitused ja annetused;
- riigi või kohaliku omavalitsuse teadus-, kultuuri-, haridus-, spordi-, korraldus- või sotsiaalhoolekandeametusele või kaitseala valitsejale tehtud kingitused ja annetused;
- füüsilistele isikutele toimetulekuks osutatud materiaalne abi;
- noortelaagris või noorte tervistava puhkuse ja vaba aja veetmise projektis osalejale kingitud meened kuni 500 krooni ulatuses laagris või projektis osaleja kohta;
- spordivõistlusel osalejale võistlusel kingitud meened kuni 500 krooni ulatuses võistlusel osaleja kohta.

Tulumaksuga ei maksustata samuti ametiühingute registrisse kantud isiku poolt tehtud kulutusi seoses noortelaagrite korraldamisega ning noorte tervistava puhkuse ja vaba aja veetmise projektidega.

Kommentaar. Maksuvabastuse osutamine annetustele, mis on suunatud avalikes huvides tegutsevate organisatsioonide tegevuskulude katmisele ja mis seeläbi vähendavad kaudselt

või otseselt riigi ja kohaliku omavalitsuse kulusid (seega ka maksutulude vajadusi), on igati põhjendatud ning sellistelt kulutuselt veel täiendava tulumaksu nõudmine on absurdne. Kui analüüsida esinduskulude ja annetuste maksustamist Eestis ajaloolises kontekstis, siis kuni 1999. a lõpuni kehtinud tulumaksu seaduses ei olnud esinduskulud eraldi formuleeritud, vaid nimetatud kui *ettevõtlusega mitteseotud kulud* (see mõiste on oma sisult oluliselt laiem), milliseid oli lubatud kuludesse kanda kuni 2% kasumist enne tulumaksu. Annetustena oli varasematel aastatel lubatud äriühingutele annetada VV nimekirja kantud mittetulundusühingutele ja sihtasutustele kuni 15% (kuni 1993. a-ni) ja kuni 10% (kuni 2000. a-ni) tulumaksueelsest kasumist. Lisaks võis 1998 ja 1999. a-l annetada erakondadele kuni 100 000 kr, sõltumata kasumi olemasolust ja selle suuruselt.

11.4.10 Maksusoodustused

Vaata: TMS § 32 ja § 36.

Eesti tänastes oludes pole maksuvähenduste küsimus enam eriti aktuaalne, kuna ettevõtlustulule tulumaksu enam ei rakendata. Suhtumine sellesse lahendisse võib aga olla väga erinev: ühelt poolt võib seda käsitleda kui eriti jõhkrat ja laiaulatuslikku maksusoodustuste võimaldamist ja seeläbi ebaausa konkurentsi võtet konkurentsis vabale kapitalile. Olukord, kus mõned riigid rakendavad ettevõttesse jäävale tulule spetsiaalset kõrgema maksumääraga maksu ja Eesti ei maksusta seda enam üldse, loob tõesti valiku, mida tõsisel kapitalistil on raske ignoreerida. Teisalt võib aga seda lahendit käsitleda kui uue maksuideoloogia juurutamist, mis lahendab hoobilt topeltmaksustamise igipõlise ja raskesti lahendatava probleemi ning soodustab kasvule suunduvat arengut, mida teised riigid on võtnud eeskujuks ja hakanud ka juba rakendama. Ning samas tuleks rõhutada, et nii, nagu mujalgi Euroopas, laienes selle maksureformiga maksubaas ning isegi tegelik maksukoormus varem laiaulatuslikult kasutusel olnud maksusüsteemi aukude sulgemise asemel. Pean siin esmajoonel silmas erisoodustuste varasemast täpsemat ja karmimat maksustamist ning madala maksumääraga territooriumite poolt pakutavate maksuvähenduste elimineerimist. Tulevikuarengutes võib Eestiga aga juhtuda väga kergesti nii, et naaberriikide surve ja mõne vasakpoolse valitsuse initsiatiivil me loobume sellest uuest ja väga efektiivsest tulumaksusüsteemist ning avastame seejärel, et Euroopa ja meie naabrid on meie poolt esimesena rakendatud süsteemi üle võtnud ja endal juurutanud. Esimesed märgid sellise arengu võimalikkusest on juba ilmnenu.

FIE maksusoodustused. Erandlikult saab ettevõtlustulule rakendatava tulumaksu puhul rääkida maksuvähendustest Eesti oludes siiski FIE tulude maksustamisel. Nii on FIE-l lubatud maksustamisperiodil maha arvestada omatoodetud töötlemata põllumajandussaaduste realiseerimisest saadud tulust, millest on mahaarvatud ettevõtlusega seotud kulud, täiendavalt veel kuni 45 000 krooni. Töötlemiseks ei loeta seejuures põllumajandussaaduste puhastamist, sorteerimist, tükeldamist, kuivatamist, jahutamist ja pakendamist.

Lisaks eelnimetatule võib FIE residendist krediidasutuses või mitteresidendist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaalis avada ühe erikonto, millel oleva summa kasv maksustamisperiodil arvatakse maha sama perioodi ettevõtlustulust ja kahanemine maksustamisperiodil liidetakse sama perioodi ettevõtlustulule. Erikontol oleva summa kasv maksustamisperiodil arvatakse maha sama perioodi ettevõtlustulust, kui on täidetud kõik alljärgnevad tingimused:

- erikontole kantakse 10. tööpäeva jooksul, alates laekumisest, ainult ettevõtluse tuluna arvestatud summad ja seoses ettevõtlusega seaduse alusel saadud toetused;
- erikontol oleva summa kasv maksustamisperiodil ei ületa maksumaksja sama maksustamisperiodi ettevõtlustulu ja seoses ettevõtlusega seaduse alusel saadud toetuste summat, millest on vähendatud ettevõtlusega seotud mahaarvamised.

Krediidasutuse poolt makstud intressid raha hoiustamise eest nimetatud erikontol loetakse kontoomaniku ettevõtlustuluks. Ettevõtluse lõpetamisel lisatakse erikontol olev summa ettevõtlustulule.

Rahvusvahelised arengud. 20. sajandi lõpu tulumaksusüsteemidele oli iseloomulikuks jooneks maksubaasi laienemine, maksumäärade alanemine või üleminek ühele, reeglina madalamale määrale. OECD riikidest vaid Itaalias tõusid maksumäärad veel 1991. a ning senisel tasemel säilisid need Hispaanias ja Šveitsis. Ettevõtte tulumaksubaasi saab laiendada kolmel viisil:

- varude arvestuse rangemaks muutmise teel – tegelikult suhteliselt väikesed muudatused;
- amortisatsioonieraldiste muutmise teel – siin on muudatusi mõlemas suunas: eraldi on suurendanud Prantsusmaa, Saksamaa ja Portugal, eraldi on vähendanud Iirimaa, Suurbritannia ja USA;
- maksusoodustuste, näiteks investeerimissoodustuste kaotamisega, soodustusi on vähendanud praktiliselt kõik riigid, v.a Prantsusmaa.

Maksuvähenduste lubamise küsimus on tihedas seoses maksumääraga: mida kõrgem on maksumäär, seda enam on tarvet leevendusteks maksubaasis. Vabastused või soodustused maksubaasis võimendavad maksusüsteemi ebaõiglust. Kõrge maksumäär ja kitsas maksubaas, reservatsioonid ja täiendavad mahaarvamised – sellise kombinatsiooniga on raske kontrollida maksubaasi, lisaks piirab kapitali liikuvust olukord, kus ettevõttel on kasulikum investeerida kapital ettevõttesse tagasi, vabanedes vastavas ulatuses tulumaksust. Mõnedes OECD riikides ongi maksusoodustuste võimaldamisega jõutud olukorrani, kus ettevõtte tulumaksukoormus on väga väike või puudub üldse. Seejuures võib eraldada kahte tahtlikku juhtu:

- spetsiaalne maksukäsitus, millega soodustatakse väike- ja keskmist ettevõtlust, ühte majandusharu, näiteks energeetikatööstust või mõne vähearenenud regiooni majanduslikku arengut;
- üldise erisoodustusega maksukäsitus juhtimis- ja finantstegevuse mõjutamiseks ning välisinvesteeringute kaasamiseks, eesmärgiga luua uusi töökohti ja pidurda emigratsiooni (Belgia, Iirimaa ja Luksemburg). Seda lähenemist peetakse juba ebaausa konkurentsi võtteks, sest see mõjub laastavalt naabermaade majandusele.

OECD riikides ei ole raha ülekannete vormis antavaid maksusoodustusi ning maksukrediiti rakendatakse ainult Luksemburgis (viimase 5 aasta keskmist ületava investeeringu ulatuses) ja Hispaanias (uue põhivara soetamise eest). Maha-arvamisi maksustatavast summast mitmesugustes ulatuses ja tingimustel rakendatakse Austrias, Belgias, Hollandis, Islandil, Kreekas, Rootsis, Soomes ja Türgis. /Messere, lk 346/

11.4.11 Kahjumi arvestus

Vaata: TMS § 35.

Praktiliselt kõik riigid lubavad ettevõttel kanda kahjumit edasi järgmistele aastatele, kusjuures 8 OECD riiki (Holland, Iirimaa, Jaapan, Kanada, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia ja USA) lubavad kahjumit ka tagasi kanda 1–3 aasta ulatuses. Kahjumi edasikandmise õigus varieerub viiest aastast lõpmatuseni.

Eestis on FIE-l, kui tema maksustamisperioodi ettevõtlustulu on negatiivne, lubatud tekkinud kahjum (ettevõtlustulu ületavate kulude summa – edaspidi *edasikantud kulud*) maha arvata kuni **7 järgneva maksustamisperioodi** ettevõtlustulust. Kui selliseid kulusid tekib mitmel aastal, siis võetakse nad arvele aastate kaupa ja kasumi tekkel kustutakse nad tekkimise järjekorras. Üle 7 aasta vanuseid edasikantud kulusid või nende mahaarvamata osi ei tohi järgmistele maksustamisperioodidele edasi kanda. Seega võib tekkida olukordi, kus ettevõtja on juba kasumis, kuid tegelikult tulumaksu ei tasu, sest ta kustutab tekkinud kasumi varasemate kahjumitega. Residendist äriühingu puhul vastavat probleemi ei ole, kuna tema tulu ei kuulu maksustamisele.

12 VÄLJAMAKSTAVA TULU MAKSUSTAMINE JA DEKLAREERIMINE

12.1 ALLIKAMAKS

12.1.1 Allikamaksu rakendus

Vaata: TMS § 36 ja 37.

Residendist äriühingu poolt ettevõtluse käigus väljamakstavat tulu, samuti avalik-õigusliku isiku poolt väljamakstavat tulu maksustatakse

- tulumaksuga, kui on tegemist füüsilise isiku ettevõtlustulu maksustamisega;
- allikamaksuga, kui on tegemist rahalise väljamaksetega füüsilisele isikule;
- kulumaksuga, kui on tegemist füüsilisele isikule osutatud erisoodustusega.

Maksukohustuslane on kohustatud pidama tulude ja kulude arvestust sellisel viisil, et oleks selgelt fikseeritud maksustatava tulu kindlaksmääramiseks vajalikud andmed. Maksu- maksja on kohustatud samuti säilitama tulude ja kuludega seotud dokumente. Kui maksustami- sele kuuluv tulu on saadud mitterahalises vormis, siis on maksumaksja tulu suuruseks tuluna saadud asja või varalise õiguse turuhind. Välisvaluutas saadud tulu, tulust lubatud mahaarvami- sed ning makstud või kinnipeetud tulumaks arvestatakse ümber Eesti kroonidesse tulu saamise, väljamakse tegemise või tulumaksu tasumise või kinnipidamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel. Ettevõtluses kasutatava vara isiklikku tarbimisse võtmisel (nii ettevõtlusega tegelemise ajal kui ka ettevõtluse lõpetamisel) lisatakse selle vara turuhind maksumaksja ette- võtlustulule.

Vaata: TMS § 40 – 42.

Allikamaksu kinnipidaja on residendist JI, riigi- või KOV üksuse asutus, FIE või FI-st töö- andja, samuti Eestis püsivat tegevuskohta omav JI-st või FI-st tööandjana tegutsev mitteresi- dent, kes teeb füüsilisele isikule või mitteresidendile tulumaksuga maksustatavaid väljamakseid. Füüsilisest isikust tööandja (välja arvatud FIE) ning Eestis tööandjana tegutsev mitteresident, kellel ei ole Eestis püsivat tegevuskohta, on kohustatud pidama allikamaksu kinni ainult palgalt ja muudelt töövõtuga seotud väljamaksetelt. Allikamaks peetakse kinni tulu väljamakse tegemi- sel.

Kuna Eesti TMS-s on toimunud viimastel aastatel intensiivsed muutused, mis ilmselt ka jätkuvad järgnevatel aastatel, siis alljärgnevas tabelis 18 on esitatud allikamaksu rakendamist puudutavad olulisemad muudatused

Tabel 18 . Tulumaksumäära ja maksuvaba osa muutumine aastate lõikes vastavalt Eesti TMS-s sätestatule. (Allikas: TMS § 4)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksuvaba osa	1000	1400	1700	2000	2000	2000	2000
Maksumäär	26%	26%	24%	23%	22%	21%	20%
Jagatis	0,74	0,74	0,76	0,77	0,78	0,79	0,80
Kulumaks	26/74	26/74	24/76	23/77	22/78	21/79	20/80

Vastavalt TMS-le tuleb FI-le või mitteresidendile tehtavate ülekannete puhul:

24% allikamaks kinni pidada järgmistelt väljamaksetelt:

- residendist või mitteresidendist füüsilisele isikule makstavalt palgalt, preemialt ja muu- delt tasudelt (põhitöökoha puhul vähendatakse maksustamisele kuuluvat summat mak- suvaba miinimumi – s.o 1000 kr võrra kuus);

- juriidilise isiku juht- ja kontrollorgani liikme tasudelt, mis makstakse residendist või mitteresidendist füüsilisele isikule;
- füüsilisele isikule töövõtu, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel makstud töö- või teenustasult, sealhulgas sportlasele lepingu alusel tehtud väljamaksetelt;
- residendist või mitteresidendist füüsilisele isikule makstavatelt intressidelt, välja arvatud residendist krediidasutuste ja Hüvitusfondi poolt füüsilisele isikule makstavatelt intressidelt;
- residendist või mitteresidendist füüsilisele isikule makstavalt tulumaksuga maksustamisele kuuluvalt kindlustushüvitiselt, mitteriiklikult pensionilt ja stipendiumilt, pensionifondi väljamaksetelt, pensionikindlustusfondist tehtavalt väljamaksetelt maksukohustuslasele enne 55-aastaseks saamist, muult hüvitiselt (ka ravikindlustuse hüvitiselt) või elatiselt, samuti loteriivõidult;
- mitteresidendile makstavatelt dividendidelt, välja arvatud mitteresidendist JI, kellele kuulub 20% või enam residendist ettevõtte osa- või aktsiakapitalist, makstavatelt dividendidelt;
- residendist või mitteresidendist füüsilisele isikule makstavalt üüri- või renditasult või tasult asja piiratud asjaõigusega koormamise eest ning residendist füüsilisele isikule makstud litsentsitasult, välja arvatud, kui väljamakse saaja on füüsilisest isikust ettevõtja;
- madala maksumääraga territooriumil asuvalle juriidilisele isikule Eesti residendile osutatud teenuste eest makstavalt tasult;

15% allikamaks kinni pidada järgmistelt väljamaksetelt:

- mitteresidendile makstavalt litsentsitasult;
- mitteresidendist kunstnikule või sportlasele Eestis toimunud tegevuse eest makstavalt tasult, samuti kunstniku või sportlase Eestis toimunud tegevuse eest mitteresidendist või füüsilisest isikust kolmandale isikule makstavalt tasult;
- mitteresidendile Eestis osutatud teenuste eest makstavalt tasult.

10% allikamaks kinni pidada järgmistelt väljamaksetelt:

- täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel tehtavatelt väljamaksetelt, kui kindlustusevõtja või tema pärija on saanud 55-aastaseks (kuid mitte enne 5 aasta möödumist lepingu sõlmimisest) või kindlustusvõtja täieliku ja püsiva töövõimetuse korral või kindlustusandja likvideerimisel;
- vabatahtliku pensionifondi poolt osakuomanikule tehtavatelt väljamaksetelt, kui tema või tema pärija on saanud 55-aastaseks (kuid mitte enne 5 aasta möödumist lepingu sõlmimisest) või kindlustusvõtja täieliku ja püsiva töövõimetuse korral või kindlustusandja likvideerimisel.

Kui Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingus on mitteresidendile tehtavatelt väljamaksetelt tulumaksu kinnipidamisel ette nähtud eelnimetatud määradest väiksemad määrad ning andmed väljamakse saaja residentsuse kohta on kantud maksukorralduse seaduses sätestatud maksukohustuslaste registrisse, kohaldatakse tulumaksu kinnipidamisel välislepingus ettenähtud määrasid. Nimetatud määrasid kohaldatakse tulumaksu kinnipidamisel ka juhul, kui tulumaksu kinnipidaja esitab oma elu-, asu- või tegevuskohajärgse Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele koos maksudeklaratsiooniga väljamakse saaja residentsust tõendava dokumendi. Nimetatud tulumaks on mitteresidendist väljamakse saajale Eesti tuluallikast saadud tulu maksustamisel lõplikult tulumaksuks saadud tulude osas. See säte ei kehti mitteresidendi suhtes, kes sai tulu läbi Eestis asuva püsiva tegevuskoha.

Enne maksustamist tehtavad mahaarvestused. Residendist FI-le töösuhte alusel väljamakstavalt palgalt peab tulu väljamaksev isik kinnipeatava tulumaksu arvutamisel sellest maha arvata 2005. aastal:

- töövõtja kirjaliku taotluse alusel (seda saab taotleda vaid ühest töökohast) maksuvaba tulu igas kalendrikuus 1700 kr või aastas 20 400 kr. Kui isikul puuduvad palgatulud, võib ta nimetatud maksuvabastust rakendada muudest allikatest väljamakstud tulule, nagu kindlustushüvitised, pensionid, toetused, stipendiumid, kultuuri-, spordi- ja teaduspreemiad ning loteriivõidud;
- elatise, mida maksukohustuslane tasub ülalpeetavale, kui see elatis on tulumaksuga maksustamisele kuuluvast väljamaksest kinni peetud enne tulumaksu kinnipidamist. Elatise summa on reeglina fikseeritud kohtuameti poolt dokumendiga;
- töötuskindlustusmaks 1%, kui see maks on kinni peetud enne tulumaksu kinnipidamist;
- kohustusliku kogumispensioni maks 2%, mis on kinnipeetud kogumispensionide seaduse alusel.
- maksumaksja ühekordse kirjaliku avalduse alusel arvatakse talle tööõnnetuse- või kutsehaigushüvitisena makstud summast maha veel täiendav maksuvaba tulu ühe täiendava maksuvaba osa ulatuses.

Kui väljamakse saaja saab maksustatavat tulu mitmest allikast, võib maksuvaba osa mahaarvamise teha ainult ühes maksumaksja poolt valitud ja väljamakse tegijale kirjalikult teatatud kohas. Kui töötajale või teenistujale ei tehtud tulumaksuga maksustatavaid väljamakseid seoses töölepingu või teenistussuhte peatumisega, on tulumaksu kinnipidajal õigus kanda tulu maksuvaba osa mahaarvamised nende maksustamisperioodi kuude eest edasi järgmistele kuudele ning arvestada mahaarvamisi summeeritult. Summeeritud mahaarvamisi võib teha ainult töö- või teenistussuhte jätkumise päevast kuni kalendriaasta lõpuni tehtavatelt töösuhetega seotud väljamaksetelt.

Allikamaksu ei peeta kinni järgmistelt väljamaksetelt:

- residendist juriidilisele isikule tehtavatelt väljamaksetelt;
- mitteresidendist juriidilise isiku Eestis registreeritud püsivale tegevuskohale tehtavatelt väljamaksetelt;
- äriregistrisse kantud või Maksu- ja Tolliameti kohalikus asutuses registreeritud FIE-le tehtud väljamaksetelt, kui väljamakse on saaja ettevõtlustuluks või seotud vara soetamisega füüsilisest isikust ettevõtjalt, sealhulgas kapitalirendi tingimustel.
- füüsilisele isikule tehtud väljamaksetelt, kui tulu saaja täitis oma tööülesannet väljaspool Eestit ning väljamakse tehakse residendist juriidilise isiku välisriigis asuva püsiva tegevuskoha kaudu.

12.1.2 Vorm TSD

Maksukohustuslane, kes tegi maksustamisperioodil tulu-, allika- või kulumaksuga maksustamisele kuuluvaid väljamakseid või väljamakseid millelt tuleb tasuda sotsiaalmaksu, on kohustatud esitama vormi TSD. Vormil TSD deklareeritakse veel lisaks ka kohustusliku kogumispensioni ja töötuskindlustuse maksed. Vormil TSD (vt Tabel 18) näidatud summad peavad olema vastavuses vormi TSD vastavates lisades toodud summadega. Deklaratsioonile kirjutab alla maksukohustuslane või tema esindaja.

Osa A täitmine Deklaratsioonil märgitud kuu on väljamaksete tegemise või sotsiaalmaksu arvutamise kuu. Deklaratsiooni selles osas esitatakse andmed maksukohustustest, mis tulenevad füüsilisele isikule tehtud rahalistest ülekannetest. Selles osas esitatakse nii allikamaksu kui ka kulumaksu kohustus.

- **Real 1** näidatud sotsiaalmaksu summas peab kajastuma kõigilt antud kuus tehtud väljamaksetelt arvutatud sotsiaalmaks.
- **Real 2** näidatud tulumaksu summas peab kajastuma kõigilt antud kuus tehtud tulumaksuga maksustatavatelt väljamaksetelt kinnipeetud tulumaks.

- **Real 3** näidatakse füüsilistele isikutele maksustamisperioodil sotsiaalmaksuga maksutatavad väljamaksed.
- **Real 4** näidatakse töövõtjate töötasudest kinnipeetud töötuskindlustusmaks (töövõtja kindlustusmaks).
- **Real 5** näidatakse töövõtjate töötasudelt arvestatud töötuskindlustusmaks (tööandja kindlustusmaks).
- **Real 6** näidatakse töövõtjate töötasudest kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni makse. Samal real näidatakse samuti vanemahüvitiselt arvatatud kogumispensioni täiendav sissemaks, mille suuruseks on erandlikult 1% väljamakstud hüvitise summalt iga sündinud lapse kohta.

Osa B täitmine Deklaratsiooni selles osas, ridadel 7 - 13 kajastatakse maksukohustuslase kulumaksu kohustust. Osa B täidetakse vastavalt selle kuu kohta, millal vormi TSD lisades 4-7 nimetatud väljamakse või kulutus tehti või ümberarvestus toimus (rida 9 ja 10).

Rida 14 täidetakse juhul, kui on esitatud vormi TSD lisa 8. Siin näitab residendist äriühing maksulepingu või välisriigi seaduse alusel välisriigis tasutud või kinnipeetud tulumaksu summa, mille võrra vähendatakse vormi TSD lisa 7 alusel tasumisele kuuluvat tulumaksu. Vormi TSD lisa 8 saab esitada ainult juhul, kui on esitatud vormi TSD lisa 7 ja vormi TSD real 13 on näidatud tasumisele kuuluv tulumaksu summa.

IV Paranduste tegemine Pärast vormi TSD Maksu- ja Tolliameti piirkondlikule maksukeskusele esitamist deklaratsioonis oleva vea avastamisel esitatakse sama perioodi eest uus deklaratsioon märkusega "parandus". Vormil TSD näidatakse vastavad õiged andmed maksustamisperioodi kohta ning vormi TSD lisades 1, 2 ja 3 esitatakse parandatud andmed nendel ridadel, kus parandus tehti. Vormi TSD lisast 1 isiku andmete kustutamisel esitatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1, 2, 7.1, 7.2 ja 7.3, lisaks märgitakse veergudes 3¹-10 vastavate arvuliste andmete asemel null. Kui maksumaksja on ekslikult teinud väljamakse, mida ta nõuab hiljem väljamakse saajalt tagasi, tehakse parandus selle kuu deklaratsioonil, millal maksumaksjale (maksu kinnipidajale) tagastatakse ebaõigesti väljamakstud summa. Sel juhul näidatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1, 2, 7.1, 7.2 ja 7.3, lisaks märgitakse miinusmärgiga vastavad arvulised andmed veergudes 3 -10. Vormi TSD lisa 1 veerus 6 näidatud kalendriaasta jooksul kinnipeetud tulumaksusummat ei ole lubatud vähendada pärast kalendriaasta viimase kuu vormi TSD esitamise tähtaega.

Vormi TSD lisast 2 isiku andmete kustutamisel esitatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1-6, lisaks märgitakse vormi TSD lisa 2 veergudes 7-14 vastavate arvuliste andmete asemel null. Kui maksumaksja on ekslikult teinud väljamakse, mida ta nõuab hiljem väljamakse saajalt tagasi, tehakse parandus selle kuu deklaratsioonil, millal maksumaksjale (maksu kinnipidajale) tagastatakse ebaõigesti väljamakstud summa. Sel juhul näidatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1-6, lisaks märgitakse miinusmärgiga vastavad arvulised andmed veergudes 7-14.

Vormi TSD lisast 3 isiku andmete kustutamisel esitatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1-6, lisaks märgitakse veergudes 7- 10 vastavate arvuliste andmete asemel null. Kui maksumaksja on ekslikult teinud väljamakse, mida ta nõuab hiljem väljamakse saajalt tagasi, tehakse parandus selle kuu deklaratsioonil, millal maksumaksjale (maksu kinnipidajale) tagastatakse ebaõigesti väljamakstud summa. Sel juhul näidatakse andmed isiku ja väljamakse liigi kohta veergudes 1-6, lisaks märgitakse miinusmärgiga vastavad arvulised andmed veergudes 7-10.

Vormi TSD lisades 4-8 vea avastamisel esitatakse parandusdeklaratsioon TSD koos parandatud lisa(de)ga selle maksustamisperioodi kohta, millisel on viga tehtud.

Tabel 19. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD.

Vorm TSD

Maksu- ja Tolliameti piirkondlik maksukeskus

Kehtiv alates 01.01.2005

MAKSUKOHUSTUSLANE	
Nimi või ees- ja perekonnanimi	
Asu- või elukoha aadress	Registri- või isikukood
Telefon	e-post

TULU- JA SOTSIAALMAKSU NING KOHUSTUSLIKU KOGUMISPENSIONI JA TÖÖTUSKINDLUSTUSE MAKSETE DEKLARATSIOON

Aasta	Kuu
-------	-----

OSA A Kroonides

1. Arvutatud sotsiaalmaks	(vormi TSD lisa 1 veeru 4 kokkuvõte + vormi TSD lisa 2 veeru 7 kokkuvõte)	
2. Kinnipeetud tulumaks	(vormi TSD lisa 1 veeru 6 kokkuvõte + vormi TSD lisa 2 veeru 10 kokkuvõte + vormi TSD lisa 3 veeru 8 kokkuvõte)	
3. Sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksed	(vormi TSD lisa 1 veeru 5 kokkuvõte + vormi TSD lisa 2 veeru 8 kokkuvõte)	
4. Kinnipeetud töötuskindlustusmaksed	(vormi TSD lisa 1 veeru 8 kokkuvõte + vormi TSD lisa 2 veeru 13 kokkuvõte)	
5. Arvutatud töötuskindlustusmaksed	(vormi TSD lisa 1 veeru 9 kokkuvõte + vormi TSD lisa 2 veeru 14 kokkuvõte) x 0,5%	
6. Kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni makse ja vanemahüvitiselt arvutatud kohustusliku kogumispensioni makse	(vormi TSD lisa 1 veeru 10 kokkuvõte)	

OSA B Kroonides

Vormi TSD lisa 4. Eriseadustused	
7. Tassumisele kuuluv tulumaks (realt 18)	
8. Tassumisele kuuluv sotsiaalmaks (realt 20)	
Vormi TSD lisa 5. Kingitused ja annetused ning vastuvõtukulud	
9. Tassumisele kuuluv tulumaks (realt 22 positiivne tulem või realt 24)	
10. Tagastamisele kuuluv tulumaks (realt 22 negatiivne tulem plussmärgiga)	
Vormi TSD lisa 6. Ettevõtlusega mitteseotud kulud ja muud väljamaksed ning põhiva tegevuskoha kasumieraldised	
11. Tassumisele kuuluv tulumaks (realt 27)	
12. Tagastamisele kuuluv tulumaks (realt 28)	
Vormi TSD lisa 7. Dividendid ja muud kasumieraldised	
13. Tassumisele kuuluv tulumaks (realt 15)	
Vormi TSD lisa 8. Vääriliste kinnipeetud või tasutud tulumaksu arvestamine maksulepingu alusel	
14. Vormi TSD lisa 7 alusel tassumisele kuuluva tulumaksu vähendamise; vormi TSD lisa 8 realt 3, kuid mitte rohkem kui vormi TSD rida 13	
Kokku B osa	
15. Tulumaks: rida 7 + rida 9 - rida 10 + rida 11 - rida 12 + rida 13 - rida 14	
16. Sotsiaalmaks: realt 8	

Maksukohustuslane / juht või esindaja	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri	Kuupäev
---------------------------------------	-----------------------	---------	---------

Kaastaja	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri
	Telefon	E-post

12.1.3 Vorm TSD Lisa 1

Vormi TSD lisas 1 näidatakse residendist füüsilise isiku isikustatud tulu- ja sotsiaalmaksu ning kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustusmakse andmed vormil näidatud maksustamisperioodi eest. Iga isiku kohta täidetakse üks rida. Vormi TSD lisa 1 esitatakse koos selle kuu deklaratsiooni vormiga TSD, millal vastavaid väljamakseid tehti või sotsiaalmaks arvutati.

Tabel 20: Vormi TSD Lisa 1 lahtrite selgitus.

Lahter	Selgitus	Lahter	Selgitus
3	Maksuvaba tulu arvestamine	7	Väljamaksete summa koodi 01 järgi
3 ¹	Tulumaksu kinnipidamisel maha arvatud maksuvaba tulu summa	7.1.1, 7.2.1, 7.3.1	Väljamaksete summa jaotatuna väljamakse liikide järgi
3 ²	Tulumaksu kinnipidamisel maha arvatud elatis	7.1, 7.2, 7.3	Väljamaksete koodid
4	Arvutatud sotsiaalmaks	8	Kinnipeetud töötuskindlustusmakse: veerg 9 x 1%, vanaduspensionieas isiku või isiku puhul, kellele on määratud ennetähtaegne vanaduspension, null
5	Sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksed	9	Väljamaksed, millelt makstakse töötuskindlustusmakset
6	Kinnipeetud tulumaks	10	Kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni makse: veerg 5 x 2%, v.a. kood 16, vanemahüvitisel arvutatud kogumispensioni makse

Veerg 3. Kui tulumaksu kinnipidaja arvestab maksuvaba tulu, märgitakse veergu 3 tähis "X". Veergudes 3¹ ja 3² näidatakse tulumaksu kinnipidamisel tehtavate mahaarvamiste summad.

Veerus 3¹ näidatakse väljamaksetest maha arvatud maksuvaba tulu, sealhulgas eelmistel kuudel kasutamata maksuvaba tulu sellele kuule edasikantud osa (TMS § 42 lg 1 ja 3), samuti täiendav maksuvaba tulu pensionile (TMS § 42 lg 1) ja täiendav maksuvaba tulu tööõnnetus- või kutsehaigushüvitise summast (TMS § 42 lg 1). Veerus 3² näidatakse tulumaksu kinnipidamisel väljamaksest maha arvatud kinnipeetud elatise summa (TMS § 42 lg 4).

Veerg 4 deklareerib sotsiaalmaksu kohustust (SMS § 2 lg 1 p 1-4, 6, 8 ja 9 ning lg 2 ja 3).

Veerg 5 deklareerib maksustamisperioodil tehtud sotsiaalmaksuga maksustatavad väljamaksed (SMS § 2 lg 1 p 1-4, 6, 8 ja 9).

Veerg 6 deklareerib veergudes 7, 7.1.1, 7.2.1 ja 7.3.1 näidatud väljamaksetelt kinnipeetud tulumaksu.

Veerg 7 Veergudes 7, 7.1.1, 7.2.1 ja 7.3.1 näidatakse residendist füüsilisele isikule maksustamisperioodil tehtud väljamaksed, millelt väljamaksja on kohustatud tulumaksu kinni pidama (TMS § 41), jaotatuna väljamakse liikide järgi. Siin näidatakse väljamaksete summad enne mahaarvamiste tegemist. Tulumaksuga maksustatavad väljamaksed deklareeritakse ka juhul, kui maksuvaba tulu või muude mahaarvamiste tõttu ei ole tulumaksu kinni peetud.

Veerg 7 deklareerib sotsiaalmaksuga maksustatavad rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale (TMS § 13 lg 1), stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses töö- või teenistussuhtega (TMS § 19 lg 2, lg 3 p 3), seaduse või muu õigusakti alusel töö tegemise eest makstavad tasud (SMS § 2 lg 1 p 9), samuti muud tasud, mida makstakse isikule pärast töö- või teenistussuhte lõppemist. Eelnimetatud väljamaksete kood on **01**. Veerus 7 ei näidata koodiga 13 märgitavaid töölepingu lõpetamisel "Eesti Vabariigi töölepingu seaduse" või teenistusest vabastamisel "Avaliku teenistuse seaduse" alusel töötajale või avalikule teenistujale makstavaid hüvitisi, samuti koodiga 11 ja 15 märgitavaid väljamakseid.

Veergudes 7.1 kuni 7.3 näidatakse väljamaksete koodid, mis vastavad veergudes 7.1.1, 7.2.1 ja 7.3.1 näidatud vastava väljamakse liigile. Nendes veergudes väljamakse liikide märkimiseks kasutatavad koodid:

- **02** - rendi- või üüritulu ning litsentsitasud (TMS § 16), v.a kui väljamakse saaja on kantud äriregistrisse või registreeritud Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses FIE-na ning tasu on saaja ettevõtlustuluks;
- **03** - intressid (TMS § 17);
- **04** - elatis (TMS § 19 lg 1);
- **05** - Eesti riigi poolt seaduse alusel makstav pension ja väljamakstav kohustuslik kogumispension (TMS § 19 lg 2) enne täiendava maksuvaba tulu mahaarvamist;
- **06** - stipendiumid, toetused, kultuuri-, spordi- ja teaduspreemiad ning loteriivõidud (TMS § 19 lg 2);
- **07**- ajutise töövõimetuse rahaline hüvitis (TMS § 20 lg 1);
- **08** - investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel kindlustusvõtjale või soodustatud isikule väljamakstav summa (TMS § 20 lg 3);
- **09** - 24% maksumääraga maksustatavad väljamaksed, mis on tehtud täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel või vabatahtlikust pensionifondist (TMS § 21 lg 1);
- **10** - 10% maksumääraga maksustatavad väljamaksed, mis on tehtud täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel või vabatahtlikust pensionifondist (TMS § 21 lg 2 ja 3);
- **11** - juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmele makstav tasu (TMS § 13 lg 2), välja arvatud kui tasu saaja on kantud äriregistrisse või registreeritud Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses FIE-na ning tasu on saaja ettevõtlustuluks), stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmeks olekuga (TMS § 19 lg 2, lg 3 p 3), samuti muud väljamaksed, mis on tehtud endisele juhtimis- või kontrollorgani liikmele;
- **12** - seoses tööõnnetusega või kutsehaigusega makstav hüvitis (TMS § 13 lg 1) enne täiendava maksuvaba tulu mahaarvamist;
- **13** - töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel töötajale või avalikule teenistujale makstavad hüvitised;
- **14** - muud väljamaksed, millelt väljamakse tegija on kohustatud tulumaksu kinni pidama (TMS §-le 41);
- **15** - töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel makstav töö- või teenustasu, sealhulgas sportlasele lepingute alusel makstav tasu ("Spordiseaduse" § 13 lg 2; TMS § 13 lg 1), välja arvatud kui tasu saaja on kantud äriregistrisse või registreeritud Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses FIE-na ning töö- või teenustasu on saaja ettevõtlustuluks;
- **16** - Töötukassa poolt väljamakstav töötuskindlustushüvitis;
- **17** - Töötukassa poolt väljamakstav hüvitis töölepingute kollektiivse ülesütlemise korral;
- **18** - Töötukassa poolt väljamakstav hüvitis tööandja maksejõuetuse korral;
- **19** – väljamakstav vanemahüvitis (Vanemahüvitise seadus).

Veerg 8 näitab veerus 9 näidatud väljamaksetelt maksustamisperioodil maksemääraga 1% kinnipeetud töötuskindlustusmaks (TKindIS § 42 lg 1 p 1). Vanaduspensionieas isiku puhul näidatakse alates pensioniikka jõudmise kuule järgnevast kuust veerus 8 null. Isiku puhul, kellele on määratud ennetähtaegne riiklik vanaduspension, näidatakse veerus 8 null.

Veerg 9 näitab maksustamisperioodil tehtud väljamaksete summa, millelt väljamaksja on kohustatud arvutama ja kinni pidama töötuskindlustusmaks. Töötuskindlustusmaksuga maksustatavate väljamaksete summat tuleb näidata isikustatult ka juhul, kui väljamakse tehakse

vanaduspensionieas isikule või isikule, kellele on määratud ennetähtaegne vanaduspension (vajalik tööandja 0,5% makse arvutamiseks).

Veerg 10 näitab residendist füüsilisele isikule maksustamisperioodil tehtud veerus 5 näidatud väljamaksetelt kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni makse (KoPS § 11 lg 1 p 1 ja 2), kui väljamakse saaja on kogumispensioni kohustatud isik. Veerus 10 näidatakse ka Töötukassa poolt koodidega 17 ja 18 märgitud hüvitiste väljamaksetelt kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni makse (2% väljamakse summast) (KoPS § 11 lg 1 p 1 ja 2). Koodiga 16 märgitud väljamaksetelt kohustusliku kogumispensioni makset kinni ei peeta ja veerus 10 ei näidata. Veerus 10 näidatakse ka Pensioniameti poolt koodiga 19 märgitud vanemahüvitiselt vastavalt arvutatud kogumispensioni täiendav sissemaks (KoPS § 11 lg 1 p 3). Täiendava sissemaks suuruse on 1% väljamakstud hüvitise summalt iga sündinud lapse kohta.

12.1.4 Vorm TSD Lisa 2

Vormi TSD lisas 2 näidatakse mitteresidendist füüsiliste isikute isikustatud tulu- ja sotsiaalmaksu ning töötuskindlustusmaks andmed vormil näidatud maksustamisperioodi eest. Ühele isikule tehtud erinevat liiki väljamaksete kohta täidetakse eraldi rida.

Tabel 21. Vormi TSD Lisa 2 lahtrite selgitus:

Lahter	Selgitus	Lahter	Selgitus
3	Residendi kood *	10	Kinnipeetud tulumaksu summa
6	Väljamakse kood	11	Kinnipeetud tulumaksu määr (24%, 15%, 10%, 5% ja 0%)
7	Arvutatud sotsiaalmaks	12	Tulu saajat ja tema residentsust tõendava dokumendi väljaandmise kuupäev
8	Sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksed	13	Kinnipeetud töötuskindlustusmaks: veerg 14 x 1%
9	Väljamaksed, millelt peetakse kinni tulumaks	14	Väljamaksed, millelt makstakse töötuskindlustusmaks

Vormi TSD lisa 2 esitatakse selle kuu kohta, millal väljamakseid tehti või SMS § 2 lõigete 2 ja 3 alusel sotsiaalmaksu arvutati. Deklareerimisele kuuluvad ka summad, millelt vastavalt tulu- ja kapitalimaksuga topeltmaksustamise vältimise ning maksudest hoidumise tõkestamise lepingule (edaspidi maksuleping) tulumaksu kinni ei peeta. Nimetatud lepingust tulenevalt mitteresidendile tehtavatelt väljamaksetelt TMS § 43 lg 1 sätestatud määradest madalama määraga tulumaksu kinnipidamisel või kinnipidamise mitterakendamisel esitatakse koos vormi TSD lisaga 2 tulu saajat ja tema residentsust tõendav dokument. Maksulepingust tulenevaid madalamaid määrasid rakendatakse ka juhul, kui andmed tulu saaja residentsuse kohta on kantud "Maksukorralduse seaduse" alusel asutatud maksukohustuslaste registrisse.

Veerg 3 näitab mitteresidendi residendiriigi kood vastavalt Maksu- ja Tolliameti poolt koostatud loetelule.

Veerg 5 märgib väljamakse liiki ning **veerg 6** väljamakse koodi vastavalt loetelule. Veerg 6 täidetakse koodiga juhul, kui Eesti Vabariigil on väljamakse saaja residendiriigiga kehtiv maksuleping. Mitteresidendist füüsilisele isikule maksustamisperioodil tehtud väljamakse kood määratakse OECD mudellepingu artikli numbri alusel:

Kui väljamakse tehakse sellise riigi residendile, kellega Eesti Vabariigil kehtivat maksulepingut ei ole, kasutatakse tulumaksu kinnipidamisel tavapärasest maksumäära ning kood märgitakse veerus 6 tähisega "X".

- **6** - kinnisvaratulu;
  - **11** - intressid;
  - **12** - litsentsitasud;
  - **14** - eraviisiline teenistus (ettevõtlustulu);
  - **15** - palgatulu (saadud töölepingu või töövõtu-, käsundus- või muu töö tegemiseks või teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel töötamisest, välja arvatud koodiga 15a märgitavad töösuhte lõppemisel või lõpetamisel töötajale makstavad hüvitised);
  - **15a** - töösuhte lõppemisel või lõpetamisel töötajale makstavad hüvitised;
- **16** - juhatuse ja nõukogu liikmete tasud;
  - **17** - kunstnikud ja sportlased;
  - **18** - pensionid ja muud sarnased väljamaksed;
  - **19** - palgatulu (saadud avalikus teenistuses töötamisest, välja arvatud koodiga 19a märgitavad teenistusest vabastamisel teenistujale makstavad hüvitised);
  - **19a** - teenistusest vabastamisel teenistujale makstavad hüvitised;
  - **20** - üliõpilaste tulu;
  - **21** - muu tulu.

Veerg 7 näitab mitteresidendist füüsilisele isikule tehtud töösuhetest tulenevatelt väljamaksetelt arvestatud sotsiaalmaksu.

Veerg 8 näitab mitteresidendist füüsilistele isikutele maksustamisperioodil tehtud sotsiaalmaksuga maksustatavaid väljamakseid kokku.

Veerg 9 näitab väljamaksete summat, millelt väljamaksja on kohustatud tulumaksu kinni pidama (TMS § 41). Siin näidatakse ka summad, millelt vastavalt maksulepingule tulumaksu kinni ei peeta.

Veergudes 10 ja 11 näidatakse mitteresidendist füüsilisele isikule tehtud väljamaksetelt kinnipeetud tulumaksu summa ja maksumäär. Kui vastavalt maksulepingule tulumaksu kinni ei peeta, näidatakse veerus 11 tulumaksu määraks 0%.

Veerg 12 täidetakse juhul, kui Eestil on sõlmitud vastava riigiga maksuleping ning väljamakse saaja on väljamakse tegijale oma residentsuse tõendi esitanud või kui andmed väljamakse saaja residentsuse kohta on kantud maksukohustuslaste registrisse. Kui veerg 12 on täitmata, siis tulumaksu kinnipidamisel maksulepingust tulenevaid soodsamaid maksumäärasid ei rakendata ning tulumaksu kinnipidamine toimub tavapärase maksumäära järgi.

Veerg 13 näitab maksustamisperioodil tehtud veerus 14 näidatud väljamaksetelt kinnipeetud töötuskindlustusmaksete summat. Vanaduspensionieas isiku puhul näidatakse alates pensioniikka jõudmise kuule järgnevalt kuust veerus 14 null.

Veerg 14 näitab maksustamisperioodil tehtud väljamaksete summa, millelt on väljamaksja kohustatud arvutama ja kinni pidama töötuskindlustusmakset. Töötuskindlustusmaksega maksustatavate väljamaksete summat tuleb näidata isikustatult ka juhul, kui väljamakse tehakse vanaduspensionieas isikule (vajalik tööandja 0,5% makse arvutamiseks).

* **Residendiriikide koodide loetelu** Riigid, kellega on sõlmitud kehtiv maksuleping. Kui väljamakse tehakse sellise riigi residendile, kelle riigikoodi ei ole esitatud residendiriikide koodide loetelus, märgitakse veergu 3 tähis **X**.

USA - Ameerika Ühendriigid
 ARM - Armeenia Vabariik
 AUT - Austria Vabariik
 BEL - Belgia Kuningriik
 CHN - Hiina Rahvavabariik
 ESP - Hispaania Vabariik
 NLD - Hollandi Kuningriik
 HRV - Horvaatia Vabariik

IRL - Iirimaa
 ISL - Islandi Vabariik
 ITA - Itaalia Vabariik
 CAN - Kanada
 KAZ - Kasahstani Vabariik
 LTU - Leedu Vabariik
 LVA - Läti Vabariik
 MLT - Malta Vabariik

MDA - Moldova Vabariik
 NOR - Norra Kuningriik
 POL - Poola Vabariik
 POR - Portugali Vabariik
 FRA - Prantsuse Vabariik
 SWE - Rootsi Kuningriik
 DEU - Saksamaa Liitvabariik
 FIN - Soome Vabariik

GBR - Suurbritannia ja Põhja Iirimaa Ühendatud Kuningriik	CZE - Tsehhi Vabariik	CYP - Küprose Vabariik
CHE - Šveitsi Konföderatsioon	UKR - Ukraina	LUX - Luksemburgi Suurhertsogiriik
DNK - Taani Kuningriik	HUN - Ungari Vabariik	SVK - Slovaki Vabariik
	BLR - Valgevene Vabariik	SLO - Sloveenia Vabariik
	Euroopa Liidu liikmesriigid	
	GRC - Kreeka Vabariik	

12.1.5 Vorm TSD Lisa 3

Vormi TSD lisas 3 näidatakse mitteresidendist juriidilistele isikutele tehtud tulumaksuga maksustatavad väljamaksed ning nendelt kinnipeetud tulumaks. Ühele isikule tehtud erinevat liiki väljamaksete kohta täidetakse eraldi rida.

Tabel 22. Vormi TSD Lisa 3 lahtrite selgitus:

Lahter	Selgitus	Lahter	Selgitus
3	Residendi kood *	7	Väljamaksed, millelt peetakse kinni tulumaks
5	Väljamakse liik	8	Kinnipeetud tulumaksu summa kroonides
6	Väljamakse kood	9	Kinnipeetud tulumaksu määr (24%, 15%, 10%, 5% ja 0%)
10	Tulu saajat ja tema residentsust tõendava dokumiendi väljaandmise kuupäev		

Vormi TSD lisa 3 esitatakse selle kuu kohta, millal väljamakseid tehti. Deklareerimisele kuuluvad ka summad, millelt vastavalt tulu- ja kapitalimaksuga topeltnmaksustamise vältimise ning maksudest hoidumise tõkestamise lepingule (edaspidi maksuleping) tulumaksu kinni ei peeta. Nimetatud lepingust tulenevalt mitteresidendile tehtavatelt väljamaksetelt TMS § 43 lg 1 sätestatud määradest madalama määraga tulumaksu kinnipidamisel või kinnipidamise mitterakendamisel esitatakse koos vormi TSD lisaga 3 tulu saajat ja tema residentsust tõendav dokument. Maksulepingust tulenevaid madalamaid määrasid rakendatakse ka juhul, kui andmed tulu saaja residentsuse kohta on kantud "Maksukorralduse seaduse" alusel asutatud maksukohustuslaste registrisse.

Veerg 3 näidatakse mitteresidendi residendiirigi kood vastavalt Maksu- ja Tolliameti poolt koostatud loetelule.

Veerg 5 märgitakse väljamakse liik ning veergu 6 väljamakse kood vastavalt loetelule. Veerg 6 täidetakse koodiga juhul, kui Eesti Vabariigil on väljamakse saaja residendiirigiga kehtiv maksuleping. Mitteresidendist juriidilisele isikule maksustamisperioodil tehtud väljamakse liik määratakse OECD mudellepingu artikli numbri alusel:

- 6 - kinnisvaratulu
- 7 - ärikasum, (teenus)
- 8 - rahvusvaheline transport
- 10 - dividendid
- 11 - intressid
- 12 - litsentsitasud
- 17- kunstnikud ja sportlased
- 21 - muu tulu.

Kui väljamakse tehakse sellise riigi residendile, kellega Eesti Vabariigil kehtivat maksulepingut ei ole, kasutatakse tulumaksu kinnipidamisel TMS § 43 lg 1 sätestatud maksumäärasid ning kood märgitakse veerus 6 tähisega "X".

Veerg 7 näidatakse väljamaksete summa, millelt väljamaksja on kohustatud tulumaksu kinni pidama. Siin näidatakse ka summad, millelt vastavalt maksulepingule tulumaksu kinni ei peeta.

Veerg 8 ja 9 näidatakse mitteresidendist juriidilisele isikule tehtud väljamaksetelt kinnipeetud tulumaksu summa ja maksumäär. Kui vastavalt maksulepingule tulumaksu kinni ei peeta, näidatakse veerus 9 tulumaksu määraks 0%.

Veerg 10 täidetakse juhul, kui Eestil on sõlmitud vastava riigiga maksuleping ning tulu saaja on väljamakse tegijale oma residentsuse tõendi esitanud või kui andmed tulu saaja residentsuse kohta on kantud maksukohustuslaste registrisse. Kui veerg 10 on täitmata, siis tulumaksu kinnipidamisel maksulepingust tulenevaid soodsamaid maksumäärasid ei rakendata ning tulumaksu kinnipidamine toimub tavapärase maksumääraga.

12.1.6 Vorm TSD Lisa 4

Vormi TSD lisa 4 ridadel 1 – 16 näidatakse tööandja poolt töötajatele kalendrikuul antud erisoodustused (TMS § 48 ja § 53 lg 2). Erisoodustuseks loetakse kõik rahaliselt hinnatavad hüved, kui need tulenevad töö- või teenistussuhtest, olenemata erisoodustuse andmise ajast. Vormi TSD lisa 4 esitatakse koos selle kuu deklaratsiooniga TSD, millal kulutused erisoodustuste andmisel tehti. Erisoodustuse hinna määramisel lähtutakse rahandusministri 29. detsembri 1999. a määrusega nr 120 "Tulumaksuseadusest tulenevate õigusaktide kinnitamine" kehtestatud korrast.

Real 1 näidatakse kulutused, mis on tehtud töötaja isiklikus kasutuses oleva eluruumiga seotud kulude täielikuks või osaliseks katmiseks.

Real 2 näidatakse kulutused kindlustusmaksetele, kui kindlustushüvitise saajaks on töötaja ning kindlustamise kohustus ei tulene seadusest.

Real 3 näidatakse erisoodustuse summad, milleks on teenistus-, töö- või ametilähetusega seotud kulude hüvitamine või päevaraha maksmine üle Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud piirmäärade.

Real 4 näidatakse kulutused hüvitistele, mida makstakse isiklikus omandis oleva või liisingulepingu alusel kasutatava sõiduauto teenistus-, töö või ametisõitudeks kasutamise eest üle Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärade.

Real 5 näidatakse kalendrikuul antud erisoodustuse summa, kui erisoodustuseks on tööandja vara (sealhulgas tööandja omandis või valduses oleva sõiduki) tasuta või soodushinnaga kasutada andmine töö-, ameti- või teenistusülesannetega või tööandja ettevõtlusega mitteseotud tegevuseks.

Real 6 näidatud erisoodustuse maksumuseks on tööandja poolt laenu andmine rahandusministri kehtestatud alammäärast madalama intressiga.

Summa kroonides

6.1 Laenuintressi alammäära järgi arvutatud intressi summa

6.2 Laenulepingus ettenähtud intressimäära järgi tasumisele kuuluv intressi summa

6.3 Vormi TSD lisa 4 reale 6 kantav summa: rida 6.1 - rida 6.2. (positiivne tulem)

Real 7 näidatud erisoodustuse maksumuseks on tööandja poolt asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse tasuta üleandmine, müük või vahetus turuhinnast madalama hinnaga. Erisoodustuse väärtus arvutatakse järgmiselt:

Summa kroonides

7.1 Turuhind

7.2 Rakendatud hind

7.3 Vormi TSD lisa 4 reale 7 kantav hinnavahe: rida 7.1 – rida 7.2 (positiivne tulem)

Real 8 näidatud erisoodustuse maksumuseks on tööandja poolt asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse ostmine turuhinnast kõrgema hinnaga. Erisoodustuse väärtus arvutatakse järgmiselt:

Summa kr-des

8.1 Turuhind

8.2 Rakendatud hind

8.3 Vormi TSD lisa 4 reale 8 kantav hinnavahe: rida 8.1 – rida 8.2 (negatiivne tulem plussmärgiga)

Real 9 näidatud erisoodustuseks on loobumine rahalise nõude sissenõudmisest, välja arvatud juhul, kui prognoositavad mõistlikud kulud seoses rahalise nõude sissenõudmisega ületavad nõude suurust. Erisoodustuse hinnaks on nõude suurus sellest loobumise hetkel.

Real 10 näidatakse kulutused töötaja tervise kontrollile, kui tervise kontrolli kohustus ei tulene seadusest.

Real 11 näidatakse kulutused töötaja koolitusele "Täiskasvanute koolituse seaduse" tähenduses taseme- ja vabaharidusliku koolituse kulude katmiseks, välja arvatud julgeolekuasutuse ametniku tasemekoolituse kulude katmine.

Ridadel 12-16 näidatakse muud tööandja poolt töötajatele tehtud erisoodustused TMS § 48 tähenduses.

Real 18 näidatud tulumaks kantakse vormi TSD reale 7.

Real 19 arvutatakse erisoodustustelt tasumisele kuuluv sotsiaalmaks (SMS § 2 lg 1 p 7).

Real 20 näidatud sotsiaalmaks kantakse vormi TSD reale 8.

Tabel 23. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD Lisa 4.

Kehtiv alates 01.01.2005

Vorm TSD lisa 4

MAKSUMAKSJA

Nimi või ees- ja perekonnanimi	Registrikood või isikukood

ERISOODUSTUSED

Aasta	Kuu
-------	-----

Summa kroonides

1.	Eluasemekulude täielik või osaline katmine	
2.	Kindlustusmaksete tasumine, kui selline kohustus ei ole ette nähtud seadusega	
3.	Lähetuskulude hüvitamine või päevaraha maksmine üle Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärade	
4.	Isikliku sõiduauto teenistus-, töö- ja ametisõitudeks kasutamise eest hüvitise maksmine üle Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärade	
5.	Sõiduki või muu tööandja vara tasuta või soodushinnaga kasutada andmine töö-, ameti- või teenistusülesannetega või tööandja ettevõtlusega mitteseotud tegevuseks	
6.	Laenu andmine rahandusministri kehtestatud alammäärast madalama intressiga	
7.	Asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse tasuta üleandmine, müük või vahetus turuhinnast madalama hinnaga	
8.	Asja, väärtpaberi, varalise õiguse või teenuse ostmine turuhinnast kõrgema hinnaga	
9.	Loobumine rahalise nõude sissenõudmisest	
10.	Kulutused töötajate tervise kontrollide, kui selline kohustus ei tulene seadusest	
11.	Töötajate teeme- ja veebetrükkidele koostamise kulude katmine	
12.		
13.		
14.		
15.		
16.		
17.	Tehtud erisoodustuste summa kokku reed 1 kuni 16	
18.	Tulumaks erisoodustustelt: rida 17 x 24,7%	
19.	Sotsiaalmaksuga makustatavad erisoodustused: rida 17 + rida 18	
20.	Sotsiaalmaks erisoodustustelt: rida 19 x 33,10%	

MAKSUMAKSJA/JUHIT VÕI ESINDAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkirj	Kuupäev
-----------------------------------	-----------------------	---------	---------

KOOSTAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkirj
	Telefon	E-post

12.1.7 Vorm TSD Lisa 5

Vormi TSD lisas 5 näidatakse kalendrikuul tehtud kingitused ja annetused ning kulutused seoses külaliste või äripartnerite toitlustamise, transpordi, majutamise või kultuurilise teenindamisega (edaspidi külaliste vastuvõtukulud) (TMS § 49 ja § 53 lg 3). Kingitusi ja annetusi, millelt on allikamaks kinni peetud või kulumaks tasutud, vormi TSD lisas 5 ei näidata.

Vormi TSD lisa 5 esitatakse koos selle kuu deklaratsiooniga TSD, millal tehti kulutusi kingitustele ja annetustele või külaliste vastuvõtukulud, samuti kui taotletakse tulumaksu tagastamist. Ridadele, mida sellel kalendrikuul ei täideta, kirjutatakse null.

Vormi TSD lisa 5 **osas I** (osad 1, 1.1 ja 1.2) on maksumaksjaks residendist juriidiline isik (k.a ametiühingute registrisse kantud isik) ja mitteresidendist juriidiline isik, kellel on Eestis registreeritud püsiv tegevuskoht, v.a Vabariigi Valitsuse nimetatud nimekirja kantud isikud (TMS § 11 lg 1) ning kirikud ja kogudused.

Vormi TSD lisa 5 **osas II** (osa 2) on maksumaksjaks Vabariigi Valitsuse nimekirja kantud isikud (tulumaksusoodustusega mittetulundusühingud ja sihtasutused) ning Eesti kirikute, koguduste ja koguduste liitude registrisse või usuliste ühenduste registrisse kantud juriidilised isikud.

Osa I

Real 1 näitab maksumaksja kulutused kingitustele ja annetustele (v.a real 3 nimetatud isikutele) (TMS 49 lg 1).

Real 2 näidatud tulumaks võetakse arvesse maksusumma arvutamisel real 22.

Osa 1.1 Osas 1.1 näidatud kalendriaastal tehtud kingitusi ja annetusi arvestab maksumaksja summeeritult.

Real 3 näitab maksumaksja Vabariigi Valitsuse nimekirja kantud mittetulundusühingutele ja sihtasutustele, kirikutele ja kogudustustele ning riigi- ja KOV asutustele tehtud kingitused ja annetused. Rida 3 täidetakse kulutuste tegemise kuul veerus "kalendrikuu" ja kasvavalt kalendriaasta algusest summeeritult veerus "kalendriaasta". Maksuvaba summa määramisel lähtub maksumaksja ühe ja sama vormi TSD lisa 5 täitmisel oma valikul vaid ühest ridadel 4 ja 5 või 6 ja 7 näidatud piirmääradest ja täidab ainult valitud read. Kalendriaasta viimase kuu valik on lõplik ja selle alusel toimub ka maksuvaba aastasumma määramine (TMS § 49 lg 3).

Real 4 näidatakse maksumaksja isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatavate väljamaksete summa kasvavalt (kalendriaasta jooksul esitatud vormi TSD rea 3, kaasa arvatud käesoleva kuu, summad kokku) (TMS § 49 lg 2 p 1). Töötukassa poolt väljamakstud hüvitsi real 4 ei näidata.

Rida 5 täidetakse iga kord, kui on täidetud rida 4.

Real 6 näitab maksumaksja sama kalendriaasta 1. jaanuariks lõppenud viimase majandusaasta kasumi summa. Kui kalendriaasta jooksul selgub, et 1. jaanuariks lõppenud viimase majandusaasta kinnitatud aruande järgne kasum erineb varem vormi TSD lisa 5 real 6 näidatud kasumist, siis esitab maksumaksja parandusdeklaratsiooni kalendriaasta jooksul juba esitatud vormi TSD lisade 5 osas. Konsolideeritud aruandluse korral näitab kingitusi ja annetusi teinud juriidiline isik vaid oma kasumi summa.

Real 7 näidatakse 10 % real 6 kajastatud summast (TMS § 49 lg 2 p 2).

Real 8 kasutatakse maksustatava summa leidmisel rida 3 veerus "kalendriaasta" näidatud summasid. Kui rea 8 tulemus on null või negatiivne, siis tuleb sellele reale kirjutada null.

Real 9 toimub tulumaksu arvestus. Kui maksumaksja on täitnud rea 4 või rea 6, saab ta kasutada tema poolt valitud ühte sätestatud maksuvaba piirmäära (3% või 10%). Kui maksumaksja on teinud real 3 nimetatud isikutele kulutusi kingitustele ja annetustele, kuid read 4 ja 6 on mõlemad täitmata või nullid, kuulub kulutusteks tehtud summa maksustamisele täies ulatuses.

Real 10 näidatakse maksumaksja poolt enne käesoleva vormi TSD lisa 5 samal kalendriaastal viimasena esitatud vormi TSD lisa 5 osa 1.1 real 9 näidatud summa. Kui vastava perioodi rida 9 oli täitmata, s.t. esitatud perioodi eest tulumaksu ei arvatud, siis rida 9 = 0 ja esitatava vormi TSD lisa 5 reale 10 kirjutatakse null. Kalendriaasta esimeses esitamisele kuulavas vormi TSD lisa 5 kirjutatakse reale 10 null.

Real 11 näidatud tulumaks võetakse arvesse maksusumma arvutamisel real 22.

Real 12 näidatud tulumaks võetakse arvesse maksusumma arvutamisel real 22.

Osa 1.2

Real 13 näitab maksumaksja külaliste vastuvõtukulud (TMS § 49 lg 4). Rida 13 täidetakse kulutuste tegemise kuul veerus "kalendrikuu" ja kasvavalt kalendriaasta algusest veerus "kalendriaasta" (kaasa arvatud kuu, mille kohta deklaratsioon esitatakse).

Real 14 ja 15 täidetakse iga kord, kui on täidetud rida 13 või kui maksumaksja soovib teha ümberarvestust. Rida 14 täidetakse analoogselt käesoleva vormi reaga 4.

Real 17 vastuvõtukulude maksustatava summa arvutamiseks kasutatakse rea 13 veerus "kalendriaasta" näidatud summat. Kui rea 17 tulem on negatiivne või null, siis reale 17 kirjutatakse null.

Real 19 näidatakse maksumaksja poolt enne käesoleva vormi TSD lisa 5 samal kalendriaastal viimasena esitatud vormi TSD lisa 5 osa 1.2 real 18 näidatud summa. Kui vastava perioodi rida 18 oli täitmata, s.t. esitatud perioodi eest tulumaksu ei arvatud, siis rida 18 võrdub nulliga ja esitatava vormi TSD lisa 5 reale 19 kirjutatakse null. Kalendriaasta esimeses esitamisele kuulavas vormi TSD lisa 5 kirjutatakse reale 19 null.

Real 20 näidatud tulumaks võetakse arvesse maksusumma arvutamisel real 22.

Real 21 näidatud tulumaks võetakse arvesse maksusumma arvutamisel real 22.

Real 22 arvutatakse osa 1 alusel tasumisele või tagastamisele kuuluv summa. Positiivne tulem (tasumisele kuuluv tulumaksu summa) kantakse vormi TSD reale 9. Negatiivne tulem (tagastamisele kuuluv tulumaksu summa) näidatakse real 22 miinusmärgiga ning kantakse vormi TSD reale 10 plussmärgiga. Kalendriaasta viimase kuu eest tasumisele või tagastamisele kuuluv tulumaks on lõplik ja ümberarvestamisele ei kuulu.

Osa 2

Real 23 näitab maksumaksja kõik maksustatavad kulutused kingitustele ja annetustele (TMS § 49 lg 6). Real 23 ei näidata kingitusi ja annetusi, mis on tehtud maksumaksja põhikirjalistel eesmärkidel (§ 49 lg 6 p 1-5), samuti kingitusi ja annetusi, millelt on kinni peetud allikamaks või tasutud kulumaks.

Real 24 näidatud tulumaks kantakse vormi TSD reale 9.

Tabel 24. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD Lisa 5.

Vorm TSD lisa 5

Kehtiv alates 01.01.2005

MAKSUMAKSJA	
Maksumaksja nimi	Registriumber või -kood

KINGITUSED JA ANNETUSED NING VASTUVÖTUKULUD

Aasta	Kuu
-------	-----

Summa kroonides

OSA 1. Täidab residentist juriidiline isik (välja arvatud "Tulumaksuseaduse § 11 lõikes 1 või 2 nimetatud isik) ja Eestis registreeritud püsivat tegevuskohta omav mitteresidentist juriidiline isik	Kalendrikuu
1. Kingitused ja annetused, välja arvatud selle vormi real 3 nimetatud isikule tehtud kingitused ja annetused	
2. Arvutatud tulumaks: rida 1 x 24/76	

OSA 1.1	Kalendrikuu	Kalendriaasta
3. Mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja, kirikute registrisse või usuliste ühenduste registrisse kantud isikule, haiglat pidavale isikule, riigi või kohaliku omavalitsuse teadus-, kultuuri-, spordi-, haridus-, korrakaitse- või sotsiaalhoolekandeametusele või kaitseala valitsejale tehtud kingitused ja annetused		
4. Isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatavad väljamaksed (summeeritult vorm TSD rida 3)	X	
5. 3% real 4 näidatud summast	X	
6. Maksumaksja 200 ...a majandusaasta kasum	X	
7. 10% real 6 näidatud summast	X	
8. Maksustatav summa: rida 3 - rida 5 või rida 3 - rida 7 (positiivne tulem)	X	
9. Arvutatud tulumaks: rida 8 x 24/76	X	
10. Sama kalendriaasta eelmise vormi TSD lisa 5 real 9 näidatud tulumaks	X	
11. Arvutatud tasumisele kuuluv tulumaks: rida 9 - rida 10 (positiivne tulem)		X
12. Arvutatud tagastamisele kuuluv tulumaks: rida 9 - rida 10 (negatiivne tulem plussmärgiga)		X

OSA 1.2	Kalendrikuu	Kalendriaasta
13. Kõlaliste või äripartnerite toitlustamise, transpordi, majutamise või kultuurilise teenindamisega seotud kulud		
14. Isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatavad väljamaksed (summeeritult vorm TSD rida 3)	X	
15. 2% real 14 näidatud summast	X	
16. Vastuvõtukulude maksuvaba piirmäär (kalendrikuu järelekorra number x 500 + rida 15)	X	
17. Vastuvõtukulude maksustatav summa: rida 13 - rida 16 (positiivne tulem)	X	
18. Arvutatud tulumaks: rida 17 x 24/76	X	
19. Sama kalendriaasta eelmise vormi TSD lisa 5 real 18 näidatud tulumaks	X	
20. Arvutatud tasumisele kuuluv tulumaks: rida 18 - rida 18 (positiivne tulem)		X
21. Arvutatud tagastamisele kuuluv tulumaks: rida 18 - rida 18 (negatiivne tulem plussmärgiga)		X
22. Osa 1 maksusumma kokku: rida 2 + rida 11 + rida 20 - rida 12 - rida 21 (positiivne tulem või negatiivne tulem miinusmärgiga)		X

OSA 2. Täidab "Tulumaksuseaduse" § 11 lõikes 1 või 2 nimetatud isik	Kalendrikuu
23. Maksustatavad kingitused ja annetused	
24. Osa 2 maksusumma kokku: rida 23 x 24/76	

MAKSUMAKSJA/JUHT VÕI ESINDAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri	Kuupäev
----------------------------------	-----------------------	---------	---------

KOOSTAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri
	Telefon	E-post

12.1.8 Vorm TSD Lisa 6

Vormi TSD lisa 6 näidatakse kalendrikuul tehtud ettevõtlusega mitteseotud kulutused ja muud väljamaksed ning mitteresidendist juriidiline isik, kellel on Eestis registreeritud püsiv tegevuskoht (TMS § 7) (edaspidi püsiv tegevuskoht) näitab kalendrikuul tehtud kasumieraldised (TMS § 50-53, § 54 lg 5¹ -5² ja 6 ning § 61 lg 8).

Vormi TSD lisa 6 esitatakse koos selle kuu vormiga TSD, millal lisa 6 toodud väljamakseid ja kulutusi tehti, samuti TMS § 54 lg 5¹-5³ ja 6 nimetatud juhtudel.

Maksumaksjad täidavad vormi TSD lisa 6 järgmiselt:

- residendist äriühing (välja arvatud krediidasutus) täidab read 10-23 ja 25-28;
- residendist krediidasutus täidab read 10-20, 22 ja 24-28;
- residendist mittetulundusühing (k.a erakond, ametiühing), sihtasutus ja juriidilisest isikust usuline ühendus täidab read 10, 15, 17-23 ja 25-28; - püsiv tegevuskoht (välja arvatud Eestis filiaali omav krediidasutus), täidab read 1-9, 11-23 ja 25-28;
- mitteresidendist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaal täidab read 1-9, 11-20, 22 ja 24-28.

Read 1-9 täidab püsiv tegevuskoht maksukohustuse tekkimise korral või TMS § 54 lg 5 -5 ja 6 sätestatud ümberarvutuse korral. Ridadest 1-9 ühe või mitme täitmisel tuleb täita vastav lisatabel (tabelid 1-7). Kui maksustamisperioodil väljaviidud vara (§ 53 lg 4) või tehtud väljamakse eest on maksustamisperioodil vastu saadud samas väärtuses muud vara, kaupa või teenust, siis sellise tehingu summasid vormi TSD lisa 6 ei näidata.

Real 1 näidatakse Eestist väljaviidud vara maksumuse ja selle vara vastu saadud vara või teenuste summade vahe (TMS § 53 lg 4 p 1) käesoleva tabeli 1 alusel.

Real 2 näidatakse mitteresidendi peakontorile või muudele mitteresidendi struktuuriüksustele tehtud väljamaksete ja nende väljamaksete eest saadud kaupade või teenuste summade vahe (TMS § 53 lg 4 p 2) käesoleva tabeli 2 alusel.

Real 3 näidatakse kolmandatele isikutele tehtud väljamaksete ja nende väljamaksete eest saadud kaupade või teenuste summade vahe (TMS § 53 lg 4 p 3) käesoleva tabeli 3 alusel.

Real 4 arvutatakse tasumisele kuuluv tulumaks (positiivne tulem). Negatiivse tulemi korral täidetakse rida 9.

Real 5 näitab püsiv tegevuskoht käesoleva tabeli 4 alusel residendist äriühingult alates 1. jaanuarist 2003. a saadud dividendidelt arvutatud maksukohustust vähendava tulumaksu summa juhul, kui dividendide saaja osalus dividende maksvas äriühingus on vähemalt 20%. Arvutatud summa suurus võrdub 1/2476-ga residendist äriühingult saadud dividendidest (TMS § 54 lg 5). Igalt residendist äriühingult saadud dividendide kohta peetakse eraldi arvestust ja tabel 4 täidetakse juhul, kui püsiv tegevuskoht on täitnud vormi TSD lisa 6 rida 4.

Rea 5¹ täidab püsiv tegevuskoht käesoleva tabeli 5 alusel (TMS § 54 lg 5), kui võetakse arvesse välisriigis dividendidelt kinnipeetud ning dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välisriigis tasutud tulumaks.

Rea 5² täidab püsiv tegevuskoht käesoleva tabeli 6 alusel vastavalt TMS § 54 lg 5, kui maksukohustuse vähendamiseks võetakse arvesse Kreeka, Hispaania või Portugali residendist äriühingult või Euroopa Liidu liikmesriigi residendist äriühingult tema Kreekas, Hispaanias või Portugalis registreeritud püsiva tegevuskoha kaudu või arvel saadud litsentsitasult kinnipeetud tulumaks.

Real 9 näidatakse ümberarvutuse tulemusena saadud tagastamisele kuuluv tulumaksu summa. Täidetakse tabel 7.

Tabel 25. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD Lisa 6.

Kehtiv alates 01.01.2005

Vorm TSD lisa 6

MAKSUMAKSJA	
Nimi	Registrikood

ETTEVÕTLUSEGA MITTESEOTUD KULUD JA MUUD VÄLJAMAKSED NING PÜSIVA TEGEVUSKOHA KASUMIERALDISED

Aasta	Kuu	Summa kroonides	
1.	Püsivast tegevuskohast väljaarvitud vara maksumuse ja selle vara eest vastu saadud vara või teenuse summade vahe või selle korrigeerimine (tabel 1)		
2.	Püsiva tegevuskoha kaudu või arvel mitteresidendi peakontorile või muudele struktuuriüksustele tehtud väljamaksete ja vastu saadud kauba või teenuse summade vahe või selle korrigeerimine (tabel 2)		
3.	Püsiva tegevuskoha kaudu või arvel kolmandale isikule tehtud väljamaksete ja vastu saadud kauba või teenuse summade vahe või selle korrigeerimine (tabel 3)		
4.	Arvutatud tasumisele kuuluv tulumaks: (rida 1 + rida 2 + rida 3) x 24/76 > 0 (positiivne tulem)		
5.	Residendist äriühingult saadud dividendidelt arvutatud tulumaksu mahaarvamise õigus (tabel 4)		
5 ¹ .	Mitteresidendist äriühingult saadud dividendidelt tulumaksu mahaarvamine (tabel 5)		
5 ² .	Mitteresidendilt saadud litsentsitasut kinnipeetud tulumaksu mahaarvamine (tabel 6)		
6.	Eelmise vormi TSD lisa 6 realt 7 edasikantav tulumaksu osa		
7.	Tulumaksu mahaarvamise õiguse järgmistele maksustamisperioodidele edasikantav osa: rida 4 - rida 5 - rida 5 ¹ - rida 5 ² - rida 6 < 0 (negatiivne tulem plussmärgiga)		
8.	Korrigeeritud tasumisele kuuluv tulumaksu summa: rida 4 - rida 5 - rida 5 ¹ - rida 5 ² - rida 6 > 0 (positiivne tulem)		
9.	Korrigeeritud tagastamisele kuuluv tulumaks (tabel 7)		
10.	Omavahel seotud isikute vahel sõlmitud tehingute väärtuse vahe (tabel 8)		
11.	Seaduse alusel määratud trahvid ja sunniraha ning "Maksukorralduse seaduse" alusel tasutud intressid		
12.	Maksumaksjalt erikonfiskeeritud vara maksumus		
13.	Vee erikasutuse eest erikasutusloata või üle lubatud koguse tasutud maksed		
14.	Kõrgendatud määra (järgi) tasutud saastetasu		
15.	Pistis ja altkäemaks		
16.	Mitte-tulundusühingutele, milles osalemine ei ole ettevõtlusega seotud, tasutud sisseastumise- ja liikmemaksud		
17.	Puuduva või nõuetele mittevastava algdokumendi alusel tehtud väljamaksed		
18.	Kulud või väljamaksed ettevõtlusega mitte-seotud kohustuste täitmiseks, vara soetamiseks ja teenuste osamiseks ning mitte-tulundusühingu, sihtasutuse ja juriidilise isiku poolt usulise ühenduse kaudu põhikujalise tegevusega mitte-seotud teenuste ja vara osamiseks		
19.	Maksumaksjaga seotud füüsilistele isikutele väljamakstud laenuude, avansside ja ettemaksete maksustatav osa või selle korrigeerimine (tabel 9)		
20.	Madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku poolt emiteeritud väärtpaberite soetamise kulud		
21.	Madala maksumääraga territooriumil asuvas juriidilises isikus osaluse omandamise kulud		
22.	Madala maksumääraga territooriumil asuvas juriidilisele isikule tasutud viivis või leppetrahv, kohtu- või vahekohtuväliselt hüvitatud kahju		
23.	Madala maksumääraga territooriumil asuvas juriidilisele isikule antud laen, tehtud ettemaks või muul viisil omandatud nõudeõigus		
24.	Krediidiasutuse kahju madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku vastu omandatud nõudeõiguse võõrandamisest või sissenõudmise loobumisest		
25.	Maksustamisele kuuluva summa vähendamine		
26.	Maksustamisele kuuluv summa kokku: ridade 10 kuni 24 summa - rida 25		
27.	Tasumisele kuuluv tulumaks: rida 26 x 24/76 + rida 8 - rida 9 > 0		
28.	Tagastamisele kuuluv tulumaks: rida 26 x 24/76 + rida 8 - rida 9 < 0 (negatiivne tulem plussmärgiga)		
MAKSUMAKSJA/JUHT VÕI ESINDAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri	Kuupäev
KOOSTAJA	Ees- ja perekonnanimi		
	Telefon	E-post	

Real 10 näidatakse residendist juriidilise isiku ja temaga seotud mitteresidendi või füüsilise isiku vahel tehtud tehingute väärtuste vahe. Tehingute väärtuse määramisel tuleb lähtuda rahandusministri määrusega kehtestatud korrast "Residendist juriidilise isiku ja temaga seotud mitteresidendi või füüsilise isiku vahel tehtud tehingute väärtuse määramise meetodid". Arvestus toimub järgneva tabeli alusel:

Summa kroonides

- 10.1 Omavahel seotud isikute vahel tehtud tehingute väärtus
- 10.2 Omavahel mitteseotud isikute vahel tehtud sarnaste tehingute väärtus
- 10.3 Maksumaksja saamata jäänud tulu:
Rida 10.1 - rida 10.2 < 0 (negatiivne tulem plussmärgiga) või
- 10.4 Omavahel seotud isikute vahel tehtud tehingute kulud
- 10.5 Omavahel mitteseotud isikute vahel tehtud sarnaste tehingute kulud
- 10.6 Kulud, mis maksumaksjal oleks jäänud kandmata:
rida 10.4 - rida 10.5 > 0 (positiivne tulem)
- 10.7 Vormi TSD lisa 6 reale 10 kantav summa: rida 10.3 + rida 10.6

Read 11-18 täidetakse vastavalt TMS § 51 lg 1-3 ja § 52 lg 2 p 1.

Real 15 näidatakse väljamaksed, mis on seotud pistise ja altkäemaksu andmisega.

Residendist äriühing ja püsiv tegevuskoht näitab real 18 kulud või väljamaksed ettevõtlusega mitteseotud kohustuste täitmiseks ja ettevõtlusega mitteseotud vara soetamiseks, samuti kulud või väljamaksed maksumaksja ettevõtlusega mitteseotud teenuste ostmiseks. Siin näitab ka residendist mittetulundusühing, sihtasutus ja juriidilisest isikust usuline ühendus kulud põhikirjalise tegevusega (sh põhikirjas lubatud ettevõtlusega) mitteseotud teenuste ja vara soetamiseks.

Real 19 näitab residendist juriidiline isik kalendrikuu jooksul temaga seotud füüsilistele isikutele väljamakstud laenude, avansside ja ettemaksete kogusumma (TMS § 51 lg 4), millest on maha arvatud samal kalendrikuul tagastatud laenud, avansid ja ettemaksed ning samal kalendrikuul eelnimetatud avansside või ettemaksete arvel soetatud kaupade ja teenuste maksumus ja töö- või teenustasude summad, mis ületavad 50% maksumaksja poolt eelneval kalendrikuul tehtud sotsiaalmaksuga maksustatud väljamakseid.

Summa kroonides

- 19.1 Antud laenude, avansside ja tehtud ettemaksete summa kokku
- 19.2 Tagastatud laenud, avansid ja ettemaksud ning teised arveldatud summad kokku
- Kui rida 19.1 - rida 19.2 tulem on positiivne, täidetakse read 19.3 kuni 19.5
- 19.3 Eelneval kalendrikuul tehtud sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksed: vormi TSD rida 3 + vormi TSD lisa 4 rida 19
- 19.4 50 % real 19.3 näidatud summast.
- 19.5 Vormi TSD lisa 6 reale 19 kantav summa: rida 19.1 - rida 19.2 - rida 19.4 (positiivne tulem)
- Kui rida 19.1 - rida 19.2 tulem on negatiivne, täidetakse read 19.6 kuni 19.8
- 19.6 Eelmise ümberarvestuse kuu realt 19.8 ülekantav jääk, millele lisatakse eelmiste maksustamisperioodide vormi TSD lisa 6 ridadel 19 näidatud positiivsed summad, mis ei ole eelnevalt kajastatud real 19.6, kokku (positiivne tulem)

19.7 Vormi TSD lisa 6 reale 19 kantav summa:

kui rida 19.6 >[(rida 19.1 - rida 19.2 < 0) negatiivne tulem plussmärgiga], siis kantakse vormi TSD lisa 6 reale 19: rida 19.1 - rida 19.2 < 0 tulem (miinusmärgiga)

kui rida 19.6 < [(rida 19.1- rida 19.2) negatiivne tulem plussmärgiga], siis kantakse vormi TSD lisa 6 reale 19: rea 19.6 tulem (miinusmärgiga)

19.8 Real 19.6 nimetatud summade ümberarvestuse jääk kuu lõpuks, mis järgneval ümberarvestuse kuul kantakse reale 19.6: [rida 19.6 + vormi TSD lisa 6 (rida 19 negatiivne summa miinusmärgiga)] > 0 (positiivne tulem või null)

Read 20-23 täidetakse vastavalt TMS § 52 lg 2 p 2-5. Äriühing, sh krediidasutus, ei täida rida 20 juhul, kui madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku poolt emiteeritud väärtpaberid vastavad "Investeeringufondide seaduse" § 251 lg 1 toodud tingimustele.

Real 22 näitab maksumaksja, välja arvatud krediidasutus, madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule tasutud viivise või leppetrahvi, kohtu- või vahekohtuväliselt hüvitatud kahju. Krediidasutus näitab madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule tasutud viivise või leppetrahvi, kohtu- või vahekohtuväliselt hüvitatud kahju, välja arvatud juhul, kui väljamakse on tehtud krediidi- või finantseerimisasutusele, mis vastab oma asukohariigi seaduses Eesti krediidi- või finantseerimisasutusele samaväärse asutuse kohta esitatud nõuetele.

Real 23 näitab maksumaksja, välja arvatud krediidasutus, madala maksumääraga territooriumil asuvale juriidilisele isikule antud laenu või sooritatud ettemaksu või muul viisil nõudeõiguse omandamist madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku vastu.

Real 24 näitab residendist krediidasutus kahju (TMS § 52 lg 3 p 3).

Rida 25 täidetakse vastavalt TMS § 54 lg 6 juhul, kui langevad ära § 51 lg 2 p 3-5, § 51 lg 3, § 52 lg 2 ja 3 maksustamise aluseks olevad asjaolud. Eelmiste maksustamisperiodide maksustatavate summade vähendamisel real 25 vastavaid parandusi ridadel 17, 18 ja 20-24 ei tehta. TMS § 51 lg 4 osas tehtav ümberarvutus näidatakse real 19 ning TMS § 53 lg 4 osas ridadel 1-3.

Real 27 näidatud tasumisele kuuluv tulumaks kantakse vormi TSD reale 11.

Real 28 näidatud tagastamisele kuuluv tulumaks kantakse vormi TSD reale 12.

12.1.9 Vorm TSD Lisa 7

Vormi TSD lisa 7 näidatakse residendist äriühingu poolt kalendrikuul väljamakstud dividendid ja muud kasumieraldised (TMS § 50 lg 1, § 54 lg 5, 5 ja 5, § 60 ja § 61 lg 8).

Vormi TSD lisa 7 esitatakse koos selle kuu vormiga TSD, millal väljamakseid tehti.

Real 1 näidatakse aastatel 1994-1999 lõppenud majandusaastate puhaskasumist maksustamisperiodil väljamakstud ja maksustamisele kuuluv dividendide summa (TMS § 50 lg 1). Siin ei näidata kuni 31.12.1999. a kehtinud TMS § 32 lg 4 alusel moodustatud dividendiarvelt makstud dividende vastavalt kehtivale TMS § 60 lg 8.

Real 2 arvutatakse tulumaksu summa real 1 näidatud väljamaksetelt.

Real 3 näidatakse tulumaksu mahaarvatav osa, mis saadakse koefitsiendi k korrutamisel real 1 näidatud summaga, kuid mitte rohkem kui real 2 arvutatud tulumaks (TMS § 60 lg 2).

Real 5 näidatakse maksustamisperiodi lõpuks tulumaksu mahaarvamise õiguse kasutamata jääk, mida saab järgmistel maksustamisperiodidel kasutada real 1 näidatud dividendidelt arvutatud maksukohustuse vähendamiseks. Kui residendist äriühingul ei ole enam aastatel 1994-1999 lõppenud majandusaastate puhaskasumit, millest dividende välja maksta, kuid real 5 on veel tulumaksu mahaarvatava osa kasutamata jääki, siis selle jäägiga ei saa katta real 7 näidatud dividendidelt arvutatud maksukohustust vastavalt TMS § 60 lg 2 sätestatule.

Real 6 arvutatakse maksukohustus real 1 näidatud väljamaksetelt.

Real 7 näidatakse kuni 31.12.1993. a lõppenud majandusaastate puhaskasumist ja alates 1.01.2000. a teenitud kasumist väljamakstud dividendid.

Real 8 arvutatakse maksukohustus real 7 näidatud väljamaksetelt.

Real 9 näidatakse ridadel 1 ja/või 7 näidatud väljamaksete maksukohustus kokku enne TMS § 54 lg 5 ja 5 ja § 60 lg 1 sätestatud mahaarvamiste rakendamist.

Rea 10 täidab residendist äriühing vastavalt TMS § 54 lg 5, kui:

- on täidetud read 1 ja 7 ja
- võetakse arvesse mitteresidendist äriühingult saadud dividendidelt välisriigis kinnipeetud tulumaksu või
- võetakse arvesse mitteresidendist äriühingult saadud dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välisriigis tasutud tulumaksu, kui dividende saanud residendist äriühingule kuulus dividendide väljamaksmise ajal vähemalt 20% dividende maksnud mitteresidendist äriühingu aktsiatest, osadest või häälttest.

Eestis arvesse võetav saadud dividendidelt kinnipeetud ja saadud dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välisriigis tasutud tulumaksu osa arvutatakse tabelis 2.

Ülaloleva tabeli 2 veerus 2 näidatakse maksulepinguriigi kood vastavalt Maksu- ja Tolliameti poolt koostatud loetelule. Kui väljamakse tegija on sellise riigi resident, kellega Eesti Vabariigil kehtivat maksulepingut ei ole, märgitakse veergu 2 tähis "X". Veerud 3 ja 4 täidetakse iga dividende väljamaksnud mitteresidendi kohta eraldi. Veerus 5 näitab dividendide saaja oma osaluse temale dividende maksvas mitteresidendist äriühingus juhul, kui osaluse suurus on vähemalt 20%. Kui maksulepingu kohaselt dividendide aluseks olevalt kasumiosalt tasutud tulumaksu arvessevõtmiseks nõutav osaluse suurus on väiksem kui 20%, siis võetakse aluseks maksulepingus sätestatud osaluse suurus. Protsent näidatakse kahe kohaga pärast koma, ümardamata. Veergudes 6-10 näidatakse vastavalt välisriigist saadud dividendid, dividendidelt kinnipeetud või dividendide aluseks olevalt kasumiosalt tasutud tulumaks Eesti kroonides, vastavalt tehingu toimumise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursile.

Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu saab residendist äriühing Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja tõendi alusel. Veerg 10 täidetakse juhul, kui on täidetud veerg 5. Veerg 11. TMS § 50 lg 1 alusel tasumisele kuuluvast tulumaksust saab maha arvata ainult selle osa välisriigis saadud dividendidelt kinnipeetud või saadud dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välisriigis tasutud tulumaksust, mis ei ületa $\frac{24}{76}$ mitteresidendi poolt makstud dividendide summast: kui $\text{veerg } 7 \times \frac{24}{76} < \text{kui veerg } 8 + \text{veerg } 10$, siis $\text{veerg } 11 = \text{veerg } 7 \times \frac{24}{76}$; kui $\text{veerg } 7 \times \frac{24}{76} > \text{kui veerg } 8 + \text{veerg } 10$, siis $\text{veerg } 11 = \text{veerg } 8 + \text{veerg } 10$.

Arvesse võetakse vaid see osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli vastava riigi seaduse või Eesti Vabariigi ja dividendide allikariigi vahel kehtiva maksulepingu alusel kohustuslik. Veeru 11 kokkuvõtte kantakse vormi TSD lisa 7 reale 10.

Rea 11 täidab residendist äriühing (TMS § 54 lg 5), kui:

- on täidetud vormi TSD lisa 7 read 1 ja 7 ja
- residendist äriühing on saanud alates 1.01.2003. a teiselt residendist äriühingult dividendide ja dividendide saaja osalus dividende maksvas residendist äriühingus dividendide maksmise ajal on vähemalt 20%.

Residendist äriühingult saadud dividendide ning maksumaksja maksukohustust vähendava summa arvestus näidatakse järgnevas tabelis:

Dividende väljamaksnud residendist äriühingu		Dividendide saaja osaluse suurus %	Dividendide saamise kuupäev	Dividendide summa kroonides	Maksukohustust vähendav summa kroonides
Nimi	Registrikood				
1	2	3	4	5	6

Selles tabelis peetakse eraldi arvestust igalt residendist äriühingult saadud dividendide kohta. Veerus 3 näitab dividendide saaja oma osaluse temale dividende maksnud residendist äriühingus juhul, kui osaluse suurus on vähemalt 20%. Protsent näidatakse kahe kohaga pärast koma, ümardamata. Veerus 4 näidatakse tehingu kuupäev. Veerus 6 arvutatakse maksukohustust vähendav summa: veerg 5 x 24/76. Veeru 6 kokkuvõtte kantakse vormi TSD lisa 7 reale 11.

Rea 11 ja järgneva tabeli täidab residendist äriühing (TMS § 54 lg 5), kui maksukohustuse vähendamiseks võetakse arvesse Kreeka, Hispaania või Portugali residendist äriühingult või Euroopa Liidu liikmesriigi residendist äriühingult tema Kreekas, Hispaanias või Portugalis registreeritud püsiva tegevuskoha kaudu või arvel saadud litsentsitasult kinnipeetud tulumaks.

Riigi nimetus	Väljamakse tegija		Osaluse suurus = 25%	Litsentsitasu		Välisriigi litsentsitasult kinnipeetud tulumaks kr-des	Eestis arvesse võetav välisriigis kinnipeetud tulumaksu osa kr-des
	Nimi	Registrikood		Saamise kuupäev	Summa kroonides		
1	2	3	4	5	6	7	8

See tabel täidetakse juhul, kui litsentsitasude maksmisele vahetult eelnenud kaheaastase katkematu perioodi jooksul on osaluse suurus olnud vähemalt 25%. Taoline osalus võib olla:

- litsentsitasu saaval äriühingul litsentsitasu maksva äriühingu aktsia- või osakapitalist või
- litsentsitasu maksval äriühingul litsentsitasu saava äriühingu aktsia- või osakapitalist või
- Euroopa Liidu liikmesriigi residendist äriühingul litsentsitasu maksva äriühingu, samuti litsentsitasu saava äriühingu aktsia- või osakapitalis.

Iga litsentsitasu väljamaksnud mitteresidendi kohta täidetakse eraldi rida. Veerus 4 näidatakse osaluse suurus (kahe kohaga pärast koma, ümardamata). Veergudes 6-7 näidatakse vastavalt välisriigist saadud litsentsitasud ja litsentsitasudelt kinnipeetud tulumaks Eesti kroonides, vastavalt tehingu toimumise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursile. Veerus 7 näidatakse ning mahaarvamisel arvestatakse ainult selle osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli vastava riigi seaduse või välislepingu alusel kohustuslik. Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu saab residendist äriühing Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja tõendi alusel.

Veerus 8 näidatakse välisriigis kinnipeetud Eestis arvesse võetav tulumaksu osa:

- kui veerg 6 x 24/76 < kui veerg 7, siis veerg 8 = veerg 6 x 24/76,
- kui veerg 6 x 24/76 > kui veerg 7, siis veerg 8 = veerg 7.

Veeru 8 kokkuvõtte kantakse vormi TSD lisa 7 reale 11¹.

Tabel 26. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD Lisa 7.

Vorm TSD lisa 7

Kehtiv alates 01.01.2005

MAKSUMAKSJA	
Nimi	Registrikood

DIVIDENDID JA MUUD KASUMIERALDISED

Aasta	Kuu
-------	-----

Summa kroonides

1.	Maksustamisele kuuluv aastatel 1994-1999 lõppenud majandusaastate puhaskasumist maksustamisperioodil väljamakstud dividendide summa	
2.	Arvutatud tulumaks: rida 1 x 24/76	
3.	Tulumaksu mahaarvatav osa: rida 1 x k	
4.	Tulumaksu mahaarvatava osa kasutamata jääk maksustamisperioodi alguses	
5.	Tulumaksu mahaarvatava osa kasutamata jääk maksustamisperioodi lõpus: rida 2 - rida 3 - rida 4 (negatiivne tulem plussmärgiga)	
6.	Maksukohustus real 1 näidatud dividendidelt: rida 2 - rida 3 - rida 4 (positiivne tulem)	
7.	Maksustamisele kuuluv kuni 31.12.1993.a lõppenud majandusaastate puhaskasumist ja alates 1.01.2000.a teenitud kasumist maksustamisperioodil väljamakstud dividendide summa	
8.	Arvutatud tulumaks: rida 7 x 24/76	
9.	Dividendide maksukohustus kokku: rida 6 + rida 8	
10.	Eestis arvesse võetav välismaal dividendidelt kinnipeetud või dividendide aluseks olevalt kasumiosalt tasutud tulumaksu osa (tabeli 2 veeru 11 kokkuvõte)	
11.	Residentist äriühingult saadud dividendidelt arvutatud tulumaksu mahaarvamise õigus (tabeli 3 veeru 6 kokkuvõte)	
11 ¹	Mitteresidentilt saadud litsentsitasult kinnipeetud tulumaksu mahaarvamine (tabeli 4 veeru 8 kokkuvõte)	
12.	Kuni 31.12.1999.a kehtinud "Tulumaksuseaduse" § 32 lõike 2 alusel tasutud dividendide tulumaksu enammakse	
13.	Eelmiselt maksustamisperioodilt edasi kantud tulumaksukohustust vähendav osa	
14.	Järgmistele maksustamisperioodidele edasi kantav tulumaksu kohustust vähendav summa: rida 9 - rida 10 - rida 11 - rida 11 ¹ - rida 12 - rida 13 (negatiivne tulem plussmärgiga) või	
15.	Tasumisele kuuluv tulumaks: rida 9 - rida 10 - rida 11 - rida 11 ¹ - rida 12 - rida 13 (positiivne tulem)	

MAKSUMAKSJA/JUHT VÕI ESINDAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri	Kuupäev
KOOSTAJA	Ees- ja perekonnanimi	Allkiri	
	Telefon	E-post	

Vormi TSD lisa 7 esmasel esitamisel pärast 1.01.2003. a kantakse vormi TSD lisa 7 reale 12 maksumaksja poolt esitatud viimase kuni 31.12.2002. a kehtinud vormi TSD lisa 7 rea 18 jäagist edasikantav kasutamata tulumaksu enammakse osa. Rea 12 täidavad ka need residentist äriühingud, kes aastal 2000 või hiljem ei ole esitanud ühtegi vormi TSD lisa 7 ning kellel enne kehtiva seaduse jõustumist kehtinud TMS § 32 lg 2 alusel tasutud tulumaks ei olnud 1999. a maksustamisperioodi kohta esitatud viimases ettevõtte tuludeklaratsioonis täies ulatuses maha arvatud sellesama seaduse alusel tasumisele kuuluvast ettevõtte tulumaksust. Real 12 näidatakse vormi TSD lisa 7 esmakordsel täitmisel tulumaksu enammakse jääk kontokaardilt, kaasa arvatud enne 2000. a tekkinud dividendide tulumaksu võlg, mis on tasutud pärast 1.01.2000. a.

Rida 13. Täidetakse pärast 1.01.2003. a vormi TSD lisa 7 esmasel esitamisel maksu- maksja poolt viimase kuni 31.12.2002. a kehtinud vormi TSD lisa 6 rea 1 ja/või vormi TSD lisa 7 real 7.1.3 näidatud jääkide alusel. Edaspidi näidatakse eelmise esitatud vormi TSD lisa 7 rea 14 negatiivne tulem plussmärgiga.

Real 14 näidatakse maksustamisperioodi lõpuks sätestatud tulumaksu mahaarvamise õi- guse kasutamata osa, mida saab kasutada järgmistel maksustamisperioodidel real 9 näidatud maksukohustuse vähendamiseks ja mis kantakse järgmise esitamisele kuuluva vormi TSD lisa 7 reale 13.

Real 15 näidatud tulumaksu summa kantakse vormi TSD reale 13.

12.1.10 Vorm TSD Lisa 8

Vormi TSD lisas 8 vähendab residendist juriidiline isik vormi TSD rea 13 alusel tasumisele kuuluvat tulumaksu välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu võrra. Vormi TSD lisa 8 täide- takse vaid juhul, kui vormi TSD lisa 7 alusel on maksumaksjal tulumaksu tasumise kohustus. Vormi TSD lisa 8 täidetakse juhul, kui residendist juriidiline isik on tasunud tulumaksu välisriigis, kellega Eestil on kehtiv tulu- ja kapitalimaksuga topeltmaksustamise vältimise ning maksudest hoidumise tõkestamise leping (edaspidi maksuleping), mille topeltmaksustamise vältimise artik- lis on sätestatud krediitimeetod, mis lubab Eesti residentid poolt Eestis tasumisele kuuluvat tu- lumaksu vähendada nimetatud välisriigis tasutud või kinnipeetud tulumaksu võrra. Arvesse võe- takse see osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli vastava riigi seaduse või maksulepingu alusel kohustuslik.

Välisriigis saadud tulu, tulult kinnipeetud või tasutud tulumaks arvestatakse ümber Eesti kroonidesse vastavalt väljamakse tegemise ja tulumaksu kinnipidamise või tasumise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel. Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu saab resi- dendist äriühing Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja tõendi alusel. Vormi TSD lisas 8 ei näidata mitteresidendist äriühingult saadud dividendidelt ja dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välisriigis tasutud tulumaksu. Vastav arvestus on vormi TSD lisas 7.

Real 1 näidatakse Eestis arvesse võetav välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks. Tõendilt kantakse andmed välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu kohta vormi TSD lisale 8 vaid ühe korra. Eestis arvesse võetav välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks arvutatakse järgmises tabelis.

Riigi nimetus	Väljamakse tegija nimi	Välja- makse		Välisriigist saa- dud väljamakse summa kroonides		Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks kroonides		Eestis arvesse võetav välisriigis kinnipeetav või tasutud tulumaksu osa kroonides
				Kuupäev	Summa	Kuupäev	Summa	
1	3	5	6	7	8	9	10	11
Riigi kood	Registrikood							
2	4	5	6	7	8	9	10	11

Veerus 7 näidatakse väljamakse kuupäev. Veerus 8 näidatakse välisriigist saadud, välis- riigis maksustatud tulu summa enne tulumaksu kinnipidamist. Tulu näidatakse Eesti kroonides vastavalt väljamakse toimumise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursile. Veergudes 9 ja 10 näidatakse väljamaksetelt välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks koos tulumaksu kinnipi- damise või tasumise kuupäeva märkimisega. Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks näida-

takse Eesti kroonides vastavalt tulumaksu kinnipidamise või tasumise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursile.

Tabel 27. Tulumaksu deklaratsiooni vorm TSD Lisa 8.

Kehitv alates 01.01.2005		Vorm TSD lisa 8	
MAKSUMAKSJA			
Nimi		Registrikood	
<p>VÄLISRIIGIS KINNIPEETUD VÕI TASUTUD TULUMAKSU ARVESTAMINE MAKSULEPINGU ALUSEL</p>			
Aasta		Kuu	
			Summa kroonides
1.	Eestis arvesse võetav välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaks		
2.	Eelmise vormi TSD lisalt 8 edasikantav välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu summa (eelmise vormi TSD lisa 8 rea 4 tulem)		
3.	Vormi TSD lisa 7 alusel tasumisele kuuluvast tulumaksust vormi TSD lisa 8 alusel mahaarvatav tulumaks: rida 1 + rida 2 (mitte rohkem kui vormi TSD rida 13). Kantakse vormi TSD reale 14		
4.	Välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu järgmise vormi TSD lisa 8 reale 2 edasikantav osa: rida 1 + rida 2 - rida 3 (positiivne tulem)		
MAKSUMAKSJA/JUHT VÕI ESINDAJA		Ees- ja perekonnanimi	Allkiri
			Kuupäev
KOOSTAJA		Ees- ja perekonnanimi	Allkiri
		Telefon	E-post

Esitatud tabeli veerus 2 näidatakse maksulepinguriigi kood vastavalt Maksu- ja Tolliameti poolt koostatud loetelule (vt osa 12.1.4 lõpus). Iga riigi kohta peetakse eraldi arvestust. Veergu 3 märgitakse väljamakse tegija nimi ning veergu 4 väljamakse tegija registrikood residendiriigis. Veergu 5 märgitakse väljamakse liik ning veergu 6 väljamakse kood, mis määratakse OECD mudellepingu artikli numbri alusel (vt järgnevat loetelu):

6 – kinnisvaratulu	12 – litsentsitasud
7 – ärikasum	17 – kunstnikud ja sportlased
8 – rahvusvaheline transport	21 – muud tulud.
11 – intressid	

Veerg 11. Tasumisele kuuluvast tulumaksust saab maha arvata ainult selle osa välisriigist saadud väljamakselt kinnipeetud või tasutud tulumaksust, mis ei ületa 24% saadud väljamakselt:

- kui veerg 8 x 24/100 < kui veerg 10, siis veerg 11 = veerg 8 x 24/100;
- kui veerg 8 x 24/100 > kui veerg 10, siis veerg 11 = veerg 10.

Veeru 11 kokkuvõtte kantakse vormi TSD lisa 8 reale 1.

Real 3 näidatakse vormi TSD lisa 7 alusel tasumisele kuuluvast tulumaksust mahaarvatav summa. Kui vormi TSD lisa 8 rida 1 + rida 2 > vormi TSD rida 13, siis vormi TSD lisa 8 real 3 näidatakse vormi TSD rea 13 summa. Real 3 näidatud summa kantakse vormi TSD reale 14.

12.2 KULUMAKS

Vaata: TMS § 32 – 34, § 48 – 50.

Kulumaksu peavad tasuma kõik tööandjad, sealhulgas residendist JI või FI, samuti riigi- või KOV üksuse asutus ning mitteresident, kellel on Eestis püsiv tegevuskoht või kellel on Eestis töötajad.

Kulumaksu rakendamise senine praktika on jätkuvalt tekitanud segadust, sest rakendades varasemat 26/74 maksumäära tähendas see sisuliselt 35% maksumäära ja nüüd 24/76 maksumäära, mis tähendab vastaval 31,6% maksumäära. Sellest tulenevalt on jätkuvalt tõstatatud ebaõiglase maksustamise küsimust, sest paljudele aktiivsetele kodanikele on tundunud, et ühel juhul rakendatakse madalamat ja teisel juhul kõrgemat maksumäära. Võttes aluseks kõrvalolevas Tabelis 4-17 esitatud skeemi, on küsimus selles, et allikamaksu puhul arvestatakse maksukohustust brutopalgast (antud näites 100), millest tulu väljamaksja peab kinni vastavalt 24%. Kulumaksu puhul aga on tegemist olukorraga, kus väljamakse objektiks on kaup või teenus või sellest ei ole seadusega lubatud maksu kinni pidada (dividendid). Kuna FI peaks kätte saama netosumma (s.t tulumaksu võrra vähendatud summa), siis antud juhul tuleb ülekande objektiks olev summa lugeda kunstlikult netosummaks ja sellele tulumaks hoopiski juurde arvestada. Siiski, et vältida analoogseid väärarvestamisi tulevikus on muudetud alates 2005. aastast ka arvestamise meetodikat, nimelt ei kasutata enam jagatist 26/74 või 24/76, vaid jagatakse esmalt netosumma 0,76-ga, saades seejärel maksustamisele kuuluva brutosumma ning seejärel arvestatakse maksustamisele kuuluv summa tavapärasel korras. See, millist koefitsienti millisel aastal tuleks kasutada, leiate Tabelist 17.

Vastavalt TMS-le tuleb JI poolt tehtavate ülekannete puhul tasumisele kuuluv summa esmalt **jagada 0,76-ga** ja seejärel tasuda leitud summalt **24% tulumaks** järgmistel juhtudel:

- erisoodustuste maksumuselt, mis on osutatud JI-ga töösuhtes olevatele FI-le või temaga seotud isikutele;
- vastuvõtukuludelt, mis ületavad lubatud normi (vt osa 12.4.6);
- kingituste ja annetuste maksumuselt, mis on tehtud FI-le, mitteresidendile, Vabariigi Valitsuse nimekirja kandmata mittetulundusühingule või sihtasutusele.
- annetus, mis on tehtud Vabariigi Valitsuse nimekirja kantud mittetulundusühingutele, sihtasutustele, ametiühingutele, kirikutele või kogudustele, siis maksustamisele kuulub üle lubatud määra tehtud annetused (vt osa 12.4.8);
- dokumentaalselt tõestamata või/ja ettevõtlusega mitteseotud kuludelt, kui kulu on vaid osaliselt seotud ettevõtlusega, siis vastavalt ettevõtlusega mitteseotud osalt;
- trahvidelt ja sunnirahalt, mis on määratud seaduse alusel ning MKS alusel tasutud intressidelt;
- maksumaksjalt erikonfiskeeritud vara maksumuselt;
- maksetelt vee erikasutuse eest vee kasutamisel erikasutusloata või üle lubatud koguse;
- saastetasult, mis on tasutud kõrgendatud määra järgi ning seadusega sätestatud nõuete rikkumise või saastamisega looduskeskkonnale ning kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamise tasult;
- kuludelt, mis on tehtud tulumaksuga mittemaksustatavate toetuste arvel;

Brutotulu	100	100
TM: allikamaks 24%	- 24	
Netotulu	76	76
TM: kulumaks 24/76		- 24
Brutotulu		100
Sotsiaalmaks 33%	33	33
Tööandja lõplik kulu	133	133
Töövõtja kätte saadud tulu	76	76

Tabel 28. Tulumaksu ja sotsiaalmaksu arvestamise erinevused allikamaksu ja kulumaksu puhul.

- kahjult, mis tekkis vara turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisel või turuhinnast kõrgema hinnaga omandamisel, kui tehingu teiseks pooleks oli maksumaksjaga seotud isik;
- pistise ja altkäemaksude summalt.

Analoogne maksukohustus (s.t korrutada 0,76 ja sellest 24%) tekib ka juhtudel kui JI teeb järgmisi ettevõtlusega mitteseotud väljamakseid:

- ettevõtlusega mitteseotud vara soetamine;
- MMT-I asuva JI poolt emiteeritud väärtpaberite soetamine;
- osaluse omandamine MMT-I asuvas JI-s;
- viivise või leppetrahvi tasumine, kohtu- või vahekohtuväliselt kahju hüvitamine MMT-I asuvale JI-le;
- laenu andmine või ettemakse sooritamine MMT-I asuvale JI-le või muul viisil nõudeõiguse omandamine MMT-I asuva JI vastu.

Kuna FIE puhul kehtib teine maksukohustuse deklareerimise skeem (vt Tabel 14), siis tal ei teki kulumaksu tasumise kohustust. Arusaamatusi võib tekitada TMS § 34, p 12, mis sätestab, et FIE ei või oma ettevõtlustulust maha arvata tema poolt tasutud kohustusliku kogumispensioni (II samba) makseid. Selle sätte mõte on, et FIE ei saa nimetatud kulu võrra vähendada oma sotsiaalmaksukohustust, TMS-ga ettenähtud maksusoodustuse saab ta aga kätte FI tuludeklaratsioonil maksukohustust arvestades.

12.3 TULUMAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE JA DEKLAREERIMINE

12.3.1 Kalendrikuu deklaratsioon

Vaata: TMS § 40 ja § 54-57¹.

Allikamaksu deklaratsioon. Allikamaksu kinnipidaja ja erisoodustusi tegev isik või asutus on kohustatud esitama väljamakse tegemise või soodustuse osutamise kuule järgneva kuu 10. kuupäevaks maksu kinnipidaja elu- või asukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele maksudeklaratsiooni. Väljamaksete tegemisel või soodustuste osutamisel tuleb deklaratsioon esitada sõltumata sellest, kas isikul oli nimetatud perioodil tulumaksu maksmise kohustus või mitte.

Kulumaksu deklaratsioon. Kõik residendist juriidilised isikud on kohustatud esitama maksustamisperioodile järgneva kalendrikuu 10. kuupäevaks oma asukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele maksudeklaratsiooni eelmisel kalendrikuul tehtud erisoodustuste, väljastatud kingituste, annetuste, vastuvõtukulude, ettevõtlusega mitteseotud kulude, s.h väljamaksete kohta madala maksumääraga territooriumil asuvatele isikutele ning väljamakstud dividendide ja muudelt kasumieraldiste kohta, sõltumata sellest, kas tal oli nimetatud perioodil tulumaksu maksmise kohustus või mitte.

Kui residendist äriühing on saanud dividende residendist äriühingult ning dividendide saajale kuulus dividendide maksmise ajal vähemalt 20% dividendide maksja aktsiatest, osadest või häälttest, võib dividendide saaja tema poolt tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata summa, mis võrdub 24/76-ga residendist äriühingult saadud dividendidest.

Kui residendist äriühing on saanud dividende mitteresidendist äriühingult, võib dividendide saaja tema poolt tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata välismaal dividendidelt kinnipeetud tulumaksu. Kui dividende saanud residendist äriühingule kuulus dividendide väljamaksmise ajal vähemalt 20% dividende maksnud mitteresidendist äriühingu aktsiatest, osadest või häälttest, võib dividendide saaja tema poolt tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata I-saks dividendidelt kinnipeetud tulumaksule ka dividendide aluseks olevalt kasumiosalt välismaal tasutud tulumaksu. Nimetatud alusel tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvatava tulumaksu summa ei tohi ületada 24/76 mitteresidendi poolt makstud dividendide summast. Maha võib

arvata ainult selle osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli vastava riigi seaduse või välislepingu alusel kohustuslik. Igas riigis tasutud tulumaksu kohta peetakse eraldi arvestust.

Kui maksumaksja kasutab tehtud kingituste ja annetuste maksukohustuse arvestamisel summeeritud arvestust või kui langevad ära ettevõtlusega mitteseotud kulude maksustamise aluseks olevad asjaolud, on maksumaksjal õigus teha tulumaksu ümberarvutus ning nõuda enammakstud tulumaksu tagastamist. Vastavad ümberarvutused tehakse deklaratsioonis. Enammakstud tulumaksu tagastamine toimub maksukorralduse seaduses sätestatud korras.

Põhikapitali vähendamise deklaratsioon. Residendist äriühing on kohustatud aktsiakapitali, osakapitali või sissemaksete vähendamisel või aktsiate või osade tagasiostmisel tehtud väljamaksetest või likvideerimisjaotiste väljamaksmisest teatama oma asukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele. Teates tuleb näidata väljamakse saaja nimi, isiku- või registrikood, aadress, isikule tehtud väljamakse suurus ning isikule kuulunud aktsia, osa, sissemakse või osa-maksu nimiväärtuse suurus enne ja pärast väljamakse tegemist. Residendist äriühing on kohustatud dividendide ja muude kasumieraldiste suuruse ning saajate kohta esitama deklaratsiooni oma asukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele. Teade ja deklaratsioon tuleb esitada väljamakse või kasumieraldise tegemise kuule järgneva kalendrikuu 10. kuupäevaks.

Majandusaasta deklaratsioon. Residendist äriühing, mittetulundusühing, sihtasutus, Vabariigi Valitsuse poolt koostatud mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kandmata JI ning avalik-õiguslik JI on kohustatud 6 kuu jooksul, arvates majandusaasta lõpust, esitama oma asukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele majandusaasta aruande allkirjastatud eksemplari. Analoogne kohustus on mitteresidentidel, kellel on Eestis püsiv tegevuskoht.

Registrikannetest teavitamine. Kohtute kinnistusametid ja registriosakonnad, riikliku hooneregistri pidaja, tsiviilõhusõidukite riikliku registri pidaja ja liiklusregistri pidaja on kohustatud teatama Maksu- ja Tolliametile ühe kuu jooksul, alates vastava registrikande tegemisest

- tehingutest, milles välismaa JI või Eestis elamisluba mitteomav välisriigi kodanik või kodakondsuseta isik on võõrandanud kinnisasja, piiratud asjaõiguse või registrisse kantud vallasasja või loovutanud piiratud asjaõiguse järjekoha;
- tehingutest, millega on koormatud kinnisasja või registrisse kantud vallasasja piiratud asjaõigusega välismaa juriidilise isiku või Eestis elamisluba mitteomava välisriigi kodaniku või kodakondsuseta isiku kasuks.

Maksutõendid. Tulumaksu kinnipidaja on maksumaksja nõudmisel kohustatud andma tõendi maksumaksjale kalendriaasta jooksul tehtud väljamaksete ning nendelt kinnipeetud tulumaksu kohta tululiikide ja maksumäärade lgs järgneva aasta 1. veebruariks või maksumaksja töölt lahkumise korral koos lõpparvega.

Kohtute kinnistusametid ja registriosakonnad, riikliku hooneregistri pidaja, tsiviilõhusõidukite riikliku registri pidaja ja liiklusregistri pidaja on kohustatud teatama Maksu- ja Tolliametile ühe kuu jooksul, alates vastava registrikande tegemisest

- tehingutest, milles välismaa JI või Eestis elamisluba mitteomav välisriigi kodanik või kodakondsuseta isik on võõrandanud kinnisasja, piiratud asjaõiguse või registrisse kantud vallasasja või loovutanud piiratud asjaõiguse järjekoha;
- tehingutest, millega on koormatud kinnisasja või registrisse kantud vallasasja piiratud asjaõigusega välismaa juriidilise isiku või Eestis elamisluba mitteomava välisriigi kodaniku või kodakondsuseta isiku kasuks.

Maksusoodustustega seonduv informatsioonikohustus. Residendist krediidi- või fiinantseerimisasutus ja mitteresidendist krediidiasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaal võib Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele esitada deklaratsiooni kalendriaastal füüsiliste isikute poolt tasutud selliste laenude intresside kohta, mille üheks eesmärgiks on eluaseme soetamine (sealhulgas ehitamine).

Residendist krediidi- või finantseerimisasutus ja mitteresidendist krediidiasutuse Eesti äri-registrisse kantud filiaal, samuti riigi või kohaliku omavalitsusüksuse haridusasutus, avalik-õiguslik ülikool ja koolitusluba omav erakool on kohustatud Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele esitama deklaratsiooni kalendriaastal füüsiliste isikute poolt tasutud koolituskulude kohta.

Vabariigi Valituse poolt koostatud mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud isik, erakond, avalik-õiguslik ülikool, haiglat pidav isik ning ametiühingute registrisse kantud isik on kohustatud Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele esitama deklaratsiooni kalendriaastal saadud kingituste ja annetuste ning nende kasutamise kohta. Ametiühingute registrisse kantud isik on lisaks eelnimetatule kohustatud esitama Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele ka deklaratsiooni kalendriaastal füüsiliste isikute poolt tasutud sisseastumis- ja liikmemaksude kohta.

Kindlustusandja on kohustatud Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele esitama deklaratsiooni täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel kalendriaastal füüsilistelt isikutelt saadud kindlustusmaksete osa kohta, mille eesmärgiks on kindlustussumma maksmine kindlustuspensionina.

Vabatahtliku pensionifondi valitseja on kohustatud Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele esitama deklaratsiooni kalendriaastal füüsiliste isikute poolt soetatud vabatahtliku pensionifondi osakute ja nende soetamiseks makstud summade, samuti pensionifondi vahetamise käigus tagasivõetud pensionifondi osakute kohta.

Kõik nimetatud deklaratsioonid esitatakse kalendriaastale järgneva aasta 1. veebruariks.

12.3.2 MMT asuva JI tulu maksustamine

Vaata: TMS § 22.

Väga paljud Eesti ettevõtjad on 90ndatel aastatel demonstreerinud märkimisväärset aktiivsust maksuseadustesse jäänud aukude ärakasutamisel ja loonud endale maksuvabade tulude paigutamiseks nn maksuvabadel territooriumitel ehk maksuparadiisis asuva ettevõtte. Kuna maksuvabadel territooriumitel asuvate ettevõtete tulused reeglina ei deklareerita (seega ka ei tasuta nendelt maksusid) ja neid kasutatakse varjatult, siis sellise arengutrendi elimineerimiseks või vähemalt pidurdamiseks on kehtestatud nn CFC-seadusandlus (*Controlled Foreign Company Legislation*). Selle sätte põhimõtteks on, et isiku tulused, mis tekivad madala maksumääraga riigis, *maksustatakse sõltumata sellest, kas see JI on oma kasumit omanikele jaotanud või mitte*.

Tulumaksuga maksustatakse madala maksumääraga territooriumil asuva ning Eesti residentide kontrolli all oleva juriidilise isiku tulu, sõltumata sellest, kas see JI on oma kasumit maksumaksjale jaotanud või mitte. JI loetakse Eesti residentide kontrolli all olevaks, kui ühele või mitmele Eesti residendist juriidilisele või füüsilisele isikule kuulub otseselt või koos seotud isikutega kokku vähemalt 50% juriidilise isiku aktsiatest, osadest, häälest või õigusest juriidilise isiku kasumile. Välismaise juriidilise isiku tulu loetakse residendi maksustatavaks tuluks, kui see on residendi kontrolli all (vähemalt 50% aktsiatest) ning talle kuulub otseselt või koos seotud isikutega kokku vähemalt 10% juriidilise isiku aktsiatest, osadest, häälest või õigusest juriidilise isiku kasumile. Residendist maksumaksja tuluks loetakse temale langev osa nimetatud välismaise juriidilise isiku kogutulust. Maksumaksjale langev osa on proportsionaalne osa juriidilise isiku tulust, mis vastab maksumaksja osale juriidilise isiku aktsia- või osakapitalis, häälte üldarvus või õiguses juriidilise isiku kasumile. Maksumaksjal on õigus arvata maksustamisele kuuluvast välismaise juriidilise isiku tulust maha sama juriidilise isiku poolt tehtud, ettevõtlusega seotud ja dokumentaalselt tõestatud kulud. Maksumaksjal on õigus arvata tasumisele kuuluvast tulumaksust maha tema tuluosale vastav osa juriidiliselt isikult kinni peetud tulumaksust, samuti juriidilise isiku poolt tasutud asukohamaa tulumaksust.

Residendist FI deklareerib kalendriaastal temale kuulunud madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku aktsiad, osad, häälte arvu ning õiguse juriidilise isiku kasumile

oma tuludeklaratsioonis. Kui välismaine JI on Eesti residentide kontrolli all ja maksukohustuslasele kuulub vähemalt 10% selle juriidilise isiku omandiõigusest, siis peab ta lisama temale langetava osa selle välismaise juriidilise isiku tulust oma maksustatavale tulule ning deklareerib selle tulu oma tuludeklaratsioonis. Kui residendist maksumaksja on tasunud tulumaksu nimetatud tulult, siis selle sama maksustatud tulu arvel saadud dividende või muid kasumieraldisi hiljem tulumaksuga ei maksustata.

Seaduse tekstist lähtudes on algselt kõik riigid arvatud madala maksumääraga territooriumiks. VV määrusega nr 11 (11.01.2000) on esitatud esialgne loetelu riikidest, mis on arvatud madala maksumääraga riikide hulgast välja: Ameerika Ühendriigid, v.a Ühendriikide Neitsisaared ning Marshalli Saared, Austria Vabariik, Belgia Kuningriik, Hiina Rahvavabariik, v.a Hongkong, Aomen (Macao), Hispaania Kuningriik, Hollandi Kuningriik, v.a Aruba, Hollandi Antillid, Iirimaa, Islandi Vabariik, Itaalia Vabariik, Jaapan, Kanada, Kreeka Vabariik, Leedu Vabariik, Läti Vabariik, Moldova Vabariik, Norra Kuningriik, Poola Vabariik, Portugali Vabariik, v.a Madeira, Prantsuse Vabariik, Rootsi Kuningriik, Saksamaa Liitvabariik, Soome Vabariik, Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriik, v.a Anguilla, Bermuda, Briti Neitsisaared, Kaimanisaared (Cayman Islands), Gibraltar, Kanalisaared (Jersey, Guernsey), Man (Isle of Man), Montserrat, Turks ja Caicos (Turks and Caicos Islands), Taani Kuningriik, Tšehhi Vabariik, Ukraina, Kasahstani Vabariik, Valgevene Vabariik. Vastava nimekirja aktuaalses seisus võib leida Maksu- ja Tolliameti koduleheküljelt – vt aadressil: www.ma.ee.

12.4 TULUMAKSU TASUMINE JA LAEKUMINE

12.4.1 Juriidilise isiku korralised maksed

Vaata: TMS § 51 ja § 54.

Residendist JI peab väljamakstavalt tulult kinni peetud allikamaksu või ettevõtlusega mitteseotud kuludelt tasutava kulumaksu tasuma Maksu- ja Tolliameti arveluskontole hiljemalt makseperioodile järgneva kuu 10. kuupäevaks.

Lisaks peab residendist JI maksma tulumaksu kalendrikuu jooksul temaga seotud füüsilistele isikutele väljamakstud laenude, avansside ja ettemaksete kogusummalt, mis ületab 50% maksukohustuslase poolt eelneval kalendrikuul tehtud vastavalt sotsiaalmaksuseadusele sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksete summast. Nimetatud laenude, avansside ja ettemaksete kogusummast arvatakse maha residendist juriidilise isikuga seotud füüsiliste isikute poolt samal kalendrikuul tagastatud laenud, avansid ja ettemaksed; samal kalendrikuul eespool nimetatud avansside või ettemaksete arvel soetatud kaupade ja teenuste maksumus ning eespool nimetatud avansside või ettemaksete arvel väljamakstud töö- või teenustasude summad. Kõik residendist juriidilised isikud ning mitteresidendist juriidilise isiku Eestis asuvad püsivad tegevuskohad on kohustatud kandma maksmisele kuuluva tulumaksu Maksu- ja Tolliameti pangakontole hiljemalt maksustamisperioodile järgneva kalendrikuu 10. kuupäevaks.

12.5 TÄIENDAVID ETTEVÕTLUSTULU MAKSD

Peale klassikalise ettevõtte tulumaksu on mitmetes riikides kehtestatud täiendavaid ettevõtte tulu koormavaid makse. Need on spetsiaalselt ettevõttele rakendatud maksud, mida enamasti tasutakse madalamatele valitsemistasanditele, nagu vallale või linnale Eesti mõistes või n.ö vahepealsetele tasanditele – Eesti mõistes maakonnale, kuid föderaalsetes riikides võib selleks olla ka osariik.

Eestis kehtis aastatel 1995–99 kohalike maksude nimekirjas kohalik tulumaks, mille alusel oli kohalikul omavalitsusel õigus koormata ettevõtteid, mille asukohaks oli vastav vald või linn. Rakendatavaks maksumääraks oli kuni 2% maksustatavast tulust. Nimetatud perioodil ei kehtestanud ükski Eesti algselt 254 kohalikust omavalitsusest seda maksu. Kohalik tulumaks lõpe-

tati alates 2000. aastast, kuna selle maksubaas oli seotud riikliku tulumaksuga ja viimase likvideerimisel ei saanud ka kohalik tulumaks enam jõustuda. Järgnevalt mõned näited kohalikest tulumaksudest, mis koormavad ettevõtlustulu lisaks tavapärasele ettevõtte tulumaksule.

12.5.1 Litsentsimaks

Keskaegsetes linnades praktiseeriti laialdaselt nn gildi või **tsunftimaksu** tasumist. Maksu ideeks oli, et linn müüs eraisikutele õigust alustada ja praktiseerida mingit konkreetset käsitööd. Hiljem, maksu administreerimise kergendamiseks pandi maksu tasumise kohustus tsunftile – käsitöölise kutseühingule, kes ühendas ühe või lähedaste alade käsitöölisi, vastutas nende koolituse ja sotsiaalse organiseerimise eest, kuid ka elimineeris üleliigse konkurentsi ning tagas rahuldava hinnataseme. 19. saj, seoses tsunfti sunni ja tegevuse lõppemisega, hakati rakendada nn **litsentsimakse**. Reeglina oli see kohaliku omavalitsuse poolt kehtestatud maks, mida tuli tasuda õiguse eest alustada ettevõtlust mingil tegevusalal. Hiljem arenes sellest välja **tegevusloamaks**, mida tuli tasuda õiguse eest teostada ettevõtlust mingil konkreetsetel tegevusalal – enamasti sellistel tegevusaladel, kus oli suur sularahakäive. Maksu rakendamine lähtus eeldusest, et selliste elukutsete esindajad, nagu ränd- ja tänavakaupmehed, taksojuhid, toitlustusasutuste ja baaride pidajad, hambaarstid, advokaadid jt varjavad oma tulusid. Kuna riigil puudus võimalus legaalse võtetega panna neid tulusid deklareerima, siis oli kõige lihtsamaks lahenduseks määrata vastava elukutse tulukus ning kehtestada sellest lähtudes kohustuslik maks. See maks oli arvestuslik ja ei sõltunud ettevõtja tegelikust tulust. Samas oli ettevõtja vabastatud tavapärastest ettevõtte ja üksikisiku tulumaksudest. Sellist tegevusloamaksu tüüpi maksu rakendab Prantsusmaa ja levinud on see ka Vahemeremaades.

Aastatel 1991–93 kehtis Eestis **Tegevusloamaksu seadus** (RT /90/11/117). Tegevusloamaksu tasusid juriidilised ja üksikisikud õiguse eest tegutseda tegevusaladel, kus tulud laekuvad ja kulutused tehakse valdavalt sularahas. Nende tegevusalade loetelu määrab kindlaks maakonna- või vabariikliku linna valitsus. Isikutel lasus kohustus tasuda tegevusloamaks ja saada tegevusluba enne vastava tegevuse alustamist. Isikud, kes tasusid tegevusloamaksu, olid vabastatud füüsilise isiku tulumaksu tasumisest.

12.5.2 Ettevõtlusmaks

Austrias, Saksamaal ja Luksemburgis rakendatakse ettevõtte või ettevõtlusmaksu (*Gewerbesteuer*). Selle maksu maksubaasi moodustab maksustamisperioodi deklareeritav ettevõtlustulu ja ettevõtte põhikapitali väärtus. Saksamaal määrab liidumaa rahandusamet esitatud deklaratsiooni alusel arvestuslikud maksusummad ja teatab nende kogusumma vallale. Kui ettevõtte osad paiknevad mitmes vallas, jaotab rahandusamet maksusumma proportsionaalseteks osadeks ja edastab andmed vastatavatele valdadele. Osa maksust kannab vald üle liidumaale ja saab vastutasuks osa laekuvast tulumaksust – sellise vahetuse tulemusena vähendatakse valla sõltuvust ettevõtetest. Kuna selle maksu maksuvaba summat on korduvalt suurendatud, maksavad seda põhiliselt suurettevõtted, mis tähendab selle maksu maksutulude suurt varieeruvust erinevate valdade lgs. Austrias on ettevõtlusmaksu maksubaasi arvatud lisaks 0,2% palgafondist. Luksemburgis on selle maksu maksubaasi arvatud ettevõtte puhaväärtus (põhivara + kasum). Laekuv tulu jagatakse valitsuse madalamatele tasanditele üsna keerulise valemi järgi ning see annab 3% kogu maksutulust Austrias, 4% Saksamaal ja 6% Luksemburgis.

Austraalias on kasutusel maks, mille maksubaasiks on palgafond, Suurbritannias aga on kehtestatud ühtne ärimaks. Paljud nendest maksudest eksisteerivad veel vaid seetõttu, et nendega on harjutud ja nende kaotamine tähendaks teiste maksude tõstmist, mis oleks ebapopulaarne otsus valitsevate poliitikute jaoks.

12.5.3 Ettevõtlustulumaksu tasumine teistes riikides

Ettevõtte tulumaksu osakaal riigi kogutuludes kõigub väga suures diapsoonis: Jaapani 25%-st kuni 4%-ni Austrias, Islandil, Iirimaa, Portugalis ja Rootsis. Erinevad on ka meetodid, kuidas seda praktiliselt kogutakse, ja kuna need meetodid mõjutavad oluliselt valitsuse otsuseid maksu kujundamisel, siis esitame järgnevalt mõningaid näiteid:

- Austraalia: 85% tulumaksust peab olema tasutud 28 päeva jooksul peale aruandeaasta lõppu, ülejäänud järgmise kuu 15. kuupäevaks;
- Austria: kvartaalsed ettemaksud eelmise aasta tulumaksu alusel;
- Holland: jooksva aasta tulumaks makstakse prognoosi järgi iga kuu. Jääk tuleb maksta kahe kuu jooksul peale aruandeaasta lõppu koos eeldeklaratsiooniga;
- Iirimaa: vähemalt 90% tegelikust tulumaksust makstakse eelmaksuna kuue kuu jooksul peale aruandeaasta lõppu. Ülejäänud tuleb maksta deklaratsiooni esitamisel üheksa kuu jooksul peale aruandeaasta lõppu;
- Island: makstakse 10 kuu maksena. Esimesed viis makset põhinevad eelmise aasta tulumaksul, viimased viis jooksva aasta tulumaksul, mis määratakse juulis;
- Itaalia: makstakse kahes osas: 39,2% eelmise aasta tulumaksu mahust tuleb tasuda eelmise perioodi tuludeklaratsiooni esitamise tähtajaks, 58,8% aga aruandeaasta 11. kuuks. Vahe tuleb tasuda tuludeklaratsiooni esitamise tähtajaks;
- Jaapan: makstakse koos aastadeklaratsiooni esitamisega, üldiselt 3 kuu jooksul peale aruandeaasta lõppu;
- Kanada: makstakse iga kuu, jääk peab olema tasutud kahe kuu jooksul peale aruandeaasta lõppu;
- Kreeka: tulumaks tasutakse seitsmes võrdses osas, esimene osa peab olema tasutud aastadeklaratsiooni esitamise tähtajaks;
- Luksemburg: kvartaalsed ettemaksud, mille määrab Maksu- ja Tolliametnik eelmise aasta tulumaksu põhjal;
- Portugal: makstakse neljas osas. Kolm esimest, suurusega 25% eelmise aasta tulumaksust, maksustatakse jooksva aasta juuniks, septembriks ja detsembriks. Jääk makstakse tuludeklaratsiooni esitamisel;
- Rootsi: ettemaksude süsteem. Makstakse kuues osas alates märtsist. Jääk makstakse peale aastadeklaratsiooni esitamist;
- Šveits: makstakse eelmise aasta tulumaksu põhjal kahes või kolmes osas;
- Türgi: makstakse kolmes võrdses osas deklaratsiooni esitamise aasta aprillis, juulis ja oktoobris. Ettemaksuna tasutakse 50% eelmise aasta tulumaksust;
- USA: makstakse täielikult kas deklaratsiooni esitamisel või aruandeaastale järgneva aasta kolmanda kuu 15. kuupäevaks sõltuvalt sellest, kumb enne saabub. /Messere, lk 333/

TÖÖVÕTUTULUD JA FÜÜSILISE ISIKU TULUDE DEKLAREERIMINE

Töövõtutulu maksustamisel on maksu subjektiks FI. Kui maks kogutakse allikamaksu printsiibil, on olukord selge ja lihtne – see peetakse kinni tulu väljamaksmisel väljamaksja poolt ning viimasel lasub ka kogu vastutus maksu õigeaegse ülekandmise eest.

Seetõttu käsitleme selles osas põhiliselt Eestis kehtivat tulude deklareerimise ja arvestamise korda, võttes aluseks kehtiva tuludeklaratsiooni vormi.

13 MAKSU SUBJEKT

13.1 SUBJEKTI SÄTESTAMINE

Vaata: TMS § 6 ja § 30.

Inimene, erinevalt virtuaalsest - vaid ettekujutuses eksisteerivast juriidilisest isikust, on reaalne füüsiline olend ja ka raha on oma füüsilises vormis reaalne substants. Sellest tekib loogiline järeldus, et füüsilises maailmas saab tulu olla vaid FI oma ja tulumaksu saab rakendada vaid siis, kui see laekub füüsilisele isikule. Igasuguste virtuaalsete isikute arvestuslike tulude maksustamine tekitab vaid arusaamatusi, ebaõiglust ja lõpuks ka pettusi. Eesti poliitikute auks tuleb öelda, et nemad on suutnud üle saada maailmas nii kinnistunud arusaamadest virtuaalsete isikute tulude maksustamisel ja üle minna ühekordsele – FI tulu maksustamisele.

Subjektsuse sätestamisel tuleb FI esmalt kanda maksukohustuslaste registrisse ja seejärel määrata tema residentsus. Residentsuse määramisel on esmaseks tunnuseks isiku püsiv elukoht, s.h perekonna asupaik. Kui isikul on mitu elukohta, millega võib kaasneda ka mitu töökohta erinevates riikides, siis tuleb aluseks võtta tema riigis asutud päevade arv. Eraldusjooksuks on 183 päeva, kusjuures arvestust alustatakse isiku esmakordsest sisenemisest riiki, kui aga on tegemist isiku jätkuva liikumisega, siis tuleb arvestuse aluseks võtta see kui palju päevi isik asus Eestis kalendriaasta jooksul, sest see on reaalne deklareerimisperiood. Kui isiku välismaal asumise põhjuseks on riigiteenistus, siis jääb ta residendiks sõltumata välismaal asutud päevade kestusest.

Kuna osa residendist FI tulumaksust laekub vallale või linnale, kus ta elab, siis on oluline fikseerida subjekti elukoht. Maksukohustuslase elukohaks kalendriaastal loetakse sama kalendriaasta 1. jaanuari seisuga Maksu- ja Tolliameti poolt peetavasse maksukohustuslaste registrisse kantud elukoht.

Tulumaksu subjektiks ei ole niiöelda eksterritoriaalsed FI-d, kes tihti täidavad oma ametikohustusi teise riigi territooriumil (saatkonna alune maa kuulub juriidilises mõttes teisele riigile). Sellisteks FI-ks on Eestis oma ametikohustusi täitvad välisriigi riigiteenistujad: diplomaatilised või konsulaaresindajad, erimissioonide esindajad või diplomaatiliste delegatsioonide liikmed, aga samuti rahvusvahelise või valitsustevahelise organisatsiooni või koostööprogrammi esinduse liikmed ja nimetatud esinduse juures töötavad isikud, kes ei ole Eesti kodanikud ega alalised elanikud. Nimetatud isikud, välja arvatud koostööprogrammide esinduste liikmed, peavad olema registreeritud Välisministeeriumis.

13.2 SUBJEKTI REGISTREERIMINE

Vaata: MKS § 17 ja 23 TMS § 6, § 44, § 56 ja 57.

Kui FI sünnib Eesti kodanikuna või ta arvatakse Eesti kodanike nimekirja, millega kaasneb isikukoodi omistamine, siis kantakse ta ka automaatselt maksukohustuslaste nimekirja. Kui FI ei oma Eesti kodakondsust kuid saab Eestist siiski tulu, muutub ta samuti tulumaksu subjektiks ning tuleb kanda maksukohustuslaste registrisse. Kui väljamakse teeb Eesti aruandekohustuslik maksukohustuslane, siis saab kande ande aluseks tema poolt Maksuametile esitatud deklaratsioon. Kui väljamakse laekub FI-lt ja on seotud vara võõrandamise tehinguga, siis saab kande aluseks vastavalt kohtute kinnistusametid ja registriosakonnad, tsiviilõhusõidukite riikliku registri pidaja ja liiklusregistri pidaja poolt omandiõiguse muutumisest edastatud teave Maksuametile.

Tegelik maksukohustus tekib FI-l Eesti õiguslikus keskkonnas siiski alles siis kui talle tehakse tulu ülekanne JI-lt või FIE-lt või ta saab kapitalitulu. Residentist FI on kohustus tasuda tulumaksu kõigilt talle laekunud tuludelt, sel ajal kui mitteresidentist FI-l on kohustus tasuda tulumaksu vaid Eestist laekunud tuludelt.

13.3 SUBJEKTI ELUKOHT

Elukoht loetakse alaliseks, kui on selge, et elukoht on sisse seatud püsivaks kasutamiseks vastandina tingimustele, millest on näha, et isik kavatseb jääda nimetatud kohta vaid lühiajaliselt elama. Elukohaks loetakse nii elamut kui korterit, tuba jm sellist elukohta, mis on kas isiku enda omandis, üüritud või muul viisil isiku kasutuses alaliseks elamiseks (ka näiteks abikaasa korter või tööandja üüritav pind).

Isiku elukoha määramisel on oluline elukoha alalisus ja püsivus, see tähendab, et peab olema ilmne, et isik on teinud ettevalmistusi ja pingutusi elukoha muutmiseks temale kogu aeg ja püsivalt kättesaadavaks, mitte omandanud seda eesmärgiga elada kohas põhjustel, mis on oma olemuselt lühiajalised (puhkusereis, ärireis, õppereis, kursused koolis jne). Vara (ka kinnisvara) omamine Eestis ei muuda iseenesest isikut tulumaksuseaduse mõistes residentiks. Juhul, kui isikule kuuluv korter või elamu on teistele isikutele välja üüritud, ei ole tegemist selle isiku elukohaga.⁵

13.4 DEKLARATSIOONI ESITAMINE

Füüsiline isik, kes on Eesti resident, kannab vastavalt TMS-le kohustust esitada üks kord aastas oma tulude kohta deklaratsioon. Deklaratsioon tuleb esitada maksuaastale järgneva aastal, ajavahemikul 15. veebruarist kuni 31. märtsini. Ajavahemikul 1. jaanuarist kuni 1. veebruarini Maksu- ja Tolliamet kogub, korraldab ja kontrollib andmeid, mille tõttu deklaratsioonide varasem esitamine pole võimalik. Kui on toimunud FI pankrott, siis tuleb tuludeklaratsioon esitada ühe kuu jooksul alates pankroti väljakuulutamisest.

Deklaratsiooni võib FI esitada Eestis üksinda või koos abikaasaga ühiselt, kui kooselu on ametlikult registreeritud. Ühise tuludeklaratsiooni võivad abikaasad esitada ka juhul, kui abielu on sõlmitud maksustamisperioodi kestel või kui üks abikaasadest on surnud maksustamisperioodi kestel või pärast maksustamisperioodi lõppu. Ühist tuludeklaratsiooni ei saa esitada, kui maksustamisperioodi jooksul on abielu lahutatud. Ühise tuludeklaratsiooni esitamisel vastutavad abikaasad tulumaksu tasumise eest solidaarselt ning neile väljastatakse ühine maksuteade.

Tuludeklaratsiooni ei pea esitama maksumaksja juhul kui:

- tal puudus maksustamisperioodil maksustatav tulu;
- tema kogutulu maksustamisperioodil ei ületanud maksuvaba tulu osa (16 800 kr);

---

⁵ <http://www.emta.ee/?id=1529>

- tema ainsaks maksustatavaks tuluks maksustamisperioodil oli ühelt või mitmelt väljamakse tegijalt saadud palk,
- töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel saadud töö- või teenustasu, juhtimis- või kontrollorgani liikme tasu, I samba riiklikku pension, II samba kohustuslik kogumispensioni, ajutise töövõimetuse hüvitis või tööõnnetus- või kutsehaigus hüvitis ja sellelt tulult on kinni peetud allikamaks.

Kui loetletud tuludelt allikamaksu kinni peetud ei ole või on peetud seadusega sätestatust vähem, siis lasub FI-I kohustus esitada tuludeklaratsioon. Ja lõpuks tuleks rõhutada, et FI-I on kasulik tulumaksudeklaratsioon esitada, sest siis saab ta ära kasutada talle seadusega võimaldatud tulumaksusoodustused, sest selle esitamata jätmisel jäävad tal kasutamata ka võimalikud maksusoodustused.

FIE deklaratsioon. Kuna füüsilisest isikust ettevõtjat ei käsitleta iseseisva isikuna, vaid tulu maksustamise seisukohalt on ta ühildatud füüsilise isikuga, siis tema on kohustatud esitama oma maksustamisperioodi ettevõtlustulude deklaratsiooni vormil E elukohajärgsele Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele koos füüsilise isiku üldise tulude deklaratsiooniga (vorm A) hiljemalt maksustamisperioodile järgneva aasta 31. märtsiks. Pankroti korral on ta kohustatud esitama oma ettevõtlustulude ja üldiste tulude deklaratsioonid ühe kuu jooksul, alates pankroti väljakuulutamise hetkest.

13.5 VASTUTUS

Vaata: MKS § 152 ja 154; TMS § 44

Selle teema juures tuleks veelkord rõhutada, et Eestis ei ole FI endal kohustust ennast Maksu- ja Tolliametis registreerida, vaid ta registreeritakse selles automaatselt. Ka JI-I või FIE-I poolt FI-le tehtud tulu ülekannete deklareerimise kohustus on esmajoones väljamaksjal ning FI-st tulu saajal on nende osas kohustus vaid kinnitada või ümber lükata Maksu- ja Tolliametis olev informatsioon talle ülekantud tuludest.

FI-I endal on otsene ja esmane vastutus vaid kapitalitulude deklareerimise osas. Oma kapitalitulude deklareerimata jätmise eest, samuti Maksu- ja Tolliametile teadaoleva, kuid tegelikult vales suuruses deklareeritud tulu kinnitamise eest vastutab FI isiklikult – seega on tal n.ö teisene vastutus oma tulude deklareerimise eest. Vastutuse võtab FI endale allkirja andmisega või selle internetis kinnitamisega. Allkirja võib isiku eest anda tema esinda. Piiratud teovõimega isiku (kaasa arvatud alla 18-aastase lapse) eest kirjutab tuludeklaratsioonile alla tema seaduslik esindaja või eestkostja. Esindaja peab Maksu- ja Tolliameti nõudmisel esitama volitust tõendava dokumendi. Abikaasade ühisdeklaratsiooni esitamisel allkirjastavad tuludeklaratsiooni mõlemad abielupoled.

Sanktsioonid seadusega sätestatud deklareerimiskohustuste täitmata jätmise eest on sätestatud MKS-s peatükis 15, kuid FI otseselt puudutavad vaid MKS § 152 ja § 154.

14 TULUD

Reeglipäraselt kuuluvad kõik füüsilisele isikule laekuvad tulud maksustamisele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Nagu varasemates osades kirjeldatud, maksustatakse FI tulusid kapitalilt ja ettevõtlusest. Samuti maksustatakse tulumaksuga tulusid töövõtust või seda asendavaid tulusid, nagu haigusraha, pension, stipendium, elatis jms. Maksustamisele kuulub ka füüsilisele isikule madala maksumääraga territooriumil asuvalt juriidiliselt isikult laekuv tulu. Füüsilisele isikule osutatud erisoodustused, antud kingitused ja saadud pärand ei ole tulu saava isiku seisukohalt maksustatav tulu, vastavalt erisoodustustelt ja kingitusest maksab maksu tulumaksu erisoodustuse osutaja või kingituse andja kui ta on JI ning sellelt ei maksta maksu, kui selle andja on FI. Pärandi üleminekut maksustatakse aga Riigilõivu seaduse alusel.

Ebaseaduslik tulu, nagu näiteks tulu vargusest, varjatud tööhõivest, s.h ka prostitutsioonist jms kuulub seaduse järgi maksustamisele olenemata nende allikast, kuigi neid tavaliselt ei deklareerita. Tihti ongi suurkurjategijate, keda tavapärase kriminaaljuurdlustusega ei suudeta kunagi süüdi tunnistada, süüdimõistmiseks kasutatud just nende deklareerimata (legaliseerimata) tulude olemasolu, õigemini küll nende suutmatust tõestada oma tulude legaalsel päritolu. Kahjuks on sama probleem tihti ka poliitikutel, kusjuures erandiks ei ole ka Eesti poliitikud – vastavaid näiteid kohtab Eesti ajakirjanduses jätkuvalt. Maksukorralduse seaduse uue redaktsiooni § 92 – § 94 annavad maksuhaldurile õiguse määrata iseseisvalt tasumisele kuuluv maksusumma olukorras, kus isiku käsutuses on enam tulu või vara, kui tema poolt deklareeritu alusel võiks eeldada. Vastavad esimesed pretsedendid on ka juba loodud.

FI tulusid ja ka sellele järgnevat osades järgime tulumaksudeklaratsiooni poolt ettekirjutatud skeemi.

14.1 TÖÖ ANDMISEST TULENEVAD MAKSUKOHUSTUSED

Vaata: TMS § 40.

Füüsilisel isikul tekib allikamaksu tasumise kohustus, kui ta palkab enda teenistusse teise füüsilise isiku ja teeb talle sellega seoses tulu ülekandeid. Sellisteks juhtudeks võivad olla näiteks ehitustöölise palkamine kodu remondiks, aga samuti koristaja või lapsehoidja palkamine. Antud nõue ei ole *Tulumaksuseaduses* formuleeritud eriti nähtavalt, see tuleneb vaid § 40 lg 1 ja 3 sätestatud tulu kinnipidaja formuleeringust. Allikamaksu ülekandmisel Maksu- ja Tolliameti arvelduskontole peab ta sellisel juhul märkima viitenumbriks enda isikukoodi ja kuna ta maksab töövõtu tegijale kokkulepitud töötasu allikamaksu võrra väiksemas summas, peab ta ka temale andma vastava tõendi hiljemalt järgneva kalendriaasta 1. veebruariks. Allikamaks tuleb ülekanda ja deklaratsioon esitada tavapäraselt väljamaksmisele järgneva kuu 10. kuupäevaks.

Antud juhul lasub FI-l analoogselt JI-le kohustus deklareerida Maksu- ja Tolliametile väljamakstud tulu ja sellelt kinnipeetud allikamaks ning loomulikult ka kohustus teha vastavad maksed. Seejuures ei anna see mingeid täiendavaid maksusoodustusi, kuigi paljudes maailma-riikides on see tavaks. Maksusoodustuste andmise põhjenduseks on reeglina see, et antud juhul on FI loonud töökoha ja antud summa ei ole kasutatav enam tema isikliku heaolu rahuldamiseks. Vastuväitena on Rahandusministeeriumi ametnikud esitanud retoorilise küsimuse: kas on vahet kui ostate koristusteenust sellele spetsialiseerunud ettevõttelt või üksikisikult – mõlemal juhul tuleb maksta töötasu koos selle juurde kuuluvate kuludega, sealhulgas ka maksukuludega. Lihtsalt FI endal oleks lihtsam osta vastavat teenust ettevõtja käest selle asemele, et ise hakata sellelt tasuma makse ja pidama aruandlust.

14.2 FI PÜSITULUD – OSA 5

14.2.1 Osa 5.1

Vaata: TMS § 6 ja § 13.

Osa 5.1 on ilmselt kõige laialdasemalt FI tulusid hõlmav tuludeklaratsiooni osa. Üritades leida selles osas deklareeritavatele tuludele ühisnimetajat, siis võiks öelda, et selles osas esitatavad tulud peavad vastama järgmistele tunnustele:

- seda tulu maksustatakse 26% allikamaksuga ja
- selle tulu väljamaksja on raamatupidamise- ja maksuaruandluse kohustust kandev JI või FIE.

Osas 5.1 tuleb deklareerida:

- kõik rahalised tasud, mida töötaja või avalik teenistuja on saanud tööandjalt, sealhulgas palk, lisatasu, juurdemakse, puhkusetasu, puhkusetootus, töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel ettenähtud hüvitised, kohtu või töövaidluskomisjoni poolt

- tööandjalt väljamõistetud hüvitis või viivis, töö- või teenistussuhtest tulenevad stipendiumid, toetused ja pensionid, seaduse või muu õigusakti alusel töö tegemise eest makstud tasud, tööandjalt saadud sünnitustoetus, osas mis ületab 8500 kr, riigi poolt hüvitatav tasu täiendavate puhkusepäevade eest, seoses tööõnnetusega või kutsehai-gusega makstud hüvitise kogusumma, pärast töö- või teenistuslepingu lõppemist makstud tasud ning muud väljamaksed mis tulenevad töö- või teenistussuhtest;
- ajutise töövõimetuse hüvitis (haigusraha). Maksustamisele ei kuulu täiendav ravimihüvitis ja täiskasvanute hambaraviteenuse hüvitis;
  - töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel saadud töö- või teenustasu
  - sportlasele lepingute alusel makstav tasu, kui tasu saaja ei ole kantud äriregistrisse või registreeritud FIE-na Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses ning tasu ei ole ettevõtlustulu;
  - tasud, mida JI juhtimis- või kontrollorgani liige on saanud sellelt JI-lt töö eest, samuti stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmeks;
  - stipendiumid ja toetused, kultuuri-, spordi- ja teaduspreemiad, loteriivõidud. Maksustamisele ja deklareerimisele ei kuulu seaduse alusel või riigieelarvest makstavad stipendiumid ning seaduse alusel makstavad toetused, samuti Vabariigi Valitsuse kehtestatud tingimustel õppe- ja teadustööks ning loominguliseks ja sporditegevuseks antavad stipendiumid. Samuti ei maksustata tulumaksuga korraldusloa alusel läbiviidud loteriist saadud loteriivõite ja hasartmängu korraldamise tegevusluba omavalt isikult saadud hasartmänguvõite.
  - vanemahüvitis;
  - töötuskindlustuse hüvitis;
  - rendi- või üüritulu ning litsentsitasud, välja arvatud juhul, kui see on FIE ettevõtlustuluks;
  - laenudelt, väärtpaberitelt, liisingult või muult võlakohustuselt saadud intressid, sealhulgas võlakohustuselt arvatud summad, mille võrra esialgset võlakohustust suurendatakse. Maksustamisele ja deklareerimisele ei kuulu residendist krediidasutuselt ning pärast 1. maid 2004. a Euroopa Liidu liikmesriigi residendist krediidasutuselt ja mitte-residendist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaalilt saadud intressid;
  - saadud elatis. Seejuures tuleb teha viide kohtuotsuse või kohtumäärusega kinnitatud kokkuleppele või pooltevahelise notariaalselt kinnitatud kokkuleppele. Deklareeritakse elatise summa enne tulumaksu kinnipidamist, millest tulumaksu, posti- või pangakulusid maha ei arvata;
  - I ja II samba pensioniväljamaksed ehk Eesti riigi poolt seaduse alusel makstud pensioni ja kohustusliku kogumispensioni kogusumma. Ka pension deklareeritakse brutosummas;
  - III samba ehk täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel tehtud väljamaksed, välja arvatud pärast 2002. aasta 1. maid sõlmitud täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel väljamakstud surmajuhtumi kindlustuse hüvitis.

14.2.2 Osa 5.2

Ka selles osas deklareeritakse JI-te poolt väljamakstavaid tulusid, kuid oluliseks erinevuseks on, et selles osas deklareeritavatele tuludele rakendatakse TMS-st tulenevalt 10% allikamaksu. Selline madalama maksumäära rakendamine on maksusoodustus, millega riik püüab stimuleerida FI-te investeringuid oma tuleviku kindlustamisse. Seeläbi saab riik maandada võimalikke riske ja vähendada maksumaksjate ühisvastutust otseste rahaliste kulutuste kandmisel, mis tulenevad konkreetse isiku vananemisest ja töövõime kaotusest.

Osas 5.2 tuleb deklareerida:

- III samba ehk täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel kindlustusvõtjale makstud kindlustushüvitised;
- III samba vabatahtliku pensionifondi osakuomanikule pensionifondist tehtud väljamakset.

Vastavalt rakendatavale korrale ei arvestata seejuures, kas sissemaksed tehti tulumaksuga maksustamata (15%) või tulumaksuga maksustatud summadest. See aga tähendab tulude topeltmaksustamist ja õigusprintsipi rikkumist, sest isikud kes tegid sissemakseid maksustatud tuludest, ei oma õigust seda maha arvestada.

Selle osa juures tuleks veel rõhutada, et antud tulumaks jääb lõplikuks, sest seda tulu ei liideta kokku muude tuludega, mis muidu tähendaks selle automaatset maksustamist 26% tulumaksuga. See aga tähendab, et antud tuludelt ei saa maha arvestada maksusoodustusi, mida küll selles eas inimesed ilmselt ka eriti palju enam ei kasuta, s.t nad ei õpi ega ehita enam endale uut eluaset.

14.2.3 Osa 5.3

Ka osa 5.3 võib käsitleda riigi residentidele võimaldatava maksusoodustusena, mille eesmärk on analoogselt eelmisega jagada riske ning tagada inimestele suurem kindlustunne tulevaste kulutuste suhtes. Selles osas deklareeritakse investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel saadud summad ja kindlustusvõtja poolt tasutud kindlustusmaksed.

Saadud tulu kuulub maksustamisele, kui väljamakse kindlustuslepingu omanikule toimub enne 12. aasta möödumist kindlustuslepingu sõlmimisest. Siin tuleb siiski lisada, et enne 2001. a 1. jaanuari sõlmitud lepingu alusel saadud summa kuulub maksustamisele, kui selle väljamakse toimub enne 5. aasta möödumist kindlustuslepingu sõlmimisest. Summa maksustamisel arvestatakse kitsa tulu printsibist lähtudes esmalt maha sissemaksed ja alles siis, kui väljamakset ületavad sissemaksed, kuulub saadud tulu maksustamisela tavapärase allikamaksuga 26%. Kui investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel tasutud kindlustusmaksed on maksumaksja tulust maha arvatud täiendava kogumispensioni kindlustusmaksena, siis saadud summasid maksustatakse kui väljamakseid täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel ning deklareeritakse tabelis 5.1 või 5.2 .

Kui väljamakse toimub surmajuhtumi tagajärjel, siis investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel väljamakstud surmajuhtumi kindlustuse hüvitist ei loeta maksustatavaks tuluks ning seda ei deklareerita.

Iga investeerimisriskiga elukindlustuslepingu kohta täidetakse kindlustusandja poolt väljastatud tõendi alusel eraldi rida.

Tabel 29. Füüsilise isiku tulumaksu vorm A, lehekülg 1.

RESIDENTIST FÜÜSILISE ISIKU 2004. a TULUDEKLARATSIOON

Vorm A

“.....” 2004. a kuni “.....” 2004. a

Periood märgitakse juhul, kui isik ei olnud Eesti resident kogu 2004. a kestel

I ÜLDANDMISED	1. Maksumaksja		PALUME TÄITA TRÜKITÄHTEDEGA			
	1.1	Eesnimi	Perekonnanimi	1.2	Isikukood või selle puudumisel sünniaeg	
	Elukohta aadress (koht, kus isik deklaratsiooni esitamise ajal alaliselt või peamiselt elab)					
	2.1	Riik, postiindeks	Maakond	Vald ja küla		
		Linn (asula)	Tänav, maja, korter	Telefon, elektronposti aadress (e-mail)		
	Postiaadress (märgitakse juhul kui postiaadress erineb elukohta aadressist)					
	2.2	Riik, postiindeks	Maakond	Vald ja küla		
		Linn (asula)	Tänav, maja, korter			
	3. Abikaasa (abikaasa andmed märgitakse ühise tuludeklaratsiooni puhul)					
	3.1	Kas abikaasad esitavad ühise tuludeklaratsiooni Jah ☐ Ei ☐				
3.2	Eesnimi	Perekonnanimi	3.3	Isikukood või selle puudumisel sünniaeg		
4. Enamamaksud maksu tagastamine (tagastatakse maksumaksja või abikaasa pangakontole; kolmanda isiku pangakontole kandmiseks peab esitama eraldi avalduse)						
4.1	Konto number					
4.2	Konto omaniku ees- ja perekonnanimi			Konto omaniku isikukood		
II MAKSUSTATAVAD TULUD	Eestis saadud tulu (kroonides)					
	5.	Tulu, millelt on tulumaks kinni peetud				
	5.1	Palk ja muud tasud, töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel saadud töö- või teenustasu, juhtimis- või kontrollorgani liikme tasu.				
		Ajutise töövõimetuse hüvitis, stipendium, toetused, preemiad, loteriivõidud, vanemahüvitis, töötuskindlustuse hüvitis, rendi- või üüritul, litsentsitasud, intressid, elatis, pensionid, väljamaksud vabatahtlikust pensionifondist, väljamaksud täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel (välja arvatud pärast 2002. aasta tulu- ja sotsiaalse kindlustuslepingute seaduse muudatust) ja muud tulu, millelt on tulumaks kinni peetud.				
		Kõik tulu		A. tulu	B. tulu	
		E. Muud tulu				
		F. Muud tulu				
		G. Muud tulu				
		H. Muud tulu				
		I. Muud tulu				
	J. Muud tulu					

Tabel 30. Füüsilise isiku tulumaksu vorm A, lehekülj 2.

5.2 Väljamaksed täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel või vabatahtlikust pensionifondist							Maksumäär 10%
Väljamakse tegija						3. Tulu	4. Kinnipeetud tulumaks
1. registrikood			2. nimi				
5.3 Investeeringuriskiga elukindlustuslepingu alusel saadud tulu							Maksumäär 26%
1. Kindlustusandja		Lepingu andmed		Väljamakstud summa		6. Lepingujärgselt tasutud kindlustusmaksed	7. Maksustamisperioodil kinni- peetud tulumaks
		2. number	3. sõlmimise kuupäev	4. eelmistel maksus- tamisperioodidel	5. maksustamis- perioodil		
6. Kasu vara võõrandamisest							
6.1 Kasu või kahju väärtapaberite võõrandamisest				Eelmistest maksustamisperioodidest väärtapaberite võõranda- misest edasikantud kahju (väärtus ilma miinusmärgita)			kr.
Väärtapaberi				4. Võõrandatud väärtapaberite soetamismaksumus (kogumaksumus)	5. Võõrandamisega seotud kulud	6. Müügi- / turuhind (kogus x hind)	
1. emitent		2. liik	3. kogus				
6.2 Kasu kasvava metsa raieõiguse võõrandamisest							
1. Maksustamisperioodil raieõiguse võõrandamisest saadud tulu		2. Maksustamisperioodil metsa uuendamisega seotud kulud		3. Eelmistest maksustamisperioodidest edasikantud metsa uuendamisega seotud kulud		4. Kokku: veerg 1-2-3 (positiivne tulem kuulub maksustamisele, negatiivne tulem kantakse edasi järgmistele maksustamisperioodidele veergu 3 miinusmärgiga)	
				X			
6.3 Kasu muu vara võõrandamisest							
1. Vara liik				2. Soetamismaksumus	3. Võõrandamisega seotud kulud	4. Müügi- / turuhind	
6.4 Aktsiaseltsi aktsiakapitali, osalühingu või ühistu osakapitali, samuti täis- või usaldusühingu sissemaksete vahendamisel, aktsiate, osade või osamakse tagasiostmisel või juriidilise isiku likvideerimisel saadud tulu							
Väljamakse tegija						3. Soetamis- maksumus/ sissemakse	4. Väljamakse
1. registrikood			2. nimi				

II MAKSUSTATAVAD TULUD

Tabel 31. Füüsilise isiku tulumaksu vorm A, lehekülg 3.

II MAKSUSTATAVAD TULUD	7. Muu tulu					
	7.1 Muu maksustatav tulu, millelt ei ole tulumaksu kinni peetud (välja arvatud vormil E deklareeritud ettevõtetulu ja vormi A tabelis 6 näidatud kasu vara vöörandamisest). Täiendava kogumispensionini tagamise eesmärgil moodustatud eraldise negatiivne muutus					
	Väljamakse tegija või kindlustusandja				4. Tulu liik	5. Tulu
	1. registri- või isikukood	2. nimi või ees- ja perekonnanimi	3. aadress			
	7.2 Osaniku või liikme tulu juriidilise isiku staatust mitteomavas Eesti isikute ühenduses või varakogumis					
	Isikute ühendus või varakogum			Maksumaksja osa (kroonides)		
	1. nimi	2. aadress	3. Osalus või hääleõigus (%)	4. tulust	5. kinnipeetud tulumaksust	

8. Välismaalt saadud tulu TÄIDETAKSE ERALDI LEHEL

III MAHAARVAMISED	9. Maksustamisperioodi tulust tehtavad mahaarvamised (kroonides)			
	9.1 Täiendav maksuvaba tulu kolmanda või enama lapse kohta			
	1. Kuni 17 aasta vanuse lapse (kaasa arvatud ees- ja perekonnanimi (vanuse järjekorras alates vanemast lapsest)	2. Lapse isikukood	3. Lapse maksustatav tulu	
	9.2 Makstud elatise			
1. Elatise saaja ees- ja perekonnanimi	2. Elatise saaja isikukood	3. Makstud elatise summa		
9.3 Tasutud eluasemelaenu või eluasemega seotud kapitalirendi intresseid				
1. Andmed	2. Laenude lõikes	3. Laenude lõikes	4. Laenude lõikes	
1. Eluaseme omaniku nimi				
2. Eluaseme omaniku isikukood				
3. Eluaseme omaniku suguluseaste (adiikaasa, vanem, laps)				
4. Kredidi- või finantseerimisasutuse nimi				
5. Kredidi- või finantseerimisasutuse registrikood				
6. Laenu- või rendilepingu number				
7. Laenu- või kapitalirendiga seotava eluaseme aadress				
8. Laenu või rendi kasutamise: eluaseme ostmise, ehitamise, rekonstrueerimise				
9. Maksustamisperioodil tasutud eluasemelaenu või kapitalirendi intresside summa	<input type="text"/> kr.	<input type="text"/> kr.	<input type="text"/> kr.	
10. Last üksi kasvatava, lastehoidlusest kasutanud vanema tasutud (aerahu)gaas eelmisest maksustamisperioodist edasikantud intresseid	<input type="text"/> kr.	<input type="text"/> kr.	<input type="text"/> kr.	

Tabel 32. Füüsilise isiku tulumaksu vorm A, lehekülg 4.

III MAHAARVAMISED	9.4 Tasutud koolituskulud					
	Koolitatava		Õppeasutuse			5. Tasutud summa
	1. ees- ja perekonnanimi	2. isikukood	3. nimi	4. registreerimisnumber või registrikood		
9.5 Tasutud õppelaenu intressid						
Õppelaenu saaja		Krediidiasutuse		5. Laenulepingu number	6. Tasutud summa	
1. ees- ja perekonnanimi	2. isikukood	3. nimi	4. registrikood			
9.6 Tehtud kingitused ja annetused ning tasutud ametiühingu sisseastumis- ja liikmemaksud						
Tehtud kingituse ja annetuse ning tasutud ametiühingu sisseastumis- ja liikmemaksu saaja			3. Tasutud ametiühingu sisseastumis- ja liikmemaksu summa	4. Tehtud kingituse ja annetuse summa		
1. nimi		2. registrikood				
9.7 Täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel tasutud kindlustusmaksed (välja arvatud pärast 2002. aasta 1. maid sõlmitud täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu alusel elukindlustuskaitse eest makstud summad), ning vabatahtliku pensionifondi osakute soetamisel tasutud summad						
Kindlustusandja või pensionifondi valitseja			Kindlustuslepingu		5. Tasutud kindlustusmaksed ning pensionifondi osakute soetamisel tasutud summa	
1. nimi	2. registrikood	3. number	4. sõlmimise kuupäev			
9.8 Kinnipeetud töötuskindlustusmaksed ja kohustusliku kogumispensioni maksed						
Väljamakse tegija			3. Kinnipeetud töötuskindlustusmaks	4. Kinnipeetud kohustusliku kogumispensioni maks		
1. nimi	2. registri- või isikukood					
KINNITUS	10. Kinnitan, et minule teadaolevalt on espool esitatud andmed õiged. Olen teadlik, et ebasõlge või ebatäpse informatsiooni esitamine on "Maksukorralduse seaduse" (RT I 2002, 26, 150; 57, 358; 63, 387; 99, 581; 110, 660; 111, 662; 2003, 2, 17; 48, 341; 71, 472; 82, 554; 88, 591; 2004, 2, 7; 28, 188; 28, 189; 38, 268; 45, 318) alusel karistatav.					
	10.1 Maksumaksja allkiri	Kuupäev	10.2 Abikaasa allkiri	Kuupäev		
	10.3 Maksumaksja esindaja ees- ja perekonnanimi	Esindaja allkiri	Kuupäev	Talafon		

14.3 FI KAPITALITULUD – OSA 6

Kapitalituludega seonduvat käsitlesime käesoleva teema alguses ja sealõeldu kehtib nii JI kui ka FI kapitalitulude kohta. FI kapitalitulused ei puudutanud seal vaid vara amortiseerimist käsitlev osa.

14.3.1 Osa 6.1

Osas 6.1 deklareerib FI oma tulu, mis on tekkinud vabalt võõrandatavate väärtpaberitest (aktsia, osa, osak, erastamisväärtpaber, võlakiri, obligatsioon, optioon, futuur, forward jmt). Maksustatava tulu määramiseks tuleb deklareerida selle soetamismaksumus, müügihind või väärtpaberite vahetuse puhul vastu saadud vara turuhind ning müügi või vahetamisega otseselt seotud kulud. Maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust arvatakse maha samal maksustamisperioodil väärtpaberite võõrandamisest saadud kahju. Samuti arvestatakse maksustamisperioodi tulemit maha eelmistest maksustamisperioodidest edasikantud, väärtpaberite võõrandamisest nii Eestis kui välismaal saadud kahju, mis esitatakse tabelis positiivse väärtusena kuid eraldiseisvas lahtris. Seejuures tuleks rõhutada, et nimetatud kahjumit märkivasse lahtrisse koondatakse ka varasematel aastatel osas 8.2 deklareeritud välismaa väärtpaberite võõrandamisest tekkinud ja edasikantud kahju. Kahjumi edasikandmisel ei ole ajalist piirangut, kuid siin tuleks rõhutada, et see kahjum vähendab vaid osa 6.1 tulemit ning ei anna õigust tulumaksu tagastamisele muudes osades deklareeritud tuludelt – näiteks töötasudelt.

Väärtpaberite võõrandamise tehingu soetamismaksumuse arvestamisel võib arvesse võtta vaid müüdü koguse väärtpaberitele vastavat soetamismaksumust, kui müüdi vaid osa ostetud väärtpaberitest. Varasematel aastatel on rakendati korda, et kui müügi tulemiks oli kahjum, siis seda kahjumit ei saanud suurendada müügikulude võrra. Alates 2005. aastast (kui deklareeritakse 2004. a võõrandamistehinguid) arvestatakse kahju kogu ulatuses, st arvesse võetakse ka müügist tekkinud kulud ilma eranditeta. Kui väärtpaberite võõrandamisest saadud kahju ületab kasu, siis kahju summat muust maksustatavast tulust maha ei arvata, vaid kantakse järgmisele maksustamisperioodile ja arvatakse väärtpaberite võõrandamisest saadud kasust maha järgmistel maksustamisperioodidel. Samas tuleb siin meeles pidada, et kui kahju tekkis tehingutest, kus väärtpabereid müüdi või ostetid turuhinnast oluliselt erineva hinnaga ning tehingutes osalejate vahel on võimalik tuvastada isikute seotust, siis vastavalt TMS-le selliseid tehinguid ei arvestata.

Erineva hinnaga ja erineval ajal soetatud samanimeliste väärtpaberite soetamismaksumuse arvestamisel tuleb lähtuda kapitalitulude osas kirjeldatud ja TMS-e järgi lubatud, ühest järjepidevalt kasutatavast meetodist, milleks Eestis võib olla kas FIFO või kaalutud keskmise meetod. Maksustamisperioodil samanimeliste väärtpaberite (näiteks panga lihtaktsiad) võõrandamise tehingute andmed (soetamismaksumus, võõrandamisega seotud kulud ja müügihind või turuhind) on tuludeklaratsioonis lubatud näidata koondsummadena. Erastamisväärtpaberite võõrandamisest saadud kasu deklareerimisel jäetakse tabelis 6.1 veerg 1 "emitent" täitmata ning veergu 2 märgitakse "EVP".

Riigi poolt välja antud, pärandina või abikaasalt, vanemalt või lapselt saadud erastamisväärtpaberite eest soetatud vara soetamismaksumus on erastamisväärtpaberite väärtpaberibörsil noteeritud keskmine müügihind vara soetamise päeval. Enne erastamisväärtpaberite väärtpaberibörsil noteerimise alustamist soetatud vara soetamismaksumuseks loetakse erastamisväärtpaberite keskmine kohalik müügihind vara soetamise päeval.

14.3.2 Osa 6.2

Osas 6.2 deklareeritakse alates 2005. aastast metsa raieõiguse võõrandamisest saadud tulu, millest võib maha arvata metsa uuendamise seotud kulud. Kulude mahaarvamine on lubatud juhul, kui

- metsaomanik on metsauuendustööde kohta esitanud asukohajärgsele keskkonna-teenistusele metsateatise;
- metsa uuendamine on kooskõlas metsaseadusega;
- keskkonnateenistus ei ole keelanud teatistes kavandatud tegevust ja
- metsa uuendamise kulude kohta on olemas kuludokument.

Kulud võib maha arvata samal või järgmistel maksustamisperioodidel metsa raieõiguse võõrandamisest saadud tulust. Kui jooksva aasta tulemiks on metsauuendustööde tõttu kahjum, siis ka selle osas on võimalik negatiivset tulemit edasi kanda ja maha arvestada tulevastest metsamüügituludest, kusjuures analoogselt osaga 6.1 ei ole ka siin ajalist piirangut.

14.3.3 Osa 6.3

Vastavalt TMS-le kuulub maksustamisele FI laekunud tulu, mis on talle laekunud ükskõik millise varaliselt hinnatava eseme võõrandamisest. Samas sätestab seesama seadus, et tulumaksuga ei maksustata isiklikus valduses oleva vallasasja võõrandamisest saadud tulu. Väärt-paberite võõrandamist deklareeritakse osades 6.1 ja 6.4 ja mets raieõiguse võõrandamisest saadud tulu osas 6.2, seega järele jääb vaid kinnisvara võõrandamisest tekkiv tulu. Eelöeldule vaatamata on käesolevas osas deklareeritava tulu objekt püütud järgnevas sõnastuses jätta täpsemalt määratlemata.

Varasem osa 6.2, alates 2005. aastast osas 6.3. deklareerib FI sellise võõrandatud vara (muu vara) soetamismaksumuse, müügihinna või vara vahetuse puhul turuhinna ning müügi või vahetamisega otseselt seotud kulud, mis ei ole vastavalt TMS-le maksuvaba ning mis ei kuulu näitamisele tabelites 6.1, 6.2 ja 6.4.

Seejuures tuleks aga meeles pidada veelkord, et tulumaksuga ei maksustata ka FI alaliseks või peamiseks elukohaks olnud kinnisvara müüki. Kui aga maksuvabastuse aluseks on eluruumi kasutati samaaegselt ka ettevõtluses või üüriti välja, siis rakendatakse maksuvabastust proportsionaalselt elukohana ja muul otstarbel kasutatavate ruumide pindala suhtega.

14.3.4 Osa 6.4

Osas 6.4 deklareerib FI tema valduses olnud aktsiaseltsi aktsiakapitali, osaühingu või ühistu osakapitali või täis- või usaldusühingu sissemaksete vähendamisel ning aktsiate, osade või osamakse tagasiostmisel temale tehtud väljamakseid. Saadud tulust on tal õigus vähendada sama osaluse soetamismaksumus või tehtud sissemakse osaluse omandamisel. Käesoleva osa erinevus osast 6.1 seisneb esmajoones selles, et sisuliselt deklareeritakse siin nimeliste aktsiate võõrandamist, mis ei ole vabalt võõrandatavad, s.h börsil ning mille müümise puhul on eelisõigus ÄÜ senistel osanikel või ÄÜ-l endal.

14.4 TULUD TEISTELT FI-LT - OSA 7

Nii osas 7 üldiselt, kui ka **osas 7.1** deklareeritakse sisuliselt tulu, mis on laekunud teistelt FI-lt ja millelt ei ole eelnevalt allikamaksu kinni peetud (sest FI-st tulu väljamaksjal vastav kohustus puudub). Selles osas deklareerib FI vara üürimisest laekunud renditulu, samuti raha laenamisest saadud intressitulu jms. Kui väljamakse tegija (tuluallika) andmeid ei ole teada, tuleb märkida ainult tulu summa.

Seejuures tuleks meeles pidada, et FI-l ei ole õigust näidata kulusid, mille tõttu ta peab deklareerima kogu talle laekunud tulu ning tasuma sellet tulumaksu.

Osas 7.2 deklareeritakse FI tulu, mis on tekkinud tema osaniku- või liikmestaatuses Eesti JI staatust mitteomavas isikute ühenduses või varakogumis, sealhulgas seltsingus. Isik deklareerib oma tuluna ühenduse või varakogumi puhaskasumi osa, mis vastab proportsionaalselt tema osalusele või hääleõigusele. Arvesse võetakse ka proportsionaalne osa kinnipeetud allikamaksust. Tabelis 7.2 ei näidata tulu varakogumis, mille kohta on emiteeritud väärtpaber ning mida maksustatakse ja deklareeritakse kasuna vara vöörandamisest (tabel 6.1) või intressina (tabel 5.1).

14.5 VÄLISTULUD - OSA 8

14.5.1 Topeltmaksustamise probleem

Vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud allikaprintsiibile maksustatakse teenitud tulu tema väljamaksimisel asukohamaal, kuid kui see kantakse üle teise riiki, võib see sattuda teist korda maksustamise objektiks, mistõttu tekib topeltmaksustamise oht. Selle vältimiseks sõlmivad riigid tulu- ja/või kapitalitulumaksude topeltmaksustamise vältimise lepinguid. Eesti Vabariigi poolt 2003. aasta seisuga sõlmitud topeltmaksustamise vältimise lepingud on esitatud Tabelis 22, kuid kuna nende nimekiri pidevalt muutub, siis selle aktuaalset seisu saab vaadata Maksu- ja Tolliameti kodulehelt.

Kui juba ühes riigis maksustatud tulu kantakse üle teise riiki, on sellel riigil, kuhu tulu laekub järgmised võimalused:

- madalamalt maksustatud tulu koormatakse täiendava maksuga;
- pisut madalamalt maksustatud tulu (alla 1/4) ei koormata täiendava maksukoormusega, kui vastavate riikidevaheline topeltmaksustamise vältimise leping seda võimaldab;
- võrdselt maksustatud tulu jäetakse maksuvabaks;
- kõrgemalt maksustatud tulu on maksuvaba ja teises riigis enamakstud tulumaksu ei kompenseerita ei otseste ega ka kaudsete maksusoodustusega.

See millist lahendit tegelikult kasutatakse sõltub juba konkreetsete riikide vahelisest lepingust.

Tabel 33. Riigid, kellega Eesti Vabariik on sõlminud topeltmaksustamise vältimise lepingu. Allikas: www.ma.ee

Riik	Kehtivuse algus	Riigi Teataja
Läti Vabariik	01.01.2002	RT II 2002, 33, 157
Läti Vabariik	01.01.1994	RT II 1993, 32/33, 107
Norra Kuningriik	01.01.1994	RT II 1993, 32/33, 108
Taani Kuningriik	01.01.1994	RT II 1993, 34, 109
Rootsi Kuningriik	01.01.1994	RT II 1993, 35, 110
Leedu Vabariik	01.01.1994	RT II 1993, 36, 112
Soome Vabariik	01.01.1994	RT II 1993, 37, 113
Saksamaa Liitvabariik	01.01.1994	RT II 1997, 20, 94
Suurbritannia ja Põhja Iirimaa ÜK	01.01.1995	RT II 1994, 32/33, 139
Poola Vabariik	01.01.1995	RT II 1994, 32/33, 140
Hollandi Kuningriik	01.01.1995	RT II 1997, 37, 125
Islandi Vabariik	01.01.1996	RT II 1994, 30/31, 131
Tsehhi Vabariik	01.01.1996	RT II 1995, 1, 1
Kanada	01.01.1996	RT II 1995, 44, 199
Prantsuse Vabariik	01.01.1996	RT II 1998, 16/17, 28
Ukraina	01.01.1997	RT II 1996, 42, 172
Valgevene Vabariik	01.01.1999	RT II 1998, 16/17, 30
Moldova Vabariik	01.01.1999	RT II 1998, 33/34, 63
Iiri Vabariik	01.01.1999	RT II 1998, 33/34, 62
Ameerika Ühendriigid	01.01.2000	RT II 1998, 40/41, 94
Hiina Rahvavabariik	01.01.2000	RT II 1998, 52, 119
Kasahstan	01.01.2001	RT II 2000, 16, 96
Itaalia	01.01.2001	RT II 1998, 18/19, 32
Austria Vabariik	01.01.2003	RT II, 2002, 29, 134

14.5.2 Välisulude deklareerimine

Osas 8 deklareerib Eesti residendist FI oma välisriigis saadud tulu. Välismaalt saadud tulu, tulust lubatud mahaarvamised ning makstud või kinnipeetud tulumaks näidatakse välisvaluutas. Kui maksumaksja on saanud välismaalt tulu Eesti kroonides, siis võib märkida tulu ja kinnipeetud tulumaksu summa Eesti kroonides.

Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust arvatakse maha sellele tulult välismaal tasutud või kinnipeetud tulumaks. Kui välisriigis saadud tulult tasutakse välisriigis tulumaks tulu saamisest erineval maksustamisperioodil, võetakse see Eestis arvesse maksustamisperioodil, millal välisriigis maksustatud tulu laekus. Kui tulumaksu kinnipidamise kuupäev ei ole teada, võib märkida tulumaksu kinnipidamise kuupäevaks tulu saamise kuupäeva. Eestis mittemaksustatavalt tulult välisriigis tasutud tulumaksu Eestis arvesse ei võeta.

Kui välisriigis saadud tulult Eesti tasumisele kuuluv tulumaks on suurem välisriigis tasutud tulumaksust, on maksumaksja kohustatud Eestis tulumaksuna tasuma välisriigi tulumaksu ja Eesti tulumaksu vahe. Kui välisriigis saadud tulult Eestis tasumisele kuuluv tulumaks on väiksem välisriigis tasutud tulumaksust, samuti juhul, kui maksumaksja tuludeklaratsiooni järgi kõikidest allikatest saadud tulult arvatud tulumaks on väiksem välisriigis tasutud tulumaksust, siis välisriigis enamakstud tulumaksu Eestis ei hüvitata.

Igas välisriigis saadud tulu kohta arvutatakse tulumaks eraldi. Saadud tuludelt maksustamisperioodil kinnipeetud või tasutud tulumaks näidatakse välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja õiendi alusel. Kui välisriigis on tulumaksu tasutud või kinni peetud rohkem, kui vastava riigi seadus või välisleping ette näeb, võib Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata ainult selle osa tulumaksust, mille tasumine oli kohustuslik.

Osas 8.1 vastab siseriiklike tulude osale 5.1 ja selles deklareerib residendist FI oma välismaal saadud palga ja muud tasud, samuti tulu tegutsemisest töövõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel, tulu riigiteenistusest, juhtimis- või kontrollor-gani liikme tasud, välismaa juriidiliselt isikult saadud dividendid või muud kasumieraldised.

Kui isik töötab ja elab pikemat aega välismaal, siis maksustatakse temale väljamakstav töövõtu tulu tolle riigi maksuseaduste alusel. Kui isik jääb seejuures siiski Eesti residendiks, peab ta siin deklareerima oma tulud teist korda, kusjuures tal on õigus ära näidata ka kinnipeetud maksud. Samas ei ole Tulumaksuseaduses rakendatav topeltnmaksustamise vältimise lepingutest tulenev krediitimeetod topeltnmaksustamise vältimiseks mõjus, kuna see seab Eesti residentide maksustamise mõttes välisriigis sealsete töötajatega võrreldes ebasoodsamasse olukorda. Seda seetõttu, et tihtipeale on välisriigis kõrgem maksuvaba tulu, mis võtab arvesse konkreetse riigi elatustaset. Samuti võib olla Eesti tulumaksumäärast väiksem esimene füüsilise isiku tulumaksu aste. Nende kahe teguri koosmõjus võib madalapalgalise Eesti residentide maksukoormus olla välisriigis suhteliselt väike, kuid Eestis välismaalt saadud tulu deklareerides ei saa isik võtta arvesse mitte välisriigi maksuvaba tulu, vaid Eesti maksuvaba tulu, mis on hetkel ligikaudu kümme korda madalam kui Euroopa Liidu liikmesriikides. Tihtipeale tuleneb Eestis täiendavalt tasumisele kuuluva tulumaksu summa just erinevusest maksuvaba tulu määrades. See on aga sotsiaalselt ebaõiglane, kuna isikul ei säili elukeskkonnas (antud juhul välismaal) toimetulekuks vajalik elatusmiinimum.

Eesti TMS (§ 13, lg 4) sätestab siiski, et välisriigis töötamise eest saadud tulu, ei maksustata Eestis tulumaksuga, kui on täidetud mõlemad alljärgnevad tingimused:

- isik on viibinud töötamise eesmärgil välisriigis vähemalt 183 päeval 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul;
- välisriigis on nimetatud tulu olnud isiku maksustatav tulu ning see on dokumentaalselt tõendatud ja tõendil on näidatud tulumaksu summa (ka juhul, kui summa on null).

Seega, kui isik viibis välismaal vähem kui 183 päeva, kuulub tema tulu ikkagi maksustamisele Eestis. Samas, lähtudes üldreeglist tuleks tema tulu maksustada Eestis ka siis kui ta

asus välismaal rohkem kui 183 päeva, kuid tema põhiline elukoht on Eestis – antud sätestusega on siiski seda nõuet lõdvendatud ja andnud võimaluse sellise tulu mittemaksustamiseks Eestis.

Samuti sätestab TMS-s, et dividende ei maksustata tulumaksuga, kui selle maksmise aluseks olevalt kasumiosalt on tulumaks makstud või kui dividendilt on tulumaks välisriigis kinni peetud.

Lisaks näidatakse tabelis 8.1 välismaal saadud rendi- või üüritulu, litsentsitasu, kunstniku- le või sportlasele makstud tasu, intressid, sealhulgas välismaiselt krediidasutuselt saadud intressid, pensionid, stipendiumid, erisoodustused, kultuuri-, spordi- ja teadusalased preemiad, toetused ja abirahad, loteriivõidud, töövõimetuse hüvitised ning muu tulu (tululiikide lgs).

Osa 8.2 vastab osale 6.1 ja selles deklareerib residendist FI oma välismaal võõrandatud väärt-paberite (aktsia, osa, osak, võlakiri, obligatsioon, optsoon, futuur, forward jmt) soetamismaksumuse, müügihinna või väärt-paberite vahetuse puhul vastu saadud vara turuhinna ning müügi või vahetamisega otseselt seotud kulud. Välisvaluutas tehtud kulu, väärt-paberite müügi/turuhind ning makstud ja kinnipeetud tulumaks tuleb arvutada ümber Eesti kroonidesse vastavalt kulu tegemise, tulu saamise või tulumaksu tasumise või kinnipidamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel. Eraldi tuleb ära näidata riik, kus maksumaksja tulu teenis.

Osa 8.3 vastab osale 6.3 ja selles deklareerib residendist FI oma välismaal võõrandatud maksumustamisele kuuluva vara (põhiliselt on siin mõeldud kinnisvara) soetamismaksumuse, müügihinna või vara vahetuse puhul turuhinna ning müügi või vahetamisega otseselt seotud kulud.

Osa 8.4 vastab osale 6.4 ja selles deklareerib residendist FI oma välismaa äriühingu osakapitali sissemaksete vähendamisel ning aktsiate, osade või osamakse tagasiostmisel maksumaksjale tehtud väljamaksed ning sama osaluse soetamismaksumuse või tehtud sissemakse osaluse omandamisel. Selles osas deklareeritakse samuti välismaa juriidilise isiku likvideerimisel makstav likvideerimisjaotis ja sama juriidilise isiku osaluse soetamismaksumus või tehtud sissemakse osaluse omandamisel.

Osa 8.5 vastab osale 5.3 ja selles deklareerib residendist FI oma investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel välismaal saadud summad ja kindlustusvõtja poolt tasutud kindlustusmaksed. Nimetatud summa maksustatakse juhul, kui see on saadud enne 12. aasta möödumist kindlustuslepingu sõlmimisest. Enne 2001.a 1. jaanuari sõlmitud lepingu alusel saadud summa kuulub maksustamisele, kui see on saadud enne 5. aasta möödumist kindlustuslepingu sõlmimisest. Investeerimisriskiga elukindlustuslepingu alusel väljamakstud surmajuhtumi kindlustuse hüvitist ei loeta maksustatavaks tuluks ning seda ei deklareerita. Kui maksumaksja deklareerib mitme lepingu alusel saadud tulu, tuleb iga investeerimisriskiga elukindlustuslepingu kohta täita eraldi tabeli lisalehel.

Osa 8.6 vastab osale 5.2 ja selles deklareerib residendist FI oma välismaa kindlustusseltsilt saadud kindlustuspensionid ning välismaa pensionifondist saadud väljamaksed ning tasutud või kinnipeetud tulumaks.

Osa 8.7 deklareerib residendist FI oma osanikuks olemisest või liikmelisusest tulenevat tulu ning tasutud või kinnipeetud tulumaksu JI staatust mitteomavas välismaises isikute ühenduses või varakogumis. Tulumaksuga maksustatakse nimetatud ühenduse või varakogumi puhaskasumi osa proportsionaalselt maksumaksja osalusele või hääleõigusele. Arvesse võetakse ka maksumaksja proportsionaalne osa kinnipeetud tulumaksust. Kui ühenduse või varakogumi liikmeid ei ole teada, siis loetakse, et selle tulu on saanud isik, kes valitseb ühenduse või varakogumi vara või teeb tema nimel tehinguid.

Osa 8.8 deklareerib residendist FI oma välisriigis töötamise eest saadud palga ja muud tasud, samuti tulu tegutsemisest töövõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel, juhtimis- või kontrollorgani liikme tasud, kui on täidetud järgmised tingimused (ei kuulunud deklareerimisele osas 8.1):

- residendist FI on viibinud töötamise eesmärgil välisriigis vähemalt 183 päeva 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul;

- välisriigis on eelnimetatud tulu olnud isiku maksustatav tulu ning see on dokumentaalselt tõendatud ja tõendil on näidatud tulumaksu summa (ka juhul kui summa on null). Välisriigis tasutud või kinnipeetud tulumaksu summa suurus ei ole oluline ning selle summa võrra ei vähendata muudelt tuludelt Eestis tasumisele kuuluva tulumaksu summat.

Kuna osas 8.8 deklareeritud andmeid ei suurenda maksustatavat tulu, vaid on puhtalt informatiivsed, siis ei võeta neid arvesse maksustatava tulu ja mahaarvamiste summalise piirangu arvutamisel. Osas 8.8 deklareeritakse välismaa juriidiliselt isikult rahalises ja mitterahalises vormis saadud dividendid tingimusel, et dividendide maksmise aluseks olevalt kasumiosalt on tulumaks makstud või dividendilt on tulumaks välisriigis kinni peetud. Selliseid dividende ei maksustata ning nendelt dividendidelt välisriigis kinnipeetud tulumaksu Eestis muudelt tuludelt tasumisele kuuluva maksu vähendamiseks arvesse ei võeta. Tulumaksu tasumine või kinnipidamine peab olema dokumentaalselt tõendatud.

JUHEND Euroopa Ühenduse maksu (community tax) arvestamise kohta Eesti tulumaksu arvutamisel 02.02.2004 Juhend on antud maksukorralduse seaduse § 15 alusel.

Välisriigis makstud tulumaksu arvestamine

Välisriigis makstud tulumaksu arvestamist Eesti tulumaksuseaduse kohaselt maksmisele kuuluva tulumaksu tasumisel reguleerib tulumaksuseaduse § 45. See sätestab, et juhul kui residendist maksumaksja on saanud maksustamisperioodil tulu välismaalt, liidetakse kõik välisriikides saadud tulud isiku maksustatavale tulule ning tasumisele kuuluvast tulumaksust arvatakse maha nimetatud tuludelt välismaal tasutud või kinnipeetud tulumaks. Sealjuures arvatakse tulumaks eraldi Eestis ning igas välisriigis saadud tulu kohta.

Kui tulumaksuseaduse kohaselt arvutatud tulumaks on suurem kui välisriigis tasutud tulumaks, tuleb Eesti tulumaksu ja välisriigis tasutud tulumaksu vahe Eestis juurde tasuda. Vastupidisel juhul - välisriigis tasutud tulumaks on suurem Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust - välisriigis enam makstud tulumaksu Eestis ei hüvitata.

Piiravaks tingimuseks välisriigis tasutud tulumaksu arvesse võtmisel Eestis tasumisele kuuluva tulumaksu summa arvutamisel on ka see, et Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust võib maha arvata ainult sellise osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli kohustuslik vastavalt selle välisriigi seadusele või välislepingule. Selleks, et välisriigis tasutud või kinnipeetud tulumaksu võiks Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata, peab maksumaksja esitama välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja kinnituse (õiendi) tulumaksu või muu tulumaksuga samaväärse maksu tasumise kohta.

Community tax Euroopa Ühenduse maks (*tax for the benefit of the European Communities, nn community tax*) on kinnipeetav maks, mida vastavalt 1965. aasta Euroopa Ühenduse privileegide ja immunitetide protokollile (*Protocol on the Privileges and Immunities of the European Communities*) artiklile 13 tasuvad Ühenduse kasuks Ühenduse ametnikud ja muud teenistujad oma Ühenduselt saadud palkadelt ja tasudelt. Vastavate ametnike/teenistujate kategooriad määrab kindlaks Nõukogu. Need tasud on vabastatud riiklikest maksudest, s.t et liikmesriik, kelle resident sellist tasu saav teenistuja on, ei tohi neid omakorda maksustada oma tulumaksu ega muude maksudega.

Ühenduse maksu tasumisega seonduvat reguleerivad kaks Nõukogu määrust.

Nõukogu määrus 260/68 (Regulation (EEC, Euratom, ECSC) No 260/68 of the Council of 29 February 1968 laying down the conditions and procedure for applying the tax for the benefit of the European Communities) määrab maksukohustuslaste ringi, maksustamisperioodi (kalendrikuu), maksustamisele mittekuuluvad summad, mahaarvamised, maksu arvutamise korra jms.

Nõukogu määrus 549/69 (Regulation (Euratom, ECSC, EEC) No 549/69 of the Council of 25 March 1969 determining the categories of officials and other servants of the European Communities to whom the provisions of Article 12, the second paragraph of Article 13 and Article 14 of the Protocol on the Privileges and Immunities of the Communities apply) määrab kind-

laks teenistujate ringi, kellele laieneb vabastus siseriiklikust tulumaksust Ühenduse poolt makstud töötasude osas.

Euroopa Liiduga liitumisel muutuvad nimetatud õigusaktid kohustuslikuks ka Eesti suhtes. Seega alates hetkest, mil Eesti on liitunud Euroopa Liiduga, ei ole Eestil õigust maksustada tulumaksuga töötasu, mida Eesti resident on saanud Euroopa Ühenduse institutsioonide teenistuses olemise eest ja millelt on tasutud Ühenduse maks. Enne Euroopa Liiduga liitumist kuulub selline tasu vastavalt maailmatulu maksustamise põhimõttele Eesti residendi maksustatava tulu hulka ning sellelt Eestis tasumisele kuuluva tulumaksu arvutamisel saab vastavalt tulumaksuseaduse §-s 45 sätestatud tingimustele võtta arvesse sellelt tulult kinnipeetud Ühenduse maksu.

Teatud segadust on tekitanud asjaolu, et erinevalt tavalisest tulumaksust ei laeku Ühenduse maks konkreetsele riigile, vaid Euroopa Ühenduse eelarvesse. Kuivõrd tulumaksuseadus ei piira mingil moel välisriigis tasutud tulumaksu arvesse võtmise õigust seoses maksu laekumise kohaga, ei ole alust käsitada Ühenduse maksu erinevalt tavalisest riiklikust tulumaksust. Tegemist on sisuliselt tulumaksuseaduse § 45 lõikes 5 nimetatud tulumaksuga samaväärse maksuga. Seega saab Ühenduse maksu võtta arvesse Eestis tasumisele kuuluva tulumaksu summa arvutamisel.⁶

Tabel 34. Eesti tulu- ja kapitalimaksudega topeltmaksustamise vältimise ja maksudest kõrvalehoidumise takistamise lepingud seisuga 16.03.2005

	Parafeeritud	Allakirjutatud	Ratifitseeritud	Jõustumise kuupäev	Rakendatakse alates
Läti	25.11.92	14.05.93	25.11.1993		01.01.94 - 01.01.02
	20.09.01	11.02.02	23.10.2002	21.11.02	01.01.02 tagasiulatavalt
Leedu	27.11.92	13.09.93	25.11.93	31.12.93	01.01.94 -01.01.2006
	18.10.02	21.10.04	12.10.2005	08.02.2006	01.01.06 tagasiulatavalt
Soome	14.01.93	23.03.93	25.11.93	30.12.93	01.01.94
Taani	14.01.93	04.05.93	25.11.93	30.12.93	01.01.94
Island	14.01.93	16.06.94	16.11.94	10.11.95	01.01.96
Norra	14.01.93	14.05.93	25.11.93	30.12.93	01.01.94
Rootsi	14.01.93	05.04.93	25.11.93	31.12.93	01.01.94
Poola	01.07.93	09.05.94	23.11.94	09.12.94	01.01.95
Holland Protokoll	01.10.93	14.03.97	06.11.97	08.11.98	01.01.95
	11.11.2004	14.07.2005			
Suurbritannia	22.10.93	12.05.94	23.11.94	19.12.94	01.01.95
Tshehhi	03.03.94	24.10.94	14.12.94	26.05.95	01.01.96
Kanada	07.07.94	02.06.95	13.12.95	28.12.95	01.01.96
Valgevene	27.01.95	21.01.97	25.03.98	22.07.98	01.01.99
Saksamaa	07.04.95	29.11.96	04.06.97	29.12.98	01.01.94 tagasiulatavalt
Prantsusmaa	13.04.95	28.10.97	25.03.98	01.05.01	01.01.96 tagasiulatavalt
Ukraina	02.11.95	10.05.96	11.12.96	30.12.96	01.01.97
Itaalia	20.12.95	20.03.97	25.03.98	22.02.00	01.01.01

⁶ <http://www.fin.ee/index.php?id=9353>

Hiina	19.04.96	12.05.98	09.12.98	08.01.99	01.01.00
Moldova	12.07.96	23.02.98	16.06.98	21.07.98	01.01.99
Kasahstan	19.12.96	01.03.99	07.06.00	19.07.00	01.01.01
Iirimaa	16.05.97	16.12.97 (eng)	16.06.98	29.12.98	01.01.99
Ameerika Ühendriigid	06.06.97	15.01.98	21.10.98	30.12.99	01.01.00
Armeenia	02.10.97	13.04.01	11.12.02	23.01.03	01.01.04
Türgi	09.01.98	25.08.03	19.01.05	21.02.2005	01.01.2006
Rumeenia	06.02.98	23.10.03 (est) (eng)	26.10.2005	29.11.05	01.01.2006
Slovakkia	15.05.98	21.10.03	26.10.2005		
Portugal	03.07.98 + parandused kirja teel	13.05.03	19.05.04	23.07.04	01.01.05
Belgia	15.07.98	05.11.99	11.10.00	15.04.03	01.01.04
Singapur	02.10.98				
Lõuna-Aafrika	27.05.99 + parandused kirja teel				
Horvaatia	08.10.99	03.04.02	19.05.04	12.07.04	01.01.05
Sloveenia	26.10.99	13.09.2005			
Lõuna-Korea	10.12.99				
Malta	14.01.00	03.05.01	11.12.02	22.01.03	01.01.04
Venemaa	10.02.00	05.11.02	19.05.04		
Shveits	30.03.01	11.06.02	19.05.04	12.07.04	01.01.05
Gruusia	25.01.01				
Hispaania	13.07.01	03.09.03	15.12.04	28.12.04	01.01.05
Ungari	23.01.02 kirja teel	11.09.02	19.05.04	05.07.04	01.01.05
Kreeka	07.02.02				
Luksemburg	25.04.02				
Usbekistan	lõplik tekst kokku leppimata				
Austria		05.04.01	17.09.02	12.11.02	01.01.03
Aserbaidžhaan	13.09.02				
Tai	läbirääkimiste esimene voor toimus 25.10 - 28.10.2005				
Küpros	Läbirääkimiste teine voor kokku leppimata				

14.6 FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA TULUD

Vormi E täidab maksustamisperioodil ettevõtlustulu saanud residendist füüsiline isik. Vorm E esitatakse koos vormiga A. Tulu, mis on saadud ettevõtlusest, deklareeritakse vormil E ka juhul, kui isik ei ole kantud äriregistrisse või registreeritud Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses füüsilisest isikust ettevõtjana või on lõpetanud ettevõtlusega tegelemise. Füüsilisest isikust ettevõtja esitab tuludeklaratsiooni (vormid A ja E) ka juhul, kui tema maksustamisperioodi maksustatav tulu on väiksem kui maksuvaba tulu või maksustatav tulu puudub.

Ettevõtluse tulud ja kulud võetakse arvesse sellel maksustamisperioodil, millal tulu laekus või kulutused tehti. Tulud ja kulud kajastatakse koos käibemaksuga. Maksumaksja ettevõtluse

lõpetamise korral arvutab Maksu- ja Tolliameti piirkondlik maksukeskus maksumaksja ettevõtluse maksustatava tulu. Maksustamisperioodi ettevõtlustulust tehakse ettevõtlusega seotud mahaarvamised, välja arvatud samal perioodil tasutud sotsiaalmaksu avansilised maksed. Saadud summa jagatakse enne maksumääraga korrutamist 1,33-ga. Pärast ettevõtlusega tegelemise lõpetamist laekunud ettevõtlustulu puhul jagatakse summa enne maksumääraga korrutamist 1,33-ga.

Vormi E veerus 3 näidatakse ettevõtlustulu ja ettevõtlusega seotud kulud, välja arvatud veerus 4 näidatav põllumajandussaaduste realiseerimisest saadud tulu ja mahaarvamised. Veerus 4 näidatakse omatoodetud töötlemata põllumajandussaaduste realiseerimisest saadud tulu ja nimetatud tuluga seotud kulud, samuti täiendav mahaarvamine kuni 45 000 krooni.

Ridadel 1.1 kuni 1.12 näidatakse kõik maksustamisperioodil ettevõtlusest saadud tulud tululiikide lõikes.

Real 1.4 näidatakse rendi- või üüritulu juhul, kui maksumaksja on äriregistrisse kantud või Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana ning rendi- või üüritulu on temale ettevõtlustuluks. Kui tulu vara rentimisest ei käsitleta tuluna ettevõtlusest, siis kajastatakse rendi- või üüritulu vormi A tabelis 5.1.

Real 1.5 näidatakse litsentsitasu juhul, kui maksumaksja on äriregistrisse kantud või Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana ning litsentsitasu on temale ettevõtlustuluks. Kui litsentsitasu ei käsitleta tuluna ettevõtlusest, siis kajastatakse litsentsitasud vormi A Tabelis 5.1.

Real 1.6 näidatakse ettevõtluses kasutatud vara võõrandamisest saadud tulu või kasu. Kui ettevõtja on võõrandatud vara soetamismaksumuse käesoleval või eelmistel maksustamisperioodidel ettevõtlustulust maha arvanud, loetakse nimetatud vara müügihind või vahetuse teel saadud vara turuhind maksumaksja ettevõtlustuluks (TMS § 37 lg 2). Sellisel juhul näidatakse real 1.6 müüdüd vara müügihind või vahetuse teel saadud vara turuhind. Kui ettevõtja on võõrandatud varalt varem kehtinud tulumaksuseaduse alusel arvestatud põhivara amortisatsiooni ettevõtlustulust maha arvanud, vähendatakse sellise põhivara võõrandamise korral vara soetamismaksumust sellelt varalt arvestatud amortisatsiooni võrra (TMS § 37 lg 3). Sellisel juhul näidatakse real 1.6 kasu vara võõrandamisest (müüdüd vara müügihind või vahetuse teel saadud vara turuhind miinus soetamismaksumus pluss amortisatsioon).

Kahju, mis tekkis vara turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisest ettevõtjaga seotud isikule või temalt turuhinnast kõrgema hinnaga omandatud vara võõrandamisest, liidetakse ettevõtlustulule real 1.11.

Real 1.7 näidatakse ettevõtluses kasutatava vara turuhind, kui selle vara soetamismaksumus on kuludesse kantud ning vara võeti isiklikku tarbimisse (nii ettevõtlusega tegelemise ajal kui ka ettevõtluse lõpetamisel). Vara hilisema võõrandamise korral loetakse vara soetamismaksumuseks antud punkti alusel ettevõtlustulule lisatud summa (TMS § 37 lõige 4).

Real 1.7 näidatakse ka ettevõtluses kasutatava vara turuhind, millest on maha arvatud soetamismaksumuse ja arvestatud põhivara amortisatsiooni vahe, kui see vara võeti isiklikku tarbimisse (nii ettevõtlusega tegelemise ajal kui ka ettevõtluse lõpetamisel) ning ettevõtja on arvestanud varale maksuamortisatsiooni. Nimetatud vara hilisema võõrandamise korral loetakse vara soetamismaksumuseks antud real näidatud ning ettevõtlustulule lisatud summa (TMS § 37 lg 5). Isiklikku tarbimisse võtmiseks ei loeta füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtte hulka kuulunud vara mitterahalise sissemaksena üleandmist äriühingule, kui selle eesmärgiks on ettevõtte tegevuse jätkamine.

Kui füüsilisest isikust ettevõtja tegevus on vastavalt "Maksukorralduse seaduses" sätestatud peatatud rohkem kui 12 kuud, loetakse järgmistel juhtudel, et vara on võetud isiklikku tarbimisse:

- maksumaksja on vara soetamismaksumuse oma ettevõtlustulust maha arvanud;
- maksumaksja on kuni 31.12.1999. a kehtinud "Tulumaksuseaduse" alusel arvatud põhivara amortisatsiooni ettevõtlustulust maha arvanud.

Real 1.8 näidatakse seoses ettevõtlusega saadud rahalised toetused ja stipendiumid, sealhulgas seaduse alusel või riigieelarvest saadud stipendiumid ja seaduse alusel saadud toetused (TMS § 19 lg 3 p 3). Seaduse alusel saadud, ettevõtlusega seotud mitterahalised toetused on maksuvabad (TMS § 19 lg 3 p 9).

Real 1.9. näidatakse kahjukindlustuse varakindlustusjuhtumi korral saadud kindlustushüvitis, kui selle kindlustusjuhtumiga seotud kindlustusmaksed, kindlustatud vara soetamismaksumus või samalt varalt kuni 31.12.1999. a kehtinud "Tulumaksuseaduse" alusel arvestatud põhivara amortisatsioon on ettevõtlustulust maha arvatud.

Real 1.10 näidatakse maksustatavad finantstulud, sealhulgas panga poolt makstud intressid raha hoiustamise eest erikontol (TMS § 36 lg 8).

Real 1.11. näidatakse kõik muud maksustamisele kuuluvad ettevõtlustulud, kaasa arvatud Maksu- ja Tolliameti poolt tagastatud maksud (näiteks käibe- ja sotsiaalmaks), välja arvatud tulumaks ettevõtlustulult. Siin näidatakse kahju, mis tekkis vara turuhinnast madalama hinnaga võõrandamisest ettevõtjaga seotud isikule või temalt turuhinnast kõrgema hinnaga omandatud vara võõrandamisest tekkinud kahju.

Real 1.12 näidatakse välismaal ettevõtlusest saadud tulu. Maksustamisperiodil võib välisriigis saadud tulult arvestatud Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata välisriigis kinnipeetud või tasutud tulumaksu ainult juhul, kui maksumaksja esitab välisriigi maksuhalduri või maksu kinnipidaja õiendi tulumaksu või muu tulumaksuga samaväärse maksu tasumise kohta. Kui välisriigis on tulumaksu tasutud või kinni peetud rohkem kui vastava riigi seadus või välisleping ette näeb, võib Eestis tasumisele kuuluvast tulumaksust maha arvata ainult selle osa välisriigi tulumaksust, mille tasumine oli kohustuslik. Kui välisriigis saadud tulult tasutakse välisriigis tulumaks tulu saamisest erineval maksustamisperiodil, võetakse see Eestis arvesse maksustamisperiodil, millal välisriigis maksustatud tulu laekus.

Välisvaluutas saadud tulu, tulust lubatud mahaarvamised ning makstud või kinnipeetud tulumaks arvestatakse ümber Eesti kroonidesse vastavalt tulu saamise, väljamakse tegemise, tulumaksu tasumise või tulumaksu kinnipidamise päeval kehtinud Eesti Panga päevakursi alusel.

Riik	Ettevõtlustulu v.a põllumajandussaaduste realiseerimisest saadud tulu	Põllumajandussaaduste realiseerimisest saadud tulu	Kinnipeetud või tasutud tulumaks
------	---	--	----------------------------------

Välisriigis saadud ettevõtlustulu arvestamisel lähtutakse punktide 1-21 vormi E märkuste osas. Iga riigi kohta täidetakse üks rida. Veeru 2 rea "Kokku" tulem kantakse vormi E reale 1.12 veergu 3 ja veeru 3 rea "Kokku" tulem kantakse vormi E reale 1.12 veergu 4. Äriregistrisse kantud või Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses registreeritud füüsilisest isikust ettevõtja, samuti notar, kohtutäitur või vandetõlk võib ettevõtlustulust maha arvata maksustamisperiodi jooksul tehtud dokumentaalselt tõendatud ettevõtlusega seotud kulud. Algdokument peab vastama "Raamatupidamise seaduses" sätestatud nõuetele.

Ridadel 2.1 kuni 2.11 näidatakse ettevõtlusega seotud ning ettevõtlustulust mahaarvata-
vad kulud, tingimusel et isik on kantud äriregistrisse või registreeritud Maksuja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses füüsilisest isikust ettevõtjana, samuti notar, kohtutäitur või vandetõlk. Ettevõtlustulust ei ole lubatud maha arvata "Tulumaksuseaduse" §-s 34 sätestatud kulud.

Real 2.1 näidatakse põhivara soetamismaksumus, sealhulgas makstud komisjonitasud ja lõivud. Ettevõtluses osaliselt kasutatava põhivara soetamismaksumuse, sealhulgas parendus- ja täienduskulud võib maha arvata proportsionaalselt ettevõtluses kasutatava osaga. Kapitali-

rendi (liisingu) korras soetatud põhivara soetamismaksumuseks on maksustamisperioodil tasutud lepingujärgsete rendi- või väljaostumaksete summa ilma intressideta TMS § 38 lõige 2).

Real 2.2 näidatakse soetatud kaupade (sealhulgas materjal, tooraine, pooltooted) ja teenuste maksumus. Ettevõtluses osaliselt kasutatava vara rendi- või üüritasud võib maha arvata proportsionaalselt ettevõtluses kasutatava osaga.

Real 2.3 näidatakse töötajatele tehtud erisoodustused, millelt on tasutud tulumaks. Töötajaks loetakse töölepingu alusel töötavat isikut, samuti füüsilist isikut, kes müüb tööandjale kaupu pikema aja jooksul kui kuus kuud, töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel töötavat või teenust osutavat isikut. Erisoodustuseks loetakse ka soodustused, mida tööandja annab töötaja abikaasale, vanemale või lapsele.

Real 2.4 näidatakse töötajatele tehtud erisoodustustelt tasutud tulumaks.

Real 2.5 näidatakse töötajatele tehtud erisoodustustelt tasutud sotsiaalmaks.

Real 2.6 näidatakse töötajatele makstud palk ja muud tasud koos kinnipeetud summadega (tulumaks, töötuskindlustusmaks (1%), kohustusliku kogumispensioni makse (2%), makstud elatis koos tulumaksuga).

Real 2.7 näidatakse töötajate eest tasutud sotsiaalmaks.

Real 2.8 näidatakse töötajate eest tasutud töötuskindlustusmaks (0,5%).

Real 2.9 näidatakse ettevõtlustulult makstud sotsiaalmaks, sealhulgas sotsiaalmaksu avansilised maksed, välisriigis makstud sotsiaalmaks. Ettevõtluse lõpetamise aastal tasutud sotsiaalmaksu avansilisi makseid ei näidata.

Real 2.10 näidatakse makstud riiklikud maksud (käibemaks, maamaks, tollimaks) ja kohalikud maksud, välja arvatud ettevõtluse tulult makstud tulumaks (sealhulgas tulumaksu avansilised maksed).

Real 2.11 näidatakse muud ettevõtlusega seotud kulud, finantskulud, tasutud intressid (välja arvatud "Maksukorralduse seaduse" alusel tasutud intressid), ettevõtja ja töötajate täiendaja ümberõppe kulud (välja arvatud taseme- ja vabaharidusliku koolitusega seotud kulud), ettevõtluses kasutatava vara kindlustusmaksed. Ettevõtluses osaliselt kasutatava vara kindlustusmaksed võib maha arvata proportsionaalselt ettevõtluses kasutatava osaga.

Real 3 näidatakse ettevõtluse tulemit.

Real 4 veerus 4 näidatakse põllumajandussaaduste realiseerimisest (TMS § 32 lg 4) saadud maksuvaba tulu kuni 45 000 krooni, kuid mitte rohkem kui real 3 veerus 4 näidatud positiivne tulemit.

Real 5 näidatakse põllumajandusliku soodustusega korrigeeritud tulemit.

Real 6 või 7 näitab füüsilisest isikust ettevõtja panga erikontol ettevõtluse tuluna arvestatud summad. Erikontol oleva summa kasv (rida 6) maksustamisperioodil arvatakse maha sama perioodi ettevõtlusest saadud maksustatavast tulust, kui on täidetud sätestatud tingimused (10 päeva, eraldi konto). Erikontol oleva summa kahanemine maksustamisperioodil ja ettevõtluse lõpetamisel erikontol olev summa (rida 7) liidetakse sama perioodi ettevõtluse maksustatavale tulule ulatuses, mida on kasutatud ettevõtlustulust mahaarvamiseks. Panga poolt makstud intressid raha hoiustamise eest erikontol loetakse ettevõtlustuluks ja näidatakse real 1.10.

Erikontol oleva summa muutumine maksustamisperioodil			Kroonides
TABEL 2	Konto number	2. Maksustamisperioodil panga poolt makstud intressid	4. Erikontol oleva summa kasv (+) või kahanemine (-) maksustamisperioodil: (veerg 3 – veerg 1 – veerg 2)
	1. Konto seis maksustamisperioodi alguses		

Eelnevalt esitatud tabeli veeru 4 positiivne tulem kantakse vormi E reale 6, kuid mitte enam kui vormi E rea 5 positiivne tulem. Tabeli veeru 4 negatiivne tulem kantakse vormi E reale 7 ilma miinusmärgita.

Real 8 näidatakse ettevõtluse tulem, mis on korrigeeritud erikontol oleva summaga. Vormi E rea 8 veeru "Kokku" negatiivse tulemi võib kanda vormi E tabeli 3 rida 8 veergu 5 (ilma miinusmärgita).

Real 9 näidatakse külaliste või äripartnerite vastuvõtmisel tehtud toitlustamise, majutamise, transpordi ja kultuurilise teenindamisega seotud dokumentaalselt tõendatud kulud, kuid mitte rohkem kui 2% ettevõtlustulust, millest on tehtud ettevõtlusega seotud lubatud mahaarvamised ja maksusoodustused.

Real 10 näidatakse eelmistest maksustamisperioodidest edasikantud maksustamisperioodi ettevõtlustulust mahaarvatavad kulud. Eelmiste perioodide kahjum esitatakse järgneva tabeli alusel:

Ettevõtluse tuludest suuremate kulude arvestus					Kroonides
1. Rea nr	2. Aasta	3. Ettevõtluse tuludest suuremate kulude kustutamata osa	4. Maksustamisperioodil kustutamisele kuuluv eelmistest maksustamisperioodidest edasikantavate kulude osa	5. Järgmisele maksustamisperioodile edasikantavad kulud	
TABEL 3	1.	1997			X
	2.	1998			
	3.	1999			
	4.	2000			
	5.	2001			
	6.	2002			
	7.	2003			
	8.	2004	X	X	
	9.			Kokku:	

Maksumaksjal on lubatud maksustamisperioodil tuludest suuremate kulude edasikandmine kuni 7. järgnevale maksustamisperioodile. Tabeli 3 veerg 2. Edasikantavad kulud võetakse arvele aastate kaupa ja kustutatakse vastavalt tekkimise järjekorrale. Tabeli 3 veerus 3 näidatakse ettevõtluse tuludest suuremate kulude kustutamata osa eelmise aasta tuludeklaratsiooni sama tabeli veeru 5 andmete alusel. Tabeli 3 veerus 4 näidatakse maksustamisperioodil kustutamisele kuuluv eelmistest maksustamisperioodidest edasikantavate kulude osa. Rea 9 veerus 4 näidatud summa kantakse vormi E reale 10, kuid mitte enam kui vorm E: rida 8 rida 9. Tabeli 3 veerg 5. Järgmisele maksustamisperioodile edasikantavad kulud.

Real 11 näidatakse kuni 31.12.1999. a kehtinud TMS § 21 lg 1 sätestatud maksustamisperioodi ettevõtlustulust mahaarvatavad kulud (edasikantud tulu ületava TMS § 18 sätestatud mahaarvamiste summa).

Real 12 näidatakse maksustatav tulu: rida 8 – rida 9 – rida 10 – rida 11.

15 MAHAARVAMISED MAKSUSTATAVAST TULUST

15.1 ÜLDISED PÕHIMÕTTED

Majandusprotsessis puudub algus ja lõpp, kõik selles osalejad toodavad midagi ja ostavad midagi. Juriidilisest isikust ettevõtteid ja FIE-d ostavad kaupu, teenuseid, tööjõudu ja rendivad kapitali ning müüvad kaupu ja teenuseid ning arvestavad tehtud kulutused laekunud tuludest maha. Ka füüsilised isikud ostavad kaupu ja teenuseid ning müüvad oma tööjõudu (füüsilist

ja/või vaimset), kuigi müügingimused ja töö eest tasutav hind varieeruvad väga suures diapaasonis. Võiks öelda, et füüsilise isiku rolliks majandusprotsessiks on see, et ta taast(ood)ab oma tööjõudu. Siit tekib küsimus, kas ka FI võib oma tööjõu taastamiseks tehtud kulud laekunud tuludest maha arvata?

Selleks, et maksusüsteem tegelikkuses töötaks, peab kusagil olema lõpuks ka lõpptarbija, kes tegelikku maksukoormust kannab. Kokkuleppeliselt on rahvusvahelises praktikas sätestatud, et FI-l ei ole õigus talle laekunud tuludest kulusid maha arvata (v.a FIE ettevõtluskulud, kuid mitte isiklikud kulud) ning tema tööjõu taastootmisega seotud kulusid ei arvestata vähendatavate tootmiskuludena – seega ongi ta lõpptarbija. Seega füüsilise isiku töötulude puhul puudub kulude arvestus – kogu tulu on maksustatav.

Samas pakutakse FI-st maksukohustuslasele siiski mitmesuguseid maksusoodustusi, mille iseloom sõltub konkreetse riigi traditsioonidest, ühiskondlikust suundumisest ja paljust muust. Seetõttu võivad maksusoodustused teenida väga erinevaid või koguni vastandlikke eesmärgi. Igal juhul käsitletakse maksusoodustust, kui "taganemist normaalsest või üldaktsepteeritud maksustruktuurist", mis toob endaga kaasa maksubaasi ahenemise ja riigi sissetulekute kaotuse. Maksusoodustustel on tavaliselt konkreetne majanduslik või sotsiaalne eesmärk. /OECD 1984, lk 168/

Maksukoormuse alandamiseks kasutatakse väga mitmesuguseid võtteid, kuid püüdes neid üldistada võiks nimetada järgmisi põhivorme:

- **maksuvabastus** – fikseeritud tuluosa või mõni konkreetne tululiik, mis arvatakse maksubaasist välja ja ei kuulu seetõttu maksustamisele. Selle rakendamine alandab kas üldist maksukoormust, tekitades progresseeruva maksumäära efekti või viib mingi konkreetse tuluallika maksubaasist välja;
- **maksukrediit** – maksuvabastusele vastupidiseks vormiks on maksukrediit, millega sätestatakse tasumisele mitte kuuluv maksuosa, mis jääb maksukohustuslasele. Mõnedes riikides on rakendatud korda, milles vastava maksosa puudumisel maksab selle maksukohustuslasele maksuamet n-ö tagasimaksu vormis ja mis sellisena hakkab asendama sotsiaalametit (näiteks Austraalia ja Uus-Meremaa, ingl *non-wastable tax credit*). Eestis maksukrediiti ei ole rakendatud.
- **maksusoodustus** – sätestatud võimalus vähendada maksustatavat tulu mahaarvamiste läbi, mis võivad olla seotud konkreetse tegevuse või mingi kantud kulutusega.

Kui eelnimetatud kolme maksukoormuse alandamise võtet omavahel võrrelda, siis kaks esimest võimaldavad alandada väiksema tulu saajate maksukoormust ja seeläbi suurendada progresseeruva maksumäära efekti. Viimane, aga võimaldab luua väga täpselt suunatud maksusoodustusi, mille eesmärgiks on mingi tegevuse või kulutuse soodustamine ning seeläbi maksumaksjate käitumistraditsioonide muutmine.

Maksukoormuse alandamiseks kasutatava maksusoodustuse võib sätestada:

- **standardsena**, s.t seda rakendatakse kõigile maksukohustuslaste puhul, kes vastavad määratletud nõuetele ilma, et neil tuleks seda eraldi tõestada. Näiteks saab Eestis iga lapsevanem kellel on kolm või enam alla 17. aastast last, maha arvestada täiendava maksuvaba miinimumi osa kolmandalt ja järgnevalt lapselt. Või Soomes võib iga isik, kes käib tööl, arvata maha määratud summa, mis osaliselt kompenseerib tema tööle sõidu kulusid. Kummalgi juhul ei ole seda vaja maksuametile eraldi tõestada, sest maksuametile on maksuvabastuse eelduseks olev informatsioon teada. Sisuliselt on see osa astmelise tulumaksumäärade süsteemist ja pakub alternatiivse võimaluse progresseeruvale tulumaksusüsteemile;
- **mittestandardena**, s.t seda saavad kasutada vaid need maksukohustuslased, kes on kandnud vastavaid tegelikke kulutusi ja omandanud seeläbi määratud ulatuses õiguse vähendada oma maksustatavaid tulusid. , võttes arvesse tegelikke kulutusi. Reeglina

on neid kulutusi vaja veel ka tõestada. Mittestandardised soodustused on üldiselt regressiivsed ja toovad endaga kaasa maksubaasi kitsenemise.

Standardseid maksusoodustusi võib maksukohustuslane saada määratud tunnuse alusel ja see või lähtuda: perekondlikust seisust või majanduslikust olukorrast, vanusest, tervislikust seisundist, sissetuleku allikast jms, kusjuures üldjuhul ei ole nad seoses tegelike kuludega. Erinevate riikide lgs varieeruvad nad väga suures ulatuses ja tihti isegi ühe riigi sees ning on peamiseks teguriks, mis eraldab maksukohustuslased eri kategooriatesse.

Baasmaksusoodustus kehtib kõigile maksukohustuslastele, kuid esineb erinevates vormides, nagu fikseeritud mahaarvatav osa, maksukrediit või 0-määraga maksuaste. Lisasoodustusi võib anda tööga teenitud tulule paušaalsummana, tööga seotud tegelikest kuludest tuleneva mahaarvamisenä, maksuanduse või -soodustuse, mis sõltub teenitud tulu ülemmäärast. Tavalised on maksusoodustused eakatele, invaliididele ja ülalpeetavatele, kuid mõned riigid annavad maksusoodustusi vaid ülalpeetavatele (v.a lapsed) ning mõned vaid eakatele ja invaliididele. Baasmaksusoodustus, mis kehtib kõigile maksukohustuslastele, võib tähendada märkimisväärse osa tulumaksutulude laekumata jäämist (Iirimaa ja Kanadas üle 30%, Kreekas, Prantsusmaal, Soomes, Suurbritannias ja Taanis üle 20% ning Hispaanias, Norras ja Saksamaal alla 10%).

Kui püüda süstematiseerida põhilisi viise kuidas maksusoodustusi on rakendatud, siis võiks nimetada järgmisi võtteid:

- **tulu mahaarvestus** – seadusega määratud tingimustel arvatakse maksustatavast summast maha summa, mille aluseks on reeglina dokumentaalselt tõestatud kulutus;
- **koefitsientsüsteem** – tavapäraselt maksumäär rakendatakse vaid ½ (või muule) osale sissetulekutest, kui isik on abielus, kuid kodune ja tal on perekond (Saksamaa, Iirimaa, Portugal, USA). Koefitsientsüsteemi on rakendatud ka vara võõrandamisest tekkinud kasumi maksustamisel kõrge inflatsiooniga riikides, kui vara on olnud isiku omanduses 10 ja enam aastat;
- **sissetulekute jagamise süsteem** – maksustatav tulu jagatakse pereliikmete arvuga, s.h ülalpeetavad (enamasti alaealised lapsed), mille tulemusena rakendatav maksumäär progresseeruva maksumääraga süsteemis võib alaneda märkimisväärselt (Prantsusmaa, Luksemburg);
- **madalama maksumäär rakendamine** – seadusega määratud tingimustel rakendatakse samadele tuludele algupärasest erinevat maksumäär, s.h kasvõi 0% maksumäär. Erinevate maksumääradega skaalasiid on rakendatud näiteks vallalistele isikutele ja abielus olevatele isikutele (pere, kodumajapidamine kui maksuüksus) – selle eesmärgiks on tugevdada läbi majandusliku huvi perekondlikku eluviisi.

Väga paljudes Euroopa riikides pakutakse mitmesuguseid spetsiaalseid maksusoodustusi abielus isikutele (tavaliselt 2 täiskasvanut ja vähemalt 2 last), need varieeruvad mitmesugustest spetsiaalsetest maha-arvamistest kuni alandatud maksumääradeni. Sellise menetlemise tulemusena tekib olukord, kus

- Rootsis oli 2001. aastal kõrgeim füüsilise isiku maksumäär 65%, kuid peale maksusoodustuste arvestust tasub üksikisik oma tuludest 32% ja abielupaar 25% tulumaksudeks;
- Hispaanias oli 2001. aastal kõrgeim füüsilise isiku maksumäär 52%, kuid peale maksusoodustuste arvestust tasub üksikisik oma tuludest 19% ja abielupaar 12% tulumaksudeks;
- Islandil oli ja on kõrgeim füüsilise isiku maksumäär 33%, kuid peale maksusoodustuste arvestust tasub üksikisik oma tuludest 18% ja abielupaar tasus 3% tulumaksudeks 1993. aastal, 2001. aastaks oli see tõusnud 8%-le.

Õigluse seisukohalt lähtudes tuleks abielus isikuid maksustada kõrgemalt, sest koos elades tekib rahaline sääst ja ülalpeetavate olemasolul võimalus kompenseerida täiendavaid kulutusi. Riikluse jätkamise seisukohalt on aga oluline laste olemasolu ja kasvatus, mille kvaliteet on

perekondliku elu korral kõrgem. Suurperede soodustamine, kus vanavanemad elavad koos lastelastega, alandab lõppkokkuvõttes riigi sotsiaalkulusid. Konkreetne valik, milliseid maksusoodustusi rakendatakse, varieerub riikide lgs, sest neid võidakse anda elamis-, laste- jt ülalpeetavate, toimetuleku-, liikumis- jms kulude kattena või toetuseks. 1990. a võtsid tulumaksu laekumisest selliste soodustuste kaudu väljamakstavad summad 22% Taanis kuni 2% Hispaanias. Kinnisvara intressi maksusoodustus omas neist suurimat osakaalu, ulatudes Norras 14%, Taanis üle 10% ja kõikides 6–4% vahel Hollandis, Rootsis, Suurbritannias ja USA-s.

Loetletud elukutsete puhul (meremehed, metsatöölised), millega kaasnevad erinõuded või tingimused, võidakse anda täiendavaid soodustusi. Sellisteks soodustusteks võivad olla mingi tuluosa protsentuaalsed või summaarsed mahaarvamised enne maksustamist, maksukrediidid jms. Eestis vastavad soodustused puuduvad, kuid Soomes lubatakse meremehepalgast, enne riigi tulumaksu, maha arvata 18%, kuid mitte enam kui 39 500 FIM. Samuti arvatakse väga tihti füüsilise isiku maksustatavate tulude hulgast välja tulu, mille ta on saanud enda korjatud töötlemata metsamarjade, looduslike ravimtaimede, käbide ja seente müügist või näiteks tulu emapiima müügist.

15.2 TMS-ST TULENEVAD MAKSU VABASTUSED JA –SOODUSTUSED

Vaata: TMS § 13, § 15, § 17, § 19-21 ja § 23-28².

Tulumaksudeklaratsiooni maksusoodustuste osa algab sõnadega, mida tasub igal FI-I tähele panna: *"Mahaarvamiste tegemine on maksumaksja õigus, mitte kohustus. Mahaarvamise kasutamiseks tuleb neid deklareerida."*

FI, kes ei olnud Eesti resident kogu maksustamisperioodi kestel ning esitab tuludeklaratsiooni ainult residendiks oleku ajal saadud tulude kohta, võib teha maksusoodustustena võimaldatavaid mahaarvamisi ainult sama ajavahemikul tehtud kulutuste ulatuses. Proportsiooni arvu- tamisel loetakse Eesti residentsuse kuude hulka ka kalendrikuud, mille kestel isik sai residendiks või muutus mitteresidendiks. Mahaarvamisi võib oma Eestis maksustamisele kuuluvast tulust teha ka muu Euroopa Liidu liikmesriigi residendist füüsiline isik, kes pärast 2004.a. 1. maid sai maksustamisperioodil vähemalt 75% oma maksustatavast tulust Eestis ja kes esitab käesoleva tuludeklaratsiooni. Maksustatavaks tuluks loetakse tulu enne mahaarvamiste tegemist vastavalt tema residendiriigi seadustele.

Kuna Eestis sõltub ühtede maksusoodustuste rakendamine teistest maksusoodustustest, siis süsteemi lihtsamaks mõistmiseks tuleks nad grupeerida nelja rühma järgmises korras (vt Tabel 24):

- **I aste:** maksusoodustused on fikseeritud TMS-ga rahalises suuruses ja selle võib maha arvata isiku kohases arvestuses + elatis, mis on kinni peetud ja väljamakstud tööandja poolt;
- **II aste:** maksusoodustuseks on eluasemelaenu intressid, õppekulud ja õppelaenu intressid;
- **III aste** maksusoodustuseks on ametiühingutele tehtud sisseasumis- ja liikmemaksud ning annetused ja kingitused mittetulundusühingutele ja sihtasutustele või usulisele ühendusele;
- **IV aste** maksusoodustuseks on III samba (täiendava kogumis)pensioni kindlustusmaksed ja vabatahtliku pensionifondi osakute soetused.

I astme maksusoodustuste mahaarvamise ulatus sõltub vaid deklareerimisel osalevate isikute arvust ning tasutud elatise suuruselt.

Maksustatavad tulud

- I astme maksusoodustused
- II astme maksusoodustused
- = vahesumma**
- III astme maksusoodustused
- IV astme maksusoodustused
- = maksustamisele kuuluv tulu**
- x tulumaks määraga
- = tulumaksuna tasumisele kuuluv summa**
- kinnipeetud allikamaksude summa
- = tegelikult tasumisele kuuluv tulumaks.**

Tabel 36. Tulumaksu arvestamise skeem vastavalt tulumaksudeklaratsioonile

II astme maksusoodustuste eraldamine on kõigepealt vajalik seetõttu, et peale I ja II astme maksusoodustuste mahaarvamist maksustatavast tulust tuleb teha vahearvestus. Saadud vahesumma suurusest sõltub III astme maksusoodustuse suurus, mis on fikseeritud protsentuaalse suurusena vahesummast.

Lisaks tuleb meeles pidada, et II ja III astme maksusoodustused kokku ei või ületada 50% maksustatavatest tuludest või seadusega sätestatud summat, mis oli kuni 2004. aasta lõpuni 100 000 krooni ja alates 2005. aastast 50 000 krooni. Erandlikult ei rakendata seda sätet kuni kolmeaastast last üksi kasvatava ema või isa suhtes, seega tema puhul vastav piirang ei kehti.

IV astme maksusoodustusi eelnimetud maksusoodustusi piirav summa ei puuduta, kuid tema maksimaalne suurus on määratud protsentuaalse suurusena maksustatavatest tuludest (s.t teisi maksusoodustusi ei arvestata).

15.3 I ASTME MAKSUSOODUSTUSED

15.3.1 Isikukohane maksuvaba tulu - osa 9

Vastavalt TMS-le on igal residendist FI-l õigus seadusega määratud tulumaksuvabale osale. Aastal 2005. on selle suurusks 20 400 kr, kuid kuna see summa on väga kiires muutuses olnud viimastel aastatel, siis need muutused on esitatud Tabelis 16.

Tulumaksudeklaratsiooni täitmine on käesolevaks ajaks tehtud Maksu- ja Tolliameti poolt nii mugavaks, et seda ei ole enam isegi vaja eraldi märkida tuludeklaratsioonis (vastav lahter puudub) – see arvestatakse automaatselt iga isiku kohta kes deklaratsiooni esitab. Seega kui abikaasad esitavad ühisdeklaratsiooni, siis arvestatakse maksuvaba tulu osa kaks korda.

Kui isik on pensionieas ja saab I või II samba pensioni või mõlemaid korraga, siis arvestatakse samuti automaatselt tema tuludest maha TMS-se järgi 36 000 krooni + maksuvaba osa, seega on pensionäri maksuvaba tulu aastas kokku 50 400 krooni (2005. aastal).

Kui isikule on määratud tööõnnetuse või kutsehaiguse hüvitis, siis arvestatakse tema tuludest maha täiendavalt 12 000 krooni + maksuvaba tulu, seega 32 400 krooni kokku.

15.3.2 Lapsekohane maksuvaba tulu – osa 9.1

Täiendav maksuvaba tulu on võimaldatud paljulapselistele perekondadele, kusjuures 2005. aasta seisuga loetakse paljulapseliseks perekonnaks Eestis 3 ja enama lapsega perekonda ning 2006. aastast alates 2 lapselist perekonda. Seega maksuvabastust saab kasutada perekond või lapsevanem kellel on 2 või enam alla 18. aastast last.

Osas 9.1 deklareeritavat täiendavat maksuvaba tulu saab kasutada lapse üks residendist vanem, eestkostja või muu last ülalpidav isik. Vaidluse korral loetakse last ülalpidavaks isikuks isikut, kellele makstakse riigi poolt lapsetoetust. Maksusoodustuse saamiseks tuleb deklaratsioonile märkida lapse isikukood, kui lapsel ei ole isikukoodi, siis märgitakse lapse sünniaeg.

Täiendavat maksuvaba tulu rakendatakse alates lapse sündimise, eestkostja määramise või ülalpidamiskohustuse tekkimise aastast kuni lapse 17 aastaseks saamise aastani (kaasa arvatud). Täiendavat maksuvaba tulu rakendatakse kolmanda ja iga järgneva lapse kohta osas, mille võrra lapse maksustatav tulu on väiksem maksustamisperioodi maksuvabast tulust. Seega kui laps käis näiteks suvel tööl ja sai selle eest töötasu, siis see summa vähendab tema maksuvaba tulu, kuna eeldatavalt arvestati maksuvaba osa ka temale töötasu väljamaksmisel.

15.3.3 Elatis – osa 9.2

Osas 9.2 deklareerib FI resident tema poolt teisele residendist füüsilisele isikule maksustamisperioodil makstud elatist juhul, kui see loetakse saaja maksustatavaks tuluks. Elatist makstakse kohtuotsuse, kohtumäärusega või notariaalselt kinnitatud kokkuleppe alusel ning deklareeritakse

se elatise brutosumma, millest allikamaksu ei ole kinni peetud. Maksustamisperioodi tulust ei arvata maha mitteresidendist füüsilisele isikule makstud elatist.

Maksustamisele kuuluva elatise saamisel ei sõltu maksustamine asjaolust, kas elatise maksja on seda deklareerinud mahaarvamisenä oma tulust või mitte. Samuti ei sõltu õigus mahaarvamisele sellest, kas elatise saaja on seda tegelikult deklareerinud ja sellelt tulumaksu ta sunnud või mitte. Tulust maha arvata saab ainult kohtuotsuse või –määruse või notariaalselt kinnitatud kokkuleppe alusel makstud elatist.

15.4 II ASTME MAKSU SOODUSTUSED

15.4.1 Eluaseme laenu intressid – osa 9.3

Füüsiliste isikute intressikulude käsitlemine maksupoliitiliselt on raske probleem. Intressikulude vähendamisoiguse probleemi aluseks on oletus, et raha laenamisel tasutavad intressid koormavad maksjat majanduslikult ja võtavad talt võimaluse vastava summa ulatuses tarbida hüvesid, mistõttu on õiglane vastav kulu maksustatavast tulust maha arvata. Probleemi tekitab see, et intressid koormavad oma loomult erinevaid võlakapitale ja mõnel juhul võivad intressikulud olla seotud investeerimistulude hankimisega. Olukorras, kus soodsad äri-laenud ei ole kõigile saadaval, kuid äri- ja investeerimistulude saamiseks saab kasutada ka maksusoodustusega eluasemelaene, võib selline käitumine põhjustada olulisi disproportsioone maksukoormuse jagunemisel.

Teisalt viib tarbimislaenu intressikulude vähendusõiguse tarbimise suurenemisele läbi võlgnevuse kasvu, mille tagajärjel majanduselu küll aktiveerub, kuid võlgnevus võib väljuda kontrolli alt, põhjustades raskeid sotsiaalseid probleeme. Eriti raskeks võivad sellise arengu tagajärjed osutuda, kui laenu võetakse välisvaluutas ning riigi raha väärtus muutub selle valuuta suhtes – selline areng põhjustas Soome Vabariigis aastatel 1989–91 tuhandete lootusetute võlgnike tekke, kusjuures enne finantskrahhi olid need isikud kuulunud elanikkonna kõige rikkamasse kihti.

Kõige problemaatilisem on olukord, kus on raske üheselt määrata, kas laenu kapital on kasutatud investeerimiseks või tarbimiseks – selliseks näiteks on eluasemelaenu intressid. Investeerimisteooria pooldajate arvates on loomulik kaitsta eluasemekapitali arvestusliku tulu maksustamist ja intresside vähendamisoigust. Tarbimisteooria pooldajate arvates tuleks tagada arvestusliku eluasemetulu maksuvabadus ja mitte lubada intressikulude mahaarvamist. Omaette probleemiks kujuneb aga olukord, kui seadusloojad loobuvad teadlikult sümmeetriaõiguse täitmisest ning muudavad eluasemelaenu intresside vähendusõiguse sotsiaal- või majanduspoliitika instrumendiks, kasutades seda eluasemepoliitika toetuse kanaliseerimise teena. Probleemi muudab veelgi keerukamaks see, et inflatsioon vähendab võla reaalkaalu ning enamasti on väga raske kontrollida, kas võetud võlg on kasutatud ka sihipäraselt.

Soome Vabariigis sai võlgade intresse piiranguteta vähendada kuni 1975. a-ni. alates 1976. a-st hakati piirama isiku tarbimis-, eluaseme- ja passiivsete investeerimiste jaoks võetud laenu intressikulude mahaarvamise õigust. Intressikulude vähendusõiguse kujunes keeruliseks süsteemiks, mis hakkas sisaldama omavastutust, vähendatavaid intressiosasid ja summaliselt piiratud suurusi, mis seejuures muutusid igal aastal. Veelgi keerukamaks muutis süsteemi eluaseme laenukulude vähendamise rakendamine aastal 1990. Alles intressikulude vähendusõiguse piiramine pidurdas võlgnevuse kasvu. Kui 1970ndate lõpus oli isiku võlgnevusaste (võlad/aastatulud) umbes 50%, siis kümme aastat hiljem oli see kasvanud 80%-ni. Investeerimine eluasemesse tähendab enamasti pikaajalise laenu võtmist ja just seepärast on põhjust vältida intressikulude maksukäsitluste lahendeid, mis viiksid järskudele, etteaimamatutele muutustele maksukohustuslaste majanduslikus olukorras. Ajal, mil enamik valitsusi on mures, kuidas suurendada füüsiliste isikute hoiuseid, on mõnevõrra üllatav, et hulk riike (Austria, Holland, Luksemburg, Rootsi, Soome, Šveits, Taani) võimaldavad tarbimiskuludega seotud võlgade intressidele soodustusi, võimendades seega enam laenu võtmist kui säästmist.

Osas 9.3 deklareeritakse endale (kuni 2004. aastani võis ka abikaasale, vanemale või lapsele) eluasemeks elamu või korteri soetamiseks võetud laenu või liisingu intressid, mis on maksumisperiodil tasutud Euroopa Liidu liikmesriigi residentist krediidasutusele või sellise äriühinguga samasse kontserni kuuluvale finantseerimisasutusele, samuti mitteresidentist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaalile. Enne 2004. aasta 1. maid tasutud laenu või liisingu intresse näidatakse ainult juhul, kui need on tasutud Eesti residentist krediidi- või finantseerimisasutusele, samuti mitteresidentist krediidasutuse Eesti äriregistrisse kantud filiaalile. Krediidasutusega samasse kontserni mittekuuluvale finantseerimisasutusele 2004. aasta 1. mail või hiljem tasutud intresse võib tulust maha arvata ning tabelis 9.3 näidata vaid juhul, kui intressi saaja on Eesti residentist finantseerimisasutus ning elamuasemelaenu või -liisingu leping on sõlmitud enne 1. maid 2004.a.

Finantseerimisasutuselt elamu või korteri järelmaksuga soetamist käsitatakse samadel tingimustel eluasemelaenu või -liisinguga. Krediidasutusega samasse kontserni mittekuuluvale finantseerimisasutusele 2004. aasta 1. mail või hiljem tasutud intresse võib tulust maha arvata ning tabelis 9.3 näidata vaid juhul, kui intressi saaja on Eesti residentist finantseerimisasutus ning elamuasemelaenu või -liisingu leping on sõlmitud enne 1. maid 2004.a.

Eluaseme soetamiseks loetakse ka ehitise püstitamist, laiendamist ja rekonstrueerimist, samuti ehitise tehnosüsteemide asendamist ja muutmist ning ehitise ruumijaotuse muutmist ja ehitise tehnoloogilise ümberseadistamisega seotud ehitus- ja paigaldustööid ehitusloa või ehitusprojekti alusel. Seega kui korterit vaid värvitakse ja tapetseeritakse, siis maksusoodustust ei saa.

Eelnimetatud tingimustel võib maksumatavast tulust maha arvata ka elamu ehitamise eesmärgil maatüki soetamiseks võetud laenu või liisingu intressid. Üheaegselt võib maha arvata ainult ühe elamu või korteri soetamise laenu või liisingu intressid. Liisingulepingu puhul märgitakse tulevase omaniku nimi, kes saab eluaseme omanikuks liisingulepingu lõppemisel.

Rida "eluaseme omaniku sugulusaste" täidetakse, kui eluaseme omanikuks ei ole maksumaksja, vaid tema abikaasa, vanem või laps.

Erand I Kuni kolmeaastast last üksi kasvatav ema või isa, kes on maksumisperiodil kasutanud lapsehoolduspuhkust ning kes maksumisperiodil tasus eluasemelaenu või eluaseme kapitalirendi intresse, võib need intressid täies ulatuses või osaliselt maha arvata nii käesoleva kui ka järgnevate maksumisperiodide tulust.

15.4.2 Koolituskulud – osa 9.4

Osa 9.4 deklareeritakse riigi või KOV üksuse haridusasutuses, avalik-õiguslikus ülikoolis, antud õppekava osas koolitusluba omavas või positiivselt akrediteeritud erakoolis või välisriigis asuvas eelloetletutega samaväärses õppeasutuses, samuti nende õppeasutuste korraldatavatel tasulistel kursustel õppimise eest samal maksumisperiodil tasutud, dokumentaalselt tõendatud koolituskuludid. Koolituskuludeks saab lugeda õppimise eest tasutud summasid. Õppevahendite soetamisele maksusoodustus ei laiene.

Maksumaksjal on õigus deklareerida tema poolt maksumisperiodil tasutud enda ja oma alla 26 aastase pereliikme (laps, lapselaps, vend või õde) koolituskulud. Kui eelnimetatud koolituskulud puuduvad, siis maksumaksja võib maha arvata ühe alla 26 aasta vanuse Eesti alalise elaniku koolituskulud.

Koolituskulude deklareerimisel tuleb iga õppeasutuse kohta täita eraldi rida, kusjuures ühele õppeasutusele tasutud koolituskulud näidatakse ühe summana koolitavate lgs.

15.4.3 Õppelaenu intress – osa 9.5

Osas 9.5 deklareerib maksumaksja enda ja oma alla 26 aastase pereliikme (laps, lapselaps, vend või õde) maksumisperiodil tasutud, riigi poolt tagatud õppelaenu intressid. Õppelaenu intresside tulust mahaarvamise õigus on ka neid tasunud alla 26 aasta vanuse isiku residentist

vanemal. Kui eelnimetatud kulud puuduvad, siis maksumaksja võib maha arvata ühe alla 26 aasta vanuse Eesti alalise elaniku maksustamisperioodil tasutud, riigi poolt tagatud õppelaenu intressid.

Kui maksumaksja on tasunud intresse mitme õppelaenulepingu alusel, täidetakse iga laenulepingu kohta eraldi rida. Maksustatavast tulust ei arvata maha koolituskulusid, mida isik on teinud mittemaksustatava stipendiumi arvel.

15.5 III ASTME MAKSUSOODUSTUSED

15.5.1 Ametiühingu sisseastumis- ja liikmemaksud

Tulumaksudeklaratsioonis ei ole eraldi osa tasutud ametiühingu sisseastumise- ja liikmemaksude deklareerimiseks, vaid see on samas lahtris järgneva annetusi ja kingitusi deklareeriva osaga. FI võib deklareerida oma maksustamisperioodi tulust vähendamiseks ametiühingule (mis on kandnud ametiühingute registrisse) maksustamisperioodil makstud ning dokumentaalselt tõendatud sisseastumis- ja liikmemaksud, kuid mitte rohkem kui 2% vahesummast.

15.5.2 Kingitused ja annetused – osa 9.6

Soov "*anda enda teenitud raha ära, soovimata ise midagi selle eest vastu saada*" käib risti ja põiki vastu tarbijaühiskonna mentaliteedile, milles *kõike tehakse vaid raha eest*. Seetõttu on see üks vastuolulisemaid osi tulumaksu reguleerivas seadusandluses üldse. Kuidas suhtuda sellesse, et üks isik loobub tema poolt saadud tulu kasutamisest iseenese hüvanguks ja soovib selle kinkide kellelegi teisele või – “mis veel hullem” – avalikke huve teeniva ürituse kasuks. Kuidas maksustada tulumaksuga tulu, mille maksukohustuslane loovutab näiteks vallakoolile või riigiasutusele, kasvõi näiteks Maksu- ja Tolliametile selle remondiks ning mille tulemusena säästetakse riigi ressursid, mis oleksid muidu kulunud sama vältimatu kulutuse peale? Eriti veel sellisel juhul, kui riigil endal parajasti selle kulutuse tegemiseks raha ei jätkunud ja hilisem remont tähendaks mitu korda suuremaid kulusid. Eesti Vabariigi tänane vastus sellele küsimusele on lihtne – sellelt tuleb sisse nõuda tulumaks!

Heategevuslike annetuste mahaarvestamise vastased väidavad, et

- paljud nn heategevuslikest kulutustest ei ole tegelikult mõeldud üldkasutatavatele hüvistele;
- heategevuslike annetuste mahaarvestamise võimalus on kasulik vaid rikastele ja vähendab seetõttu maksusüsteemi ümberjaotavat mõju;
- heategevuslike annetuste mahaarvestamise tühistamine avaldaks heategevusele vähe mõju ehk “kui tahavad, siis kingivad niikuinii, mis sest, et pärast tuleb veel tasuda tulumaks”.

On selge, et kui hästi teenivad isikud moodustavad heategevuslikel eesmärkidel tegutsevaid fonde, mille töötajatele makstakse kõrgeid palku, mille arvelt peetakse ülal luksuslikku töökeskonda või millega korraldatakse luksuslikke balle, kuid mis eraldavad avalikke huve teenivatele üritustele vähe raha või on eraldatud raha suunatud kitsa, suletud grupi hüvanguks – näiteks surfajate kulude katmiseks reisil Havaile, võib heategevuslike annetuste mahaarvestamist pidada ebaõiglaseks. Heategevuslikke annetusi on kuritarvitatud ka nii, et annetatavale varale omistatakse tegelikust väärtusest tunduvalt kõrgem väärtus ning seeläbi viiakse varjatult välja osa kasumist.

Kuid kui valitud poliitikud ja riigiametnikud langetavad eelarverahade jaotamisel otsuseid, mis ignoreerivad mingit karjuvat ühiskondlikku vajadust ja heategevuslik annetus loob võimaluse selle probleemi lahendamiseks, siis vastab see ühiskonna huvidele. Heategevusliku tegevuse üheks esmaseks tunnuseks ongi, et osutatav teenus või hüve peab olema võrdset saadav kõigile vastava tunnuse alla käivatele isikutele ning seejuures ei tohi kedagi eelistada. Et õiged

valedest eraldada, on rakendatud süsteem, et Vabariigi Valitsus koostab spetsiaalse nimekirja, kuhu arvatakse kõik mittetulundusühingud ja sihtasutused, kelle põhikiri, sellega püstitatud eesmärgid ja ka praktiline tegevus vastavad avalikes huvides tegutseva ühingu nõuetele.

Osas 9.6 deklareerib FI oma dokumentaalselt tõendatud kingitused ja annetused, mis maksustamisperioodil on tehtud:

- mittetulundusühingule ja sihtasutusele, mis on kantud Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud "Tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja" või
- usuliste ühenduste registrisse kantud JI-le või
- erakonnale või
- riigi või KOV üksuse teadus-, kultuuri-, spordi-, haridus- või sotsiaalhoolekandeesutusele, kaitseala valitsejale või avalik-õiguslikule ülikoolile.

Maksustamisperioodil on lubatud tulust maha arvata eelnimetatud mahaarvamisi kokku mitte rohkem kui 5% (sealhulgas ametiühingu sisseastumis- ja liikmemakse mitte rohkem kui 2%) vahesummast. Kingituse ja annetusena osutatud teenuste maksumust ei ole lubatud tulust maha arvata.

15.6 IV ASTME MAKSUSOODUSTUSED

15.6.1 III samba pensionikindlustus – osa 9.7

Osas 9.7 deklareeritakse täiendava kogumispensiooni kindlustuslepingu alusel maksustamisperioodil tasutud kindlustusmaksete osa, mille eesmärgiks on tagada kindlustussumma maksmine kindlustuspensionina ning vabatahtliku pensionifondi osakute soetamiseks makstud summad. Kui täiendava kogumispensiooni kindlustusleping on sõlmitud enne 1. maid 2002.a, võib tabelis 9.7 täiendavalt eelnimetatule näidata kindlustusmaksete osa, mille eesmärgiks on tagada kindlustussumma maksmine surmajuhtumi hüvitisena.

Kui maksumaksja vahetab ühe vabatahtliku pensionifondi osakud mõne teise vabatahtliku pensionifondi osakute vastu, siis tagasivõetavate osakute eest soetatud osakute maksumust maksustatavast tulust maha ei arvata ja tabelis 9.7 ei näidata. Kui maksumaksja sõlmib kindlustusandjaga täiendava kogumispensiooni kindlustuslepingu, siis vabatahtliku pensionifondi tagasivõetavate osakute eest arvestatud summasid maksustatavast tulust maha ei arvata ja tabelis 9.7 ei näidata.

Maksustamisperioodil on lubatud tulust maha arvata täiendava kogumispensiooni kindlustuslepingu alusel maksustamisperioodil tasutud kindlustusmakseid ning vabatahtliku pensionifondi osakute soetamiseks makstud summat mitte rohkem kui 15% maksustamisperioodi Maksustatavast tulust. Abikaasade ühises tuludeklaratsioonis ei või nimetatud summa ületada 15% abikaasade kogutulust maksustamisperioodil.

Kindlustuslepingu alusel täiendava kogumispensiooni tagamise eesmärgil moodustatud kindlustustehnilise eraldise negatiivse muutuse summa lisatakse maksumaksja tulule ning näidatakse tabelis 7.1.

15.6.2 Sotsiaalkindlustuse maksed – osa 9.8

Osas 9.8 deklareeritakse maksumaksjalt maksustamisperioodil kinnipeetud töötuskindlustusmaksed ja kohustusliku kogumispensiooni maksed. Iga väljamakse tegija (tööandja) poolt kinnipeetud maksete kohta täidetakse eraldi rida.

16 MAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE JA TASUMINE

16.1 MAKSUKOHUSTUSE ARVESTAMINE

Tuludeklaratsiooni on võimalik esitada alates maksustamisperioodile järgneva aasta 15. veebruarist. Maksu- ja Tolliamet täidab tema käsutuses olevate andmete alusel residendist füüsilise isiku tulumaksu eeldeklaratsiooni ning teeb selliselt eeltäidetud tuludeklaratsiooni maksumaksjale kättesaadavaks Maksu- ja Tolliameti e-teenuse vahendusel, samuti Maksu- ja Tolliameti kohalikus asutuses alates maksustamisperioodile järgneva aasta 1. märtsist.

Maksu- ja Tolliameti kohalik asutus arvutab maksukohustuslase poolt esitatud maksudeklaratsiooni alusel juurdemaksmisele kuuluva maksusumma (juurdemakse) ning saadab maksumaksjale sellekohase kirjaliku maksuteate. Abikaasad, kes esitasid ühise tuludeklaratsiooni, vastutavad juurdemaksmisele kuuluva tulumaksu tasumise eest solidaarselt ning nendele väljastatakse ühine maksuteade. Mitteresidendile maksuteadet ei väljastata.

16.2 FIE AVANSILISED MAKSED

Vaata: TMS § 5 ja § 46-47.

FI, kes alustab ettevõtlust, ei ole esimese maksustamisperioodi kestel kohustatud tasuma tulumaksu avansilisi makseid. Kui FIE sai eelmisel maksustamisperioodil ettevõtlustulu, on ta kohustatud tasuma maksustamisperioodi kestel tulumaksu avansilisi makseid. Avansilise makse suuruseks on $\frac{1}{4}$ isiku poolt eelmisel maksustamisperioodil ettevõtlustulult arvestatud tulumaksu summast. Avansilised maksed tuleb tasuda võrdsete summadena, alates tuludeklaratsiooni esitamise tähtpäevale järgnevast kvartalist iga kvartali kolmanda kuu 15. kuupäevaks Maksu- ja Tolliameti pangakontole. Avansilisi makseid ei pea maksma, kui ühe kvartali makse suurus ei ületa 1000 krooni. Esimese maksustamisperioodi kestel ei ole ettevõtlusest tulu saav maksumaksja kohustatud tulumaksu avansilisi makseid maksma. Füüsilisest isikust ettevõtja, kes on maksustamisperioodi kestel kustutatud äriregistrist või kes on teatanud Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele oma ettevõtluse lõpetamisest, ei ole kohustatud pärast toimingut tulumaksu avansilisi makseid maksma. Maksu- ja Tolliametil on õigus vähendada avansilisi makseid või vabastada maksumaksja avansiliste maksete tasumisest, kui maksumaksja prognoositav ettevõtlustulu on maksustamisperioodil oluliselt väiksem eelmise maksustamisperioodi tulust ning kui maksumaksja esitab selle kohta põhjendatud taotluse.

Eesti vabariigi algusaegadel oli lühike periood (1992–1993), mil 35% ettevõtlustulult tasutavast tulumaksust laekus kohalike omavalitsuste eelarvesse. Sealt edasi laekus ettevõtte maksustatavalt tulult tasutav tulumaks riigieelarvesse ja ka praegu laekub ettevõtte poolt väljamakstavatelt dividendidelt ja muudelt kasumieraldistelt väljamakstav tulumaks riigieelarvesse.

Erandiks on siiski füüsilisest isikust ettevõtja, kes liidab oma ettevõtluskasumi enda muude tuludega ning tasub tulumaksu kõigilt kokkuvõetud tuludelt korraga. Füüsilisest isikust ettevõtja peab esitama maksustamisperioodi deklaratsiooni hiljemalt 31. märtsiks Maksu- ja Tolliameti kohalikule asutusele, kes seejärel arvutab välja juurdemaksmisele kuuluva maksusumma (juurdemakse) ning saadab maksumaksjale sellekohase kirjaliku maksuteate. Füüsilise isiku poolt tasumisele kuuluv tulumaks tuleb üldjuhul tasuda hiljemalt 31. juuniks, kuid FIE puhul on tehtud erand ja tema on kohustatud tasuma maksuteates näidatud juurdemakse Maksu- ja Tolliameti pangakontole hiljemalt maksustamisperioodile järgneva kalendriaasta 1. oktoobriks.

16.3 KAHJUDE KÜSIMUS

Paljudes riikides on füüsilisel isikul lubatud maha arvestada varguse, tulekahju ja muude õnnetusjuhtumite tagajärjel tekkinud kahjusid, kui need ületavad näiteks 10% isiku tulust. Sellist käitumist põhjendatakse sellega, et need kahjud vähendavad isiku maksevõimet, need ei ole

vabatahtlikud ja isik ei ole sellest kulust tundnud rõõmu. Enamgi veel, mõned sellised kulud on põhjustatud osaliselt riigipoolsete kohustuste täitmata jätmisega – riik ei suutnud talle tasutud summade eest tagada ühiskondlikku turvalisust ja seda, et omanike vara säiliks nende valduses. Sellist käitumist võib nimetada kaudseks kindlustuseks.

Eestis puudub eelkirjeldatud mõistes kahjude maksustatavast tulust vähendamise võimalus. Ainsaks Eestis lubatud piiramatult edasikanatavaks kahjuks, mida saab kustutada hilisemate perioodide samaliigilisest tulust, on väätpaberite ostul-müügil tekkinud kahju.

16.4 TULUMAKSU TASUMINE JA TAGASTAMINE

Vaata: TMS § 46.

Maksumaksja on kohustatud tasuma maksuteates näidatud juurdemakse Maksu- ja Tolliameti pangakontole hiljemalt maksustamisperioodile järgneva kalendriaasta 1. juuliks. Erandlikult peab residendist FI, kes deklareeris ettevõtlustulu või kasu vara võõrandamisest, tasuma maksuteates näidatud juurdemakse Maksu- ja Tolliameti pangakontole hiljemalt maksustamisperioodile järgneva kalendriaasta 1. oktoobriks.

Füüsilise isiku poolt enammakstud maksusumma tagastab Maksu- ja Tolliamet maksudeklaratsioonil näidatud maksumaksja või tema abikaasa pangakontole või maksumaksja kirjaliku avalduse alusel kolmanda isiku pangakontole, välja arvatud maksukorralduse seaduses ettenähtud juhtudel. Enammakstud maksusumma tuleb tagastada tavapärasel juhul 1. juuliks ning isikutele, kes deklareerisid ettevõtlustulu või tulu varadelt tagastatakse enammakstud summa 1. oktoobriks.

16.5 TULUDE ARVESTAMINE KULUDE JÄRGI

Enamik kuritegudest baseerub soovil saada kiiresti rikkaks – koguda kapitali. Kui seda eesmärki ei soovita ega vaevuta teostama ausa tööga, olgu ta siis füüsiline või vaimne, satub isik kergesti vastuollu seadusega. Sisuliselt ei ole vahet, kas isik hangib raha pakkudes "katust", röövides autosid, kortereid vms, teeb paljaks panga või tegeleb salakaubandusega. Oluline ei ole ka see, mis sellise soovi on põhjustanud ja protsessi käivitanud, olgu ta siis vajadus olla tunnustatud, valitseda või hankida vahendeid meeli haaranud projekti teostamiseks.

Keerulisem on probleem nn legaalse kuritegevusega, mida saadavad korda "valgekraed". Seadusandluse ebatäiuslikkusest ja võimetusest mõista olukordi, mis on eriti oluline tegur alles alustavates või reformeerivates riikides või uutes majandusharudes, on võimalik kantida raha ühelt isikult teisele ilma, et sellele järgneks mingit sanktsiooni. Selliseid näiteid võib tuua ka Eesti vabanemisele järgnenud perioodist, enamik nendest on seotud riigivarade või funktsioonide täitmise, õigemini küll täitmata jätmisega, nagu näiteks:

- riigile kuuluv ettevõtte antakse rendile eraisikutele. Küsimus, kellele kuulub amortisatsioon ja ettevõttes loodav kasum, kui selle jaotust ei ole fikseeritud lepingus;
- riigiettevõtte juurde luuakse eraettevõtte, kes tegutseb riigiettevõtte ruumides, otab monopoolselt omahinnaga kogu toodangu ning müüb realiseeritud toodangu vaheltkauga edasi;
- riigi valitsustasandite vahendite raha pannakse ametniku huvidest lähtudes pank hoiule (intressid laekuvad eraisikule), laenatakse protsendita välja või investeeritakse lühiajalisse äriprojekti, mis töötab suurt kasumit;
- riigi vara renditakse väga odavalt eraisikule, kes selle omakorda rendib edasi vaheltkauga või müüakse ära sümboolse hinnaga, tihti meelega eest;
- riigitellimused (reeglina suured) suunatakse ametnikuga seotud ettevõtetele või altkäemaksu pakkujale (reeglina 10%) – tõsi, uuemal ajal võivad vastavad summad laekuda ka otse mõne partei arvele;
- riigi tollipiiril salakaubandusele kaasaaitamine;

- aktsiisiga maksustatava kauba sissetoomine aktsiise, mõnikord ka käibemaksu tasumata ning seejärel selle edasimüük tavahinnaga tarbijatele. Selline skeem on olnud eriti populaarne uutes Balkani riikides, kuid pole tundmatu ka Eestis;
- riigi poolt väljastatavate dokumentide võltsimine jne.

Lisaks eelnimetatutele on "valgekraede" kuritegevus seotud reeglina selliste ettevõtetega, kus omanikufunktsiooni täitmine on hajuv ja raha kontsentratsioon suur. Sellised majanduskuriited saadetakse enamasti korda pankades ja börsil ning selle käigus kanditakse ebaselgete või määramatute tehingute kaudu raha või omandiõigus omanikelt minema. Enamasti on selleks vaja maksuvabades riikides asuvate ettevõtete abi, kusjuures eriti sobivad on sellised, kus ei deklareerita omanikke. Ka Eesti uusrikkad on enamikel juhtudel loonud oma algkapitali eelkirjeldatud võtteid kasutades.

Eelolev jutt on seotud tulumaksuga sedavõrd, et organiseeritud kuritegevuse juhid on maailmapraktikas süüdi mõistetud eranditult vaid tulude varjamise läbi, nende osalemist kuritegevuses reeglina ei suudeta iialgi tõestada. Kui illegaalsete kuritegude piiramiseks piisab tahetest rakendada seadustega antud volitusi, siis legaalsete kuritegude puhul saab tegelikult rakendada sanktsioone eetilisel alusel. Praktikas tähendab see, et politsei ja õigussüsteem lähtuvad avalikest huvidest ning ei peitu paragrahvide kõveruste taha, lähtutakse nn null-tolerantsi printsiibist – Eestile sellist lähenemist ette heita ei saa. Legaalsete kuritegude peatamisel on osutunud kõige edukamaks need riigid, kus äriameest ei hinnata mitte tema poolt valitsetava raha hulgaga, vaid tema sõnapidamise võime ja eetiliste põhimõtete järgi. Sellistes riikides saab äriamees petta vaid ühe korra – pärast seda on tema äritegevuse võimalused elimineeritud, sest avalik hukkamõist teiste äriameeste poolt välistab soovi temaga sõlmida ärisuhteid – temalt lihtsalt ei osteta enam midagi.

Tulumaksu seisukohalt on maksustamisel tulude hindamise kõrval oluline ka füüsilise isiku kulude hindamine. Kui hakkab välja paistma, et isik kulutab enam, kui ta on deklareerinud tulusid, rakendavad paljud demokraatlikud riigid kulude hindamisest lähtuvat tulu maksustamist. Võiks öeldagi, et üheks ilmekaks demokratiseerumise ja vabariikluse mõõdupuuks on tulude avalik deklareerimine ning kuludest lähtuva tulu maksustamine. Riik, mida valitseb piiratud isikute grupp, eriti kui nad on võimule tulnud ebademokraatlikul teel, kaldub kergesti korruptsioonile. Ning kui võimul on isikud, kelle tulude päritolu ei ole selge ja kes loomulikult ei soovi seda ka selgitada, siis reeglina salastatakse nii deklareeritud tulu kui ka ei rakendata kulude arvestusest lähtuvat maksustamisemeetodit.

Kuludest lähtuval tulude hindamisel võetakse aluseks isiku kulud määratud maksuaastal: ostetud kinnis- ja vallasvara (on registrites); välisreisid (fikseeritud piiri ületamisel); elustiil ja sellest tulenevad kulutused. Kõige enam ongi tegelikult probleem registritesse mittekuuluva vallasvara ja igapäevaste kulutustega – need eeldavad elamisruumide külastamist ning jälitustegevust, viimaste suhtes varieeruvad piirangud erinevate riikide lgs väga suures ulatuses.

OECD – *Organization for Economic Cooperation and Development. Asutatud 14.12.1960.*

Asutajaliikmed: Ameerika Ühendriigid Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Island, Itaalia, Kanada, Kreeka, Luxembourg, Norra, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Suurbritannia, Šveits, Taani, Türgi. Hiljem liitunud: Jaapan (1964), Soome (1969), Austraalia (1971) ja Uus-Meremaa (1973).

Eesmärk: saavutada suurim talutav majanduslik kasv ja tööhõive ning elatustaseme tõus liikmesmaades, säilitades samal ajal rahalise stabiilsuse ja toetades seeläbi maailma majanduse arengut; aidata kaasa majanduse arengule nii liikmesmaades kui ka mitteliikmesmaades ja toetada mitmepoolset ja mittediskrimineerivat maailmakaubanduse arengut vastavalt rahvusvahelistele maksukohustustele.

KORDAMISKÜSIMUSED

Sissejuhatus

1. Kuidas hinnata juhi võimet hallata tema kätte usaldatud ettevõtte vara?
2. Tulu maksustamise positiivsed küljed?
3. Tulu maksustamise negatiivsed küljed?
4. Tulu maksustamise eeldused?
5. Millal ja kus kehtestati esmakordselt tulumaks?
6. Millal ja kus kehtestati esmakordselt allikamaks?
7. Mida tähendab tulumaksusüsteemis kulumaks?
8. Kes maksab tulumaksu?
9. Kes maksab allikamaksu?
10. Kes maksab kulumaksu?
11. Mida tähendab maksukoormuse jagamine maksuvõimelisuse printsiibil?
12. Mida tähendab maksukoormuse jagamine ekvivalentsuse printsiibil?
13. Mida tähendab mõiste totaalne tulumaks?
14. Milliseid tulusid saab JI?
15. Milliseid tulusid saab FI?
16. Kuidas mõjutab raha väärtuse muutumine tulumaksu?
17. Mida tähendab inflatsioon?
18. Mida tähendab deflatsioon?
19. Nimeta proportsionaalse määraga tulumaksu head ja halvad küljed?
20. Nimeta progresseeruva määraga tulumaksu head ja halvad küljed?
21. Nimeta regresseeruva määraga tulumaksu head ja halvad küljed?
22. Mida tähendab globaalmaksu süsteem?
23. Milline on kitsa tulu maksubaas?
24. Milline on laia tulu maksubaas?
25. Milline on arvestusliku tulu maksubaas?
26. Subjekt.
27. Kes on resident?
28. Kes on mitteresident?
29. Miks on vaja residentide/mitteresidentide jaotust, miks ei piisa kodaniku mõistest?
30. Mida tähendab ja milleks on vaja mõistet "püsiv tegevuskoht"?
31. Mida tähendab mõiste "üldine maksukohustus"?
32. Mida tähendab mõiste "piiratud maksukohustus"?

Kapitalitulud

33. Mis asi on kapital?
34. Milles erineb kapitalitulu ettevõtlustulust või töövõtetulust?
35. Milliseid kapitalitulusid saab maksustada?
36. Mis asi on litsentsitasu ja kuidas seda maksustatakse?
37. Mis asi on renditulu ja kuidas seda maksustatakse?
38. Mis asi on intressid ja kuidas seda maksustatakse?
39. Kuidas maksustatakse dividende?
40. Milline on residentide FI makstavate dividendide tulumaks?
41. Milline on residentide JI makstavate dividendide tulumaks?
42. Milline on mitteresidentide FI makstavate dividendide tulumaks?
43. Milline on mitteresidentide JI makstavate dividendide tulumaks?

44. Kui palju saab väljamakstud dividendidest kätte: residendist FI või JI, mitteresidendist FI või JI?
45. Kuidas maksustatakse JI poolt võõrandatud investeerimisfondi osaktulu?
46. Kuidas maksustatakse FI poolt võõrandatud investeerimisfondi osakutulu?
47. Kuidas maksustatakse FI poolt võõrandatud pensionifondi osakute tulu?
48. Kuidas maksustatakse pensionikindlustuse väljamakseid FI-le?
49. Kas ja kuidas maksustatakse FI poolt kinnisvara müügist saadud tulu?
50. Kas ja kuidas maksustatakse FI poolt vallasvara müügist saadud tulu ?
51. Kas ja kuidas maksustatakse FI immateriaalse vara müügist saadud tulu ?
52. Milline on ettevõtluses kasutatava vara võõrandamiskulude tulumaks?
53. Kas immateriaalse vara eest saab ettevõtte maksta dividendidega?
54. Kuidas maksustatakse tulu, mis tekib põllumajandusmaa ümberregistreerimisest äri-
maaks?
55. Kuidas jagatakse ettevõtte põhivara tulumaksu seisukohalt?
56. Mida tähendab *amortization*?
57. Mida tähendab *deplecion*?
58. Mida tähendab *deprication*?
59. Milline on algväärtusest lähtuv amortisatsioon?
60. Milline on korrigeeritud väärtusest lähtuv amortisatsioon?
61. Vara kindlustustulude maksustamine FI ja JI puhul?
62. Tulu maksustamine kinnisvara sundvõõrandamisel?
63. Kuidas deklareeritakse rendituluseid?
64. Kuidas deklareeritakse intressituluseid?
65. Kuidas deklareeritakse dividendituluseid?
66. Kuidas deklareeritakse pensionikindlustusfondist saadud tuluseid?
67. Kui töötasu makstakse dividendides, siis kas see tulu kuulub maksustamisele kitsa või laia
tulubaasi süsteemis?

Ettevõtlustulu maksustamine

68. Millised seadused määravad ettevõtluskeskkonna?
69. Miks on vaja "pidada raamatut"?
70. Kes vastutab ettevõttes raamatupidamise õigsuse eest?
71. Mis vahe on kassapõhisel ja tekkepõhisel raamatupidamisel?
72. Kes on ettevõtja?
73. Mis asi on ettevõtlus?
74. Mis vahe on avatud ja kinnise aktsiaseltsi vahel?
75. Kes on füüsilisest isikust ettevõtja?
76. Kuidas saada füüsilisest isikust ettevõtjaks?
77. Kes on maksumaksjaga seotud isik, milleks seda mõistet on vaja?
78. Millised ettevõtted on vabastatud tulumaksu tasumisest?
79. Mis on ettevõtlustulu maksustamise objektiks?
80. Milliseid tuluseid ei arvata ettevõtlustulude hulka?
81. Milliseid kulusid ei arvata ettevõtlustulude hulka?
82. Millistel tingimustel arvatakse kulu ettevõtluskuludeks?
83. Millistelt tööjõukuludelt arvatakse maha tulumaks?
84. Millise määraga maksustatakse töövõtetulude väljamakseid?
85. Millistelt tööjõukuludelt ei pea tasuma tulumaksu?
86. Millised komanderingukulud on maksuvabad?
87. Mis asi on erisoodustus, loetle need?
88. Kuidas maksustatakse erisoodustust?
89. Kuidas maksustatakse vara üleminekut ühest äriühingust teise?

90. Kuidas maksustatakse vara üleandmist äriühingult FI-le?
91. Kas äriühingu poolt FI-le tehtud kingitused kuuluvad maksustamisele TM-ga, kui ja siis kuidas?
92. Kas ettevõtlusega osaliselt seotud kulud on maksuvabad, kui ei siis kuidas neid maksustatakse JI puhul ja FIE puhul?
93. Millisel juhul ja millises ulatuses on äriühingu ja FIE annetused maksuvabad? Kuidas neid arvestatakse?
94. Kas äriühingule on antud maksusoodustusi, milliseid?
95. Kuidas maksustatakse ettevõtlustulu?
96. Milline on klassikaline ettevõtlustulu maksusüsteem?
97. Milline on kompenseeriv ettevõtlustulu maksusüsteem?
98. Milline on hüvitav ettevõtlustulu maksusüsteem?
99. Kuidas deklareeritakse ettevõtlustulu äriühingus ja FIE poolt?
100. Kas äriühing või FIE võib kanda kahjumit edasi järgmistele aastatele?
101. Millal ja kellele tuleb tasuda ettevõtlustulult tulumaks?
102. Kuidas maksustatakse esinduskulusid äriühingus ja FIE juures?

Füüsilise isiku tulude maksustamine

103. Millised füüsilise isiku tulud kuuluvad maksustamisele?
104. Millistelt tuludelt peab tulumaksu tasuma FI ise?
105. Kes maksab tulumaksu elatiselt?
106. Millised pensionid kuuluvad maksustamisele?
107. Millised stipendiumid on maksuvabad?
108. Kas haigekassa poolt väljamakstav hüvitis kuulub maksustamisele TM-ga?
109. Kui FI palkab endale abilise, siis kas ta peab sellelt tasuma tulumaksu?
110. Milliseid maksuvabastusi rakendatakse FI tulule?
111. Milliseid maksusoodustusi rakendatakse FI tulule?
112. Kas FI võib teha annetusi ja kingitusi maksuvabalt, kui ja siis kui suures ulatuses?
113. Mis vahe on standardsetel ja mittestandardsetel maksusoodustustel?
114. Kuidas maksustatakse FI poolt välismaalt saadud tulu?
115. Kuidas, kuhu ja mis ajaks peab FI deklareerima oma tulusid?
116. Kuhu laekub FI poolt tasutud tulumaks?

KASUTATUD KIRJANDUS

---

1. Goody, R. The individual Income Tax, The Brookings Institution. 1976, 312 lk
2. Bicentenary of Income Tax. A brief history of income tax 1799–1999. GB, Board of Inland Revenue
3. Messere, K. C. Tax Policy in OECD Countries. Choices and Conflicts. IBFD Publications BV, Amsterdam, 1993.
4. Tikka, Kari, S. Veropoliitika. Lakimiesliiton Kustannus, 1990.
5. Adams C. T.; Hecló H.; Heidenheimer J. A. Võrdlev halduspoliitika. /Comparative Public Policy. 1990, NY St. Martin's Press.
6. OECD Working Paper, Taxing Wages in OECD Countries 1998/1999.
7. OECD Working Paper No 303, Surveillance of Tax Policies: A Synthesis of Findings in Economic Surveys. Paul van den Noord, Christopher Heady, 2001.
8. OECD 1984. Tax expenditures. A Review of the Issues and Country Practices. Paris, OECD. Stiglitz, J. E. Ühiskondliku sektori ökonomiks /Economics of the Public Sector. London, 1988, 726 lk.
9. Aaron, J. .Setting National Priorities, Policy for the Nineties. The Brookings Inst, Washington D. C, 1990.
10. Summers, L. H. Tax Policy and the Economy. National Bureau of Economic Research, Cambridge. Holmes, Kevin. The Concept of Income. A multidisciplinary analysis. IBFD Publications BV 2000. 614 lk.
11. EU Company Tax Conference, Brussels 2002, "Towards an Internal Market without tax obstacles - A strategy for providing companies with a consolidated corporate tax base for their EU-wide activities" materjalid.
12. Taxing Wages 2000-2001, OECD Statistics.
13. Lind, Kaspar, Tulu mõiste. Juridica 09.2003

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS

Lind, K. 2003. Tulu mõiste. Juridica.5, 348

Lehis, L. 2000. Tulumaksuseadus.Kommenteeritud väljaanne. Tartu: OÜ Casus, 462